

**KİŞİLERARASI DÖNGÜSEL MODELİN EBEVEYNLEŞME VE
EVLİLİK UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE ARACI ETKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

İREM YOLA ÇETİN

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
ŞUBAT, 2023**

KİŞİLERARASI DÖNGÜSEL MODELİN EBEVEYNLEŞME VE
EVLİLİK UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE ARACI ETKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

İREM YOLA ÇETİN

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı,
2023

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Doktora (PhD) derecesi için
sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
ŞUBAT, 2023

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ DOKTORA PROGRAMI

KİŞİLERARASI DÖNGÜSEL MODELİN EBEVEYNLEŞME VE EVLİLİK
UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE ARACI ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İREM YOLA ÇETİN

ONAYLAYANLAR:

Doç. Dr. Berna AKÇİNAR	Işık Üniversitesi	_____
Doktora Tez Danışmanı		
Dr. Öğretim Üyesi Miray AKYUNUS	Bahçeşehir Üniversitesi	_____
Dr. Öğretim Üyesi Ayşenur AKTAŞ	Acıbadem Üniversitesi	_____
Dr. Öğretim Üyesi Buket ÜNVER	Işık Üniversitesi	_____
Dr. Öğretim Üyesi Z. Deniz AKTAN	Işık Üniversitesi	_____

ONAY TARİHİ: 15/02/2023

INVESTIGATION OF THE MEDIATION ROLE OF INTERPERSONAL CIRCUMPLEX MODEL IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTIFICATION AND MARITAL ADJUSTMENT

ABSTRACT

Parentification is defined as a special deterioration in the relationship between the parent-child in which parents put child in their parent's position, expect from child to meet their needs and expectations and they impose their role and responsibility on the child. Eight interpersonal problems which are domineering, vindictive, cold, socially avoidant, nonassertive, exploitable, overly nurturant and intrusive were defined in the interpersonal circumplex model. Marital adjustment is defined as the degree of troublesome marital differences, interpersonal tension and personal anxiety, marital satisfaction, dyadic cohesion, consensus on matters of importance to marital functioning. The relationship between parentification, interpersonal problems and marital adjustment has been showed. The aim of the study is to examine the mediation effect of interpersonal problems in the relationship between parentification and marital adjustment. Quantitative and qualitative methods were used in the research. 368 married participants were included in quantitative study and 7 married participants were included in qualitative study. Filial Responsibility Scale- Adult Version, The Dyadic Adjustment Scale and Inventory of Interpersonal Problems were used in quantitative study. Results showed that there is a mediation effect of domineering-controlling and self-sacrificing interpersonal problems in the relationship between parentification and marital adjustment, dyadic consensus. The mediation effect of self-sacrificing interpersonal problem in the relationship between parentification and affectional expression was found. It was found that the level of parentification of participants whose parents divorced in childhood was higher than those whose parents did not divorce. Also it was found that the participants who perceived their family's income level as low in childhood had higher levels of parentification than those who perceived high. It is thought that the

findings obtained from the qualitative study support the quantitative study results, contribute to the understanding of the concept of parenting, and reveal important aspects that are compatible and differentiated with the literature. It was suggested that therapy techniques specific to parentification could be developed, protective studies for children and adolescents at risk in terms of parenting should be arranged, seminars and informative studies for parents should be organized and the concept of parentification could be evaluated through intercultural studies.

Keywords: Parentification, Interpersonal Circumplex Model, Marital Adjustment.

KİŞİLERARASI DÖNGÜSEL MODELİN EBEVEYNLEŞME VE EVLİLİK UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE ARACI ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Ebeveynleşme ebeveynin çocuğu kendi ebeveyni yerine koyduğu; buna uygun ihtiyaçlarını ve/veya kişisel beklentilerini çocuktan karşılamasını beklediği, kendisine ait rolü ve sorumluluğu çocuğa yüklediği ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide özel bir bozulma olarak tanımlanmaktadır. Baskın, kinci, soğuk, sosyal olarak çekinik, kendine güvenmeyen, sömürülebilir, aşırı bakım verici ve intrusif-müdahaleci şeklinde sekiz kişilerarası problem alanı tanımlanmış ve kişilerarası döngüsel bir model geliştirilmiştir. Evlilik uyumu, evlilik ilişkisinde sıkıntılı farklılıkların, eşler arasındaki gerilim ve kişisel kaygının, evlilik doyumunun, çift uyumunun ve evlilik işlevselliği için önemli konularda fikir birliğinin derecesi olarak tanımlanmıştır. Ebeveynleşmenin kişilerarası problemler ve evlilik uyumu ile ilişkisi gösterilmiştir. Araştırmanın amacı ebeveynleşme ve evlilik uyumu arasındaki ilişkide kişilerarası döngüsel modelin aracı etkisinin değerlendirilmesidir. Araştırmada nicel ve nitel yöntem kullanılmıştır. Nicel çalışmaya 368 evli katılımcı ve nitel çalışmaya 7 evli katılımcı katılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında kullanılan ölçekler Filial Sorumluluk Envanteri-Yetişkin Formu, Çift Uyum Ölçeği ve Kişilerarası Problemler Envanteri'dir. Nicel çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynleşme ve evlilik uyumu ile çift fikir birliği arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkisinin olduğu gösterilmiştir. Ebeveynleşme ve duyguların ifadesi arasındaki ilişkide ise aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte çocukluk çağında ebeveynleri boşanan kişilerin ebeveynleri boşanmayan kişilere göre ebeveynleşme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Çocukluk çağında ailesinin gelir düzeyini düşük algılayan katılımcıların yüksek algılayan katılımcılara göre ebeveynleşme düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Nitel çalışmadan elde edilen bulguların nicel çalışma sonuçlarını desteklediği, ebeveynleşme kavramının anlaşılmasına katkı sağladığı, literatürle uyumlu ve farklılaşan önemli yanları ortaya çıkardığı düşünülmüştür. Elde

edilen bulgulara göre ebeveynleşme yaşantısına özgü terapi tekniklerinin geliştirilmesi, ebeveynleşme açısından risk altında olan çocuk ve ergenlere yönelik koruyucu çalışmaların yapılması, ebeveynlere yönelik bilgilendirme ve seminer çalışmalarının düzenlenmesi ile ebeveynleşme kavramının kültürlerarası çalışmalarla değerlendirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynleşme, Kişilerarası Döngüsel Model, Evlilik.

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez sürecimde tezin konusu ve içeriğini belirlerken ihtiyacım olan alanı bana tanıyan, değerli fikirlerini ve katkılarını esirgemeyen, bu süreçte karşılaştığım kişisel ve tezle ilgili zorluklar karşısında desteğini her zaman hissettiren değerli danışmanım Doç. Dr. Berna Akçınar Yayla'ya,

Tez jürimde yer alan, tezimin şekillenmesinde değerli katkıları, yorumları ve yönlendirmeleri olan Dr. Öğretim Üyesi Miray Akyunus ve Dr. Öğretim Üyesi Ayşenur Aktaş'a,

Doktora tez savunmamda yaptıkları önemli yorum ve katkıları için Dr. Öğretim Üyesi Buket Ünver ve Dr. Öğretim Üyesi Z. Deniz Aktan'a,

Hem kişisel hayatımda hem de doktora eğitimim boyunca birlikte öğrendiğimizi ve desteklendikimi her zaman hissettiğim sevgili dönem arkadaşlarım Merve Erbay, Hazel Özdemir ve Fatih Ordu'ya,

Bu uzun ve yorucu yolda her zaman yanımda olan, sıkıntılarımı paylaşan, sorunlarıma çözüm bulan, beni her zaman motive eden sevgili eşime,

Sadece tez sürecimde değil hayatımın her alanında ihtiyaç duyduğum zaman benimle olduklarını bildiğim sevgili aileme ve tüm dostlarıma,

Teşekkürlerimi sunarım.

İrem YOLA ÇETİN

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR	5
2.1 Ebeveynleşme	5
2.2 Kişilerarası Döngüsel Model.....	19
2.3 Evlilik Uyumu	31
2.4 Ebeveynleşme, Kişilerarası Davranış Problemleri ve Evlilik Uyumu İlişkisini Değerlendiren Çalışmalar	37
2.5 Araştırmanın Amacı ve Hipotezler	42
2.6 Model	45
BÖLÜM 3.....	46
3. YÖNTEM	46
3.1 Örneklem.....	46
3.2 Ölçme Araçları	46
3.3 Nicel Yöntemde Kullanılan Ölçekler	47
3.3.1 Demografik Bilgi Formu	47
3.3.2 Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu	47
3.3.3 Kişilerarası Problemler Envanteri.....	48

3.3.4 Çift Uyum Ölçeği.....	49
3.4 Nitel Yöntemde Kullanılan Görüşme Soruları.....	50
3.5 İşlem	51
3.6 Veri Analizi	52
BÖLÜM 4.....	53
4. BULGULAR.....	53
4.1 Nicel Çalışma Veri Analizi	53
4.1.1 Örneklemenin Demografik Özellikleri	53
4.1.2 Ebeveynleşme, Kişilerarası Problemler ve Çift Uyumu Arasındaki İlişkiler	55
4.1.3 Araştırma Sorularına Göre Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi	59
4.1.4 Çift Uyumu ve Alt Boyutları Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizleri	61
4.1.4.1 Çift Uyumu Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi	61
4.1.4.2 Çift Doyumu Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi	63
4.1.4.3 Çiftlerin Bağlılığı Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi	65
4.1.4.4 Çift Fikir Birliği Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi	67
4.1.4.5 Duyguların İfadesi Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi	69
4.1.5 Ebeveynleşme ve Çift Uyumu Arasındaki İlişkide Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Aracı Etki Analizleri.....	71
4.1.5.1 Ebeveynleşme ile Çift Uyumu Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün İncelenmesi	73
4.1.5.2 Ebeveynleşme ile Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	75
4.1.5.3 Ebeveynleşme ile Çift Doyumu Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutların Aracı Rolünün İncelenmesi	77
4.1.5.4 Ebeveynleşme ile Duyguların İfadesi Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	79
4.1.5.5 Ebeveynleşme ile Çiftlerin Bağlılığı Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	80
4.2 Nitel Çalışma Veri Analizi.....	82

4.2.1 Nitel Çalışma: Derinlemesine Mülakat Sonuçları	82
4.2.1.1 Yetişkin Rolü Üstlenmek (Ebeveynleşme).....	86
4.2.1.2 Ebeveynleşmeye İlişkin Duygular	87
4.2.1.3 Ebeveynleşmenin Etkileri.....	88
4.2.1.4 Yetişkin Rolünün Devamlılığı	90
4.2.1.5 Ebeveynleşmeye Yol Açan Faktörler.....	91
4.2.1.6 Ebeveynleşmenin Şiddetini Etkileyen Durumlar	92
4.2.1.7 Geçmişte Yetişkin Rolü Üstlenmeyi Pekiştiren Destekler	92
4.2.1.8 Adalet Algısı	93
4.2.1.9 Yetişkin Rolü Üstlenen Başka Çocukların Varlığı, Çevre ve Kültürün Desteklemesi	94
4.2.1.10 Evlilik Uyumu.....	94
4.2.1.11 Ebeveynleşmenin Etkilerini Dönüştürmede Dışarıdan Alınan Yardımlar	97
BÖLÜM 5.....	113
5. TARTIŞMA.....	113
5.1 Demografik Değişkenler ve Ebeveynleşme Arasındaki İlişkinin Nicel ve Nitel Bulgularla Değerlendirilmesi	113
5.2 Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçlarının Nitel Bulgularla Birlikte Değerlendirilmesi	116
5.3 Ebeveynleşme ile Evlilik Uyumu ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Kişilerarası Problemlerin Aracı Etkilerinin Nicel ve Nitel Bulgularla Birlikte Değerlendirilmesi.....	118
5.4 Nitel Bulguların Nicel Bulgular ve Literatür ile Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi	126
5.5 Çalışmanın Sınırlılıkları.....	133
BÖLÜM 6.....	136
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	136
KAYNAKÇA.....	142
EKLER.....	160
EK A-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	160
EK B-FİLİAL SORUMLULUK ÖLÇEĞİ-YETİŞKİN VERSİYONU	160
EK C-ÇİFT UYUM ÖLÇEĞİ	162
EK D-KİŞİLERARASI PROBLEMLER ENVANTERİ	165
ÖZGEÇMİŞ	167

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1 Örneklemin yaş ve evlilik süresinin (ay olarak) ortalama ve standart sapması.....	53
Tablo 4.2 Örneklemin cinsiyet, yaşanılan il-ilçe, işte çalışma durumu, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuklukta ebeveynlerin kronik ve psikolojik rahatsızlığı, boşanma, ebeveynin gelir düzeyi, kardeşin varlığı, sayısı ve sıralamasının	54
Tablo 4.3 Değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerleri	55
Tablo 4.4 Araştırma değişkenleri arasındaki pearson korelasyon katsayıları ve araştırma değişkenlerinin ortalama ve standart sapma değerleri.....	58
Tablo 4.5 Çocukluk çağında ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığının olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları	59
Tablo 4.6 Çocukluk çağında ebeveynin kronik psikolojik rahatsızlığının olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları	59
Tablo 4.7 Kardeşin olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları.....	59
Tablo 4.8 En büyük çocuk olup olmamaya göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları	60
Tablo 4.9 Çocukluk çağında ebeveynlerin boşanmış olup olmama durumuna göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları	60
Tablo 4.10 Cinsiyete göre duyguların ifadesi alt boyut puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları.....	60
Tablo 4.11 Çocukluk çağında ailenin gelir düzeyine göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı tek yönlü varyans analizi sonucu.....	61
Tablo 4.12 Çift uyumu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları	63

Tablo 4.13 Çift doyumu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları	65
Tablo 4.14 Çiftlerin bağlılığı üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları	67
Tablo 4.15 Çift fikir birliği üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları	69
Tablo 4.16 Duyguların ifadesi üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları	70
Tablo 4.17 Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	99
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	100
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	101
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	102
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	103
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	104
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	105
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	106
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	107
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	108
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	109
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	110
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	111
Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Kişilerarası döngünün erken temsili (Interpersonal Circle (IPC)	21
Şekil 2.2 Kişilerarası Döngüsel Model	28
Şekil 2.3 Millon Çok Yönlü Klinik Envanter ve Kişilik Bozukluğunun Değerlendirilmesi ölçeklerine göre kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumları	30
Şekil 2.4 Kişilik inanışlarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumları. ..	31
Şekil 2.5 Araştırmanın aracı etki modeli.....	45
Şekil 4.1 Ebeveynleşme ile çift uyumu arasındaki ilişkinin kişilerarası problemlerin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi	75
Şekil 4.2 Ebeveynleşme ile çift fikir birliği arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi	77
Şekil 4.3 Ebeveynleşme ile çift doyumu arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi	78
Şekil 4.4 Ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi	80
Şekil 4.5 Ebeveynleşme ile çiftlerin bağlılığı arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi	82

KISALTMALAR LİSTESİ

SASB:	Structural Analysis of Social Behavior
ICL:	Interpersonal Check List
IBI:	The Interpersonal Behavior Inventory
IAS:	The Interpersonal Adjective Scales
IIP:	The Inventory of Interpersonal Problems
NAR:	Narsisist Kişilik Bozukluğu
ANT:	Antisosyal Kişilik Bozukluğu
HIS:	Histrionik Kişilik Bozukluğu
BOR:	Borderline Kişilik Bozukluğu
P-A:	Pasif-Agresif Kişilik Bozukluğu
PAR:	Paranoid Kişilik Bozukluğu
SAD:	Sadistik Kişilik Bozukluğu
COM:	Kompulsif Kişilik Bozukluğu
DEP:	Bağımlı Kişilik Bozukluğu
SCH:	Şizoid Kişilik Bozukluğu
SZT:	Şizotipal Kişilik Bozukluğu
AVO:	Kaçıngan Kişilik Bozukluğu
S-D:	Mazoşist (self-defeating) Kişilik Bozukluğu

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Aile, üyelerinin birbirleriyle etkileşimsel örüntüler aracılığı ile işlev gördüğü ve bu etkileşimsel örüntüleri düzenleyen kuralları içeren bir sistemdir. Aile üyelerinin birbirleriyle ilişkisinin, özellikle anne ve babanın çocukla ilişkisinin çocuğun kişiliğinin gelişiminde, kuracağı yakın ilişkilerin nasıl olacağını belirlemede çok önemli olduğu düşünülmektedir (Bowlby, 1982; Winnicott, 1960). Aile üyeleri arasındaki sınırların açık, karşılıklı ilişkiyi ve üyelere ait görevleri gerçekleştirmeyi mümkün kılan, üyelerin ve özellikle çocuğun özerkliğini koruyan bir yapıda olduğunda (Minuchin, 2018) çocuğun kişiliğinin ve yakın ilişkilerinin sağlıklı bir gelişim içinde olacağı düşünülmektedir. Öte yandan Boszormenyi-Nagy ve Spark'ın (1973) ilk defa öne sürdüğü “ebeveynleşme” kavramı ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide özel bir bozulma olarak kabul edilirken çocukta sağlıklı bir kişilik gelişimi ve yakın ilişki sorunlarını ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Ebeveynleşme temel olarak, ebeveynin çocuğu kendi ebeveyni yerine koyduğu; buna uygun ihtiyaçlarını ve/veya kişisel beklentilerini çocuktan karşılamasını beklediği, kendisine ait rolü ve sorumluluğu çocuğa yüklediği ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide özel bir bozulma olarak tanımlanmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Boszormenyi-Nagy ve Spark'tan (1973) sonra gelen kuramcılar ebeveynleşme kavramına katkıda bulunmuş ve ebeveynleşmenin çeşitlerini açıklamışlardır. Buna göre Kerig (2005) ebeveynleşmeyi ebeveyn-çocuk ilişkisinde bir “sınır çözülmesi” olarak değerlendirmiş ve sınır çözülmesinin dört farklı şekilde görülebileceğini açıklamıştır. Bunlar; aile üyelerinin çocuğun özerkliğini kısıtlayacak şekilde çocuklarıyla aşırı ilgili olma hali ile karakterize iç içe geçme (enmeshment) (Kerig, 2005; Minuchin, 2018); çocuğun özerkliğini iç dünyasını kontrol ederek ve zorlayarak göz ardı

etmeye dayalı müdahalecilik (intrusiveness) (Kerig, 2005); çocuğa eş gibi baştan çıkarıcı ve yakın davranmayla karakterize partner-eş haline gelme (spousification) (Sroufe ve Ward, 1980) ve çocuğu akranı ve/veya yetişkin bir arkadaşı konumuna koyarak buna uygun davranılması ile karakterize yetişkinleştirme (adultification) (Kerig, 2005) şeklindedir. Literatürde ebeveynleşmenin her zaman olumsuz değerlendirilen bir yapısının olmadığı ve olumlu sonuçlarla da ilişkisi olabileceği görülmüştür (East, 2010; Le Goff, 2001). Bu doğrultuda Jurkovic (2014) yıkıcı ve işlevsel ebeveynleşmeyi tanımlamıştır. Bununla birlikte ebeveynleşmenin şiddetini etkileyen, bir başka ifadeyle yıkıcı ebeveynleşmeye yol açan faktörleri de belirtmiştir. Bu faktörleri açıklık (overtness), ebeveynleşme yaşantısının çeşidi, kapsam ve sorumluluk, bakım verilen nesne, yaşa uygunluk, içselleştirme, aile sınırları, sosyal açıdan meşru olma ve etik olarak belirtmiş ve bu faktörlerin yıkıcı ebeveynleşme yaşantısının nasıl bir yaşantı olacağını etkilediğini ifade etmiştir. Bu faktörler arasında ebeveynleşme yaşantısının çeşidi bu çalışma için önemlidir. Jurkovic'e (2014) göre araçsal ve duygusal ebeveynleşme şeklinde iki çeşit ebeveynleşme yaşantısı bulunmaktadır. Araçsal ebeveynleşme çocukların yetişkinlerin üstlenmesi gereken alışveriş, ev temizliği, yemek yapma, kardeşlerin bakımı gibi günlük görevleri üstlenmesi olarak açıklanırken duygusal ebeveynleşmenin çocuğun bir eş ve yetişkin gibi davranarak ebeveynlerinin sırdaşı, refakatçisi olması, çatışmalarına arabulucuk ederek onları yatıştırması, bakım vermesi ve desteklemesini içerdiği belirtilmiştir (Jurkovic, 2014). Ebeveynleşmenin ebeveyn-çocuk, özellikle anne-çocuk ilişkisi içerisinde nasıl kazanıldığı, içselleştirildiği ve yetişkinlik hayatında da devam ettiği en iyi psikodinamik yaklaşım (Kohut, 1971; Winnicott, 1960) ve bağlanma kuramı (Bowlby, 1982) ile açıklanabileceği düşünülmüştür. Ebeveynleşme yaşantısının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan çeşitli risk faktörleri de belirlenmiştir. Bunların başında ebeveynlerin boşanmış olması (Martin, 1995); ebeveynlerin biri ya da ikisinin alkol kullanımı/bağımlılığı (Carroll ve Robinson, 2000), madde bağımlılığı (Stein, Riedel ve Rotheram-Borus, 1999) ve depresyon (Van Loon, Van de Ven, Van Doesum, Hosman ve Witteman, 2017) gibi kronik psikolojik ya da HIV, romatoid artrit gibi kronik fiziksel bir hastalığa sahip olması (Duryea, 2007; Tompkins, 2007); ailenin düşük sosyo-ekonomik seviyesi (Sroufe ve Ward, 1980), eğitim düzeyi ve kardeş sayısı (Zencir, 2018) ile en büyük çocuk olma (Duryea, 2007) gelmektedir. Ebeveynleşmenin çocukluk ve yetişkinlikte birçok olumsuz sonuçla ilişkilendirildiği

görülmüştür. Bu olumsuz sonuçların yanı sıra ebeveynleşmenin en önemli etkisinin bireyin kişiliği, kişilik ile şekillenen kişilerarası davranış örüntülerinin belirlenmesi ve yakın ilişkiler üzerine olduğu düşünülmüştür.

Kişilik; zaman içerisinde sürekliliği olan, bireylerin sadece anın getirdiği sosyal ve biyolojik nedenlerle açıklanamayan düşünce, duygu ve davranışlarındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyen özellikler ve eğilimler olarak tanımlanmıştır (Maddi, 1999). Kişiliğin sosyal bir bağlam içerisinde nasıl geliştiğini açıklayan kuramlar kişilerarası kuramlardır. Bu kuramların ilki Sullivan'ın (1953) "Kişilerarası Kişilik Kuramı (Interpersonal Theory of Personality)"ı olup sonrasında gelen çağdaş kişilerarası kuramlar için bir temel oluşturmuştur. Sullivan'ın (1953) "Kişilerarası Kişilik Kuramı"ndan yola çıkarak Timothy Leary (1957) ve Kaiser Vakfı Psikoloji Araştırma Grubu (The Kaiser Foundation Psychology Research Group) kişilerarası döngüsel bir model geliştirmiş ve bu model çağdaş kişilerarası döngüsel modeller için bir temel oluşturmuştur. Alden, Wiggins ve Pincus'un (1990) geliştirdiği kişilerarası döngüsel modelde sekiz kişilerarası problem alanı belirlenmiştir. Bu alanlar baskın (domineering), kinci (vindictive), soğuk (cold), sosyal olarak çekinik (socially avoidant), kendine güvenmeyen (nonassertive), sömürülebilir (exploitable), aşırı bakım verici (overly nurturant) ve intrusif-müdahaleci (intrusive) şeklindedir. Ebeveynleşmenin de özellikle bağımlı (Büyük, 2020), borderline (Judd ve McGlashan, 2003), narsisist (Jones ve Wells, 1996) kişilik bozuklukları, kompulsif bakım verme (West ve Keller, 1991) ve yetersizlik duygularıyla (Castro, Jones ve Mirsalimi, 2004) ilişkisinin olduğunun gösterilmesiyle kişilerarası döngüsel modelde ebeveynleşmenin "Aşırı Fedakar", "İntrusif-Muhtaç", "Kinci-Benmerkezci", "Baskın-Kontrolcü", kişilerarası problemlerle ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Ebeveynleşmenin etkisinin hem kişilerarası problemler aracılığı ile hem de direk olarak özellikle yakın ilişkilerde görünür hale geldiği düşünülmüştür. Bu anlamda "evlilik uyumu" ebeveynleşmenin yakın ilişkilerdeki etkisini değerlendirmek üzere seçilmiştir. Spainer ve Cole (1976) evlilik uyumunu; evlilik ilişkisinde sıkıntılı farklılıkların, eşler arasındaki gerilim ve kişisel kaygının, evlilik doyumunun, çift uyumunun ve evlilik işlevselliği için önemli konularda fikir birliğinin derecesine göre belirlenen bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda evlilik uyumu çift ilişkisinde deneyimlenen doyum, bağlılık, fikir birliği ve duyguların ifadesi şeklindeki bileşenleri içermektedir. Evlilik uyumunun

ebeveynleşme (Açar, 2022; Madden ve Shaffer, 2016) ve bağımlı (South, Turkheimer ve Oltmanns, 2008), mazoşist (Knabb, Vogt, Gibbel ve Brickley, 2012), borderline (Bouchard, Sabourin, Lussier ve Villeneuve, 2009), narsisist (Lavner, Lamkin, Miller, Campbell ve Karney, 2016) kişilik bozuklukları ile ilişkisi gösterilmiştir. Bu doğrultuda evlilik uyumunun kişilerarası döngüsel modelde ebeveynleşmeye benzer şekilde “Aşırı Fedakar”, “İntrusif-Muhtaç”, “Kinci-Benmerkezci”, “Baskın-Kontrolcü”, kişilerarası problemlerle ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Belirtilen literatür değerlendirildiğinde bu çalışmanın amacı:

1. Kişilerarası döngüsel modelin ebeveynleşme ve evlilik uyumu ile alt boyutları arasındaki ilişkide aracı etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.
2. Nitel çalışma ile ebeveynleşme kavramı ve ebeveynleşme kavramının etkilediği düşünülen evlilik uyumunun derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.
3. Nicel ve nitel çalışmadan elde edilen bulgular arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

2.1 Ebeveynleşme

Aile, üyelerinin birbirleriyle etkileşimsel örüntüler aracılığı ile işlev gördüğü ve bu etkileşimsel örüntüleri düzenleyen kuralları içeren bir sistemdir. Bu etkileşimsel örüntülerin anne-baba ve çocuk arasında hiyerarşik bir yapının olmasının gerekliliği gibi evrensel kurallara ve aile üyelerinin açık ya da gizli karşılıklı beklentilerine göre düzenlendiği belirtilmektedir (Minuchin, 2018). Minuchin (1985) ailenin eş, kardeş, ebeveyn, ebeveyn-çocuk şeklinde birçok alt sistemden oluştuğu; aile içindeki bireyin de bir alt sistem olduğunu ifade etmektedir. Alt sistemlerin birbirinden örtük kurallar ve etkileşimsel örüntülerle şekillenen sınırlar aracılığıyla ayrıldığını belirtmektedir. Minuchin (2018) işlevsel ailelerde anne-baba ve anne/baba-çocuk alt sistemleri arasındaki sınırların açık, özerkliği koruyan, aile üyelerinin işlevlerini yerine getirebildiği, birbiriyle ilişki kurmayı mümkün kılan ve dışarıdan bir müdahaleye gerek duymayan bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. İşlevsiz ailelerde ise sınırların sürdürülmesi ve aile içindeki bireylerin sınırlara göre değişim göstermesinde sorunlar olduğu belirtilmektedir. Bu ailelerde ebeveynlerin kendileri ile çocukları arasında sabit ve gerekli sınırları koymada yetersiz kalabildikleri, çocuğun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde sınırları esnetemedikleri ya da ebeveynlerin kendi aralarındaki çatışmaları sınırlayamamaları nedeniyle çocukların ebeveynler arasında arabulucu ya da günah keçisi rolünü üstlenmek durumunda kaldıkları ifade edilmektedir (Minuchin, 1985). Montalvo, Guerney, Rosman, Schumer ve Minuchin (1967) bu uygun olmayan sınırların

varlığında çocuğun “ebeveyn çocuk (parental child)” şeklindeki özgül bir yaşantıyı deneyimleyebileceğini ifade etmektedir. Ebeveyn çocuk, ebeveyn/ebeveynlerin aileyi fiziksel ve/veya psikolojik olarak terk etmeleri ya da kendilerine ait yönetici işlevleri ve sorumlulukları direk çocuğa vermeleri, devretmeleri olarak tanımlanmaktadır. (Montalvo, Guernsey, Rosman, Schumer ve Minuchin, 1967). Buna göre aile sistemleri teorisinde alt sistemler tarafından deneyimlenen bir sınır sorunu ve ebeveyn-çocuk arasındaki bir rol değişimi olarak ilk defa tanımlanan “ebeveyn çocuk” kavramını “ebeveynleşme” adıyla tüm yönleriyle sonrasında kavramsallaştıran kuramcılar Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) olmuştur.

Boszormenyi-Nagy ve Spark’a (1973) göre “ebeveynleşme”, ebeveynin çocuğuyla ilişkisinde çocuğunu kendi ebeveyni yerine koyduğu öznel bir bozulma olarak tanımlanmaktadır. Buna göre ebeveyn çocuğundan kendi ebeveyninin karşılamadığı ihtiyaçlarını karşılamasını, yatıştırılmayı, korunmayı ve desteklenmeyi beklemektedir. Kendilerinin yerine getirmesi gereken sorumluluk ve rolleri çocuklarına yüklemekte ve bu açıdan aile sistemi içinde bir rol değişimi olmaktadır. Bununla birlikte ebeveynin çocuktan sadece açıkça görülen bakım verici bir rolü üstlenmesini değil kendisinin cinsel, saldırgan ve bağımlı olma ihtiyaçlarını da doyurmasını beklediği belirtilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Bu süreçte çocuk kendi gelişimine uygun ihtiyaçları takip edememekte, ailenin beklentilerini içselleştirmekte ve onlara bağlılık göstermektedir. Çocuklar ebeveynlerinin ruh hallerine, isteklerine ve zayıf noktalarına duyarlı olmakta ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarına uyum sağlamak için çok çalışmaktadırlar. Bununla birlikte çocuğun özellikle kendisine yansıtılan “ebeveyne bakım vermeye” ilişkin beklentileri aldığı, ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzerine kurulu bir kimlik algısını şekillendirmeye başladığı ifade edilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Bu doğrultuda çocukların üstlendiği sorumluluklar ev işleri, ebeveyn-kardeş bakımı (Jurkovic, 2014) gibi somut işlevler olabileceği gibi tavsiye verme, ebeveynin onaylanma ihtiyacını karşılama ve onlara ebeveyn figürü olarak bakım verme (Chase, 1999); ailenin ‘iyileştiricisi’ ya da arabulucusu olma (Ackerman, 1966), ailenin yükünü taşıyan olma (Brady ve Spark, 1966) gibi duygusal işlevler de olabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ebeveynleşme, çocuğun aile içinde görünmez olduğu; onaylanma, rehberlik ve güvende hissetme gibi kendi ihtiyaçlarından ebeveynlerinin narsisist ihtiyaçları adına vazgeçtikleri bir yaşantı şekli de olduğu görülmektedir (Earley ve Cushway, 2002; Kerig 2005). Böylece

ebeveynleşme süreci ile çocuğun “gerçek kendiliğinin” gelişiminin de zarar gördüğü belirtilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973; Karpel, 1976). Çocuk ebeveynlerinin beklentilerini karşılayamadığında ve kendisini sorumlu ve suçlu hissettiğinde ebeveyn çocuğuna karşı böyle bir sorumluluk hissetmezse ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve ebeveynleşme yaşantısının daha da sıkıntılı olacağı belirtilmektedir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973).

Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) ebeveynleşme yaşantısının nasıl deneyimlendiğine göre çeşitli ebeveynleşme rolleri ve çeşitleri tanımlamıştır. Buna göre nötr/mükemmel rol, bebeksi rol ve günah keçisi rolü şeklinde üç farklı ebeveynleşme yaşantısı tanımlanmıştır. Nötr/mükemmel role sahip bir çocuğun çok erken yaşlarda ebeveynlerinin çok kırılgan olduğunu algıladıkları ve bu nedenle onları korumak adına yapabilecekleri en iyi şeyin kendi duygularını (öfke, şüphe, korku, kaygı), düşüncelerini, isteklerini ebeveynlerinden hiçbir şey talep etmeden saklamaları gerektiğini düşündükleri belirtilmiştir. Bebeksi rolde (the infantilization) ebeveynlerin kendi bağımlılıklarını gizlemek adına çocuğun kendilerine bağımlı olmasını bekledikleri ifade edilmiştir. Çocuğun ebeveynine ihtiyacı ve bağımlılığı sayesinde ebeveynlerin kendilerini değerli ve yararlı hissettikleri belirtilmiştir. Günah keçisi rolünde ise ebeveynler çocuklarının kendi ebeveynlerinin karşılayamadığı ihtiyaçları karşılamasını ve bu zararı onarmasını bilinçdışı bir şekilde beklediği ifade edilmiştir. Bu yüksek ve karşılanması imkansız beklenti karşısında çocuğun kaçınılmaz bir şekilde ailesini hayal kırıklığına uğrattığı; saldırgan, minnet duymayan, reddedici, sevgi vermeye isteksiz biri gibi algılandığı belirtilmiştir.

Literatür değerlendirildiğinde Kerig (1005) ve Jurkovic’in (2014) Boszormenyi-Nagy ve Spark’ın (1973) “ebeveynleşme” kavramının tanımına ve kapsamına önemli katkılarda bulundukları görülmüştür.

Kerig (2005) Boszormenyi-Nagy ve Spark’ın (1973) “ebeveynleşme” kavramını, ebeveynin çocuğuyla aralarında psikolojik bir sınırın olması gerektiğinin farkına varamaması ve çocuğunun özerk bir birey olduğunu kabul edememesi olarak tanımladığı “sınır çözülmesi” (boundary dissolution) genel başlığı altında tanımlamaktadır. Kerig (2005) sorunlu ebeveyn-çocuk ilişkisini “sınır çözülmesi” adı altında değerlendirmekte ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide sınır çözülmesinin dört farklı şekilde görülebileceğini açıklamaktadır. Bunlar iç içe geçme (enmeshment), müdahalecilik (intrusiveness), partner-eş haline gelme

(spousification), ve “ebeveynleşme” yaşantısının da içinde bulunduğu rol değişimi (role reversal) şeklindedir. İç içe geçme, çocuğun özerkliği ve yetkinliği kısıtlanacak şekilde aile üyelerinin hızlı ve yoğun tepkilerini içeren, birbiriyle aşırı ilgili olma hali (Kerig, 2005; Minuchin, 2018) ile kendilik ve öteki arasındaki farklılaşmanın tanınmaması ve kabul edilmemesi (Bowen, 1978) olarak açıklanmaktadır. Müdahalecilik, iç içe geçmeden farklı olarak ebeveynlerin hiyerarşik bir ilişki içinde çocuğun özerkliğini ve iç dünyasını kontrol ederek ve zorlayarak çocuğu göz ardı etmesi olarak tanımlanmaktadır (Kerig, 2005). Sroufe ve Ward’un (1980) çalışmalarından ortaya çıkan eş haline gelme kavramı ebeveynlerin çocuklarına yetişkin yakınlığı sergileyerek ilişki kurmaları, baştan çıkarıcı davranışlarıyla (Sroufe ve Ward, 1980) aile içinde nesiller arası uygun olmayan bir anne-baba-çocuk ilişkisinin gelişimi olarak tanımlanmaktadır (Kerig, 2005). Çocuğun aile içinde eş haline gelmesi, ebeveynin çocuğa sevecen, flörtöz, baştan çıkarıcı davranmasıyla fiziksel olarak (Sroufe ve Ward, 1980) ve eşlerin kendi aralarındaki gerginliği çocukla ilişkiye yayarak (Engfer, 1988) ve çocuğu çatıştığı eşi gibi algılayarak, çatışmayı ona yansıtarak negatif ve eleştirel yaklaşması şeklinde de deneyimlenebildiği belirtilmiştir (Kerig, 2005). Kerig (2005), Boszormenyi-Nagy ve Spark’ın (1973) ebeveynleşme kavramını rol değiştirmenin bir çeşidi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte yetişkinleştirmeyi (adultification) de rol değiştirmenin bir diğer çeşidi olduğunu belirtmiştir. Buna göre yetişkinleştirme, ebeveynin çocuğu akran ve/veya yetişkin bir arkadaş konumuna koyması olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda ebeveynin çocuğu en iyi arkadaş yapıp ondan destek aldığı, sosyal refakatçisi gibi kullandığı, ailenin maddi geliri, ev işleri ya da küçük kardeşlerin bakımına yönelik uygun olmayan sorumlulukları verebildiğini ifade etmektedir (Kerig, 2005). Kerig (2005) her ne kadar ebeveynleşme kavramını sınır çözülmesi genel başlığı altında bir alt başlık olarak açıklasa da genel olarak sınır çözülmesinin tüm çeşitlerinin ebeveynleşme yaşantısının farklı yönlerini yansıttığı; nasıl bir ebeveynleşme yaşantısının deneyimlenebileceğini açıkladığı düşünülmektedir. Kerig (2005) de ebeveynleşme kavramı altında birçok farklı dinamik olduğunu ve ayırım yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Buna göre yapılan bu kavramsal ayrımların ebeveynleşmenin ayrıntılı olarak anlaşılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Jurkovic (2014) yıkıcı ebeveynleşme (destructive parentification) ve işlevsel-uyumlu ebeveynleşme (adaptive parentification) şeklinde iki çeşit ebeveynleşme

yaşantısı tanımlamaktadır. Jurkovic (2014) işlevsel ebeveynleşmede ebeveynin çocuğa yüklediği sorumlulukların bir zaman sınırı olduğunu, orta düzeyde zorlayıcı olduğunu, verilen sorumlulukların çocuğun yaşına uygun olduğunu ya da yaşa uygun olmasa da ebeveynin çocuğun sorumluluklarını yerine getirmesini takdir ettiğini ve desteklediğini ifade etmektedir. Jurkovic (2014) yıkıcı ebeveynleşmeyi genel bir tanım içinde ve çeşitli kriterler öne sürerek açıklamıştır. Boszormenyi-Nagy (1965) ebeveynlerin ihtiyaçlarının sahiplenici, bağımlı, saldırgan olma ihtiyacı ile cinsel ihtiyaçlar olduğunu; çocuklarını bu ihtiyaçları doğrultusunda tek taraflı olarak kullandıklarını belirtmektedir. Jurkovic (2014) yıkıcı ebeveynleşmede aile üyelerinin bu ihtiyaçlarını karşılamak ve aile bütünlüğünü sağlamak amacıyla çocuğun iyi kardeş ya da günah keçisi olma gibi çeşitli rolleri üstlendiği; bağımlılık ya da suçluluğa ilişkin çeşitli davranış kalıpları sergilediği ve arabulucu olma gibi çeşitli etkileşimsel süreçlerin içinde olabildiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte Jurkovic (2014) açıklık (overtness), ebeveynleşme yaşantısının çeşidi, kapsam ve sorumluluk, bakım verilen nesne, yaşa uygunluk, içselleştirme, aile sınırları, sosyal açıdan meşru olma ve etik şeklindeki kriterlerle yıkıcı ebeveynleşme yaşantısının nasıl bir yaşantı olduğunu açıklamıştır. Jurkovic (2014) yıkıcı ebeveynleşme bağlamında çocuğun açıkça gözlenen bakım verici, sorumluluk alan davranışları olabileceği gibi davranışsal düzeyde açıkça gözlenmeyen ancak çocuğun çeşitli yoksunluklar, suistimaller ve adaletsizlikler karşısında aileye sadık kaldığı ve dolaylı olarak ebeveynlerine destek sağladığını ifade etmektedir. Örneğin bu çocuklar ebeveynler arasındaki çatışmayı azaltmak ya da yönünü değiştirmek için olumsuz ve yanlış davranışlar sergileyebilmektedir. Buna göre yıkıcı ebeveynleşme değerlendirildiğinde ebeveynlerin ihtiyaçlarını karşılama ve onları bir arada tutma anlamında çocuğun üstlendiği sorumluluklarda sadece açıkça gözlenen davranışların değil örtük davranış ve etkileşim örüntülerinin de değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Jurkovic (2014) duygusal ve araçsal olarak iki çeşit ebeveynleşme yaşantısı tanımlamıştır. Duygusal ebeveynleşme çocuğun yeri geldiğinde bir eş gibi davranarak ebeveynlerinin sırdaşı ve refakatçisi olması, çatışmalarına arabulucuk ederek onları yatıştırması, bakım vermesi ve desteklemesini içermektedir. Araçsal ebeveynleşme ise aile birliğinin fiziksel devamlılığı ve refahının sağlanması için çocukların yetişkinlerin üstlenmesi gereken alışveriş, ev temizliği, yemek yapma, kardeşlerin bakımı gibi günlük görevleri üstlenmesi olarak ifade edilmektedir (Jurkovic, Morrell ve Thirkield, 1999). Bununla birlikte Jurkovic (2014) araçsal

ebeveynleşmenin psikolojik-duygusal bir boyuttan ve duygusal ebeveynleşmenin de davranışsal-araçsal bir boyuttan yoksun olmadığını da ifade etmektedir. Araştırmalar duygusal ebeveynleşmenin araçsal ebeveynleşmeye göre daha zorlayıcı olduğu (Byng-Hall, 2008), hem çocuklarda-ergenlerde (Chen ve Panebianco, 2020) hem de yetişkinlikte daha olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Hooper ve Wallace, 2010). Benzer bir şekilde ebeveynlerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sıklıkla örtük ve suçluluk aşılayarak talep ettikleri için duygusal ebeveynleşmenin araçsal ebeveynleşmeye göre daha stresli ve boğucu olduğu da ifade edilmiştir (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973; Boszormenyi-Nagy ve Krasner, 1986). Kapsam ve sorumluluk açısından değerlendirildiğinde ise çocuğun üstlendiği sorumluluklar aşırı ve kronik bir hale gelirse veya çocuğun sorumluluk alması hiç beklenmezse (bebeeksileştirme) orada yıkıcı ebeveynleşmenin varlığından söz edilebileceği ifade edilmektedir. Yıkıcı ebeveynleşmenin anneye, babaya ya da kardeşe karşı deneyimlenebileceği; bakım verilen birincil figürün kim olduğu ve cinsiyete göre değişiklik gösterdiği ifade edilmektedir (Jurkovic, 2014). Jurkovic (2014) ebeveynleşme yaşantısı ne kadar erken yaşta başlarsa ve alınan sorumluluk yaşa uygun olmazsa o kadar yıkıcı olabileceğini belirtmektedir. Gelişimsel açıdan erken yaş döneminde yer alan çocukların ergenlere göre içsel ve araçsal baş etme kapasitelerinin yeterince olgunlaşmaması ve yaşa göre gelişimsel aşamalarda tamamlamaları gereken görevlere ebeveynlerin ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğinin de eklenmesi nedeniyle bu becerileri kazanmada ve yetkinleşmede güçlük yaşadıkları ifade edilmektedir. Bununla birlikte Jurkovic (2014) ebeveynleşmeyi deneyimleyen çocukların bu yaşantıya özgü örüntüleri içselleştirerek kendi kimlikleri ve kişilerarası tarzlarını organize ettiklerini belirtmektedir. Sosyal açıdan meşru olma değerlendirildiğinde kapsamlı kardeş bakımı gibi çeşitli sorumlulukların sosyokültürel açıdan beklenmesinin çocuğu ebeveynleşme yaşantısının yıkıcı etkilerinden koruyabildiği belirtilse de (Harrison, Wilson, Pine, Chan ve Buriel, 1990; akt. Jurkovic, 2014) geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri gibi kültürel özelliklerin kişiyi sınırladığı ve zorladığının; sağlıklı olmayan bir uyum içerisinde olunmaya çalışıldığının da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Jurkovic, 2014). Buna göre ebeveynleşmenin yıkıcı mı yoksa sağlıklı mı olduğunun değerlendirilmesinin sadece içinde bulunulan sosyokültürel normlara ve beklentilere uygunluğuna göre değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir (Jurkovic, 2014). Yıkıcı ebeveynleşme etik, sosyokültürel bağlam ve çocuk-bakım verenler arasındaki adalet

algısı bağlamında da değerlendirilmektedir. Jurkovic (2014) adalet algısını, çocuğun deneyimlerini aile sistemi içinde haklı ve karşılıklı bir durum olarak değerlendirip değerlendirmeme durumu olarak açıklamaktadır. Bu adalet algısında gerçekleşen bir bozulma çocuğun kendisinin, ebeveynlerinin, toplumun kabul edip etmemesine bakılmaksızın çocuğun sömürülmesi olarak kabul edilmesi gerektiği ve yıkıcı ebeveynleşme olduğu ifade edilmektedir (Jurkovic, 2014).

Literatür değerlendirildiğinde Jurkovic (2014) ile birlikte başka kuramcılar da yıkıcı ve işlevsel ebeveynleşmenin tanımını yaptığı ve bu iki çeşit ebeveynleşme yaşantısının geliştiği aile ortamlarını açıkladıkları görülmüştür. Mika, Bergner ve Baum (1987) çocuğun üstlendiği sorumluluklar gelişimsel kapasitesinin üstünde olduğunda; çocuğa bu sorumluluklar aşırı yüklenildiğinde; ebeveynler çocukla ilişkilerinde çocuksu roller üstlendiklerinde; görev tanımlarında çocuğun yararı aşırı bir şekilde görmezden gelindiğinde; çocuğa atanan ebeveyn rolü açık bir şekilde meşrulaştırılmayarak çocuk ebeveyn rolünü sergilediğinde ceza almasıyla yaratılan ikircikli durumda ebeveynleşme yaşantısının sorunlu ve yıkıcı hale geldiğini ifade etmektedirler. Ebeveynleşme yaşantısının çocuklukta depresif semptomlar (Burton vd., 2018), dışsallaştırma sorunları (Nuttall, Zhang, Valentino ve Borkowski, 2019); yetişkinlikte ise somatizasyon (Schier, Herke, Nickel, Egle ve Hardt, 2015), obsesif inançlar (Köyden, 2015), yeme bozukluğu (Ketisch, Jones, Mirsalimi, Casey ve Milton, 2014), alkol/madde bağımlılığı veya kötüye kullanımı (Dragan ve Hardt, 2016; Hooper, Wallace, Doehler, ve Dantzler, 2012; Rothman, Bernstein ve Strunin, 2010) depresif semptomlar (McKenna, 1995; Wolkin, 1984), yüksek düzeyde depresyon ve kaygı (Hetherington, 1999), zayıf akademik performans (Chase, Deming ve Wells, 1998) gibi birçok olumsuz sonuçla ilişkili bulunmuştur. Le Goff (1999) ise işlevsel ebeveynleşme tanımına katkıda bulunmuştur. Le Goff'a (2001) göre çocuğa ezici olmayan sorumluluklar verildiğinde, durum geçici olduğunda, ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında uyum olduğunda ve ebeveynin duruma yönelik çocuğun katkısını anladığında ebeveynleşmenin yapıcı olduğunu; çocuğun gelişimi ve olgunlaşması için alması gereken sorumluluklardan yarar sağlayabildiğini belirtmiştir. Yapılan bir çalışmada ebeveynleşme yaşantısı işlevsel olduğunda özellikle yetişkin rollerini öğrenmeye katkı sağladığı gösterilmiştir (McKenna, 1995). Bununla birlikte yapılan bir derleme çalışmasında aile üyelerine bakım veren çocukların olgunlaşma, kendine-güven, empati gelişiminin hızlandığı ve farklı bakış açılarını anlama becerilerinin arttığı ifade edilmiştir (East, 2010). Diğer çalışmalarda

ise çocukluk döneminde ebeveynleşme yaşantıları bildiren yetişkinlerin kriz durumlarında nasıl tepki vereceklerini daha iyi bildikleri; yeterli, girişimci ve sabırlı davrandıkları ve kişilerarası ilişkilerdeki yeterliliklerinin daha yüksek olduğu öne sürülmüştür (Jurkovic ve Casey, 2000; akt. Hooper, 2008; Thirkield, 2001). Bununla birlikte ebeveynleşme yaşantısı çocuk tarafından adil algılanıyorsa olumsuz etkilerin daha az olacağı da ifade edilmektedir (Hooper ve Wallace, 2010; Jankowski, Hooper, Sandage ve Hannah, 2013).

Kültürün ve kültürün şekillendirdiği aile yapısının ebeveynleşmenin etkisinin yıkıcı mı yoksa olumlu sonuçlarla mı ilişkili olacağını belirlemede önemli olduğu düşünülmektedir. Ebeveynleşme ve kültür ilişkisinin bireyci ve toplulukçu kültürlerdeki aile yapısı ile çocuğa verilen değer ile şekillenen ebeveynin davranış şekilleri ve tutumları ile anlaşılabilirliği düşünülmektedir. Kağıtçıbaşı (2013) küresel bir kentleşme ve sosyoekonomik gelişmelerle şekillenen birbirine bağımlı, bağımsız ve psikolojik olarak karşılıklı bağımlı şeklinde üç çeşit aile yapısı tanımlamıştır. Birbirine bağımlı aile yapısının geleneksel aile örüntüleri olduğunu; kırsal yerde yaşayan, düşük sosyoekonomik seviyeye sahip ailelerde gözlendiğini ifade etmektedir. Bu yapının aile ilişkilerinin sıkı sıkıya birbirine bağlı ve akrabalık ilişkilerinin var olduğu toplulukçu kültürün özelliklerini de yansıttığını belirtmektedir. Bu geleneksel ailelerde kuşaklar hem maddi hem de manevi olarak birbirine bağlıdır. Aile çocuğu ailenin ekonomisine katkı sağlayan bir varlık ve kendi yaşlılıklarında onlardan bakım alacaklarına dair bir güvence olarak görürler. Çocuğun kendi ihtiyaçlarını ön planda tutacağı ve aileden ayrılacağı, ekonomik katkıya ve yaşlılıkta bakım almaya ilişkin güvenceyi azaltacağı için çocuğun özerkliği bir tehdit olarak değerlendirilir. Bu doğrultuda ebeveynler çocuğun kendisine itaatine odaklandığı bir çocuk yetiştirme tarzı benimser. Batı toplumlarına atfedilen, bağımsız aile yapısında ise çocuğun özerkliğine, kendine güvenine önem verildiği ve aile üyelerinin kendilik sınırlarının belirgin olduğu ve iç içe geçmediği ifade edilmektedir. Psikolojik olarak karşılıklı bağımlı aile yapılarında maddi anlamda bağımsız olunduğu; psikolojik anlamda ise yakın aile bağlarına ihtiyaç duyulduğu, nesiller arası bir karşılıklı bağımlılığın olduğu belirtilmektedir. Bu açıdan bağımsız ve birbirine bağımlı aile yapılarının bir sentezi gibi olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu aile yapısında bağımsız aile yapısında olduğu kadar aile üyeleri arasında net sınırlar ve birbirinden psikolojik anlamda net bir bağımsızlık yoktur. Bu aile yapısının kentli, nispeten zengin yaşam tarzına sahip toplulukçu

kültürlerde ve dünya üzerinde yaygın bir şekilde görüldüğü ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2013). Çocuğun değeri, çocuk sahibi olmaya ilişkin maddi (örn. “aileye ekonomik açıdan yardımcı olması için”) ve psikolojik karşılıklı bağımlılık (örn. “sevmek ve bakım vermek için”) şeklinde iki açıdan değerlendirildiği görülmüştür. Türkiye örneğinde çocuğun maddi ve psikolojik karşılıklı bağımlılığına ilişkin değeri 1975’lerde birbirine denk bir öneme sahip olurken 2003’lere gelindiğinde Türkiye’deki sosyoekonomik gelişimin etkisiyle çocuğun psikolojik değerinin maddi değerini geçtiği belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Aile yapısı ile birlikte çocuğa verilen değer ebeveynin çocuğu yetiştirme tutumlarına da etkisi olabileceği düşünüldüğünden bu kavram ebeveynleşme açısından önemli bulunmaktadır. Bu bilgiler değerlendirildiğinde, Türkiye’nin toplulukçu bir kültüre ve psikolojik olarak karşılıklı bağımlı bir aile yapısına sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte her ne kadar son yıllarda çocuğa verilen psikolojik değer maddi değere göre artsa da Türkiye örnekleminde kırsal alanda yaşayan ve/veya ekonomik anlamda zorluk çeken, çocuğun aile gelirine katkı sağlamasına ihtiyaç duyan aileler de bulunmaktadır (Berigel ve Eroğlu, 2019; Gülçubuk, 2012). Buna göre Türkiye örnekleminde çoğunlukla çocuğa verilen değer açısından araçsal, psikolojik olarak karşılıklı bağımlı aile yapısı açısından ise duygusal ebeveynleşmenin yaygın olabileceği düşünülmektedir. Jurkovic’in (2014) kültürün, sosyal meşruiyetin ebeveynleşmenin yıkıcı, olumsuz etkilerini azaltma ve/veya tampon olma açısından değerlendirilemeyeceği yönündeki görüşünün aksine kültürün etkisiyle ebeveynleşme yaşantısının yıkıcı değerlendirilmediği; aksine olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Jurkovic, Thirkield ve Morrell’in (2001) yaptıkları bir çalışmada Afrikan-Amerikan katılımcıların daha bireyci değerlendirilen Avrupalı Amerikanlara göre daha fazla araçsal ebeveynleşme belirtmelerine rağmen bu sorumlulukları daha az adaletsiz algıladıkları gösterilmiştir. Bu durum kültürel normlar ve çocuğun aileye katkıda bulunmasına yönelik beklentilerdeki farklılık açısından açıklanmıştır. Bir başka çalışmada beyaz Amerikalıların Latin ve Siyahi Amerikalılara göre daha az ebeveynleşme yaşantısı bildirdikleri; Latin Amerikalıların ise diğer iki gruba göre ebeveynleşmeden daha fazla olumlu psikolojik yarar sağladıkları gösterilmiştir (Hooper, Tomek, Bond ve Reif, 2015). Khafi, Yates ve Luthar’ın (2014) yaptıkları bir çalışmada ise daha bireyci değerlendirilen Avrupalı Amerikalı çocukların duygusal ve araçsal ebeveynleşme yaşantılar dışsallaştırma sorunlarının artışı ve ebeveyn-çocuk

ilişkisinin kalitesindeki azalmayla ilişkili bulunurken, Afrikalı Amerikan çocuklarda duygusal ebeveynleşmenin ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini arttırmasıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu farklılığın karşılıklı bağımlılık ve rol esnekliği gibi kültürel değerlerin farklılığı temelinde geliştiği ifade edilmiştir. Buna göre araçsal ve duygusal ebeveynleşmenin yaygın olduğu düşünülen Türkiye örnekleminde ebeveynleşmenin bireyci toplulukların aksine daha az yıkıcı sonuçlarla ilişkili olabileceği ve bu açıdan kültürün koruyucu bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) tarafından ilk defa ayrıntılı bir şekilde açıklanan ve kavramsallaştırılan “ebeveynleşme” deneyiminin çocukta nasıl ortaya çıktığı, nasıl deneyimlendiği, bu yaşantıya özgü özelliklerin nasıl kazanıldığı, kişilik oluşumu ve kişilerarası ilişkileri nasıl etkilediği ve yetişkinlikte nasıl kalıcı hale geldiği özellikle psikodinamik yaklaşım ve bağlanma kuramıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte psikodinamik yaklaşımda sahte benlik (Winnicott, 1960); aile sistemleri yaklaşımda ebeveyn çocuk (Montalvo vd., 1967), ailenin şifacısı (Ackerman, 1966); bağlanma teorisine göre kompulsif bakım veren (Bowlby, 1982); sosyolojik ve antropolojik gözlemlere göre karşılanmamış rol işlevleri, küçük ortak (Jurkovic, 2014) ve bağımlılık modellerine göre eşbağımlılık (codependence) (Wells, Gickauf-Hughes ve Jones, 1999), ailenin kahramanı (Jurkovic, 2014) gibi kavramların da ebeveynleşme yaşantısıyla benzerlik gösterdiği değerlendirilmiştir.

Psikodinamik yaklaşımda belirtilen şekilde ebeveynleşmenin nasıl geliştiği ve bu yaşantıya ilişkin özelliklerin nasıl kazanıldığının Winnicott’un “sahte kendilik” kavramı, Kohut’un kendilik psikolojisi ve Mahler’in ayrılma-bireyleşme dönemi ile açıklanabileceği düşünülmektedir.

Winnicott (1960), ilk zamanlarda anne kendisini bebeğinin ihtiyaçlarına tam olarak adanmadığında tümgüçlülüğü ona veremediğini; sonraki dönemlerde bebeğinin ihtiyaçları ile uyumlu bir şekilde bu adanma durumunu aşamalı olarak azaltmadığında ise bebeğini dış gerçekliğe hazırlayamadığını belirtmektedir. İlk zamanlar bebeğine kendisini tam adayan ve sonrasında bebeğin ihtiyaçları doğrultusunda tam uyumu göreceli bir şekilde azaltan annenin “yeterince iyi anne” olduğunu ifade etmektedir. Anne “yeterince iyi anne” olamadığında bebeğin kendi ihtiyaçlarından, isteklerinden, hedeflerinden vazgeçerek anneye uyum göstermek zorunda kaldığını belirtmektedir. Bu durumda Winnicott (1960) bebeğin sahte bir kendilik geliştirdiğini ifade etmektedir (Winnicott, 1960; akt. Mitchell ve Black,

2014). Kohut (1971) ise anne çocuğunun yatıştırılma, kapsama-kucaklama ve aynalanma ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmadığında çocuğun kendi duygularıyla temas edebilme, ifade edebilme ve kontrol edebilme yeteneğinin gelişmesini önlediğini belirtmektedir. Böylece anne bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaktansa kendi ihtiyaçlarını ön planda tutmakta ve bundan dolayı da çocuğun özerk kendilik gelişimi tehlikeye girmektedir (Kohut, 1971; akt. Earley ve Cushway, 2002). Mahler, Pine ve Bergman (1975) nesne ilişkileri yaklaşımına göre bir bebeğin, çocuğun kimlik duygusunu kazanmasında ve gelişiminde, yani “psikolojik doğumu” için geçtiği çeşitli aşamalar olduğunu belirtmektedir. İlk olarak bebeğin dış uyaranlara kapalı, kendi içinde olduğu “otistik evre” ile annenin varlığının fark edildiği ancak anneyle ihtiyaçların doyurulmasına odaklanan bir ilişki kurulduğu, tam bir ayrışmanın olmadığı, anneyle kendisini “ikili bir birlik” olarak deneyimlediği “normal ortakyaşam” evrelerinden geçilmektedir. Otistik ve normal ortakyaşam evrelerinin anne-bebek arasında kurulan doyurucu bir ilişkinin sonrasında gelen sağlıklı bir ayrılma-bireyleşme evresi için bir önkoşul olduğu belirtilmektedir. Ayrılma-bireyleşme evresi farklılaşma, alıştırma, yeniden yaklaşma ve libidinal nesne sürekliliği olarak dört evreden oluşmaktadır. Farklılaşma/kabuğunu kırma evresi bebeğin dış dünyaya yöneldiği, kendi bedeni ile anne bedeni ve yabancıları ayırt edebildiği, anneye tam bir bağımlılıktan uzaklaştığı bir evredir. Bu dönemden önce yer alan normal ortakyaşam evresinde anne bebeğin ihtiyaçlarına duyarlı olamaz, yetersiz kalırsa ve bu dönemde de anne aşırı müdahaleci olursa bebeğin sağlıklı bir şekilde farklılaşmayı deneyimleyemediği belirtilmektedir. Alıştırma evresi çocuğun artan fiziksel becerileri ve hareket yetenekleriyle anne ile özel bir yakınlığın sürdürülerek çocukta özerk benliğin, belleğin, algının, sorgulamanın gelişmesi ve beden sınırının farkına varılması ile karakterize bir evredir. Bu dönemde anne çocuğun çevreyi keşfetme arzusunu, bağımsızlığını, özerk işlevlerini desteklemez ve/veya çocuğun kapasitesinin çok üstünde olan şeyleri yapmaya zorlar ya da beklerse bu dönemde çocuğun kazanması beklenen gelişimsel özelliklerin sağlıklı bir şekilde kazanılmasının engellendiği ifade edilmektedir. Yeniden yakınlaşma evresinde ise kazanılan hareket yetenekleri ile birlikte anneden fiziksel olarak uzaklaşmaya başlayan çocuk, anneden ruhsal olarak da ayrılmaya başladığının farkına varır ve bu çocuğa sıkıntı hissettirir. Bu durumda çocuk anneyi ve anne sevgisini kaybetmenin korkusunu yaşar. Bununla birlikte özerk alanını genişletmeyi ister ve kendi isteklerinin her zaman annesiyle uyuşmadığını, annesi ile sık sık

çelişkiye düştüğünü de fark eder. Kendi özerk kapasitesini sınamak için anneden ayrılma ile anneyi memnun ederek onun yanında kalma isteği arasında kalır. Eğer anne çocuğun kendisine yeniden yakınlaşma isteğini çocuğun gerilemesi olarak değerlendirir ve bu isteğine reddedici yaklaşırsa, çocuğunun bu isteğine karşın duygusal olarak orada hazır bulunmazsa bunun çocukta kaygılı bir terkedilme korkusunu başlatabileceği belirtilir. Böylece çocuk anneye ve kendisine dair “iyi” ve “kötü” temsilleri bu kaygı ve korku altında bütünleştiremez; anneden ayrı ve bağımsız bir kendilik ve kimlik duygusu geliştiremez; gerçekçi bir özsaygıya sahip olmakta güçlük yaşar ve yetersizlik duygularıyla uğraşır (Mahler, Pine ve Bergman, 1975; akt. Vahip, 1993). Ayrıca bu şekilde bir ayrılma-bireyleşme süreci deneyimleyen bir çocuğun “iç içe geçme” durumunu deneyimleyebileceği de belirtilir (Kerig, 2005). Mahler vd. (1993) göre bu aşamalardan sonra en son ve tamamlanmayan aşama nesne sürekliliğinin başlaması ve bireyleşmenin sağlanması aşamasıdır. Bu aşamaya sağlıklı bir şekilde geçilebilmesi ve sürdürülebilmesi için yeniden yaklaşma aşamasına özgü çatışmaların azalmasının, anneye yönelik “iyi” ve “kötü” temsillerin bütünleştirilmesinin ve anne temsilinin çocuğun iç dünyasında ulaşılabilir hale gelmesinin gerektiği ifade edilmektedir. Bu koşullar sağlandığında çocuğun anne ve babanın isteklerini süpregonun öncülleri olacak şekilde içselleştirebildiği, büyüklerin isteklerine karşı koyabildiği, özerkliğini sürdürebildiği, sözel iletişim, hayal kurma ve gerçeği değerlendirme gibi bilişsel işlevlerle de birlikte bir kimlik duygusunu geliştirebildiği ve sürdürebildiği bir duruma geldiği belirtilmektedir (Mahler vd., 1975; akt. Vahip, 1993). Bununla birlikte Jones ve Wells (1996) ebeveynleşmenin ebeveynin gelişimsel açıdan uygun ve gerçekçi olmayan beklentileri çocuğuna yansıttığında ortaya çıktığını ifade etmektedir. Çocuğun kendisine yansıtılmış bu beklentileri bir ego ideali olarak içselleştirdiği ve bu beklentileri, -ego idealini- karşılayamadığında patolojik utanç duygusunu geliştirdiği ve sürdürdüğü de ifade edilmektedir (Jones ve Wells, 1996). Sonuç olarak psikodinamik açıdan değerlendirildiğinde bebeklikte annenin çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını doyurmada yetersiz kalması ile ayrılma-bireyleşme döneminde çocuğun gelişimsel olarak kazanması gereken becerileri kazanma ve duygusal olarak anneden ayrı bir kimlik oluşturma ve özerk hissetme ihtiyacına yönelik annenin uygun davranışlar ve duygusal hazır oluş sergileyememesi nedeniyle Boszormenyi-Nagy ve Spark’ın (1973) tanımıyla çocuğun ebeveynleştiği düşünülmektedir.

Bağlanma Kuramının çocuğun nasıl ebeveynleştiğine, ebeveynleşme yaşantısıyla ilişkili özellikleri nasıl kazandığına ve bu özelliklerin yetişkinlikte nasıl sürdüğüne dair açıklama getirdiği düşünülmektedir. Bağlanma, özellikle stres anlarında belirginleşen, çocuk ile kendisi için önemli bir başkası arasında güçlü duygusal bağ kurma eğilimi olarak açıklanmaktadır (Bowlby, 1977). Bowlby'e (1973) göre, bakım verenin duygusal ulaşılabilirliği ve çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verici olması bağlanma ilişkisinin doğasını ve niteliğini belirler. Çocuk ve bakım veren arasında tekrarlayan günlük yaşantılara, bakım verenin ne kadar duygusal ulaşılabilir olduğuna ve çocuğun ihtiyaçlarına nasıl karşılık verdiğine göre çocuğun bu yaşantılara uygun "içsel çalışan modeller" geliştirdiği belirtilmektedir. "İçsel çalışan modeller"in bağlanma ilişkisinin niteliğine bağlı olarak oluştuğu; kendisi ve başkaları hakkındaki bilişsel temsilleri içerdiği ve sonraki kişilik örgütlenmesinin temelini oluşturduğu belirtilmektedir (Bowlby, 1973). Bowlby (1977), çocukluğunda depresif, hasta ya da bir engeli olan bir anneye sahip olan çocuğun annesinden bakım alamadığı gibi annenin çocuğundan kendine ve/veya kardeşlerine bakım vermesini talep edemediğini belirtmektedir. Bu ilişkinin çocuğun bakım verdiği ama alamadığı tek yönlü bir ilişki olduğu ifade edilmektedir (Lapsley, Varshney ve Aalsma, 2000). Böylece anne-çocuk arasında kurulan bağlanma ilişkisinin çocuğun sürekli ve kompulsif bir şekilde bakım verici olduğu bir özellik taşımaktadır (Bowlby, 1977). West ve Keller (1991) Bowlby'nin "kompulsif bakım verme" tanımından yola çıkarak bu kompulsif bakım vermenin çocukta nasıl içselleştirildiğini açıklamışlardır. Buna göre çeşitli açılardan yetersiz bir anneye sahip olan çocuğun, anneye bağlanma isteği karşısında anneden rahatlatıcı, bu isteğe duyarlı olan bir tepki almaktansa reddedici, kaygılı bir tepki almasının daha muhtemel olduğunu belirtmektedir. Zaman içerisinde çocuk bağlanma ihtiyacı ortaya çıktığında bunun annede bir stres ve kaygı yarattığını deneyimler ve anneye duygusal bir bağ, yakınlık kurabilmenin tek yolunun annenin de talebi doğrultusunda ona bakım vermek olduğunu deneyimler. Böylece çocuk anneye yakınlığı, bağlılığı sürdürebilmek için kendi bağlanma ihtiyaçlarını ve davranışlarını bastırır ve inkar eder. Sonuç olarak çocukta ebeveynin stresiyle ortaya çıkan, bağlanma ihtiyacı-bakım verme ilişkisinin kurulduğu bir içsel çalışan model gelişerek çocuğun "kompulsif bakım verme" rolünü içselleştirdiği belirtilmektedir (West ve Keller, 1991).

Bağlanma Kuramının ebeveynleşmenin özellikle özgül bir sınır bozulması ve ebeveyn-çocuk arasındaki rol değişimi şeklindeki özelliğini "kompulsif bakım

verme” bağlamında açıkladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Bowlby (1973) çocuklukta deneyimlenen ebeveynleşme yaşantısının yetişkin hayatındaki sürekliliğini “içsel çalışan modeller” bağlamında açıklanabileceği düşünülmektedir. Buna göre çocuklukta anne-çocuk arasındaki bağlanmanın niteliğiyle gelişen içsel çalışan modellerin çocuğun ilerideki ilişkilerinin oluşumu ve sürdürülmesi için bir taslak olarak işlev gördüğü; bireyin kendisine ve başkalarına ilişkin beklentilerini, algılarını ve davranışlarını yönlendirdiğini ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar da anne-bebek arasında kurulan bağlanmanın niteliğinin zaman içerisinde sabit kaldığı, değişmediği (Fraley, 2002; Waters, Merrick, Treboux, Crowell ve Albersheim, 2000); bireyin arkadaşlık (Fraley ve Davis, 1997) ve romantik (Perris ve Andersson, 2000) ilişkilerine aktarıldığı gösterilmiştir. Ebeveynleşme ve kompulsif bakım verme açısından değerlendirildiğinde çocukluk çağında ebeveynleşme yaşantısı deneyimleyen çocukların yetişkinlikte yakın ilişkilerinde kompulsif bakım verme davranışları ve becerileri sergiledikleri gösterilmiştir (Bourassa ve Allen, 2010; Nuttall, Coberly ve Diesel, 2018).

Literatür değerlendirildiğinde ebeveynleşme yaşantısının ortaya çıkmasına neden olabilecek çeşitli risk faktörleri olduğu görülmüştür. Bu risk faktörlerinin başında aile içi şiddet/çatışma (Fitzgerald vd., 2008; Peris, Goeke-Morey, Cummings ve Emery, 2008; Żarczyńska-Hyla, Zdaniuk, Piechnik-Borusowska ve Kromolicka, 2019); ebeveynlerden birinin ya da ikisinin aşırı alkol kullanımı/bağımlılığı (Burnett, Jones, Bliwise ve Ross, 2006; Carroll ve Robinson, 2000; Chase vd., 1998; Van Loon vd., 2017; Żarczyńska-Hyla vd., 2019) ile madde kullanımı/bağımlılığı (Chase vd., 1998; Fitzgerald vd., 2008; Stein, Riedel ve Rotheram-Borus, 1999); ebeveynin anksiyete, depresyon, kişilik bozukluğu gibi bir psikopatolojiye (Fitzgerald vd., 2008; Van Loon vd., 2017) ya da HIV, romatoid artrit gibi kronik bir hastalığa sahip olması (Duryea, 2007; Fitzgerald vd., 2008; Stein vd., 1999; Tompkins, 2007), ebeveynlerin boşanmış olması (Jurkovic, vd., 2001; Martin, 1996; Żarczyńska-Hyla vd., 2019); kardeşin otizm spektrum bozukluğu gibi bir psikopatoloji (Tomeny, Barry ve Fair, 2017) ile kronik bir hastalığa ya da engele sahip olması (Żarczyńska-Hyla vd., 2019) ve göçmen olmak (Jurkovic vd., 2004; Titzmann, 2012) gelmektedir. Buna göre çocuğun aile içinde ebeveynleşmesine neden olan temel faktörlerin aile üyelerinin psikolojik ya da fiziksel bir hastalığının olması, aile içinde şahit olunan çatışma ve şiddet ile çocukluk çağında ebeveynlerin boşanması olduğu görülmüştür. Bununla birlikte disiplin, fiziksel ve duygusal bakım verme, öğünler ve maddiyatla

ilgili ailenin öngörülemezliği (Burnett vd., 2006; Yıldırım, 2016) ve ebeveyn/ebeveynlerin işkolik olması (Carroll ve Robinson, 2000) ebeveynler ile ilişkili olan ve ebeveynleşmeye neden olabilecek faktörler olarak ortaya çıktığı görüşmüştür. Ailenin sahip olduğu demografik faktörler değerlendirildiğinde ise eğitim düzeyinin (Zencir, 2018), kardeş sayısının (Żarczyńska-Hyla vd., 2019; Zencir, 2018) ve düşük sosyo-ekonomik seviyenin (Sroufe ve Ward, 1980; Żarczyńska-Hyla vd., 2019) çocuğun ebeveynleşmesinde rol oynayabileceği gösterilmiştir. Ebeveynleşmeye yönelik çocukla ilgili risk faktörleri değerlendirildiğinde doğum sırası ve cinsiyetin önemli olduğu dikkat çekmiştir. Büyük çocuk olma ile ebeveynleşme arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur (Duryea, 2007; Żarczyńska-Hyla vd., 2019). Cinsiyet değerlendirildiğinde araştırma sonuçlarının farklılaştığı gözlenmiştir. Stein ve diğerleri (1999) ile Duryea (2007) çocuğun kadın olmasını bir risk faktörü olarak belirtirken Hooper vd. (2012) çocuğun erkek olmasını bir risk faktörü olarak değerlendirmişlerdir. Yıldırım (2016) da kadınların erkeklere göre ebeveynleşmeyi daha olumlu algıladıklarını belirtmiştir.

2.2 Kişilerarası Döngüsel Model

Kişilik; zaman içerisinde sürekliliği olan, bireylerin sadece anın getirdiği sosyal ve biyolojik nedenlerle açıklanamayan düşünce, duygu ve davranışlarındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyen özellikler ve eğilimler olarak tanımlanabilmektedir (Maddi, 1999). Kişiliği açıklamaya çalışan kişilerarası kuramlar kişiliğin sosyal bir bağlam içerisinde nasıl geliştiğini ve bu sosyal bağlamla nasıl bir etkileşimde olduğuna dikkat çeker. Çağdaş kişilerarası kuramlar Sullivan'ın (1953) "Kişilerarası Kişilik Kuramı (Interpersonal Theory of Personality)" ı temel alarak geliştirilmiştir.

"Kişilerarası Kişilik Kuramı"nda Sullivan (1953) kişiliği, sosyal bir bağlam içinde gelişen ve kişinin yaşamında tekrarlanan kişilerarası durumları içeren kalıcı davranış örüntüleri olarak açıklamaktadır. Sağlıklı ve işlevsel bir kişilik gelişiminin bireyin geçmiş ve güncel ilişkilerini değerlendirmeden anlaşılamayacağını ifade etmiştir. Sullivan (1953), bir kişinin diğer insanlarla ilişkisinin biçimini belirleyen ve onları karşılıklı bütünleştirici eğilimlerle bir araya getiren şeyin biyolojik ihtiyaçların doyurulması ve kaygıdan arındırılmış bir güven duygusu olduğunu belirtmiştir (Sullivan, 1953; akt. Fournier, Moskowitz ve Zuroff, 2011). Bu bağlamda kişiliğin

gelişiminde ilk kişilerarası ilişki biçimi olan anne-bebek ilişkisine dikkati çekmiştir. Sullivan’a (1953) göre bebek yiyecek, sıcaklık gibi fiziksel; güvenlik ve şefkat gibi duygusal ve oyun gibi zihinsel ihtiyaçlarına yönelik bir gerilim yaşar. Bakım veren bebeğin bu ihtiyaçlarına yönelik duyarlı ve doyurucu yanıtlar verebildiği ölçüde bu gerilimi azaltır ve bebek doyum sağlar. Sullivan (1953) annenin “kaygılı” olduğu durumlarda, doyurulması beklenen ihtiyaçların karşılanmasında bir bozulma yaşandığını belirtir. Ona göre duygular bulaşıcıdır ve kaygı bebeğin kendi içinde deneyimlediği değil, dışarıdan gelen bir duygu olarak deneyimlenir. Bakım verenin bebekle ilgisi olmayan kaygısı ve bu kaygıdan hem kendisini hem de bebeğini çıkaracak bir yol bulamaması durumunda bebeğin bu kaygıyı aldığı ve doyum ihtiyaçlarının karşılanmadığı belirtilmiştir. Bebek bu kaygılı bakım veren karşısında kendi doyum ihtiyaçları yerine bakım verenin ihtiyacına, yani onda kaygı uyandıran ve uyandırmayan davranışları ayırt etmeye başlamaktadır. Bu bağlamda bebek onay doğurabilen, ödüllendirici davranışları olumlu ve “iyi ben” altında, kaygı doğurabilen davranışları ise olumsuz ve “kötü ben” kendilik algısı altında örgütlemektedir (Sullivan, 1953; akt. Mitchell ve Black, 2014). Sullivan (1953) tekrarlayan geçmiş kişilerarası deneyimlerle gelişen, özünde öznel olan, kişinin kendiliğine ve ötekine yönelik bu bilişsel şablona “kişileştirmeler (personifications)” adını vermiştir. Bu doğrultuda kişinin durumlara tepkisinin de durumun nasıl olduğundan çok kişileştirmeye gelen kendi öznel deneyimine ve anlayışına göre tepkiler verdiğini belirtmiştir (Fournier vd., 2011). Buna göre Sullivan (1953), yetişkinlikte kişinin kaygı düzeyinin erken dönemde çevresinde yer alanların kaygı düzeyi ile ilişkili olduğunu; bakım verenler ne denli kaygılı ise çocuğun deneyiminin de o denli kaygı yüklü olduğunu ifade etmiştir. Yetişkinlikte kaygı baskınlaştığında erken dönemde kaygıyı azaltmakta etkili olmuş kişilerarası etkileşim biçimlerinin harekete geçtiği belirtilmiştir (Sullivan, 1953; akt. Mitchell ve Black, 2014)

Timothy Leary (1957) ve Kaiser Vakfı Psikoloji Araştırma Grubu (The Kaiser Foundation Psychology Research Group) Sullivan’ın kuram ve kavramlarını işevuruk hale getirerek, geliştirerek ve açımlayarak çağdaş kişilerarası döngüsel modeller için bir temel oluşturmuşlardır (Wiggins, 1996). Leary (1957), Kaiser Araştırma Grubu (Freedman, Leary, Ossorio ve Coffey, 1951; LaForge ve Suczek, 1955; LaForge, Leary, Naboisek, Coffey ve Freedman, 1954) ile birlikte Sullivan’ın özellikle yakınlığı engelleyen “ayırıcı kuvvet (disjunctive force)” ile yakınlığı teşvik eden “birleştirici kuvvet (conjunctive force)” şeklinde iki uçta ancak birbirlerine bağlı

Kişilerarası döngüsel modeli geliştirmeye yönelik yapılan çalışmaların devamında Leary (1957) Sullivan'ın (1954) karşılıklı duygu teorisini temel almıştır. Sullivan (1954) bu teoride karşılıklı bir şekilde tamamlayıcı ihtiyaçların çözüme kavuşturulduğu ya da bu ihtiyaçların ağırlaştığı; ihtiyaçlara yönelik faaliyetlerin geliştiği ya da dağıldığı; benzer ihtiyaçların doyurulduğu ya da reddedildiği kişilerarası bir bütünleşmenin oluştuğundan bahsetmiştir. Leary (1957) bu görüşü temel alarak “kişilerarası tamamlayıcılık (complementary)” ilkesini öne sürmüştür. Kişilerarası tamamlayıcılık ilkesine göre kişilerarası davranışların karşı tarafta tamamlayıcı ve belirli tepkileri/davranışları uyarmaya ve başlatmaya davet etme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Leary (1957) kişinin kendi kişilerarası davranışlarının onaylanması ya da tamamlanmasını sağlayacak şekilde bir başkasının tepkilerini kontrol ettiğini, eğittiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte “sosyal etkileşimin kalitesinin kuvvetlenmesi” olarak tanımladığı, kişinin bir başka insanda uyandırdığı tepkilerin kişinin kendi davranışını da kuvvetlendirdiği durumun da ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu kişilerarası tamamlayıcı davranışların temel amacının da Sullivan'ın (1954) teorisinde belirttiği gibi kaygıyı ortadan kaldırarak kişinin güvenlik hissini ve özsaygısını korumayı amaçlayan bir tür güvenlik operasyonunu gerçekleştirmeye yönelik olduğunu belirtmiştir (Leary, 1957; akt. Paddock ve Nowicki, 1986).

Leary (1957) “kişilerarası tamamlayıcılık (complementary)” ilkesinin kurallarını açıkça tanımlamamış ve kişilerarası döngüsel model üzerinde nasıl bir ilişki içinde yer aldığını tüm ilke ve kurallarla açık bir şekilde açıklamamıştır. Leary (1957) baskın-boyun eğen ve sevgi-nefret şeklinde kişilerarası çemberde yer alan; kişilerarası davranışları şekillendiren iki temel boyut olduğunu belirtmiştir. Buna göre yatay ekseninde sevgi-nefret ve dikey ekseninde baskın-boyun eğen boyutun bulunduğunu öne sürmüştür. Baskınlığın boyun eğmeyi, boyun eğmenin de baskınlığı ortaya çıkardığını; sevginin sevgiyi, nefretin ise nefreti açığa çıkardığını ifade etmiştir (Leary, 1957; akt. Kiesler, 1983).

Birçok kuramcı ve klinisyenin Leary'nin (1957) düşüncelerini temel alarak bu düşünceleri geliştirdikleri ve ilerlettikleri görülmüştür. Özellikle tamamlayıcılık ilkesini kişilerarası döngüsel model üzerinde geliştiren ve açıklayan kişilerin başında Carson (1969), Kiesler (1983) ve Benjamin (1974) gelmektedir. Carson'a (1969) göre bireyin davranışının amacı güvenliği sürdürmektir. Bu bağlamda kişi bir başka kişide buna uygun tamamlayıcı bir davranışı ortaya çıkarmakta; bu kişilerarası

davranışların da kişilerarası çemberin belli bir aralığına denk düşen tepki davranışını ortaya çıkardığını belirtmektedir. Kişilerarası ilişkileri yöneten tamamlayıcılık ilkesine göre baskınlık-boyun eğme boyutlarının birbirlerine karşıt (reciprocity) (baskınlık boyun eğmeyi, boyun eğme de baskınlığı çekme eğilimindedir); sevgi-nefret boyutlarının ise birbirlerine benzer (correspondence) (nefret nefreti, sevgi sevgiyi başlatma eğilimindedir) bir ilişkide olduğunu ifade etmiştir (Carson, 1969). Bununla birlikte Leary'nin (1957) çemberini yeniden isimlendirmiş ve yatay eksen "düşmanca-arkadaşça" şeklinde uzanırken kadranlar "düşmanca-baskın", "arkadaşça-baskın", "düşmanca-boyun eğen" ve "arkadaşça-boyun eğen" şeklinde ayrılmış ve isimlendirilmiştir. Carson (1969) bireyin tepkisinin üç farklı şekilde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. İlk olarak eğer kişi diğer kişinin davetinin her iki yanını da kabul ederse tamamlayıcı bir davranışı benimsediğini ifade etmektedir (örn. düşmanca-baskın düşmanca-boyun eğeni –ve tam tersini-, arkadaşça-baskın arkadaşça-boyun eğeni –ve tam tersini- çeker). Eğer bir kişi karşısındakinden gelen mesajın sadece bir yönünü kabul ederse bu durumda tamamlayıcı olmayan bir davranışı benimsediğini belirtmektedir (örn. düşmanca-baskın arkadaşça-boyun eğeni –ve tam tersini-, arkadaşça-baskın düşmanca-boyun eğeni –ve tam tersini- çeker). Son olarak bir kişi diğerinin davetinin her iki yönünü de reddederse zıt bir tamamlayıcı davranışı benimsediğini açıklamaktadır (örn. düşmanca-baskın arkadaşça-baskını- ve tam tersini-, düşmanca-boyun eğen arkadaşça-boyun eğeni çeker) (Carson, 1969). Kiesler (1983) ise Leary'nin (1957) tamamlayıcılık ilkesini kabul etmiş ve tamamlayıcılık ilkesinde bulunan karşıtlık ve benzerlik ilkesinin kişilerarası çemberin tümüne uygulanabileceğini belirtmiştir. Buna göre kontrol boyutu açısından karşıt bir ilişki (baskınlık boyun eğmeyi ve boyun eğme baskınlığı çeker) görülürken yakınlık boyutu açısından benzer bir ilişki (düşmanlık düşmanlığı, arkadaşlık arkadaşlığı çeker) olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte sadece baskınlık boyun eğmeyi değil arkadaşça-baskınlık arkadaşça-boyun eğmeyi ve düşmanca-baskınlık da düşmanca-boyun eğmeyi de çekme eğilimindedir. Bununla birlikte Kiesler (1983) tamamlayıcılık ilkesi temelinde bir davranışın yoğunluk düzeyinin benzer yoğunluk düzeyindeki kişilerarası davranışları başlatma, davet etme ya da ortaya çıkarma eğilimde olduğunu belirtmiştir. Buna göre hafif ile orta düzeyde yoğun davranış hafif ile orta düzeyde bir tamamlayıcı tepkiyi başlatma eğiliminde olurken aşırı yoğun bir davranış da aşırı yoğun bir tamamlayıcı tepkiyi başlatma eğilimindedir. Özetle tamamlayıcılık ilkesi, kişilerarası döngüde genel

olarak konum/kontrol boyutu (baskınlık boyun eğmeyi ve boyun eğme baskınlığı çeker) açısından karşıtlık temelinde; yakınlık boyutu (düşmanlık düşmanlığı ve arkadaşlık da arkadaşlığı ortaya çıkarır) açısından birbirine uyumluluk temelinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir kişi bir başkasıyla ilişkisinde kendisinin sürekli bir özelliği olarak döngüde düşmanca-boyun eğme alanına denk düşüyorsa bu kişi tamamlayıcılık ilkesine göre karşısındaki kişide ya tamamlayıcı ya da düşmanca-baskınlık davranışlarını açığa çıkaracaktır (Carson, 1969; Kiesler 1983;). Carson (1969) ve Kiesler (1983), Leary'nin (1957) tamamlayıcılık ilkesini tüm kişilerarası döngüsel model üzerinde açıklanmasıyla bu ilkenin anlamını geliştirirken; Benjamin'nin (1974) geliştirdiği Sosyal Davranışın Yapısal Analizi (Structural Analysis of Social Behavior (SASB) sisteminin ise Leary'nin (1957) görüşlerinden ayrıştığı ve kişilerarası davranış örüntülerine yönelik farklı görüşler öne sürdüğü görülmüştür (Fournier vd., 2011). Benjamin'in (1974) üç boyutlu SASB sistemine Carson'nın (1969) tamamlayıcılık ve tamamlayıcı olmayan kavramlarını uyguladığı gözlenmiştir. SASB sistemi aktif (ya da ebeveyn benzeri), reaktif (veya çocuksu) ve intrapsişik davranış şeklinde üç katmanlı bir döngüden oluşmaktadır. Benjamin'nin (1974) döngüsünde “kontrol” (control) ve “serbest bırakma” (emancipate) ile “boyun eğme” (submit) ve “ayrılma” (seperate) şeklinde dikey eksenler yer almakla birlikte kontrolün serbest bırakmanın karşıtı, boyun eğmenin tamamlayıcısı olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Benjamin (1974), bireyin yaşamındaki önemli kişilerle olan etkileşimlerini içselleştirmeleri ve bunun sonraki davranışları üzerinde önemli olan üç süreci tanımlamıştır. Buna göre özdeşleşme (identification), bireyin geçmişinde kendisi için önemli olan kişiler bireye nasıl davranmışsa bireyin başka kişilere de benzer şekilde davranması sürecidir. Yineleme (recapitulation) ise geçmişte kişi kendisi için önemli olan kişilere nasıl tepki vermişse şimdi de başka kişilere benzer şekilde tepki vermesi sürecidir. Son olarak içe atım/atma (introjection), geçmişte bireye birey için önemli olan kişiler nasıl davranmışlarsa kişinin kendisine de o şekilde davranması sürecidir (Benjamin, 1974). Benjamin'nin SASB sisteminin, Leary'nin (1957) tamamlayıcılık ilkesini kişilerarası döngüsel model üzerinde geliştiren Carson (1969) ve Kiesler'den (1983) farklı olarak kişilerarası davranış örüntüleri üzerinde geçmişte anne, baba vb. gibi önemli kişilerle etkileşimlerinin etkisini ve intrapsişik yönünü açıklaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Leary (1957), Carson (1969), Benjamin (1974), Kiesler (1983) ve sonrasında gelen birçok kuramcı kendi kişilerarası döngüsel modellerini geliştirmiştir. Bu modeller değerlendirildiğinde boyutların ve kadranların farklı isimler aldıkları görülmüştür (Horowitz, Rosenberg, Baer, Ureño ve Villaseñor, 1988; Wiggins, 1979). Genel olarak kişilerarası modellerle açıklanan kişilerarası döngüsellik ihtiyaçlardan, kişisel özelliklerden, sorunlardan vb. oluşan ve bir sürekliliğin olduğu kişilerarası herhangi bir alanın iki boyutlu bir temsilde oluştuğu ifade edilmektedir (Horowitz, 2004; Kiesler, 1996; Wiggins, 1979). Bakan (1966) bu kişilerarası alanın iki boyutunu eylemlilik (agency) ve birlik (communion) olarak tanımlamıştır. Bakan (1966) eylemlilik ve birliğin canlıların iki temel özelliği olduğunu belirtmiştir. Eylemlilik, ayrılmış bir birey olma durumu olarak tanımlanırken bu durumu sürdürmeyi ve korumayı sağlayan kendini koruma, kendini ifade etme ve kendini geliştirme gibi güç ve yetkinliklerle ilişkili kişinin bireysel özelliklerini kapsamaktadır. Birlik ise daha büyük bir sosyal ve manevi varlığın parçası ve bir arada olma durumu olarak tanımlanırken; bu büyük varlık içindeki yakınlık, birlik ve dayanışma durumunda olma gibi özellikleri kapsamaktadır (Bakan, 1966; akt. Pincus ve Hopwood, 2012). Bu bağlamda kısaca eylemlilik bireyleşme, birlik ise bağ/bağlantı kurmak anlamına gelmektedir (Gurtman, 2009). Kişilerarası döngüsel modele yönelik çalışmalar yapan birçok kuramcı Bakan'ın (1966) eylemlilik ve birlik kavramlarını temel alarak kendi kavramlarını tanımlamışlardır. Wiggins (1991) eylemlilik ve birlik kavramlarının Sullivan'ın (1953) teorisinde özsaygı ve güvenlik kavramlarına karşılık geldiğini belirtmiştir. Bununla birlikte kişilerarası literatürde eylemlilik kavramının baskınlık, hakimiyet (Horowitz vd., 2016), kontrol (Horowitz vd., 2016; Kiesler 1996), özerklik (Moskowitz, 1994); birlik kavramının ise yakınlık (Kiesler, 1996), arkadaşlık (Horowitz vd., 1988), sevgi (Horowitz ve Vitkus, 1986) gibi kavramlara karşılık gelerek kişilerarası döngüsel modellerde yer aldığı görülmüştür. Güncel ve genel olarak kişilerarası ilişkiyi açıklayan döngüsel modellerde eylemlilik yerine dikey eksenin kontrol (baskınlık-boyun eğme) ve birlik yerine yatay eksenin yakınlık (düşmanca-arkadaşça) adı altında yer aldığı görülmektedir (Carson, 1969; Horowitz ve Vitkus, 1986; Kiesler 1983).

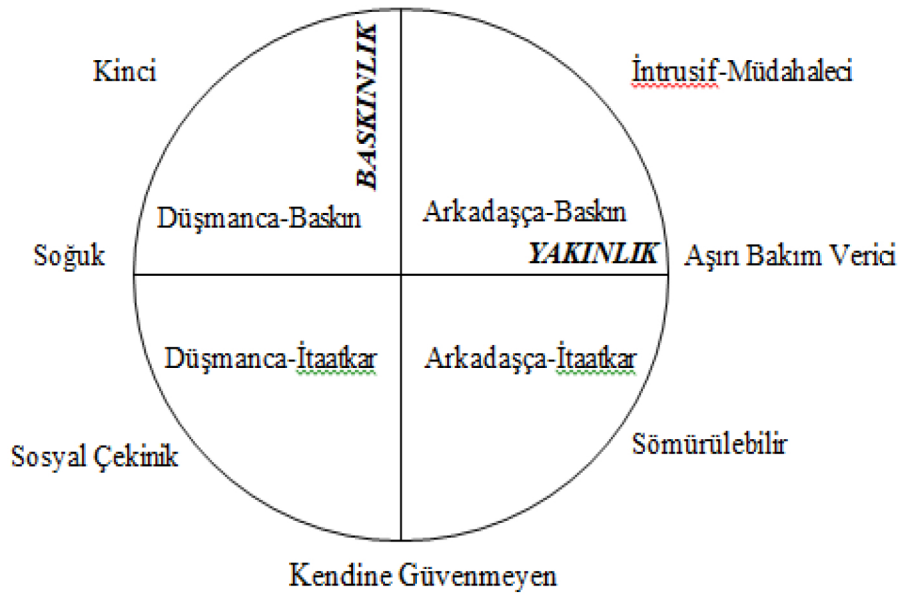
Leary'nin (1957) kişilerarası döngüsel modelinden sonra geliştirilen, kişilik ve kişilerarası ilişkinin birçok yönünü değerlendiren kişilerarası döngüsel modellerden çok sayıda ölçeğin geliştirildiği görülmüştür. Bu ölçeklerin başında LaForge ve Suczek'in (1955) Kişilerarası Kontrol Listesi (Interpersonal Check List (ICL), Lorr

ve McNair'in (1996) Kişilerarası Davranış Ölçeği (The Interpersonal Behavior Inventory (IBI)), Wiggins'in (1995) geliştirdiği Kişilerarası Sıfatlar Ölçeği (The Interpersonal Adjective Scales (IAS)) ve Horowitz vd. (1988) Kişilerarası Problemler Ölçeği (The Inventory of Interpersonal Problems (IIP)) gelmektedir. ICL, Leary (1957) ve Kaiser Araştırma Grubunun geliştirdiği ilk kişilerarası döngüsel modeli değerlendirmek için geliştirilen; modeldeki kişinin kişilerarası eylemlerini tanımlamak için kullanılan geçişli fiiller ile kişinin tutumlarını ve özelliklerini tanımlayan sıfatların birbirinden dikkatli bir şekilde ayrıldığı bir ölçektir (LaForge ve Suczek, 1955). Lorr ve McNair (1996) ise ICL'deki sıfatların kullanımını eleştirmiş; sıfatların varlığının farklı kişilerde çok çeşitli ve farklı çağrışımlar yaratarak bilginin kesinliğini bozduğunu ifade etmişlerdir. Böylece IBI, psikiyatrik hastalarla çalışılarak geliştirilmiş ve görünür eylemlerden ya da açık kişilerarası davranışları değerlendiren maddelerden oluşturulmuştur. Bu şekilde IBI görünür kişilerarası davranışları değerlendiren 140 maddeden oluşan 15 kategori puanının bir döngü üzerinde sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Kategoriler; baskın, rekabetçi, düşmanca, şüpheli, bağlantısız, engellenmiş, boyun eğen, ilgi ve şefkat bekleyen, kaba, hürmetkar, uyumlu, bakım veren, katılımcı, sosyal ve teşhirci şeklindedir (Lorr ve McNair, 1996; akt. Kiesler, 1996). IAS ölçeğinin geliştirilmesine ilişkin çalışma ise öğrenciler, gönüllüler ve çalışanlarla yürütülmüştür. Kişilerarası alanla ilişkili altmışdört sıfat ve her biri sekiz sıfattan oluşan sekiz ölçekten oluşmaktadır. Kişilerarası döngü üzerinde ise dikey boyut baskınlık, yatay boyut ise sıcaklık boyutu olarak adlandırılmıştır. Döngü üzerindeki bu sekiz sıfat ise hırslı-baskın, kibirli-hesaplayıcı, soğuk-kavgacı, mesafeli-içe dönük, tembel-itaatkar, alçakgönüllü-zeki, sıcakkanlı ve sokulgan-dışa dönük şeklindedir (Fournier vd., 2011; C. N. Markey ve P.M. Markey, 2009; Wiggins, 1979).

Horowitz (1979) kişilerarası alanda kişilerarası problemlere yönelik çalışmaların yetersizliğinden yola çıkarak kişilerarası ilişkilerde problem alanlarını belirlemek istemiştir. Bunun için psikoterapi gören hastaların seanslarını kaydetmiş ve iki gözlemci kişilerin sorunlarını kaydetmişlerdir. Kaydedilen sorunlara yönelik çeşitli değerlendirmeler yapıldıktan sonra geniş ölçüde çeşitli kişilerarası zorlukları gösteren toplam yüzyirmiyedi ifade kalmış ve bu ifadeler Kişilerarası Problemler Ölçeği'ni oluşturmuştur. Bu ölçeğin psikolojik katılımın derecesi, bu katılımın doğası (arkadaşıktan düşmanlığa) ve bir başkasını etkileme, değiştirme ya da kontrol etme niyeti (baskınlıktan boyun eğmeye) şeklinde üç temel boyuttan oluştuğu

belirtilmiştir. Bu temel boyutlardan katılımın doğası ve bir başkasını etkileme, değiştirme ya da kontrol etme niyetinin Leary'nin (1957) kişilerarası döngüsel modelindeki boyutlarla benzer olduğu ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda iddialı, sosyal, yakın, boyun eğen olmanın zorlukları ile aşırı kontrolcü ve aşırı sorumluluk sahibi şekline altı faktör ortaya çıkmıştır. Sonrasında Horowitz vd. (1988) ölçeğin değerlendirmesini ve analizlerini tekrar yapmış, ölçeğin Wiggins (1979) ve Kiesler'in (1983) çalışmalarında olduğu gibi düşmanlıktan arkadaşlığa ve boyun eğmeden baskınlığa doğru uzanan iki boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermişlerdir.

Alden, Wiggins ve Pincus (1990) Horowitz vd.'nin (1988) geliştirdiği IIP'yi örneklemin az olması (dışarıdan tedavi gören 28 hasta) nedeniyle geniş ölçüde kişilerarası sorunları kapsayamayacağını ve psikolojik semptomların aksine kişilerarası sorunların hem klinik hem de normal popülasyonda değişik şiddet ve genişlikte görülebileceğini öne sürerek üniversite örnekleminde IIP'yi uygulamış; kişilerarası sorunlara ilişkin döngüsel analizleri yürütmüş ve Wiggins'in (1995) IAS ölçeği ile IIP döngüsel ölçeklerin yakınsak geçerliliğini değerlendirmişlerdir. Bunun sonucunda sekiz oktanlı bir kişilerarası döngüsel model ve bu sekiz alanı değerlendiren, altmışdört maddeden oluşan ve IIP-C adı altında bir ölçek geliştirmişlerdir. Kişilerarası döngüsel modelde bulunan bu alanlar baskın (domineering), kinci (vindictive), soğuk (cold), sosyal olarak çekinik (socially avoidant), kendine güvenmeyen (nonassertive), sömürülebilir (exploitable), aşırı bakım verici (overly nurturant) ve intrusif-müdahaleci (intrusive) şeklindedir. Alden vd. (1990) geliştirdiği Kişilerarası Döngüsel Model Şekil 2.2'de gösterilmiştir.

Şekil 2.2 Kişilerarası Döngüsel Model (Alden vd., 1990)

Kişilerarası Döngüsel Model’de (Alden vd., 1990) belirtilen alanların tanımları şu şekildedir:

Baskın: Karşı tarafı kontrol etme, manipüle etme, agresif davranışlar sergileme ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Kinci: Başkalarının ihtiyaçlarını umursamama, destekleyici olmama, mutluluklarından memnun olmama ile güvensizlik ve şüphecilik ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Soğuk: Başkalarına karşı sevgi hissetmede, hissedilen sevgiyi ve duyguları ifade etmede, uzun vadeli sözler vermede güçlük yaşama, başkalarıyla anlaşamama ve onları bağışlayamama ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Sosyal Çekinik: Başkalarıyla sosyal iletişimi başlatmakta ve sosyalleşmekte zorluk yaşama, başkalarının yanında kaygılı ve utanmış hissetme ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Kendine güvenmeyen: Başkalarına ihtiyaçlarını ve başkalarının davranışları karşısında hissedilen rahatsızlığı ifade etmede güçlük, ilişkilerde kararlı olamama ve kendine güvenememe ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Sömürülebilir: Başkalarına öfkeli olunsu da onların kırılması ve rahatsız olmasından duyulan korku nedeniyle öfkeyi ifade etmekte zorluk yaşama, kendisini

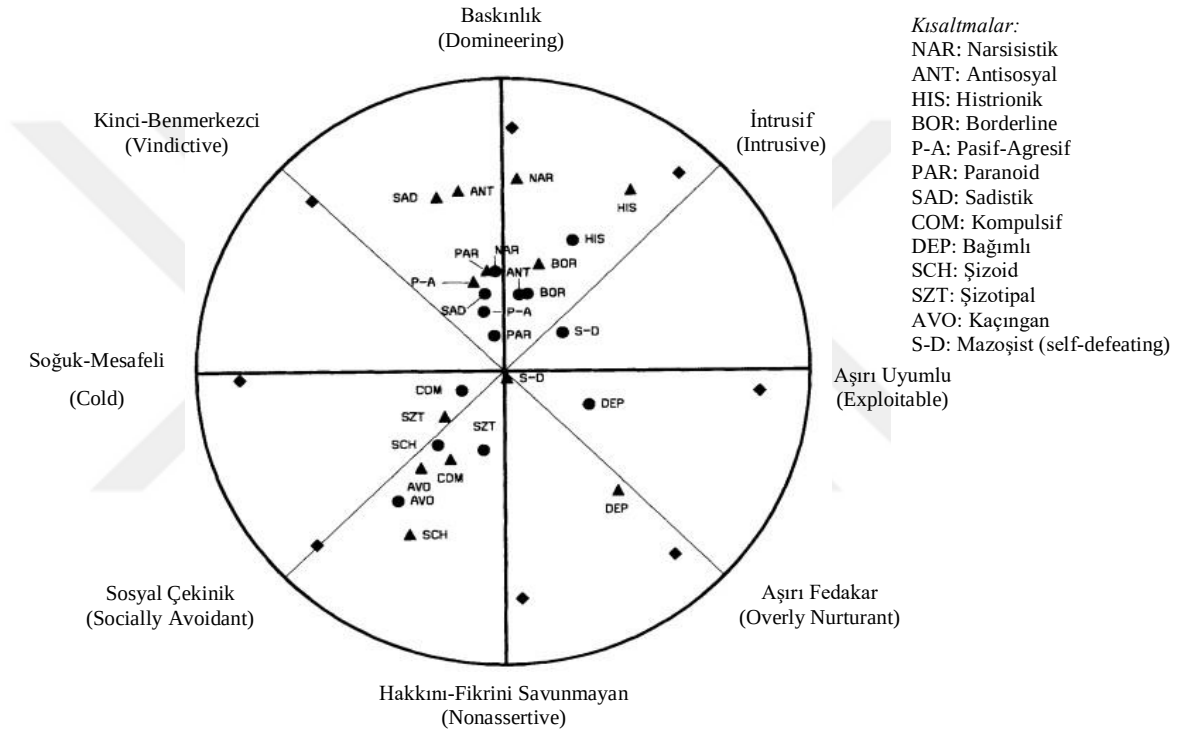
saf ve başkaları tarafından kandırılan, kullanılan biri olarak tanımlamayla karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Aşırı bakım verici: Başkalarını memnun etmek için fazla çaba harcama; başkalarının ihtiyaçlarını ön plana koyma ve bu ihtiyaçlara karşı çok cömert olma, onları önemseme, yardımsever ve izin verici olma ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

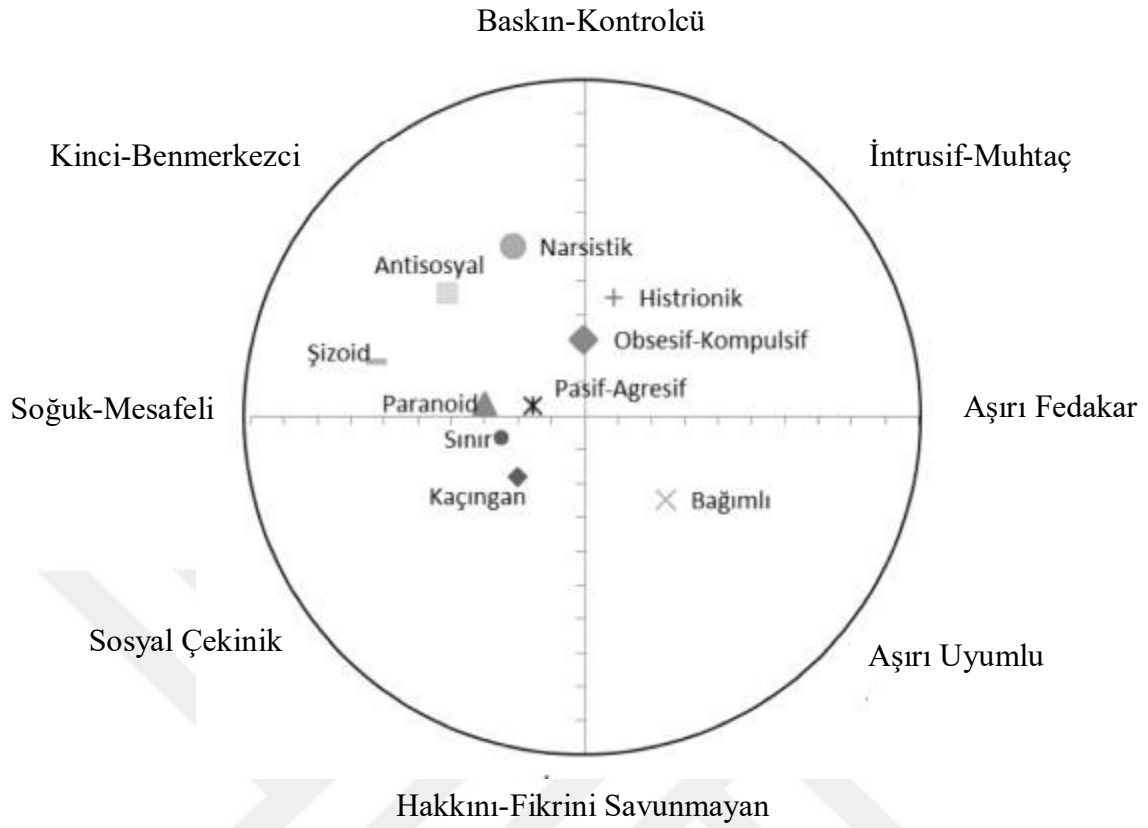
İntrusif-Müdahaleci: Başkalarına karşı uygunsuz bir şekilde kendini açma/ ifşa etme, dikkatleri üzerine çekmeye çalışma ve yalnız zaman geçirmekte zorluk yaşama ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsüdür.

Literatür değerlendirildiğinde çeşitli kişilerarası döngüsel modellerin (Horowitz vd., 1988; Wiggins, 1979) DSM'in sürümlerinde yer alan kişilik bozukları ve çeşitli kişilik özellikleriyle (örn. beş faktör kişilik özelliği, MMPI vb.) ilişkisinin değerlendirildiği gözlenmiştir (Bradlee ve Emmons, 1992; Soldz, Budman, Demby ve Merry, 1993). Kişilerarası davranış sorunlarının değerlendirildiği kişilerarası döngüsel model (Alden vd., 1990) ile ayrı ayrı çeşitli kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmalar (Bradlee ve Emmons, 1992; Cain, Ansell, Simpson ve Pinto, 2014; Wright, Hallquist, Beeney ve Pilkonis, 2013) bulunmaktadır. Öte yandan kişilik bozukluklarının tümünü bir bütün olarak kişilerarası davranış örüntüleri/problemleri ile ilişkisini değerlendiren ve bu kişilik bozukluklarının tümünün kişilerarası döngüsel düzlemde nasıl konumlandığını gösteren az sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar arasında Soldz vd.'nin (1993) yaptığı çalışma hem klinik örneklem ile çalışması hem de kişilik bozukluklarının değerlendirilmesinde tanı araçlarını kullanması sebebiyle öne çıkmaktadır. Bu çalışmada kişilik bozukluklarını değerlendirmek için kişinin kendi beyanına dayalı rapor (Millon Çok Yönlü Klinik Envanteri, Millon, 1987) ve de görüşme (Kişilik Bozukluğunun Değerlendirilmesi, Loranger, 1988) kullanılmıştır. Buna göre kişilerarası döngüsel düzlemde Kaçıngan, Şizoid ve Şizotipal kişilik bozukluğunun “Sosyal Çekinik” alanın yakınında; Obsesif Kompulsif kişilik bozukluğunun “Soğuk-Mesafeli” ile “Sosyal Çekinik” alanlarına yakın bir yerde konumlandığı görülmüştür. Histrionik ve Borderline kişilik bozukluğunun “İntrusif-Muhtaç” alanında; Narsisist, Antisosyal, Sadistik, Pasif-Agresif ve Paranoid kişilik bozukluğunun ise “Kinci-Benmerkezci” ile “Dominant-Kontrolcü” alanlarının arasında konumlandığı gözlenmiştir. Son olarak çalışmada kullanılan ilk ölçekte bağımlı kişilik bozukluğunun “Aşırı uyumlu” alanın yakınlarına konumlandığını;

Kişilik Bozukluğunun Değerlendirilmesi Ölçeği ile değerlendirilen bağımlı kişilik bozukluğunun ise “Aşırı Fedakar” alanının yakınına konumlandığı gösterilmiştir. Kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumları Şekil 2.3’te gösterilmiştir. Akyunus ve Gençöz’ün (2016) kişilik bozuklukları inanışlarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumlarını gösterdikleri çalışma farklılıklar içerse de temel olarak benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür (bkz. Şekil 2.4).

Şekil 2.3 Millon Çok Yönlü Klinik Envanter ve Kişilik Bozukluğunun Değerlendirilmesi ölçeklerine göre kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumları (Soldz vd., 1993).

Şekil 2.4 Kişilik inanışlarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumları (Akyunus ve Gençöz, 2016).

2.3 Evlilik Uyumu

Evlilik genel olarak; karşılıklı cinsel doyumun karşılandığı, neslin devamının sağlandığı, eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeye söz verdikleri ve ortak uygun bir ortam oluşturdıkları, iki insanın kalıcı bir beraberlik için bir araya gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Saxton, 1982). Evlilik ilişkisinin niteliğini değerlendirmek adına uyum, doyum, mutluluk, başarı, istikrar gibi birçok farklı kavram öne sürülmüştür (Spainer ve Cole, 1976). Bu kavramlar arasında evlilik uyumunun, evlilik ve aile hayatının niteliğini belirlemede öne çıkan, temel bir kavram olduğu belirtilmiştir (Fışıloğlu ve Demir, 2000). Ancak evlilik uyumuna ilişkin üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanıma ulaşılamadığı görülmüştür (Spainer ve Cole, 1976). Locke ve Willimson (1958) evlilik uyumunu çatışmalardan kaçma ya da çözme deneyimi, evlilik birliği içinde her iki partnerin birbirlerinden ve ilişkilerinden doyum hissetmeleri, ortak ilgi alanlarını paylaşmaları

ve evliliğe ilişkin beklentilerin karşılıklı olarak karşılanması olarak tanımlamıştır. Bowerman (1964) evlilik uyumunu evlilik yaşantısı içinde ortaya çıkan durumlarda ya da etkileşimlerde çiftler arasında ortaya çıkan farklılıkları azaltan davranışlar olarak tanımlarken; Burr (1970) bireyin bir arzuya ya da hedefe ulaşma ile ilgili deneyimlediği öznel bir durum olarak tanımlamaktadır. Evlilik uyumunun tanımındaki bu karışıklığa yönelik Spainer ve Cole (1976) tanıma ilişkin bazı kriterler önermiştir. Buna göre yapılacak tanım diğer kavramlardan ayrışmalı, işevuruk tanımla uyumlu olan bir ölçek geliştirilebilmeli, evlilik uyumuna ilişkin tüm önemli kriterleri kapsamalı ve ne açıkça kavramsallaştırılamayacak kadar soyut ne de evlilikle ilgili yapılan tüm çalışmalarda kullanılamayacak kadar da özgül olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna göre Spainer ve Cole (1976) evlilik uyumunu; evlilik ilişkisinde sıkıntılı farklılıkların, eşler arasındaki gerilim ve kişisel kaygının, evlilik doyumunun, çift uyumunun ve evlilik işlevselliği için önemli konularda fikir birliğinin derecesine göre belirlenen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Hem kişisel hem de çift ilişkisi içerisinde algılanan evlilik uyumuyla ilişkili olduğu düşünülen doyum, kişisel kaygı, fikir birliği, duyguyu ifade edebilme ve bağlılık gibi birçok alanı değerlendirdiği için Spainer ve Cole'un (1976) evlilik uyumu kavramı bu çalışma için de tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çift doyum, çift fikir birliği, çiftlerin bağlılığı ve duygulanım ifadesi kavramlarının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Collard (2006) evlilik doyumunu kişinin etkileşimlerinden, deneyimlerinden ve beklentilerinden memnun olmaya ilişkin duygusal durumu ile tüm çevresel etkilerin, kişisel duygularının özlemlerin, hayal kırıklıklarının ve kişisel hedeflerin olumlu yanlarını potansiyel olumsuz yanlara göre dengelemesi ve olumlu duygulanımın olumsuzunu aştığına karar vermesi olarak tanımlamaktadır. Etkileşimden, deneyimlerden ve beklentilerden memnun olma, acıya karşın genel bir mutluluk yaşamak olarak açıklanmıştır. Hawkins (1968) ise evlilik doyumunu karşılıklı zevklere uyum, kişisel tutum ve özelliklerin bilinmesi, davranış kurallarının ve ilişki örüntülerinin oluşturulmasına yönelik gelişen ve bu alanlara yönelik her bir partnerin mutluluk, doyum ve keyif hissetmesi olarak tanımlanmaktadır. Spainer ve Cole (1976) ise evlilik uyumu ve evlilik doyumunu arasında iki yönlü bir etkileşim olduğunu; iyi uyum sağlanmış evliliklerde sıkıntı yaratan farklılıkların, kişisel kaygının ve çiftler arası gerilimin azalarak kişisel doyumun (mutluluğun) arttığını belirtmektedirler. Buna karşın evlilik uyumu olumsuz olduğunda evliliklerin

mutluluğa yol açtığı, bir başka ifadeyle doyumun azaldığı ifade edilmektedir (Spainer ve Cole, 1976).

Kurdek (1992) çiftler arasındaki fikir birliğini, ilişki için önemli konularda çiftler arasındaki uyum ve anlaşmanın derecesi olarak tanımlamıştır. Üzerinde fikir birliğine varılmasının önemli olduğu konular aile tatillerinin nerede yapılacağı (Kanga ve Hsu, 2005), ev işleri, akrabalarla iletişimde olmak, fiziksel temas, çocukların eğitimi ve disiplini, boş zamanı değerlendirme, beraber geçirilen zamanın miktarı, paranın nasıl harcanacağı, hayatta önemli olduğuna inanılan amaçlar, hedefler ve inançlar (Bahr, Chappell ve Leigh, 1983) gibi birçok alana yönelik olabileceği belirtilmiştir. Spainer ve Cole (1976) çift fikir birliğini; aile ekonomisi, dini konular, ev işleri, ne kadar sık dışarıdaki aktivitelere katıldıkları, güldükleri, bir projede birlikte çalıştıkları ya da sakince bir konuyu tartıştıkları gibi birçok alanla ilgili anlaşma düzeyleri olarak ele almaktadır.

Spainer'a (1976) göre çift bağlılığı çiftlerin birbirleriyle geçirdikleri zamanın miktarı olarak ifade edilmektedir. Craddock (1991) ise bağlılığı iç içe geçmeden (yüksek bağlılık) ilgiyi kesmeye (düşük bağlılık) kadar uzanan bir düzlemde partnerlerin duygusal olarak birbirlerine ne kadar bağlı olduğu ve buna göre evlilik ilişkilerine de ne kadar bağlı ya da ayrı olduklarını hissetmeleri olarak tanımlanmaktadır. Pittman, Price-Bonham ve McKenry'e (1983) göre çift bağlılığının altında çiftlerin birbirlerine karşı hissettikleri cazibe-çekicilik yatmaktadır. Buna göre çekiciliği ve dolayısıyla çift bağlılığını ve evlilik uyumunu etkileyen bazı faktörler olduğu öne sürülmüştür. Yaptıkları bir çalışmada evliliklerinin çekiciliğini (Levinger, 1965) ve ödül-maliyet oranını (Nye, 1979) diğer alternatiflerin çekiciliği ve ödül-maliyet oranıyla karşılaştırdıklarında kendi evliliklerini daha yüksek değerlendiriyorlarsa ve eş düşmanlığı ve/veya kendini açma kaygısı düşükse çift bağlılığının yüksek olduğu gösterilmiştir. Erkek olan eşin tüm bu değişkenlerden bağımsız bağlılıklarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kendini açma kaygısının ve eş düşmanlığının bağlılık ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Pittman vd., 1983). Benzer şekilde eşler arasında karşılıklı bağımlılığın yüksek olmasının (ilişkiden yüksek düzeyde doyum alınması, ilişkide eşitliğin hissedilmesi, ilişkinin dağılmasının önünde güçlü engellerin varlığı) düşük düzeyde olan başka alternatifleri gözlemek ile yüksek düzey ilişkisel taahhüt ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Sabatelli ve Cecil-Pigo, 1985). Buna göre çiftler arasındaki bağlılığın birlikte geçirilen zamanın miktarı,

alternatiflerin çekiciliği, ödül-maliyet oranı ve kendini açma ile belirlendiği ve bu alanlarla da tanımlanabildiği görülmektedir.

Duyguların ifadesi, sevecen duyguların ve cinsel çekiciliğin çiftlerin birbirine hangi sıklıkta gösterdiğiyle ilişkili olarak tanımlanmıştır (Rosen-Grandon, Myers ve Hattie, 2004). Evlilik uyumu ve iletişim-duygulanım ifadesi arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmalarda hem olumlu (örn. sevgi, mutluluk) hem de olumsuz (örn. öfke, üzüntü) duyguları ele alan çalışmaların ve değerlendirmelerin olduğu görülmüştür (Ingoldsby, 1980; Ingoldsby vd., 2005). Bununla birlikte Balswick ve Peek (1971), sevecenlik-sevgi ve benzeri duyguların ifadesinin evlilikte temel bir beklenti haline geldiğini ifade etmiş; olumsuz duyguların bastırılarak olumlu duyguların ifade edilmesinin evlilik uyumuna yararlı, olumlu etkileri olduğu gösterilmiştir (Ingoldsby, 1980; Ingoldsby vd., 2005). Buna göre evlilik uyumunun sevecenlik-sevgi duygularının ifadesiyle ilişkili olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Eşler arasındaki ilişkiyi ve evlilik uyumunu açıklayan birçok yaklaşım olduğu görülmüştür. Bu yaklaşımlar arasından psikodinamik yaklaşımın evlilik uyumunu açıklamada daha kapsayıcı bir çerçeve sunduğu düşünülmüştür. Weissner (1978), partnerlerin kendi ebeveynleriyle olan ilişkilerinde içselleştirdikleri ve içe attıkları temsillerin kendiliklerinin ve kimliklerini bütünleştirmenin temelini oluşturduğunu ve bunun da evlilik ilişkisine ilişkin başarı ve uyumu büyük ölçüde belirlediğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda nesne ilişkileri bakış açısına göre eşler arasındaki ilişkinin temelde yansıtma/yansıtmalı özdeşleşim, ayrışma-farklılaşma, narsistik kırılma ve özsaygı bağlamında değerlendirildiği görülmüştür. Nesne ilişkileri yaklaşımı bağlamında Dicks (1936) temelde evlilik ilişkisinin kişinin erken dönem ebeveynleriyle olan ikircikli ilişkisine benzerliğine ya da görünürde karşılığın ve bir eşin kendisinde kabul edemediği zayıflığı, kusurları diğer eşe yansıtarak sanki bu zayıflık ve kusurlar ondaymış gibi davranmasına dayandığını ifade etmektedir. Zinner (1976) da çift ilişkisinde yansıtmalı özdeşleşimin nasıl gerçekleştiğini ayrıntılarıyla açıklamıştır. Buna göre eş kendi kişiliğine ait özelliklerin eşinde de olduğunu varsayar ve bu bakış açısını doğrulayacak bir şekilde eşinin duygu ve davranışlarını uyarır ve dolaylı olarak da eşinin davranışlarını ve duygularını deneyimlediğini belirtmektedir. Zinner (1976) partnerlerin yansıtmalı özdeşleşimi sürdürecektir şekilde bilinçdışı bir anlaşma içinde olduğunu; böylece kişilerarası bir alan olan evlilik ilişkisine intrapsişik çatışmaların getirildiğini ifade etmektedir. Çift

ilişkisinde yansıtma özdeşleşimin bir boylam üzerinde değerlendirildiğini, bu boylamın iki ucunda kendiliğe ve nesneye (eşe) ilişkin temsillerin sanrı boyutunda birbirleriyle kaynaştığı “patolojik” ve eşin diğer eşin öznel deneyimini kendi kök ailesindeki deneyimleri doğrultusunda empatik bir anlayışla kavramaya çalıştığı “sağlıklı” yansıtma özdeşleşimin bulunduğunu belirtilmektedir (Zinner, 1976). Yansıtma özdeşleşimin sağlıklı ya da patolojik olup olmamasının (Zinner, 1976) ve/veya çift ilişkisinde önemli bir rol oynamasının (Berkowitz, 1984) kişinin kendiliğinin ne kadar özerk ve farklılaşmış olmasıyla ilgili olduğu ifade edilmektedir. Kendiliğin ayrışması ve farklılaşması, erken dönem ebeveynlerle kurulan ilişkiden kişinin ne kadar ayrışabildiği ve farklılaşabildiğine göre belirlendiği ifade edilmektedir. Eğer kişi önemli ötekenden/eşinden ayrılmış bir kimliğe ve bütünlüklü bir kendilik duygusuna sahipse ilişkide kendi kişiliğini geliştirebildiği ve ortaya koyabildiği, eşinin gerçek kişiliğini onaylayabildiği ve kabul edebildiği bir ilişki içinde olduğu belirtilmektedir (Klein, 1990; akt. Burch, 1999). Böylece kişinin içinde bulunduğu çatışmanın dışsallaşarak eşler arası bir çatışma biçimini almayacağı (Berkowitz, 1984) ve bu doğrultuda yansıtma özdeşleşimin “sağlıklı” tarafında yer alınacağı düşünülmektedir. Kendiliğin farklılaşmasına, özerk olmasına ve bu doğrultuda yansıtma özdeşleşimin sağlıklı ya da patolojik olup olmamasına göre evlilik uyumunun derecesinin değişeceği düşünülmektedir. Özsaygının gelişimi ve narsisistik kırılma bağlamında evlilik ilişkisi değerlendirildiğinde Kohut’un (1971) “Kendilik Psikolojisi”nin önemli olduğu düşünülmektedir. Kohut’a (1971) göre kendilik nesnesi ve kendilik nesnesinin bir başkasına aktarımı üç farklı şekilde deneyimlenir. Aynalanma, erken dönemde ebeveynlerin çocuğun etkin olma, kusursuzluk, büyüklük hislerini onaylamasını içermektedir. İdealleştirme, güvenilebileceği, sakin, yanılmaz ve güçlü bulmaya ihtiyaç duyduğu ötekilerle yani ebeveynleriyle iç içe geçmeyi, birlikte olmayı içermektedir. Son olarak ikizlilik, çocukların ebeveynleriyle sonrasında ötekilerle anlam, önem ya da işlev açısından temel bir benzerlik hissine sahip olmasını kapsamaktadır. Çocuğun aynalanma, idealleştirme ve ikizlilik ihtiyaçlarının karşılanmasının olması gereken, sağlıklı bir narsisizmin gelişimine yol açacağı belirtilmiştir. (Kohut 1971; akt. Mitchell ve Black, 2014). Berkowitz (1985) erken dönemde normal narsisizmin gelişimi zarar görmüşse yani narsisistik bir kırılma deneyimlenmişse kişinin yaşamı boyunca bunu telafi etmek için tümgüçlü bir öteki (eş) ile kaynaşma ya da onun tarafından aynalanmayı arzu edeceğini belirtmektedir. Bu durumda kişinin benlik saygısının

sürdürülmesi ancak kendilik nesnesine yani e e bağlı kalması, onu m kemm l olarak algılamasıyla mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Berkowitz, 1985). Feldman’a (1982) göre de bu narsisistik kırılma erken dönem ebeveyn ilişkilerinden i şelle tirilen olumlu i e atmaların (kabullenilme, onaylanma, beğenilme) olumsuz i e atmalardan (reddedilme, onaylanmama, küçümsenme) görece daha zayıf kalmasıyla ilgili olduğunu ve evlilik uyumunu bozduğunu belirtmektedir (Feldman, 1982; akt. Greenfield, 1990). Bu durumda narsisistik kırılma deneyimleyen kişi evlilik ilişkisinde eşinin her zaman kendisinin ihtiyaçlarını kar ılayacağına ilişkin narsisistik beklentiye sahip olduğu ve bu beklentiyi sürdürdüğü belirtilmektedir (Greenfield, 1990). Benzer bir şekilde Dick (1967) de erken dönem  ocuk-ebeveyn ilişkisinde ebeveynlere yönelik “kötü” duyguların bastırıldığı ve bilinçte “iyi” duyguların sürdürüldüğünü ifade etmektedir (Dick, 1963; Burch, 1999). Geliştirilen idealle tirme savunma mekanizması aracılığıyla da çift ilişkisinde kişinin eşine karşı bu “iyi” duyguları sürdürebilmek adına eşine sadece iyi, keyif veren, ihtiya ı karşılayan özellikleri atfettiği, beklediği ve deneyimlediği bir süreç içinde olduğu ifade edilmektedir (Dick, 1963; Burch, 1999). Buna göre gelişimsel olarak sağlıklı bir narsisizm yaşantısı deneyimleyememi  kişilerin kendilik ihtiyaçlarını, beklentilerini eşlerine yansıtabildikleri; eşler bu ihtiyaç ve beklentileri kar ılayabildikleri ölçüde evliliklerinde uyumu algılayabildikleri; ancak bu beklenti ve ihtiyaçlar kar ılanmadığında e in tekrar narsisist kırılmayı deneyimleyebileceği ve bunun da evlilik uyumu üzerinde bozucu bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.

Evlilik uyumunu belirleyen ve etkileyen bireye ait özellikler psikodinamik yaklaşımla açıklanırken dışsal faktörler değerlendirildiğinde e e ve/veya  ifte ait demografik özelliklerin evlilik uyumunu etkilediği görülmüştür. Buna göre dine bağlılığın (Filsinger ve Wilson, 1984; Lopez, Riggs, Pollard ve Hook, 2011), ekonomik sıkıntının (Kinnunen ve Feldt, 2004),  ocuk sahibi olup olmamanın ve sahip olunan çocuğun cinsiyetinin (Abbott ve Brody, 1985), kadının içinden emekli olmasının (Szinovacz, 1980), alkol kullanımı ve problem çözme davranışlarının (Cranford, Floyd, Schulenberg ve Zucker, 2011), gündelik sıkıntıların fazlalığının ve sorun odaklı ba etme stratejisinin kullanımının (Stoneman ve Gavidia-Payne, 2006), eşlerden birinin ya da ikisinin kronik bir hastalığa sahip olmasının (C.A. Carter ve R.E Carter, 1994) evlilik uyumunu etkilediği görülmüştür.

2.4 Ebeveynleşme, Kişilerarası Davranış Problemleri ve Evlilik Uyumu İlişkisini Değerlendiren Çalışmalar

Ebeveynleşme temel olarak ebeveynin çocuğu kendi ebeveyni yerine koyduğu; buna uygun ihtiyaçlarını ve/veya kişisel beklentilerini çocuktan karşılamasını beklediği, kendisine ait rolü ve sorumluluğu çocuğa yüklediği bir ilişki biçimi olarak tanımlanmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Ebeveynleşme yaşantısının ortaya çıkmasını hazırlayan risk faktörleri ve bu yaşantının olumlu ve olumsuz sonuçlarla ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Burnett vd., 2006; Dragan ve Hardt, 2016; Duryea, 2007; Fitzgerald vd., 2008; Hetherington, 1999). Bununla birlikte ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğine göre çocuğun ruhsallığının ve kişilik gelişiminin de şekillendiğini; çocukluktaki bu ilişki deneyiminin yetişkinlikte sürdüğü belirtilmektedir (örn. Winnicott, Bowlby). Ebeveynleşme de ebeveyn-çocuk ilişkisindeki özgül bir yaşantı olarak tanımlandığından ebeveynleşmenin kendisine özgü kişilik özellikleri, kişilerarası ilişkideki problemler ve davranış örüntüleriyle ilişkisi olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda kişiliği ve ilişkili özellikleri açıklayan yaklaşımlar arasında Sullivan'ın (1954) "Kişilerarası Kişilik Kuramı"ndan yola çıkılarak geliştirilen "Kişilerarası Döngüsel Model" (Alden vd., 1990) kişiliği başkalarıyla etkileşim içinde değerlendirmesi ve çeşitli kişilik bozukluklarıyla da ilişkisini açıklaması açısından önemli bir model olduğu düşünülmüş ve çalışmada bu model değerlendirilmiştir.

Ebeveynleşme ve kişilerarası problemler ve davranış örüntüleri arasındaki ilişkiyi gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Literatüre göre, çocukluk çağı ebeveynleşme yaşantısının mazoşist ve narsisist kişilik bozukluğu (Jones ve Wells, 1996) ve kırılğan narsisist kişilik bozukluğu (İşmen, 2022) ile borderline kişilik bozukluğu veya örüntüsü (Judd ve McGlashan, 2003) ile ilişki olduğu gösterilmiştir. Yapılan bir derleme çalışmasında da ebeveynleşmenin kişilik bozukluklarıyla güçlü bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Hooper vd., 2011). Başkalarıyla ilişkide kendine değil dışı odaklanma, kendini feda etme, başkalarını kontrol etme ve duyguları bastırma ve ifade edememe ile karakterize (Dear, 2004) olan ve işlevsiz ailelerde gelişen bir davranış örüntüsü olarak tanımlanan (Fisher ve Spann, 1991) eşbağımlılık (Büyük, 2020; Wells vd., 1999), yoğun bakım verme davranışlarıyla ilişkili "bakıcılık sendromu" (Valleau, Bergner and Horton, 1995) kişilik özellikleri ile aşırı güvence arayışının (Katz, Petracca ve Rabinowitz, 2009) ebeveynleşmeyle ilişkili olduğu

gösterilmiştir. Bununla birlikte duygusal ebeveynleşmenin özellikle erkeklerde makyavelist (manipülatif) taktikler ve kişilik özelliği ile ilişki olduğu bulunmuştur (Lang, 2016). West ve Keller (1991) “kompulsif bakım verme” durumuna dikkat çekmiş ve ebeveynleştirilmiş çocuğun yetişkin olduğunda bakım almaktan çok her zaman bakım vermeye istekli olduğunu belirtmiştir. Bir diğer çalışmada ise çocukluk çağında ebeveynleşme yaşantısı olan yetişkinlerin kompulsif bir şekilde kendilerine güvendikleri (Bowbly, 1982) gösterilmiştir. Jacobvitz, Riggs ve Johnson (1999) ergenlerin ailelerinin çaresizliği nedeniyle gelişen ebeveynleşme deneyimleriyle başa çıkmak için ya ailelerini kontrol eden, bakım veren ya da onları kontrol eden ve cezalandıran şeklinde iki yaklaşıma sahip olduklarını belirtmektedir (Jacobvitz vd., akt. Schier vd., 2015). Öte yandan ebeveynleşme yaşantısı ile yetişkinlerin yetersizlik duygularıyla uğraşan bir benlik algısı (impostor phenomenon (sahtekarlık fenomeni)) geliştirdikleri de bulunmuştur (Castro vd., 2004). Ayrıca ebeveynleşmenin obsesif inanışlar (Köyden, 2015; Yıldırım, 2016), akran ilişkilerinde yaşanan sorunlar (Martin, 1996) ve kişilerarası ilişkilerde abartılmış bir endişe (Valleau vd., 1995) ile de ilgili olduğu açıklanmıştır. Ebeveynleşmenin bağımlı, mazoşist, narsisist, borderline kişilik bozuklukları ile bakım verici/kompulsif bakım verme, sahtekarlık fenomeniyle ilişkisi gösterildiğinden Soldz vd. (1993) çalışmasındaki kişilerarası döngüsel modelde yer alan “Aşırı Fedakar”, “İntrusif-Muhtaç”, “Kinci-Benmerkezci”, “Baskın-Kontrolcü”, kişilerarası davranış sorunlarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çocukluk çağında ebeveynleşme yaşantısının kişilerarası problemlerle ilişkili olduğunun gösterilmesiyle birlikte bu yaşantının kişilerarası problemler üzerinden ve de direk olarak yakın ilişkilerde görünür hale geldiği; yakın ilişkileri çeşitli açılardan etkilediği düşünülmektedir. West ve Keller (1991) çocuğun ebeveynleriyle olan ilişki yapısının yetişkinliğe taşındığını ve sonra kurulacak yetişkin ilişkileri için bir şablon görevi gördüğünü ifade etmektedir. Bu doğrultuda eşlerin ortak ya da bireysel sahip oldukları demografik ve kişisel özelliklerinin dışında çocukluklarında ebeveynleriyle olan ilişkinin niteliğinin evlilik uyumunu etkilediği düşünülmektedir. Çocukluk çağı ebeveynleşme yaşantısı ile evlilik uyumu ilişkisini değerlendiren çalışmalara bakıldığında evlilik ya da yakın ilişkinin çeşitli özellikleri ile ebeveynleşme yaşantısı arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmaların olduğu görülmüştür. Yapılan bir çalışmada duygusal ebeveynleşmenin romantik ilişkide “bakım verme” davranışı (Bourassa ve Allen, 2010; Valleau vd., 1995;) ile ilişkili olduğu; bunun da düşük ilişki doyumu

(Bourassa ve Allen, 2010) ve eşin bir eşi gibi değil onun bakım vereni konumunda kalma eğilimi ile ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Wells vd., 1999). Fullinwider-Bush ve Jacobvitz'in (1993) yaptıkları bir çalışmada çocukluklarında rol değişimi deneyimleyen genç yetişkin kadınların yetişkinliklerinde özellikle romantik ilişkilerinde kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve kimliklerini daha az keşfettikleri bulunmuştur. Bir başka çalışmada kompulsif bakım vermenin evlilik doyumuyla bir ilişkisi bulunamamıştır. Buna göre kompulsif bakım vermenin kişinin evlilikten aldığı doyum üzerinde bozucu bir etkisinin olabileceği düşünülmüştür (Feeney, 1996). Gündoğdu'nun (2010) yaptığı bir çalışmada ise kontrol-kompulsif bakım vermenin görücü usulü evliliklerde evlilik doyumu ile negatif ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Evlilik uyumunun, ebeveynleşme ile ortaya çıkan sahtekarlık fenomeni (imposter phenomenon/syndrome) ve utanç duygusu ile de ilişkili olduğu gösterilmiştir. Yetersizlik duygularıyla karakterize sahtekarlık fenomeninin (imposter phenomenon/syndrome) kaçınan bağlanmayı, başkalarının yardımseverlik hakkında olumsuz düşünceleri, düşük evlilik uyumu ve artan yalnızlık arasındaki ilişkiyi yoğunlaştırdığı bulunmuştur (Bachem, Mikulincer ve Solomon, 2020). Yapılan bir başka çalışmada ise kaygılı ya da korkulu bağlanma stiline güvenli ya da ilgisiz bağlanma stiline göre sahtekarlık fenomenini daha fazla desteklediği bulunmuş; sahtekarlık fenomenine sahip bireylerin yakın ilişkilerinde reddedilme ve terk edilmeye ilişkin daha fazla korkulu ve endişeli oldukları gösterilmiştir. Ayrıca sahtekarlık fenomenine sahip bireylerin yakınlıktan rahatsızlık duydukları ve bunun yerine bağımsız olmayı tercih edebilecekleri de ifade edilmiştir (Alvarado, 2015). Ebeveynleşme ile utanma eğilimi ve suçluluk duygularının geliştiği ve sürdüğü de belirtilmiş (Wells ve Jones, 2000); utanç duygusunun evlilik uyumu ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu çeşitli çalışmalar tarafından gösterilmiştir (Davis, Ferrar, Sadikaj, Binik ve Carrier, 2017; Martins, Canavarro ve Moreira, 2016). Zencir (2021) ebeveynleşme yaşantısının evlilik doyumunu yordadığını göstermiş; ebeveynleşme düzeyinin artışının evlilik doyumunun azalmasına yol açtığı bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada çocuklukta deneyimlenen duygusal ebeveynleşmenin romantik ilişkide yapıcı iletişim ile negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Madden ve Shaffer, 2016). Kadın üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada anneden algılanan ebeveynleşme yaşantısı kontrol edildiğinde babayla deneyimlenen ebeveynleşme ile ilişki doyumunun negatif yönde ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Baggett, Shaffer ve Muetzfeld, 2015). Açar (2022) yaptığı bir çalışmada ebeveyn temelli ebeveynleşme

düzeyi arttıkça benlik değerinin partnere bağlı olmasıyla açıklanan partnere bağlı olumsuz benlik değerinin, romantik partnerin algılanan güvenilmezliğine odaklanan obsesif güvensizliğin, partnerin fiziksel görünümü, sosyal yetenekleri, mesleki yetkinliği, ahlak, zekâ ya da duygusal istikrar gibi kişisel özelliklerine yönelik algılanan kusur düzeyinin arttığını göstermiştir. Mayseless, Bartholomew, Henderson ve Trinke (2004) yaptıkları nitel çalışmada ise çocukluğunda rol değişimi deneyimleyen kadınların kendi ailelerinde gözetici/koruyucu, memnun edici/itaatkar ve eşe odaklı bir yaklaşıma sahip olduklarını göstermişlerdir. Bu çalışmalar değerlendirildiğinde ebeveynleşme yaşantısına özgü, evlilikte gözlenen özellikle bakım verme, kompulsif bakım verme ve sahtekarlık fenomeni ile genel olarak ebeveynleşme deneyiminin kendisinin evlilik uyumunu çeşitli açılardan etkilediği düşünülmektedir.

Evlilik uyumunun; partnerlerin karşılıklı çatışma çözmesi, ortak ilgi alanlarının paylaşılması, beklentilerin karşılıklı bir şekilde karşılanması olarak tanımlanmasıyla her bir partnerin kişilik eğiliminin, davranış örüntüsünün ve sorunlarının algılanan evlilik uyumunu etkileyebileceği de düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda algılanan evlilik uyumunun her bir partnerin diğerinden algıladığı kişilerarası davranış problemleriyle ilişkili olarak değerlendirildiği görülmüştür (Baron vd., 2007; Henry, Berg, Smith ve Florsheim, 2007). Öte yandan partnerin davranışı ve yaklaşımından bağımsız kişinin sahip olduğu kişilerarası probleme göre algıladığı evlilik uyumunu değerlendirmenin de önemli olduğu düşünülmektedir. Evlilik uyumu ve kişilerarası döngüsel model arasındaki ilişki, kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel düzlemdeki konumlarının gösterilmesiyle kişilik bozuklukları ve çeşitli kişilik özellikleri üzerinden daha iyi açıklanabileceği düşünülmektedir.

Literatüre göre evlilik uyumunun bağımlı, mazoşist, narsisist ve borderline kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bağımlı kişilik bozukluğu ile evlilik uyumu ilişkisi değerlendirildiğinde farklı sonuçlar elde edilmektedir. Yapılan bir çalışmada evlilikte bir partner yüksek bağımlı kişilik örüntüsü sergiliyorsa o partnerin evlilik işlevselliğini yüksek olarak tanımladığı bulunmuştur (Knabb vd., 2012). Chacoa (2004) ise benzer bir şekilde eşlerden biri ne kadar pasif, işbirlikçi, güvensiz, kararsız, itaatkâr ve alçakgönüllü olursa o eşin evliliğinin işlevsel olduğunu ve sağlıklı bir şekilde işlediğini düşündüğü ve deneyimlediği belirtilmektedir (Chacoa'dan aktaran, Knabb vd., 2012). Bir başka çalışmada

partnerlerden birisi bağımlı özelliklere sahip olduğunu belirtiyorsa bunun evlilik doyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur (South vd., 2008). Mazoşist kişilik bozukluğu açısından değerlendirildiğinde kadınlar mazoşist kişilik özelliklerine sahip ise daha düşük evlilik işlevselliği bildirdiği; mazoşist kişilik özellikleri arttıkça evlilik işlevselliğini daha düşük algıladığı gösterilmiştir (Knabb vd., 2012). Bir diğer çalışmada ise hem erkek hem kadınlar için ilişkiden alınan doyumun, bağlanma temsilleri (kaçınan ve kaygılı) ve depresif-mazoşist kişilik özellikleri tarafından yordandığı gösterilmiştir (Naud vd., 2013). Narsisist kişilik bozuklukları açısından değerlendirildiğinde, kadın partnerin toplam narsisizm ve haklılık/sömürücülük alt boyutuna ilişkin puanların evlilik doyumunda düşüşü ve evlilik sorunlarında artışı da içeren evlilik kalitesinin azalmasını yordadığı gösterilmiştir (Lavner vd., 2016). Bir başka çalışmada yüksek narsisizmin sahip olunan romantik ilişkiye düşük bağlılık/sadakatle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Campbell, Foster ve Finkel, 2002). Bununla birlikte narsisistik kişilik bozukluğunun manipülasyon ve teşhircilik/sergilemecilik bileşenlerinin internet üzerinden yüksek düzeyde ilişki beklentisini yordadığı bulunmuştur (Aviram ve Amichai-Hamburger, 2005). Bir başka çalışmada narsisizmin düşük evlilik uyumu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Lamkin, Campbell ve Miller, 2015). Son olarak borderline kişilik bozukluğuna sahip olmanın düşük evlilik doyumu (Bouchard vd., 2009), düşük evlilik kalitesi (Truant, 1994), eşler arası çatışma (Daley, Burge ve Hammen, 2000), eşler arası sözel saldırganlık (South vd., 2008) ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Hamarta (2019) zehirleyici ilişki tarzı ve duygusal dengesizlik kişilik özelliğinin evlilik uyumu ile negatif yönde; yumuşak başlı kişilik özelliği ile evlilik uyumunun ise pozitif yönde bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada evlilik uyumunun nörotisizm, psikotisizm kişilik özellikleri ve zarardan kaçınma mizaç özelliği ile negatif; dışa dönüklük kişilik özelliği ve iş birliği yapma mizaç özelliği ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Kuzu, 2017). Mousavi (2017) de evlilik uyumu ile nörotikliğin negatif; dışa dönüklük ve uyumluluk ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Hawkins (2005), kişilerarası döngüsel modelde yer alan yakınlık boyutunun evlilik doyumu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu; yakınlık ve özerkliğin etkileşiminin ise sadece evli kadınların evlilik doyumu ile ilişkisi olduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada evlilikte çatışmanın partnerin düşmanlık puanlarıyla önemli ölçüde az ilişkili bulunurken, çatışmanın daha kontrol eden (örn. eleştirel, zorlayıcı) bir düşmanlık biçimiyle ilişkili olduğu açıklanmıştır (Smith,

Carlson, Uchino ve Baucom, 2022). Yapılan bu çalışmalara göre evlilik uyumu ve evlilik uyumunun bileşenleri ile özellikle bağımlı, mazoşist, narsisist ve borderline kişilik bozuklukları ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel modelde konumları değerlendirildiğinde bağımlı kişilik bozukluğunun “Aşırı Fedakar”; mazoşist ve narsisist kişilik bozukluğunun “Kinci-Benmerkezci” ve “Baskın-Kontrolcü”, borderline kişilik bozukluğunun “İntrusif-Muhtaç” alanlarında ya da yakınlarında konumlanmasıyla (Soldz vd., 1993) evlilik uyumunun özellikle “Aşırı Fedakar”, “İntrusif-Muhtaç”, “Kinci-Benmerkezci” ve “Baskın-Kontrolcü” kişilerarası problemler ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Belirtilen sonuçlara göre ebeveynleşme ve evlilik uyumunun “Aşırı Fedakar”, “İntrusif-Muhtaç”, “Kinci-Benmerkezci” ve “Dominant-Kontrolcü” kişilerarası problemler ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2.5 Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Çocukluk çağında cinsel istismar (Afifi vd., 2011; Lobbetael Arntz ve Bernstein, 2010); cinsel ve fiziksel istismar ile ihmal (Afifi vd., 2011; Carr ve Francis, 2009); düşük ebeveyn sevgisi, bakımı ve itici/caydırıcı ebeveyn davranışı (Johnson vd., 2006); anneden erken ayrılma (Crawford vd., 2009) gibi ebeveyn ve çocuk arasında uygun olmayan ilişki/davranış biçimlerinin kişilik bozukluğu ya da kişilik özelliklerinin gelişiminde etkisi olduğu sıkça gösterilmiştir. Ancak anne-çocuk ilişkisinde özel bir ilişki bozulma olarak tanımlanan ve tanımı gereği istismar, ihmal vb. kavramlarından ayrılan ebeveynleşmenin kişilik bozuklukları ve/veya kişilerarası problemler ile ilişkisinin çalışmalarda kapsamlı ve bir bütün olarak ele alınmadığı, bu alanda yapılan çalışmaların da az sayıda olduğu gözlenmektedir. Ebeveynleşme yaşantısının kişilerarası problemler ile ilişkisini değerlendiren çalışmaların yeteri kadar olmamasıyla birlikte Türkiye örnekleminde ebeveynleşmenin bir kavram olarak değerlendirilmesi ve çeşitli sonuçlarla ilişkilendirilmesi de yakın zamanda yapılan çalışmalarla başlamıştır (Büyük, 2020; Karagöbek, 2014; Köyden ve Uluç, 2018). Ayrıca literatürde de Boszormenyi-Nagy ve Spark'ın (1973) ebeveynleşme kavramına oldukça benzer olan ancak farklı isimler tanımlanan birçok kavramın olduğu görülmüştür. Türkiye örnekleminde ebeveynleşme kavramını anlamaya ve değerlendirmeye yönelik nitel ve nicel bir

çalışmaya rastlanamamıştır. Bununla birlikte kişilik bozuklukları (Soldz vd., 1993) ve kişilerarası problemlerinin değerlendirildiği Kişilerarası Döngüsel Model (Alden vd., 1990) ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmaların eşlerin her birinin sahip olduğu kişilerarası probleme göre kendi evlilik uyumlarını değerlendirdikleri çalışmaların olduğu görülmüştür (Cundiff Smith, Butner, Critchfield ve Nealey-Moore, 2015; Smith ve Williams, 2016). Bu çalışmada ise eşin sahip olduğu kişilerarası probleminden bağımsız eşin ebeveynleşme yaşantısı ile geliştiği düşünülen kendi kişilik bozukluğu, kişilerarası probleme göre evliliğinden algıladığı evlilik uyumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Buna göre bu çalışmanın Türkiye örnekleminde ebeveynleşme kavramının hem nicel hem de nitel olarak değerlendirmesi; ebeveynleşmenin kişilerarası döngüsel model ile ilişkisini kapsamlı olarak ortaya koyması; ebeveynleşme, kişilerarası döngüsel model ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi eşin kişilerarası probleminden bağımsız bir şekilde ortaya koyması açısından önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynleşme yaşantısının ebeveyn-çocuk ilişkisinde ortaya çıktığı, çocuğun sağlıklı gelişimini engellediği, kesintiye uğrattığı ve yetişkinlikte önemli olumsuz sonuçlarla ilişkisi olduğu görülmüştür (Burton, 2007; Hooper ve Wallace, 2010; Jones ve Wells, 1996; Valleau vd., 1995). Kişiliğin temelde ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğine (örn. Winnicott), göre geliştiği göz önüne alındığında ebeveynleşmenin de kişinin kişilik gelişimine ve dolayısıyla kişilerarası problemler üzerinde de belirleyici olacağı düşünülmektedir. Kişilerarası ve yakın bir ilişkiyi içermesi açısından evlilik uyumunun, ebeveynleşmenin ve kişilerarası problemlerinin etkilerinin değerlendirilebileceği bir alan olduğu düşünülmektedir. Evlilik uyumu, çatışmalardan kaçma ya da çözme deneyimi, evlilik birliği içinde her iki partnerin doyum hissetmesi, ortak ilgi alanların paylaşılması ve evliliğe ilişkin beklentilerin karşılıklı olarak karşılanması olarak tanımlanmasıyla (Locke ve Williamson, 1958) eşin sahip olduğu kişilerarası problemin algılanan evlilik uyumunu olumsuz bir şekilde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda ebeveynleşme yaşantısının evlilik uyumu üzerinde direk ve ebeveynleşmeyle geliştiği düşünülen kişilerarası problemler aracılığıyla etkileyeceği düşünülmektedir.

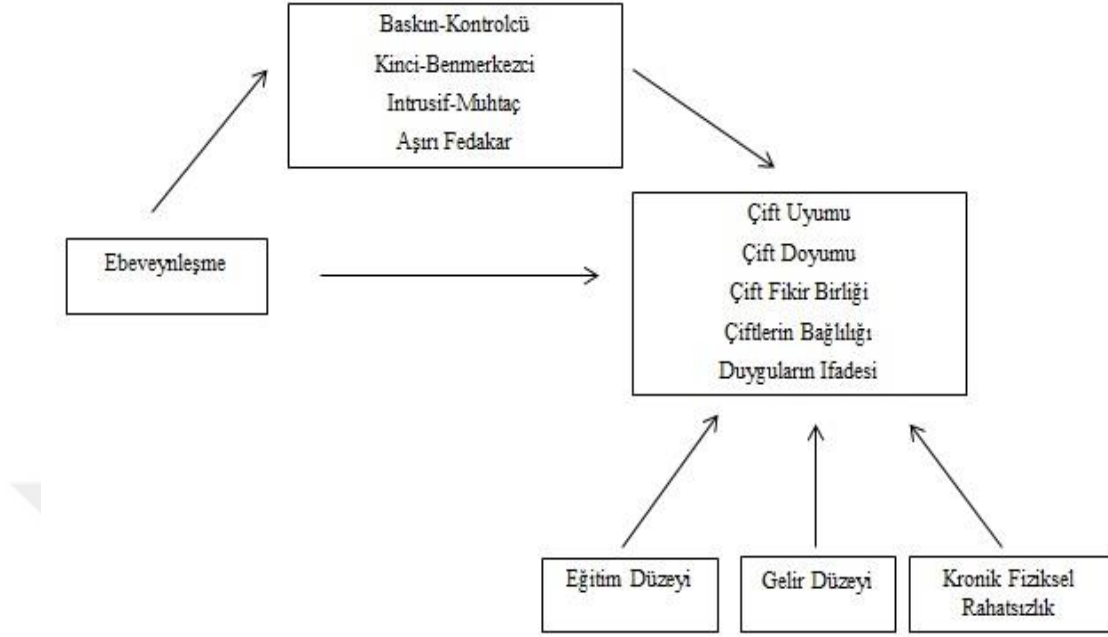
Buna göre araştırmanın amacı kişilerarası döngüsel modelin çocukluk çağında deneyimlenen ebeveynleşme yaşantısı ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide aracı etkisinin ve ebeveynleşme kavramının değerlendirilmesidir. Çalışmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde ebeveynleşme ile evlilik uyumu, evlilik doyumu, çift fikir birliği, çiftlerin bağlılığı, duyguların ifadesi arasındaki ilişkide “Aşırı Fedakar” kişilerarası davranış örüntüsünün aracı etkisi vardır.
2. Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde ebeveynleşme ile evlilik uyumu, evlilik doyumu, çift fikir birliği, çiftlerin bağlılığı, duyguların ifadesi arasındaki ilişkide “İntrusif-Muhtaç” kişilerarası davranış örüntüsünün aracı etkisi vardır
3. Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde ebeveynleşme ile evlilik uyumu, evlilik doyumu, çift fikir birliği, çiftlerin bağlılığı, duyguların ifadesi arasındaki ilişkide “Kinci-Benmerkezcî” kişilerarası davranış örüntüsünün aracı etkisi vardır.
4. Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde ebeveynleşme ile evlilik uyumu, evlilik doyumu, çift fikir birliği, çiftlerin bağlılığı, duyguların ifadesi arasındaki ilişkide “Baskın-Kontrolcü” kişilerarası davranış örüntüsünün aracı etkisi vardır.

Değerlendirilmek istenen araştırma soruları ise şu şekildedir:

1. Çocukluk çağında ebeveyninde kronik fiziksel rahatsızlığı olan ve olmayanlara göre ebeveynleşme düzeyi farklılık gösterir mi?
2. Çocukluk çağında ebeveyninde psikolojik rahatsızlığı olan ve olmayanlara göre ebeveynleşme düzeyi farklılık gösterir mi?
3. Çocukluk çağında ebeveynleri boşanan ve evli olan kişilerin ebeveynleşme düzeyi farklılık gösterir mi?
4. Çocukluk çağında ailesinin gelir düzeyine göre kişinin ebeveynleşme düzeyi farklılık gösterir mi?
5. Tek çocuk olan ve olmayanlar arasında ebeveynleşme düzeyi açısından farklılık var mıdır?
6. En büyük çocuk olan ve olmayanlar arasında ebeveynleşme düzeyi açısından farklılık var mıdır?

2.6 Model

Şekil 2.5 Araştırmanın aracı etki modeli

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1 Örneklem

Çalışma iki aşamadan oluşmuş; ilk aşamada nicel, ikinci aşamada da nitel yöntem kullanılmıştır. Nicel yöntem için örneklem sayısı ölçümlerden oluşan genel değişkenlerin sayısı, istediğimiz alpha değeri ve görmeyi istediğimiz istatistiksel güç ile hesaplanan güç analizi sonuçları temel alınarak belirlenmiştir (Cohen, 1988; Soper, 2016; Westland, 2010). Bu büyüklükte bir örnekleme metoduyla seçilmiş bir örnekleme, yalnızca örnekleme ait olarak %95 güvenilirlik düzeyinde beklenen azami hata payı $\% \pm 2,8$ 'dir. Buna göre 13 genel değişken sayısı, 0.3 düzeyinde beklenen orta düzeyde etki, 0.9 düzeyinde görmeyi istediğimiz istatistiksel güç ile 0.05 anlamlılık derecesine göre belirlenen minimum örneklem sayısı 248 olmuştur. Çalışmaya 368 evli katılımcı katılmıştır. Nicel araştırmanın verileri surveymonkey.com adresli anket sitesi üzerinden toplanmıştır. Araştırmanın ikinci aşaması olan nitel çalışmaya nicel çalışmaya katılan katılımcılardan “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu”ndan 1 ve 2 standart sapma yüksek puan alan 7 evli katılımcı dahil edilmiştir.

3.2 Ölçme Araçları

Nicel çalışmada araştırma değişkenlerinden ebeveynleşme yaşantısı/düzeyi “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu” ile, kişilerarası döngüsel modelde yer alan kişilerarası davranış problemleri “Kişilerarası Problemler Envanteri” ile, evlilik uyumu ise “Çift Uyum Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların

demografik özelliklerini değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu kullanılmıştır. Nitel çalışma için yapılan görüşmede literatürle uyumlu olarak katılımcı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır.

3.3 Nicel Yöntemde Kullanılan Ölçekler

Araştırmada kullanılan ölçekler Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu, Çift Uyum Ölçeği ve Kişilerarası Problemler Envanteri'dir. Bununla birlikte Demografik Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmış ve kullanılmıştır.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, kaç aydır evli oldukları, yaşadıkları şehir, meslek, bir işte çalışıp çalışmama durumu, gelir ve eğitim düzeyleri, çocukluk çağında ebeveynlerinin kronik ya da fiziksel rahatsızlıkları olup olmadığı, boşanmış olup olmadıkları, gelir düzeyleri ile kardeşlerinin olup olmadığı ve kardeşler arasındaki sıralamaları hakkında bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.2 Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu

Jurkovic, Thirkield ve Morrell (2001) tarafından geliştirilen ölçek ebeveynlerin ebeveynleşme davranışlarını ve çocukluk çağı deneyimlerine göre şekillenen ebeveynleşmeyi değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 30 maddeden oluşmakta ve her bir madde 5'li Likert tipiyle (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum) değerlendirilmektedir. Ölçek duygusal ebeveynleşme, araçsal ebeveynleşme ve adaletsizlik algısını değerlendiren üç alt boyuttan oluşmaktadır (Hooper ve Wallace, 2010). Tüm puanların ortalaması ebeveynleşme puanını verirken, yüksek puanlar yüksek ebeveynleşme yaşantısını göstermektedir. Araçsal ebeveynleşme için iç tutarlılık katsayısı .81; duygusal ebeveynleşme için .82 ve algılanan adalet için .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması Karagöbek (2014) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada iki alt boyut ortaya çıkmıştır. İlk boyut esas olarak duygusal ebeveynleşmeyi temsil etmesine rağmen duygusal ebeveynleşmeyle doğrudan ilişkili olmayan diğer

maddeleri de içerdği görülmüştür. Bu nedenle, bu ilk boyut duygusal ebeveynleşme yerine, “ebeveynleşme” olarak adlandırılmış; ikinci boyut ise araçsal ebeveynleşme olarak ifade edilmiştir. Duygusal ebeveynleşme alt boyutu 25 madde ve araçsal ebeveynleşme alt boyutu 5 madde ile temsil edilmiş; 5’li Likert tipiyle (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum) değerlendirilmiştir. Tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin iç tutarlılıkları değerlendirildiğinde sadece duygusal ebeveynleşmenin .80 ile iyi ve kabul edilebilir bir iç tutarlılık katsayısına sahip olduğu; araçsal ebeveynleşmenin ise iç tutarlılık katsayısının .19 olduğu görülmüştür. Bu nedenle Karagöbek (2014) çalışmasında sadece duygusal ebeveynleşmeyi değerlendirmiştir. Yapılan çalışmada duygusal ebeveynleşme alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .89; araçsal ebeveynleşme alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .34 olduğu gözlenmiştir. İç tutarlılık katsayılarına göre bu çalışmada da duygusal ebeveynleşme alt boyutu değerlendirilmiştir.

3.3.3 Kişilerarası Problemler Envanteri

Horowitz vd. (2003) tarafından ve Kişilerarası Döngüsel Modele dayanılarak geliştirilen ölçek, kişilerarası ilişkiler ve işlevsellik düzeylerinde yaşanan güçlükler ile farklı kişilerarası problem alanlarını değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 32 madde ve her biri 4 maddeden oluşan 8 alt boyuttan oluşmakta ve 5’li Likert tipiyle (1= Hiç Değil, 5= Fazlasıyla) değerlendirilmektedir. Ölçeğin alt boyutları Baskın-Kontrolcü (Domineering/Controlling), İntusif-Muhtaç (Intrusive-Needy), Aşırı Fedakâr (Self-Sacrificing), Aşırı uyumlu (Overly Accomodating), Hakkını-Fikrini Savunmayan (Nonassertive), Sosyal Çekinik (Socially Avoidant), Soğuk-Mesafeli (Cold-Distant) ve Kinci-Benmerkezci (Vindictive/ Self-Centered) olarak adlandırılmıştır. Tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları Baskın-Kontrolcü için .73, İntusif-Muhtaç için .68, Aşırı Fedakar için .78, Aşırı uyumlu .70, Hakkını-Fikrini Savunmayan için .83, Sosyal Çekinik için .82, Soğuk-Mesafeli için .87 ve Kinci-Benmerkezci için .83 olarak bulunmuştur. Toplam puan ile genel kişilerarası güçlük düzeyi ve stres değerlendirilmektedir. Toplam ölçek ve alt boyutlardan alınan yüksek puanlar kişilerarası stres düzeyi ve belirli kişilerarası güçlüklerde yükselmeyi göstermektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Akyunus ve Gençöz (2016b) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin madde sayısı ve alt boyutlarının orijinal ölçekle aynı olduğu gözlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı tüm ölçek için .86 olarak

bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise Baskın-Kontrolcü için .69, İntusif-Muhtaç için .71, Aşırı Fedakar için .75, Aşırı uyumlu .66, Hakkını-Fikrini Savunmayan için .70, Sosyal Çekinik için .84, Soğuk-Mesafeli için .73 ve Kinci-Benmerkezci için .75 olarak bulunmuştur. Yapılan çalışmada tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise Baskın-Kontrolcü için .73, İntusif-Muhtaç için .68, Aşırı Fedakar için .79, Aşırı uyumlu .64, Hakkını-Fikrini Savunmayan için .77, Sosyal Çekinik için .79, Soğuk-Mesafeli için .73 ve Kinci-Benmerkezci için .72 olarak bulunmuştur.

3.3.4 Çift Uyum Ölçeği

Spanier (1976) tarafından geliştirilen ölçek evli veya birlikte yaşayan çiftlerin ilişkilerinin algılanan niteliğini değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 32 maddeden oluşmakta, evet-hayır ve likert tipi olarak düzenlenen sorularla değerlendirilmektedir. Ölçek, çift doyumu (dyadic satisfaction), çiftlerin bağlılığı (dyadic cohesion), çift fikir birliği (dyadic consensus) ve duyguların ifadesi (affectional expression) şeklinde dört alt boyuttan oluşmaktadır. Çift doyumu alt ölçeği 10 madde; çiftlerin bağlılığı alt boyutu 5 madde; çift fikir birliği alt boyutu 13 madde ve duyguların ifadesi alt boyutu 4 madde ile değerlendirilmektedir. Toplam puanlar algılanan uyumu yansıtmaktadır. Toplam uyum puanının yüksek oluşu bireyin ilişkisinin ya da evlilik uyumunun daha iyi olduğunu gösterir. Tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .96; çift doyumu alt boyutunun .94; çift fikir birliği alt boyutunun .90; çiftlerin bağlılığı alt boyutunun .86 ve duyguların ifadesi alt boyutunun .73 iç tutarlılık katsayısına sahip olduğu bulunmuştur. Ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Fırsıloğlu ve Demir (2000) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da orijinalinde olduğu gibi dört alt boyut ortaya çıkmıştır. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise çift doyumu için .83; çift fikir birliği için .75, çiftlerin bağlılığı için .75 ve duyguların ifadesi için .80 olarak gösterilmiştir. Yapılan çalışmada ise tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise çift doyumu için .63; çift fikir birliği için .88, çiftlerin bağlılığı için .76 ve duyguların ifadesi için .66 olarak bulunmuştur.

3.4 Nitel Yöntemde Kullanılan Görüşme Soruları

Nitel yöntemde yarı yapılandırılmış görüşmede değerlendirilen görüşme soruları şu şekildedir:

1. Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyimini nasıl tarif edersiniz? Açıklayınız (Dial, 2014).

Bu görüşme sorusu katılımcıların kendi öznel ebeveynleşme deneyimlerini tüm yönleriyle değerlendirebilmek amacıyla sorulmuştur.

2. Çocukken hatırladığınız kadarıyla yetişkin rolünü ne kadar süre ile üstlendiniz? Bu rol kendi ebeveynleriniz için hala sürüyor mu?

Ebeveynleşme deneyimini kısa ve geçici olanlar ile uzun ve kronik bir şekilde deneyimleyen kişiler arasında ebeveynleşmenin sonuçları ve sonraki ilişkilere etkisi açısından farklılık olduğu gösterilmiştir (Hooper, 2008). McMahon ve Luthar (2007) ebeveynleşmeyi kısa bir süre deneyimlemenin patolojik ve olumsuz sonuçlardan ziyade yetkinlik ve yeterliliğin artması ile ilişkili olduğunu bulmuştur (McMahon ve Luthar, 2007; akt. Hooper, 2008). Buna göre ebeveynleşmenin olumlu ve olumsuz yaşantılarla ilişkisinde maruz kalma süresinin önemli olduğu düşünüldüğü için bu soru sorulmuştur.

3. Yetişkin rolünü üstlenmeye başladığınızda kaç yaşındaydınız?

Küçük yaşlarda deneyimlenen kötü muamelenin (ihmal, fiziksel ve cinsel istismarın) ergenlikte ya da daha geç yaşta deneyimlenen kötü muameleye kıyasla yetişkinlikte daha fazla depresyon ve anksiyete ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Kaplow ve Widom, 2007).

4. Çocukken üstlendiğiniz yetişkin rolünün adil olduğunu düşünüyor musunuz?

Aile ilişkileri değerlendirildiğinde o zamanki çocuğun ebeveynleşmeyi adil olarak algılayıp algılamamasının yıkıcı ebeveynleştirme süreçlerini açıklamada kritik olduğu bulunmuştur (Jurkovic vd., 2001).

5. Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyiminin olumlu ve olumsuz yanları sizin için neler oldu? (Dial, 2014)

Bu soru katılımcıların kendi öznel ebeveynleşme deneyimlerine göre olumlu ve olumsuz yanları değerlendirmek için sorulmuştur.

6. Size göre yetişkin rolünü üstlendiğiniz dönemlerde çevrenizde bu rolü üstlenen başka çocuklar da var mıydı?

7. İçinde bulunduğunuz çevre ve kültür açısından düşündüğünüzde yetişkin rolünü üstlenmeniz beklenen ve desteklenen bir rol müydü? (Hooper, 2008)

Çevre ve kültürün ebeveynleşme deneyimine etkisi olabileceği değerlendirildiğinden (Jurkovic, 2014; Kağıtçıbaşı, 2013; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) 6. ve 7. sorular sorulmuştur.

8. Çocukken yetişkin rolü üstlenmek size göre şimdiki ilişkilerinizi nasıl etkiliyor? (Dial, 2014)

Bu görüşme sorusu katılımcıların ebeveynleşme deneyimlerinin evlilik ilişkisi dışındaki ilişkilerini nasıl etkilediğini değerlendirmek amacıyla sorulmuştur.

9. Çocukken yetişkin rolü üstlenmenin evlilikten aldığınız doyum, eşinizle fikir birliğinizi, bağlılığınızı ve duygularınızı, sevginizi eşinize göstermenizi size göre etkiliyor mu? Etkiliyorsa nasıl?

Bu görüşme sorusu katılımcıların ebeveynleşme deneyimlerinin algıladıkları evlilik uyumuna etkisini ve genel evlilik uyumlarını değerlendirmek amacıyla sorulmuştur.

İlk yedi madde katılımcıların çocuklukta deneyimledikleri ebeveynleşme yaşantılarının ayrıntılarını, niteliğini ve ebeveynleşme kavramının yapısını değerlendirmeye yönelik sorulardır. Son iki soru ise çocuklukta ebeveynleşme yaşantısının genel olarak şimdiki ilişkilere etkisini ve araştırma değişkeni olan evlilik uyumu ve alt boyutları üzerindeki etkisi konusundaki düşünceleri, duyguları ve algıları değerlendirmeye yönelik sorulardır. Bu doğrultuda nicel yöntem ile ele edilen bulguların nitel yöntemden elde edilen bulgularla birbirlerini destekleyici ve tamamlayıcı olup olmadıkları değerlendirilecektir.

3.5 İşlem

Çalışmaya başlamadan önce Işık Üniversitesi Etik Kurulundan onay alınmıştır. Çalışmanın hem nicel hem de nitel aşaması için katılımcılar gönüllü olarak çalışmaya dahil olmuş ve bilgilendirilmiş onam formunu onaylamışlardır.

Veri toplama Ağustos 2021-Ağustos 2022 arasında devam etmiştir. Nicel yöntem ile veriler surveymonkey.com adresli anket sitesi üzerinden toplanmıştır. Ayrıca katılımcılardan nitel çalışma için onam da nicel çalışmanın sonunda yine surveymonkey.com adresli anket sitesi üzerinden alınmıştır. Surverymonkey.com

sitesinde bulunan ölçeklerin katılımcılara ulaştırılmasında sosyal medya kullanılmış; üniversitelerin lisans öğrencilerinden destek alınmıştır.

Nitel çalışmaya dahil edilen yedi katılımcı nicel çalışmada yer alan “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu”ndan alınan toplam puanı 1 ve 2 standart sapma yüksek olan ve nicel çalışmanın sonunda nitel çalışma için onay veren katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcılar ile görüşmeler Eylül-Kasım 2022 ayları arasında, zoom programı üzerinden yürütülmüş ve kayıt altına alınmıştır. Görüşmenin kaydının alınacağına ilişkin görüşmenin başında katılımcılardan sesli onam alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür.

3.6 Veri Analizi

Çalışmanın nicel aşamasında yer alan betimleyici analizler ve araştırma sorularına yönelik yürütülen bağımsız iki örneklemlili t-testi ve tek yönlü ANOVA analizleri SPSS 23 programında yürütülmüştür. Çalışmanın aracı etkiye ilişkin hipotezleri IBM SPSS 23.00 paket programı içine kurulan ve Hayes tarafından geliştirilen PROCESS v4.1 eklentisi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın nitel aşamasında görüşmelerden elde edilen verilere söylem ve içerik analizleri uygulanmış ve temalar belirlenmiştir. Temalar belirlendikten sonra temalara yönelik görüşmeler değerlendirilmiş, bulgular elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Nitel verilerin analizi Word dökümanı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Kodlama süreci araştırmacı ve tez danışmanı tarafından yürütülmüştür.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

4.1 Nicel Çalışma Veri Analizi

Örneklemin demografik özellikleri, değişkenler arasındaki ilişkiler, araştırma sorularına yönelik yapılan bağımsız gruplar t-testi ve ANOVA analizi ile aracı etki analiz sonuçlarına bu bölümde yer verilmiştir.

4.1.1 Örneklemin Demografik Özellikleri

Çalışmada yer alan örneklemin yaş ve evlilik süresinin (ay olarak) betimleyici istatistikleri Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Örneklemin yaş ve evlilik süresinin (ay olarak) ortalama ve standart sapması

Değişkenler	Ortalama (Standart Sapma)	Minimum	Maximum
Yaş	39.52 (8.84)	22	69
Evlilik süresi ay	143.36 (116.27)	3	564

Çalışmada yer alan örneklemin cinsiyet, yaşanılan il-ilçenin, işte çalışma durumunun, eğitim düzeyinin, eşin eğitim düzeyinin, gelir düzeyinin, çocuklukta ebeveynlerin kronik ve psikolojik rahatsızlık durumunun, çocuklukta ebeveynlerin boşanma ve birlikte olma durumunun, çocuklukta ebeveynlerin gelir düzeyinin, kardeşin olup olmamasının, kardeş sayısının ve kardeşler arasında ilk ya da sonraki çocuk olma durumunun frekans ve yüzdelik oran bilgileri Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2 Örneklemenin cinsiyet, yaşanılan il-ilçe, işte çalışma durumu, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuklukta ebeveynlerin kronik ve psikolojik rahatsızlığı, boşanma, ebeveynin gelir düzeyi, kardeşin varlığı, sayısı ve sıralamasının frekans ve yüzdelik dağılımı

Değişkenler	Frekans	%
Kadın	209	56.8
Erkek	159	43.2
Yaşanılan İl-İlçe (n)		
İstanbul	218	67.9
İstanbul dışı	103	32.1
İşte çalışma durumu (n)		
Evet	296	80.4
Hayır	72	19.6
Eğitim Düzeyi (n)		
Üniversite altı	77	20.9
Üniversite	194	52.7
Üniversite üstü	97	26.4
Eş Eğitim Düzeyi (n)		
Üniversite altı	87	23.6
Üniversite	193	52.4
Üniversite üstü	88	23.9
Gelir Düzeyi (n)		
Düşük	29	7.9
Orta	161	43.8
Yüksek	178	48.4
Ebeveyn kronik fiziksel rahatsızlık		
Evet	36	9.8
Hayır	332	90.2
Ebeveyn kronik psikolojik rahatsızlık		
Evet	24	6.5
Hayır	344	93.5
Ebeveyn boşanma		
Evet	19	5.2
Hayır	349	94.8
Ebeveynler şu anda evli mi?		
Evet	312	84.8
Hayır	56	15.2
Ebeveyn gelir düzeyi		
Düşük	82	22.3
Orta	191	51.9
Yüksek	95	25.8
Kardeşin varlığı		
Evet	332	90.2
Hayır	36	9.8
Kardeş sayısı		
Bir	6	1.8
İki	155	46.8
Üç	72	21.8
Dört	41	12.4
Beş	26	7.9
Altı	17	5.1
Yedi	7	2.1
Sekiz	3	0.9
Dokuz	3	0.9
On	1	0.3
Kardeşler arası sıra		
İlk çocuk	135	40.8
Sonraki çocuk	196	59.2

4.1.2 Ebeveynleşme, Kişilerarası Problemler ve Çift Uyumu Arasındaki İlişkiler

Araştırma değişkenlerinin normallik değerlerine bakılmıştır. Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Elde edilen değerler Tablo 4.3'te gösterilmiştir. Bu tabloya tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında bir değer aldığı görülmektedir. Buna göre, değişkenlerin normal dağılım gösterdiğine karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Tablo 4.3 Değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerleri

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Ebeveynleşme	.263	-.669
Kişilerarası Davranış Sorunları	.433	.832
Baskın-Kontrolcü	.650	.008
Kinci-Benmerkezci	1.004	.724
Soğuk-Mesafeli	.814	.626
Sosyal Çekinik	1.111	.940
Hakkını Fikrini Savunamayan	.493	-.291
Aşırı Uyumlu	.332	-.208
Aşırı Fedakar	.229	-.528
Intrusif-Muhtaç	.513	-.179
Çift Uyumu	-.673	.552
Çift Doyumu	-1.065	2.061
Çift Fikir Birliği	-.523	.376
Çiftlerin Bağlılığı	-.551	.422
Duyguların İfadesi	-.852	.379

Ebeveynleşme yaşantısı, kişilerarası problemler ve alt boyutları ile çift uyumu ve alt boyutları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Buna göre ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü ($r=.17, p<.01$) ve aşırı fedakar ($r=.17, p<.01$) kişilerarası problem ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu; çift uyumu ($r=-.12, p<.05$) ve çift fikir birliği ($r=-.19, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.13, p<.05$) ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Baskın-kontrolcü alt boyutunun kinci-benmerkezci ($r=.22, p<.01$), soğuk-mesafeli ($r=.17, p<.01$), hakkını fikrini savunamayan ($r=.13, p<.01$), aşırı uyumlu ($r=.18, p<.01$), aşırı fedakar ($r=.18, p<.01$), intrusif-muhtaç ($r=.40, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif yönde bir

ilişkisi bulunurken çift uyumu ($r=-.17, p<.01$), çift doyumu ($r=-.12, p<.05$), çift fikir birliği ($r=-.19, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.12, p<.05$) ile negatif yönde bir ilişkisi vardır. Kinci-benmerkezci alt boyutunun soğuk-mesafeli ($r=.58, p<.01$), sosyal çekinik ($r=.40, p<.01$), hakkını fikrini savunamayan ($r=.33, p<.01$), aşırı uyumlu ($r=.22, p<.01$), intrusif-muhtaç ($r=.17, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif; aşırı fedakar kişilerarası problem ($r=-.16, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Kinci-benmerkezci kişilerarası problemin çift uyumu ($r=-.18, p<.01$), çift doyumu ($r=-.12, p<.05$), çift fikir birliği ($r=-.18, p<.01$), çiftlerin bağlılığı ($r=-.12, p<.05$) ve duyguların ifadesi ($r=-.11, p<.05$) ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Soğuk-mesafeli kişilerarası problemin sosyal çekinik ($r=.58, p<.01$), hakkını fikrini savunamayan ($r=.49, p<.01$), aşırı uyumlu ($r=.27, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte çift uyumu ($r=-.29, p<.01$), çift doyumu ($r=-.17, p<.01$), çift fikir birliği ($r=-.29, p<.01$), çiftlerin bağlılığı ($r=-.18, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.28, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Sosyal çekinik kişilerarası problemin hakkını fikrini savunamayan ($r=.62, p<.01$) ve aşırı uyumlu ($r=.43, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Sosyal çekinik kişilerarası problemin çift uyumu ($r=-.21, p<.01$), çift doyumu ($r=-.15, p<.01$), çift fikir birliği ($r=-.22, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.22, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Hakkını fikrini savunamayan kişilerarası problemin aşırı uyumlu ($r=.70, p<.05$), aşırı fedakar ($r=.32, p<.01$) ve intrusif-muhtaç ($r=.30, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunurken çift uyumu ($r=-.25, p<.01$), çift doyumu ($r=-.16, p<.01$), çift fikir birliği ($r=-.26, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.28, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Aşırı uyumlu kişilerarası problemin aşırı fedakar ($r=.52, p<.01$) ve intrusif-muhtaç ($r=.38, p<.01$) kişilerarası problemler ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte aşırı uyumlu kişilerarası problemin çift uyumu ($r=-.18, p<.01$), çift fikir birliği ($r=-.21, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.25, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Aşırı fedakar kişilerarası problemin intrusif-muhtaç kişilerarası problem ($r=.36, p<.01$) ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunurken çift uyumu ($r=-.15, p<.01$), çift fikir birliği ($r=-.17, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=-.17, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. İntrusif-muhtaç kişilerarası problemin çift uyumu ($r=-.15, p<.01$) ve çift fikir birliği ($r=-.20, p<.01$) ile negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Çift uyumunun çift doyumu ($r=.76, p<.01$), çift fikir

birliği ($r=.88, p<.01$), çiftlerin bağlılığı ($r=.73, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r=.76, p<.01$) ile pozitif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Çift doyumunun çift fikir birliği ($r= .45, p<.01$), çiftlerin bağlılığı ($r=.56, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r= .45, p<.01$) ile çift fikir birliğinin çiftlerin bağlılığı ($r=.43, p<.01$) ve duyguların ifadesi ($r= .68, p<.01$) ile, çiftlerin bağlılığının da duyguların ifadesi ($r= .44, p<.01$) ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Bütün araştırma değişkenlerinin Pearson korelasyon katsayıları Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.4 Araştırma değişkenleri arasındaki pearson korelasyon katsayıları ve araştırma değişkenlerinin ortalama ve standart sapma değerleri

Değişkenler	Ort.	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.Ebeveynleşme	41.13	13.01	1	.10	.17*	-.01	.06	-.01	.01	.05	.17**	.03	-.12*	-.03	-.19**	.05	-.13*
2.Kişilerarası Davranış Sorunları	70.35	15.89	-	1	.46*	.54**	.62**	.65*	.80**	.77**	.49**	.56**	-.32**	-.16**	-.29**	-.15**	-.27**
3.Baskın-Kontrolcü	7.88	2.94	-	-	1	.22**	.17**	.06	.13**	.18**	.18**	.40**	-.17**	-.12*	-.19**	-.07	-.12*
4.Kinci-Benmerkezci	7.30	2.95	-	-	-	1	.58**	.40*	.33**	.22**	-.16**	.17**	-.18**	-.12*	-.18**	-.12*	-.11*
5.Soğuk-Mesafeli	7.85	3.19	-	-	-	-	1	.58*	.49**	.27**	-.02	.05	-.29**	-.17**	-.29**	-.18**	-.28**
6.Sosyal Çekinik	7.21	3.14	-	-	-	-	-	1	.62**	.43**	.07	.05	-.21**	-.15**	-.22**	-.06	-.22**
7.Hakımı Fikrini Savunamayan	9.0	3.49	-	-	-	-	-	-	1	.7**	.32**	.3**	-.25**	-.16**	-.26**	-.07	-.28**
8. Aşırı Uyumlu	9.48	3.2	-	-	-	-	-	-	-	1	.52**	.38**	-.18**	-.09	-.21**	-.01	-.25**
9. Aşırı Fedakar	11.78	3.69	-	-	-	-	-	-	-	-	1	.36**	-.15**	-.08	-.17**	-.03	-.17**
10. Intrusif-Muhtaç	9.80	3.29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-.15**	-.08	-.20**	-.01	-.10
11.Çift Uyumlu	104.90	16.72	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	.76**	.88**	.73**	.76**
12. Çift Doyumu	31.32	5.03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	.45**	.56**	.45**
13.Çift Fikir Birliği	49.11	8.93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	.43**	.68**
14.Çiftlerin Bağlılığı	15.47	4.40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	.44**
15.Duyguların İfadesi	8.99	2.42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Not: ** $p < .01$, * $p < .05$

4.1.3 Araştırma Sorularına Göre Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Çocukluk çağında ebeveynin kronik fiziksel ve psikolojik rahatsızlığına, ebeveynlerin boşanma durumuna, tek çocuk ve en büyük çocuk olup olmama durumuna göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları Tablo 4.5, Tablo 4.6, Tablo 4.7, Tablo 4.8 ve Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.5 Çocukluk çağında ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığının olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Ebeveyn Kronik Fiziksel Rahatsızlık						
	Evet		Hayır		t	p
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Ebeveynleşme	60.75	14.95	57.80	13.75	1,213	.23

Tablo 4.6 Çocukluk çağında ebeveynin kronik psikolojik rahatsızlığının olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Ebeveyn Kronik Psikolojik Rahatsızlık						
	Evet		Hayır		t	P
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Ebeveynleşme	60.12	10.25	57.94	14.1	.744	.46

Tablo 4.7 Kardeşin olup olmamasına göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

	Tek Çocuk				t	p
	Evet		Hayır			
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Ebeveynleşme	59.81	15.01	57.90	13.76	-.782	.43

Tablo 4.8 En büyük çocuk olup olmamaya göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

	En büyük Çocuk				t	p
	Evet		Hayır			
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Ebeveynleşme	58.57	13.94	57.54	13.62	.669	.50

Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre tek anlamlı sonucun çocukluk çağında ebeveynlerin boşanmış olup olmama durumuna göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırılmasıyla elde edildiği görülmüştür. Buna göre çocukluk çağında ebeveynleri boşanan ve boşanmayan katılımcılar arasında ebeveynleşme düzeyi açısından fark vardır ($t(366)= 3.03, p<.01$). Çocukluk çağında ebeveynleri boşanan katılımcıların ($\bar{X}=49.84, SS=11.33$), ebeveynleri boşanmayan katılımcılara ($\bar{X}=40.65, SS=12.95$) göre daha fazla ebeveynleşme yaşantısı deneyimledikleri bulunmuştur (bkz. Tablo 4.9).

Tablo 4.9 Çocukluk çağında ebeveynlerin boşanmış olup olmama durumuna göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Ebeveyn Boşanma						
	Evet		Hayır		t	p
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Ebeveynleşme	49.84	11.33	40.65	12.95	3.032	.01

Cinsiyete göre evlilik uyumu ve alt boyutları puanları da bağımsız gruplar t-testi ile karşılaştırılmıştır. Buna göre kadın ve erkek katılımcılar arasında sadece duyguların ifadesi açısından fark olduğu gözlenmiştir ($t(366)= -3.27, p<.001$). Duyguların ifadesi açısından kadın katılımcıların ($\bar{X}=8.64, SS= 2.59$) erkek katılımcılara ($\bar{X}=9.46, SS=2.09$) göre duygularını daha az ifade ettikleri bulunmuştur (bkz. Tablo 4.10).

Tablo 4.10 Cinsiyete göre duyguların ifadesi alt boyut puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Cinsiyet					
Kadın		Erkek		t	P
$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		

Duyguların İfadesi	8.64	2.59	9.46	2.09	-3.27	.001
--------------------	------	------	------	------	-------	------

Çocukluk çağında ailenin gelir düzeyine göre de ebeveynleşme düzeyinin farklılaştığı görülmüştür ($F(2,365)= 4.74, p<.01$). Yapılan post-hoc karşılaştırmalar için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Buna göre çocukluk çağında ailenin gelir düzeyini düşük algılayan katılımcıların ($\bar{X}=44.31, SS=11.63$) yüksek algılayan katılımcılara ($\bar{X}=38.34, SS=13.46$) göre daha fazla ebeveynleşme yaşantısı deneyimledikleri bulunmuştur. Ailenin gelir düzeyini orta algılayan katılımcılar ile düşük ve yüksek algılayan katılımcılar arasında bir farklılık gözlenmemiştir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11 Çocukluk çağında ailenin gelir düzeyine göre ebeveynleşme puanlarının karşılaştırıldığı tek yönlü varyans analizi sonucu

Ebeveyn Gelir Düzeyi	Düşük		Orta		Yüksek		F
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
Ebeveynleşme	44.31	11.63	41.14	13.10	38.34	13.46	4.74 (.009*)

4.1.4 Çift Uyumu ve Alt Boyutları Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizleri

4.1.4.1 Çift Uyumu Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi

Bu çalışmada çift uyumu üzerinde yordayıcı etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenler, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisini değerlendirmek için hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üç tane model sınanmıştır. Model 1’e kontrol değişkeni olarak belirlenen eğitim, gelir düzeyi ve ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığı eklenmiştir. Tüm kontrol değişkenleri, hiyerarşik regresyon modellerine kukla (dummy) değişken olarak dahil edilmiştir. Model 2’de bu yordayıcılara ek olarak ebeveynleşme değişkeni eklenmiştir. Model 3’e ise kontrol değişkenleri ve ebeveynleşmeye ek olarak baskın-kontrolcü, intrusif-muhtaç, aşırı fedakar, aşırı uyumlu, hakkını-fikrini savunmayan, sosyal çekinik, soğuk-mesafeli ve kinci-benmerkezci kişilerarası problemler eklenmiştir. Değişkenler eşitliğe hiyerarşik regresyon analiziyle ilişkili kuramsal çerçeveye uygun bir şekilde dahil edilmiştir. Buna göre çift uyumunu etkilediği

düşünülen kontrol değişkenleri ilk sırada, çift uyumunu etkilediği düşünülen öncelikli değişken olan ebeveynleşme ikinci sırada ve ebeveynleşme tarafından yordandığı ve çift uyumunu yordadığı düşünülen kişilerarası problemler üçüncü sırada eşitliğe dahil edilmiştir. Ancak model içinde değişkenlerin eşitlikte yer alma sırasının istatistiksel olarak herhangi bir etkisi olmayacağı için bu sıra önemsenmemiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde çift uyumu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.12’de gösterilmiştir. Model 3’ten elde edilen analiz sonuçlarına göre kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -.099$, $p < .05$) çift uyumu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür. Soğuk-mesafeli kişilerarası problemin ($\beta = -.20$, $p < .01$) de çift uyumu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 4.12 Çift uyumu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R sq.	β	t	P
Model 1	.173	.03			
Eğitim Düzeyi			-.029	-.550	.583
Gelir Düzeyi			.108	2.052	.041
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.124	-2.398	.017
$F(5, 364) = 3.75, p < .05$					
Model 2	.199	.04			
Eğitim Düzeyi			-.007	-.135	.892
Gelir Düzeyi			.107	2.039	.042
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.116	-2.237	.026
Ebeveynleşme			-.101	-1.903	.058
$F(4,363) = 3.74, p < .01$					
Model 3	.385	.148			
Eğitim Düzeyi			.003	.059	.953
Gelir Düzeyi			.087	1.728	.088
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.099	-1.981	.048
Ebeveynleşme			-.061	-1.166	.244
Baskın-Kontrolcü			-.085	-1.517	.130
Kinci-Benmerkezci			-.026	-.398	.691
Soğuk-Mesafeli			-.200	-2.808	.005
Sosyal Çekinik			-.023	-.323	.747
Hakkını-Fikrini Savunamayan			-.094	-1.131	.259
Aşırı Uyumlu			.053	.665	.506
Aşırı Fedakar			-.117	-1.766	.078
Intrusif-Muhtaç			-.032	-.532	.595
$F(12, 355) = 5.15, p < .001$					

4.1.4.2 Çift Doyumu Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi

Bu çalışmada çift doyumu üzerinde yordayıcı etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenler, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisini değerlendirmek için hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üç tane model sınanmıştır. Model 1'e kontrol değişkeni olarak belirlenen eğitim, gelir düzeyi ve ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığı eklenmiştir. Tüm kontrol değişkenleri, hiyerarşik regresyon modellerine kukla (dummy) değişken olarak dahil edilmiştir. Model 2'de bu yordayıcılara ek olarak ebeveynleşme değişkeni eklenmiştir. Model 3'e ise kontrol değişkenleri ve ebeveynleşmeye ek olarak baskın-kontrolcü, intrusif-muhtaç, aşırı fedakar, aşırı uyumlu, hakkını-fikrini savunmayan,

sosyal çekinik, soğuk-mesafeli ve kinci-benmerkezci kişilerarası problemler eklenmiştir. Değişkenler eşitliğe hiyerarşik regresyon analiziyle ilişkili kuramsal çerçeveye uygun bir şekilde dahil edilmiştir. Buna göre çift doyumunu etkilediği düşünülen kontrol değişkenleri ilk sırada, çift doyumunu etkilediği düşünülen öncelikli değişken olan ebeveynleşme ikinci sırada ve ebeveynleşme tarafından yordandığı ve çift doyumunu yordadığı düşünülen kişilerarası problemler üçüncü sırada eşitliğe dahil edilmiştir. Ancak model içinde değişkenlerin eşitlikte yer alma sırasının istatistiksel olarak herhangi bir etkisi olmayacağı için bu sıra önemsenmemiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde çift doyumunu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.13'te gösterilmiştir. Model 3'ten elde edilen analiz sonuçlarına göre eğitim ve gelir düzeyinin, kronik fiziksel rahatsızlığın, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin çift doyumunu üzerinde yordayıcı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.13 Çift doyumunu üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R sq.	β	t	P
Model 1	.117	.014			
Eğitim Düzeyi			-.005	-.097	.923
Gelir Düzeyi			.085	1.605	.109
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.075	-1.447	.149
$F(3,364) = 1.68, p > .05$					
Model 2	.118	.014			
Eğitim Düzeyi			-.002	-.039	.969
Gelir Düzeyi			.081	1.531	.127
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.066	-1.259	.209
Ebeveynleşme			.015	.271	.786
$F(4,363) = 1.27, p > .05$					
Model 3	.252	.063			
Eğitim Düzeyi			.013	.236	.814
Gelir Düzeyi			.081	1.531	.127
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.066	-1.259	.209
Ebeveynleşme			.015	.271	.786
Baskın-Kontrolcü			-.088	-1.493	.136
Kinci-Benmerkezci			-.043	-.625	.532
Soğuk-Mesafeli			-.070	-.938	.349
Sosyal Çekinik			-.047	-.633	.527
Hakkını-Fikrini Savunamayan			-.110	-1.258	.209
Aşırı Uyumlu			.112	1.334	.183
Aşırı Fedakar			-.114	-1.649	.100
Intrusif-Muhtaç			.011	.174	.862
$F(12,355) = 1.10, p < .05$					

4.1.4.3 Çiftlerin Bağlılığı Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi

Bu çalışmada çiftlerin bağlılığı üzerinde yordayıcı etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenler, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisini değerlendirmek için hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üç tane model sınanmıştır. Model 1'e kontrol değişkeni olarak belirlenen eğitim, gelir düzeyi ve ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığı eklenmiştir. Tüm kontrol değişkenleri, hiyerarşik regresyon modellerine kukla (dummy) değişken olarak dahil edilmiştir. Model 2'de bu yordayıcılara ek olarak ebeveynleşme değişkeni eklenmiştir. Model 3'e ise kontrol değişkenleri ve ebeveynleşmeye ek olarak baskın-kontrolcü, intrusif-muhtaç, aşırı fedakar, aşırı uyumlu, hakkını-fikrini savunmayan, sosyal çekinik, soğuk-mesafeli ve kinci-benmerkezci kişilerarası problemler

eklenmiştir. Değişkenler eşitliğe hiyerarşik regresyon analiziyle ilişkili kuramsal çerçeveye uygun bir şekilde dahil edilmiştir. Buna göre çiftlerin bağlılığını etkilediği düşünülen kontrol değişkenleri ilk sırada, çiftlerin bağlılığını etkilediği düşünülen öncelikli değişken olan ebeveynleşme ikinci sırada ve ebeveynleşme tarafından yordandığı ve çiftlerin bağlılığını yordadığı düşünülen kişilerarası problemler üçüncü sırada eşitliğe dahil edilmiştir. Ancak model içinde değişkenlerin eşitlikte yer alma sırasının istatistiksel olarak herhangi bir etkisi olmayacağı için bu sıra önemsenmemiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde çiftlerin bağlılığı üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.14'te gösterilmiştir. Model 3'ten elde edilen analiz sonuçlarına göre eğitim düzeyinin ($\beta = -.111$, $p < .05$) çiftlerin bağlılığı üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ebeveynleşmenin ($\beta = .114$, $p < .05$) de çiftlerin bağlılığı üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 4.14 Çiftlerin bağlılığı üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R sq.	β	t	P
Model 1	.181	.033			
Eğitim Düzeyi			-.108	-2.071	.039
Gelir Düzeyi			.085	1.625	.105
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.100	-1.932	.054
$F(3,364) = 4.11, p < .01$					
Model 2	.201	.040			
Eğitim Düzeyi			-.128	-2.388	.017
Gelir Düzeyi			.086	1.647	.100
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.107	-2.073	.039
Ebeveynleşme			.090	1.694	.091
$F(4,363) = 3.81, p < .01$					
Model 3	.273	.075			
Eğitim Düzeyi			-.111	-2.008	.045
Gelir Düzeyi			.089	1.694	.091
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.101	-1.939	.053
Ebeveynleşme			.114	2.113	.035
Baskın-Kontrolcü			-.078	-1.321	.187
Kinci-Benmerkezci			-.054	-.796	.427
Soğuk-Mesafeli			-.144	-1.944	.053
Sosyal Çekinik			.052	.709	.479
Hakkını-Fikrini Savunamayan			-.032	-.371	.711
Aşırı Uyumlu			.073	.874	.383
Aşırı Fedakar			-.069	-.998	.319
Intrusif-Muhtaç			.037	.576	.565
$F(12,355) = 2.38, p < .01$					

4.1.4.4 Çift Fikir Birliği Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi

Bu çalışmada çift fikir birliği üzerinde yordayıcı etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenler, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisini değerlendirmek için hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üç tane model sınanmıştır. Model 1'e kontrol değişkeni olarak belirlenen eğitim, gelir düzeyi ve ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığı eklenmiştir. Tüm kontrol değişkenleri, hiyerarşik regresyon modellerine kukla (dummy) değişken olarak dahil edilmiştir. Model 2'de bu yordayıcılara ek olarak ebeveynleşme değişkeni eklenmiştir. Model 3'e ise kontrol değişkenleri ve ebeveynleşmeye ek olarak baskın-kontrolcü, intrusif-muhtaç, aşırı fedakar, aşırı uyumlu, hakkını-fikrini savunmayan,

sosyal çekinik, soğuk-mesafeli ve kinci-benmerkezci kişilerarası problemler eklenmiştir. Değişkenler eşitliğe hiyerarşik regresyon analiziyle ilişkili kuramsal çerçeveye uygun bir şekilde dahil edilmiştir. Buna göre çift fikir birliğini etkilediği düşünülen kontrol değişkenleri ilk sırada, çift fikir birliğini etkilediği düşünülen öncelikli değişken olan ebeveynleşme ikinci sırada ve ebeveynleşme tarafından yordandığı ve çift fikir birliğini yordadığı düşünülen kişilerarası problemler üçüncü sırada eşitliğe dahil edilmiştir. Ancak model içinde değişkenlerin eşitlikte yer alma sırasının istatistiksel olarak herhangi bir etkisi olmayacağı için bu sıra önemsenmemiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde çift fikir birliği üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.15'te gösterilmiştir. Model 3'ten elde edilen analiz sonuçlarına göre ebeveynleşmenin ($\beta = -.150, p < .01$) ve soğuk-mesafeli kişilerarası problemin ($\beta = -.201, p < .01$) çift fikir birliği üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 4.15 Çift fikir birliği üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R sq.	β	t	P
Model 1	.145	.021			
Eğitim Düzeyi			-.009	-.163	.871
Gelir Düzeyi			.089	1.690	.092
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.109	-2.100	.036
$F(3,364) = 2.61, p > .05$					
Model 2	.233	.054			
Eğitim Düzeyi			.032	.599	.550
Gelir Düzeyi			.087	1.679	.094
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.094	-1.824	.069
Ebeveynleşme			-.188	-3.583	.000
$F(4,363) = 5.23, p < .001$					
Model 3	.417	.174			
Eğitim Düzeyi			.031	.595	.552
Gelir Düzeyi			.060	1.204	.229
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.073	-1.493	.136
Ebeveynleşme			-.150	-2.943	.003
Baskın-Kontrolcü			-.064	-1.162	.246
Kinci-Benmerkezci			-.017	-.258	.796
Soğuk-Mesafeli			-.201	-2.868	.004
Sosyal Çekinik			-.039	-.560	.576
Hakkını-Fikrini Savunamayan			-.072	-.875	.382
Aşırı Uyumlu			.020	.254	.800
Aşırı Fedakar			-.094	-1.448	.149
Intrusif-Muhtaç			-.092	-1.523	.129
$F(12,355) = 6.21, p < .001$					

4.1.4.5 Duyguların İfadesi Üzerinde Ebeveynleşme ve Kişilerarası Problemlerin Etkisinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi

Bu çalışmada duyguların ifadesi üzerinde yordayıcı etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenler, ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisini değerlendirmek için hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üç tane model sınanmıştır. Model 1'e kontrol değişkeni olarak belirlenen eğitim, gelir düzeyi ve ebeveynin kronik fiziksel rahatsızlığı eklenmiştir. Tüm kontrol değişkenleri, hiyerarşik regresyon modellerine kukla (dummy) değişken olarak dahil edilmiştir. Model 2'de bu yordayıcılara ek olarak ebeveynleşme değişkeni eklenmiştir. Model 3'e ise kontrol değişkenleri ve ebeveynleşmeye ek olarak baskın-kontrolcü, intrusif-muhtaç, aşırı fedakar, aşırı uyumlu, hakkını-fikrini savunamayan, sosyal çekinik, soğuk-mesafeli ve kinci-benmerkezci kişilerarası problemler eklenmiştir. Değişkenler eşitliğe hiyerarşik regresyon analiziyle ilişkili kuramsal

çerçeveye uygun bir şekilde dahil edilmiştir. Buna göre duyguların ifadesini etkilediği düşünülen kontrol değişkenleri ilk sırada, duyguların ifadesini etkilediği düşünülen öncelikli değişken olan ebeveynleşme ikinci sırada ve ebeveynleşme tarafından yordandığı ve duyguların ifadesini yordadığı düşünülen kişilerarası problemler üçüncü sırada eşitliğe dahil edilmiştir. Ancak model içinde değişkenlerin eşitlikte yer alma sırasının istatistiksel olarak herhangi bir etkisi olmayacağı için bu sıra önemsenmemiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlık kontrol edildiğinde duyguların ifadesi üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.16’da gösterilmiştir. Model 3’ten elde edilen analiz sonuçlarına göre soğuk-mesafeli kişilerarası problemin ($\beta = -.231, p < .01$) duyguların ifadesi üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 4.16 Duyguların ifadesi üzerinde ebeveynleşme ve kişilerarası problemlerin etkisinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R sq.	β	t	P
Model 1	.148	.022			
Eğitim Düzeyi			.040	.761	.447
Gelir Düzeyi			.084	1.592	.112
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.116	-2.230	.026
$F(3,364) = 2.71, p < .05$					
Model 2	.198	.039			
Eğitim Düzeyi			.069	1.290	.198
Gelir Düzeyi			.082	1.576	.116
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.105	-2.023	.044
Ebeveynleşme			-.135	-2.549	.011
$F(4,363) = 3.68, p < .01$					
Model 3	.391	.153			
Eğitim Düzeyi			.081	1.533	.126
Gelir Düzeyi			.051	1.015	.311
Kronik Fiziksel Rahatsızlık			-.091	-1.842	.066
Ebeveynleşme			-.101	-1.949	.052
Baskın-Kontrolcü			-.028	-.500	.617
Kinci-Benmerkezci			.069	1.061	.289
Soğuk-Mesafeli			-.231	-3.248	.001
Sosyal Çekinik			-.011	-.158	.875
Hakkını-Fikrini Savunamayan			-.099	-1.190	.235
Aşırı Uyumlu			-.071	-.890	.374
Aşırı Fedakar			-.096	-1.455	.147
Intrusif-Muhtaç			.024	.395	.693
$F(12,355) = 5.34, p < .001$					

4.1.5 Ebeveynleşme ve Çift Uyumu Arasındaki İlişkide Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesine İlişkin Yapılan Aracı Etki Analizleri

Kişilerarası problemlerin ebeveynleşme ve evlilik uyumu arasındaki ilişkide aracı rolünü değerlendirmek için Hayes'in (2018) dolaylı etki yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu yöntem, Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği aracı etki analizine göre çeşitli açılardan daha yararlı bilgiler vermesi nedeniyle tercih edilmiştir. Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği aracı etki analizlerinde aracı değişken ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordama koşulu aranması nedeniyle birçok olası aracı değişkenin göz ardı edilmesi; aracı değişkenlerin özgül dolaylı etkilerinin hesaplanması yerine bağımsız, aracı ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesi; aracı değişkenlerin etkisinin olup olmadığı onların yordayıcı gücü ve standart sapma değerleri değerlendirilmeden yalnızca Sobel testinin anlamlılığına göre karar verilmesi ve büyük örneklem için bu yöntemin uygun olmaması nedeniyle Hayes'in (2018) dolaylı etki yaklaşımı tercih edilmiştir. Dolaylı etki yaklaşımında aracı değişkenin ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordama koşulu dolaylı etki yaklaşımında aranmamakta, tüm olası aracı değişkenler değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte dolaylı etki yaklaşımında bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi etkileyen olası tüm aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkisi değerlendirilebilmekte, tüm aracı değişkenlerin etkisi altında ayrı ayrı her bir aracı değişkenin modele ne ölçüde aracılık ettiği belirlenebilmekte, ayrı ayrı test edildiğinde değerlendirilemeyen yordamadaki değişkenlik oranı dolaylı etki yaklaşımında düşmekte ve tüm aracı değişkenlere ait dolaylı etkilerin büyüklükleri gösterilerek tek bir araştırma modeli çerçevesinde değerlendirilmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Bu nedenle bu çalışmada çoklu aracı etkilerin değerlendirilmesinde Baron ve Kenny'nin (1986) yaklaşımı yerine açıklayıcı gücü daha yüksek ve kapsamlı sonuçlar verdiği düşünülen dolaylı etki yaklaşımının kullanılması uygun görülmüştür.

Literatür değerlendirildiğinde ebeveynleşme ve evlilik uyumunun “Aşırı Fedakar”, “İntrusif-Muhtaç”, “Kinci-Benmerkezci” ve “Baskın-Kontrolcü” kişilerarası problemler ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. “Baskın-Kontrolcü” ve “Aşırı Fedakar” kişilerarası problemler kişilerarası döngüsel modelde (Alden vd., 1990) baskınlık ve yakınlık eksenlerinin iki temel boyutu olduğu; İntrusif-Muhtaç”

ve “Kinci-Benmerkezci” kişilerarası problemlerin düşmanca-baskınlık ve arkadaşça-baskınlık alanlarında olduğu ve belirtilen iki temel kişilerarası problemlerin bu kişilerarası problemleri kapsayabileceği düşünüldüğünden “Baskın-Kontrolcü” ve “Aşırı Fedakar” kişilerarası problemler aracı değişkenler olarak çalışmaya dahil edilmiştir. Bununla birlikte literatür değerlendirildiğinde gelir düzeyi (Akpınar ve Kırlioğlu, 2020; Erbil ve Hazer, 2018; Filsinger ve Wilson, 1984; Küçükçelik, 2015; Şener ve Terzioğlu, 2008) ve eğitim düzeyinin (Akpınar ve Kırlioğlu, 2020; Erbil ve Hazer, 2018; Erdinç, 2018; Fidanoğlu, 2007; Küçükçelik, 2015; Şahin, 2017) birçok çalışmada evlilik uyumunu etkilediği gösterilmiştir. Kişinin yaşı ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiye dair ise araştırma sonuçlarının farklılaştığı görülmüştür. Yapılan bir çalışmada 41 ve üzeri yaş grubundaki kadınların evlilik uyumlarının, 21-30 yaşlarındaki kadınların evlilik uyumlarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Yalçın, 2014). Buna karşın bir başka çalışmada 26-34 arası ile 45 ve üzeri yaşta olan kişilerin büyük bir çoğunluğu evlilikte uyumsuzluk belirtmişlerdir (Erbil ve Hazer, 2018). Ayrıca yaş ve evlilik uyumuna ilişkin yapılan çalışmaların birçoğunda yaşı evlilik uyumuna etkisi bulunamamıştır (Çelebi ve Bal, 2015; Erdinç, 2018; Kuzu, 2017; Yüksel 2017). Yaş ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmaların tutarsız sonuçlar vermesi ve çoğunlukla ilişkinin anlamsız bulunması nedeniyle yaş değişkeni kontrol değişkeni olarak değerlendirilmemiştir. Benzer şekilde birçok çalışmada cinsiyetin (Erbil ve Hazer, 2018; Küçükçelik, 2015; Şener ve Terzioğlu, 2008) ve bir işte çalışma durumunun (Akpınar ve Kırlioğlu, 2020; Yüksel, 2013) evlilik uyumu üzerinde bir etkisi gözlenmemiştir. Bu nedenle cinsiyet ve bir işte çalışma durumu da kontrol değişkeni olarak analizlere dahil edilmemiştir. Ebeveynlerinden biri ya da ikisinin kronik fiziksel rahatsızlığa sahip olması ve ailede kardeşler arasındaki sıra ile evlilik uyumunu değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu çalışmada ebeveynlerinden biri ya da ikisinin kronik fiziksel rahatsızlığa sahip olmasının özellikle evlilik uyumu ve çift fikir birliği ile duyguların ifadesi ile ilişkisinin olmasından dolayı çalışmada kontrol değişkeni olarak değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak eğitim ve gelir düzeyi ile ebeveynlerin kronik fiziksel rahatsızlığı değişkenleri analize kontrol değişkenleri olarak dahil edilmiştir. Özetle, eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlığın kontrol değişkenleri; baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemleri aracı değişkenler, ebeveynleşme bağımsız ve evlilik uyumu ile alt boyutları bağımlı değişkenler olarak analizlere dahil edilmiştir. Analizlerin ikinci

kısımında Bootstrapping yöntemiyle elde edilen bulguların, anlamlılığı değerlendirilmiştir.

Hayes (2018) Bootstrapping yöntemini çalışma kapsamında toplanan veriler üzerinden belirlenen sayı (örneğin, 1000/5000 vb. kez) doğrultusunda tekrarlayan örneklemeler oluşturularak her örneklenen verilere ilişkin dolaylı etkilerin hesaplanması olarak açıklamaktadır. Bunun sonucunda bağımsız ile bağımlı değişkenler arasındaki aracılığın (“ab” yolu) dağılımı hakkında tahmini bir değer belirlenmekte ve dolaylı etkiler için güven aralıkları oluşturulmaktadır (Hayes, 2009; Preacher ve Hayes, 2008). Buna göre ebeveynleşmenin evlilik uyumu ve alt boyutları üzerindeki etkisinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemler aracılığıyla belirlenmesi için Bootstrapping yöntemine dayanan dolaylı etki yaklaşımının kullanılması tercih edilmiştir. SPSS 23.0 paket programına eklenti yoluyla çalıştırılan PROCESS Makro kapsamında, araştırma modeliyle uyumlu olan “multiple 66 mediation model 4.1” seçilerek toplam, doğrudan ve özgül dolaylı etkilere ilişkin bulgular, 5000 kişilik örneklem ile %95 güven aralığında incelenmiştir. Hesaplanan aralık içerisinde “0”ın bulunması, bu etkilerin anlamlı olmadığına işaret etmektedir.

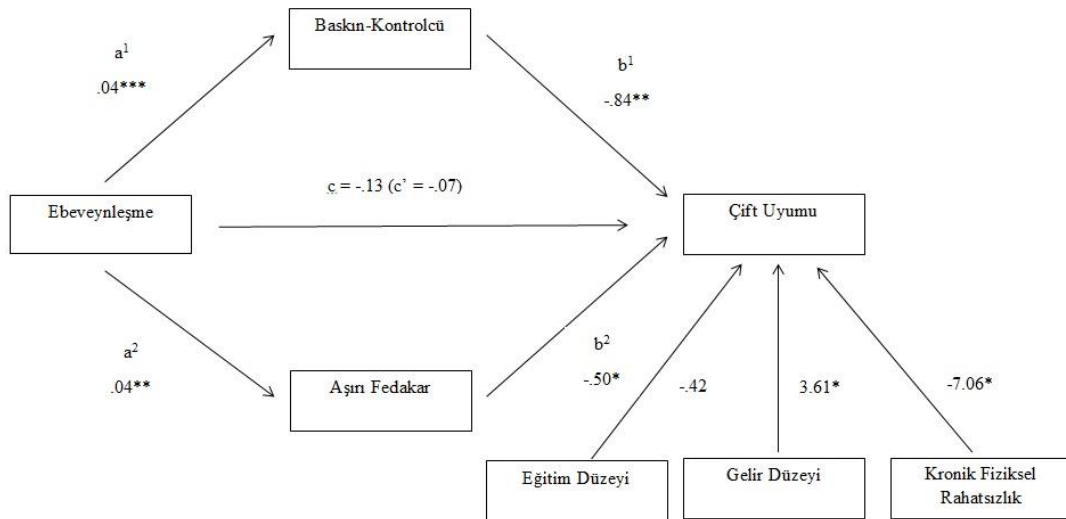
4.1.5.1 Ebeveynleşme ile Çift Uyumu Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün İncelenmesi

Ebeveynleşme ve çift uyumu arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin değerlendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlık kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir. Gelir düzeyinin ($\beta = 3.61$, $SH = 2.86$, $t = -2.47$, $p < .05$, $CI [.22, 6.99]$) ve kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -7.06$, $SH = 2.86$, $t = -2.47$, $p < .05$, $CI [-12.68, -1.44]$) çift uyumu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyinin ($\beta = -.42$, $SH = 2.19$, $t = -.19$, $p > .05$, $CI [-4.72, 3.88]$) ise çift uyumu üzerindeki etkisi anlamsızdır. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynleşmenin çift uyumu üzerindeki direk etkisi anlamsızdır (c yolu; $\beta = -.13$, $SH = .07$, $t = -1.90$, $p > .05$, $CI [-.26, .00]$). Ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (a yolu; $\beta = .04$, $SH = .01$, $t = 3.69$, $p < .001$, $CI [.02, .07]$) ve aşırı fedakar (a’ yolu; $\beta = .04$, $SH = .02$, $t = 2.83$, $p < .01$, $CI [.01, .07]$) kişilerarası problemler üzerindeki direk etkileri anlamlıdır. Aracı değişkenlerin çift uyumu üzerindeki doğrudan etkileri incelendiğinde baskın-kontrolcü (b yolu; $\beta = -.84$, $SH = .30$, $t = -2.80$, $p < .01$, $CI [-1.42, -.25]$) ve aşırı

fedakar (b' yolu; $\beta = -.50$, SH = .24, $t = -2.12$, $p < .05$, CI [-.97, -.04]) kişilerarası problemlerin çift uyumu üzerindeki doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, ebeveynleşme ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı eklendiğinde ebeveynleşmenin çift uyumu üzerindeki doğrudan etkisinin azaldığı ve anlamsız kalmaya devam ettiği görülmüştür (c' yolu; $\beta = -.07$, SH = .07, $t = -1.04$, $p > .05$, CI [-.21, .06]).

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu ($\beta = -.06$, CI [-.08, -.02], SH = .02) göstermektedir. İki aracı değişkenin ebeveynleşmenin çift uyumu üzerindeki dolaylı etkilerine aracılığı ayrı ayrı da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda baskın-kontrolcü ($\beta = -.04$, CI [-.08, -.01], SH = .02) ve aşırı fedakar ($\beta = -.02$, CI [-.05, -.00], SH = .01) kişilerarası problemlerin aracılığı istatistiksel olarak anlamlıdır. Son olarak ebeveynleşmenin bağımsız, çift uyumunun bağımlı değişken ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişkenler olarak dahil edildiği araştırma modelinin anlamlı olduğu ($F(6, 361) = 5.05$, $p < .001$) ve çift uyumundaki tüm varyansın %7.74'ünü açıkladığı gösterilmiştir (bkz. Şekil 4.1).

Belirtilen bilgilere göre ebeveynleşmenin çift uyumunu baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılığı ile yordadığı düşünülmektedir. Kişinin ebeveynleşme düzeyi arttıkça baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problem düzeyinin arttığı ve böylece çift uyumunun azaldığı gösterilmiştir.

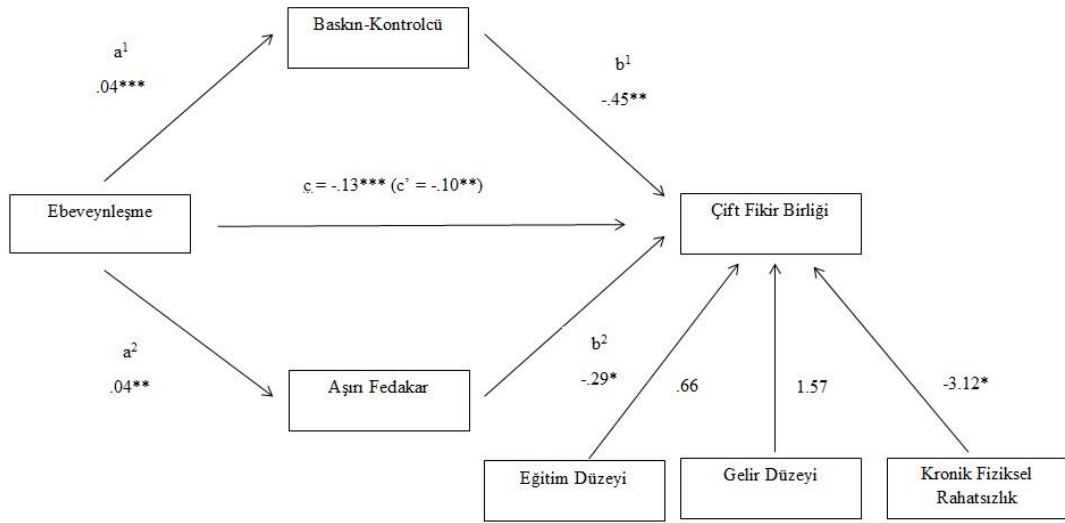
Şekil 4.1 Ebeveynleşme ile çift uyumu arasındaki ilişkinin kişilerarası problemlerin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi

4.1.5.2 Ebeveynleşme ile Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Ebeveynleşme ve çift fikir birliği arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin değerlendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlık değişkenleri kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir. Kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -3.12$, SH = 1.51, $t = -2.06$, $p < .05$, CI [-6.09, -.14]) çift fikir birliği üzerindeki etkisi anlamlıdır. Eğitim düzeyinin ($\beta = -.66$, SH = 1.16, $t = .57$, $p > .05$, CI [-1.62, 2.93]) ve gelir seviyesinin ($\beta = 1.57$, SH = .91, $t = 1.72$, $p > .05$, CI [-.22, 3.36]) çift fikir birliği üzerindeki etkilerinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynleşmenin çift fikir birliği üzerindeki direk etkisi anlamlıdır (c yolu; $\beta = -.13$, SH = .04, $t = -3.58$, $p < .001$, CI [-.20, -.06]). Ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (a yolu; $\beta = .04$, SH = .01, $t = 3.69$, $p < .001$, CI [.02, .07]) ve aşırı fedakar (a' yolu; $\beta = .04$, SH = .02, $t = 2.83$, $p < .01$, CI [.01, .07]) kişilerarası problemler üzerindeki direk etkileri anlamlıdır. Aracı değişkenlerin doğrudan etkileri incelendiğinde baskın-kontrolcü (b yolu; $\beta = -.45$, SH = .16, $t = -2.83$, $p < .01$, CI [-.76, -.14]) ve aşırı fedakar (b' yolu; $\beta = -.29$, SH = .13, $t = -2.33$, $p < .05$, CI [-.54, -.05]) kişilerarası problemlerin çift fikir birliği üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Ebeveynleşme ile tüm

aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından ebeveynleşme ile çift fikir birliği arasındaki ilişki azalmış, ancak anlamlı kalmaya devam etmiştir (c' yolu; $\beta = -.10$, SH= .04, $t = -2.68$, $p < .01$, CI [-.17, -.03]).

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu ($\beta = -.03$, CI [-.05, -.01], SH= .01) göstermektedir. İki aracı değişkenin ebeveynleşmenin çift fikir birliği üzerindeki dolaylı etkilerine aracılığı ayrı ayrı da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda baskın-kontrolcü ($\beta = -.02$, CI [-.04, -.00], SH= .01) ve aşırı fedakar ($\beta = -.01$, CI [-.03, -.00], SH= .01) kişilerarası problemlerin aracılığı istatistiksel olarak anlamlıdır. Ebeveynleşmenin bağımsız, çift fikir birliğinin bağımlı değişken ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişkenler olarak dahil edildiği araştırma modelinin anlamlı olduğu ($F(6,361) = 6.31$, $p < .001$) ve çift fikir birliğindeki tüm varyansın %9.49'unu açıkladığı gösterilmiştir (bkz. Şekil 5.). Belirtilen bilgilere göre ebeveynleşmenin çift fikir birliğini baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemler aracılığı ile yordadığı düşünülmektedir. Kişinin ebeveynleşme düzeyi arttıkça baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problem düzeyinin arttığı ve böylece çift fikir birliğinin azaldığı gösterilmiştir.

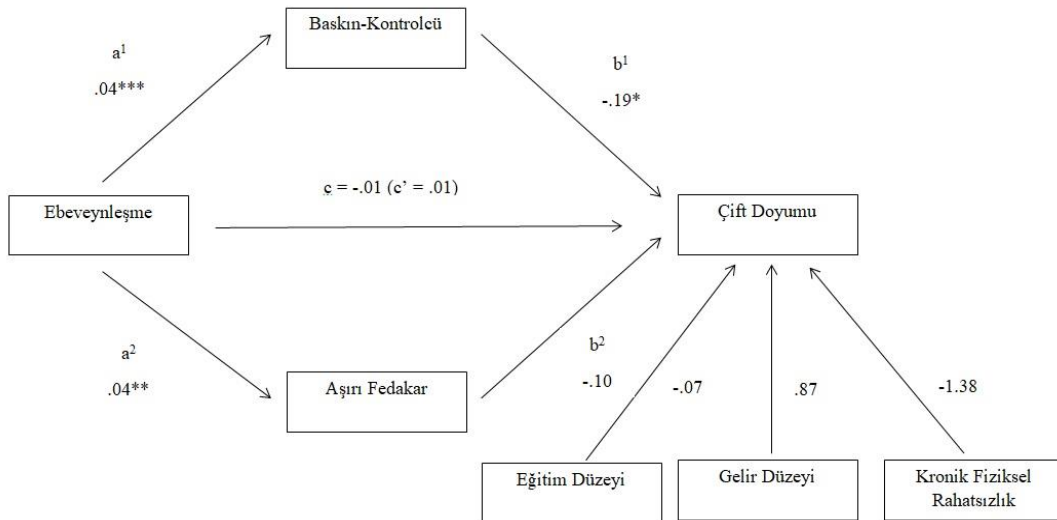
Şekil 4.2 Ebeveynleşme ile çift fikir birliği arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi

4.1.5.3 Ebeveynleşme ile Çift Doyumu Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutların Aracı Rolünün İncelenmesi

Ebeveynleşme ve çift doyumu arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin değerlendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlık değişkenleri kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir. Eğitim düzeyinin ($\beta = -.07$, SH= .67, $t = -.10$, $p > .05$, CI [-1.39, 1.26]), gelir düzeyinin ($\beta = .87$, SH= .53, $t = 1.63$, $p > .05$, CI [-.18, 1.91]) ve kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -1.38$, SH= .88, $t = -1.57$, $p > .05$, CI [-3.11, .35]) çift doyumu üzerindeki etkilerinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynleşmenin çift doyumu üzerindeki direk etkisi anlamsızdır (c yolu; $\beta = -.01$, SH = .02, $t = -.26$, $p > .05$, CI [-.05, .04]). Ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (a yolu; $\beta = .04$, SH = .01, $t = 3.69$, $p < .001$, CI [.02, .07]) ve aşırı fedakar (a' yolu; $\beta = .04$, SH = .02, $t = 2.83$, $p < .01$, CI [.01, .07] kişilerarası problemler üzerindeki direk etkileri anlamlıdır. Aracı değişkenlerin doğrudan etkileri incelendiğinde baskın-kontrolcü (b yolu; $\beta = -.19$, SH= .09, $t = -2.07$, $p < .05$, CI [-.37, -.01]) ve aşırı fedakar (b' yolu; $\beta = -.10$, SH= .07, $t = -1.41$, $p > .05$, CI [-.25, .04]) kişilerarası problemlerin çift doyumu üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Ebeveynleşme ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki

açısından ebeveynleşme ile çift doyumu arasındaki ilişki anlamsız kalmaya devam etmiştir (c' yolu; $\beta = .01$, $SH = .02$, $t = .35$, $p > .05$, $CI [-.03, .05]$).

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu ($\beta = -.01$, $CI [-.03, -.00]$, $SH = .01$) göstermektedir. İki aracı değişkenin ebeveynleşmenin çift doyumu üzerindeki dolaylı etkilerine aracılığı ayrı ayrı da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda baskın-kontrolcü kişilerarası problemin ($\beta = -.01$, $CI [-.02, -.00]$, $SH = .01$) aracılığı istatistiksel olarak anlamlıdır. Aşırı fedakar kişilerarası problemin ($\beta = -.00$, $CI [-.01, .00]$, $SH = .00$) aracılığı ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ebeveynleşmenin bağımsız, çift doyumunun bağımlı değişken ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişkenler olarak dahil edildiği araştırma modelinin anlamsız olduğu ($F(6, 361) = 2.11$, $p > .05$) görülmüştür. (bkzn. Şekil 4.6). Belirtilen bilgilere göre baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin ebeveynleşme ve çift doyumu arasındaki ilişkide aracı değişkenler olduğu model anlamsız olsa da baskın-kontrolcü kişilerarası problemin ebeveynleşme ve çift doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği gözlenmiştir. Buna göre ebeveynleşme düzeyi arttıkça baskın-kontrolcü kişilerarası problem düzeyinin arttığı ve böylece çift doyumunun azaldığı gösterilmiştir.

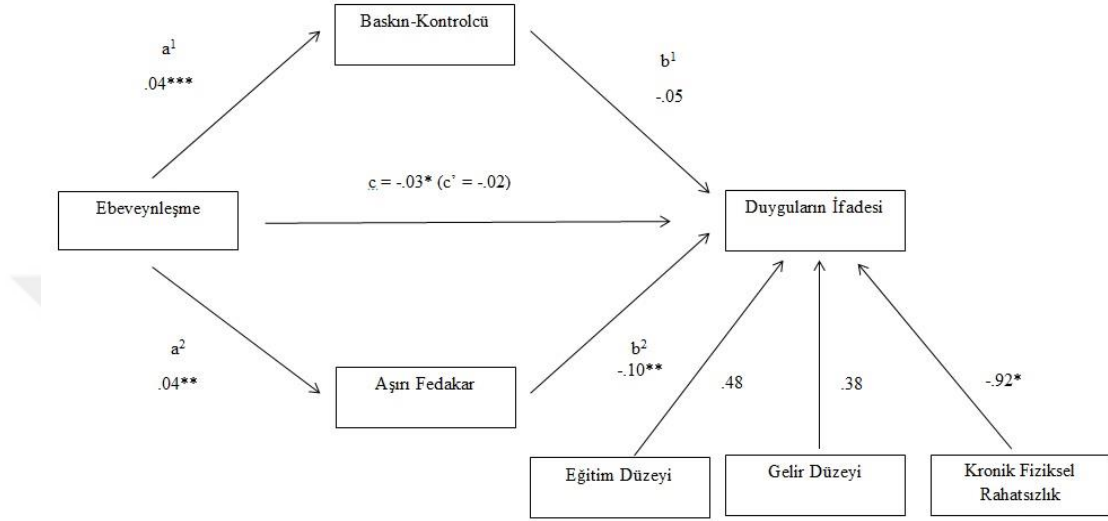
Şekil 4.3 Ebeveynleşme ile çift doyumu arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi

4.1.5.4 Ebeveynleşme ile Duyguların İfadesi Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Ebeveynleşme ve duyguların ifadesi arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin değerlendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlık değişkenleri kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir. Kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -.92$, SH= .42, $t = -2.21$, $p < .05$, CI [-1.74, -.10]) duyguların ifadesi üzerindeki etkileri anlamlı bulunmuştur. Eğitim düzeyinin ($\beta = .48$, SH= .32, $t = 1.50$, $p > .05$, CI [-.15, 1.10]) ve gelir düzeyinin ($\beta = .38$, SH= .25, $t = 1.52$, $p > .05$, CI [-.11, .87]) duyguların ifadesi üzerindeki etkileri anlamsızdır. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynleşmenin duyguların ifadesi üzerindeki direk etkisi anlamlıdır (c yolu; $\beta = -.03$, SH = .01, $t = -2.55$, $p < .05$, CI [-.04, -.01]). Ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (a yolu; $\beta = .04$, SH = .01, $t = 3.69$, $p < .001$, CI [.02, .07]) ve aşırı fedakar (a' yolu; $\beta = .04$, SH = .02, $t = 2.83$, $p < .01$, CI [.01, .07]) kişilerarası problemler üzerindeki direk etkileri anlamlıdır. Aracı değişkenlerin doğrudan etkileri incelendiğinde baskın-kontrolcü kişilerarası problemin (b yolu; $\beta = -.05$, SH= .04, $t = -1.16$, $p > .05$, CI [-.14, .04]) duyguların ifadesi üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir. Aşırı fedakar kişilerarası problemin (b' yolu; $\beta = -.10$, SH= .04, $t = -2.96$, $p < .01$, CI [-.17, -.03]) duyguların ifadesi üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Ebeveynleşme ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasındaki ilişki anlamsız duruma gelmiştir (c' yolu; $\beta = -.02$, SH= .01, $t = -1.86$, $p > .05$, CI [-.04, .00]).

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu ($\beta = -.01$, CI [-.01, -.00], SH= .00) göstermektedir. İki aracı değişkenin ebeveynleşmenin duyguların ifadesi üzerindeki dolaylı etkilerine aracılığı ayrı ayrı da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda baskın-kontrolcü kişilerarası problemin ($\beta = -.00$, CI [-.01, .00], SH= .00) aracılığı istatistiksel olarak anlamsızdır. Aşırı fedakar kişilerarası problemin ($\beta = -.00$, CI [-.01, -.00], SH= .00) aracılığı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ebeveynleşmenin bağımsız, duyguların ifadesinin bağımlı değişken ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişkenler olarak dahil edildiği araştırma modelinin anlamlı olduğu ($F(6, 361) = 4.45$, $p < .001$) ve duyguların

ifadesindeki tüm varyansın %6.89'unu açıkladığı gösterilmiştir (bkz. Şekil 4.4) Bununla birlikte aracılık etkileri değerlendirildiğinde sadece kendini feda etme kişilerarası problemin ebeveynleşme ve duyguların ifadesi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği; kişinin ebeveynleşme düzeyi arttıkça kendini feda etme kişilerarası problem düzeyinin arttığı ve böylece duyguların ifadesinin azaldığı düşünülmektedir.

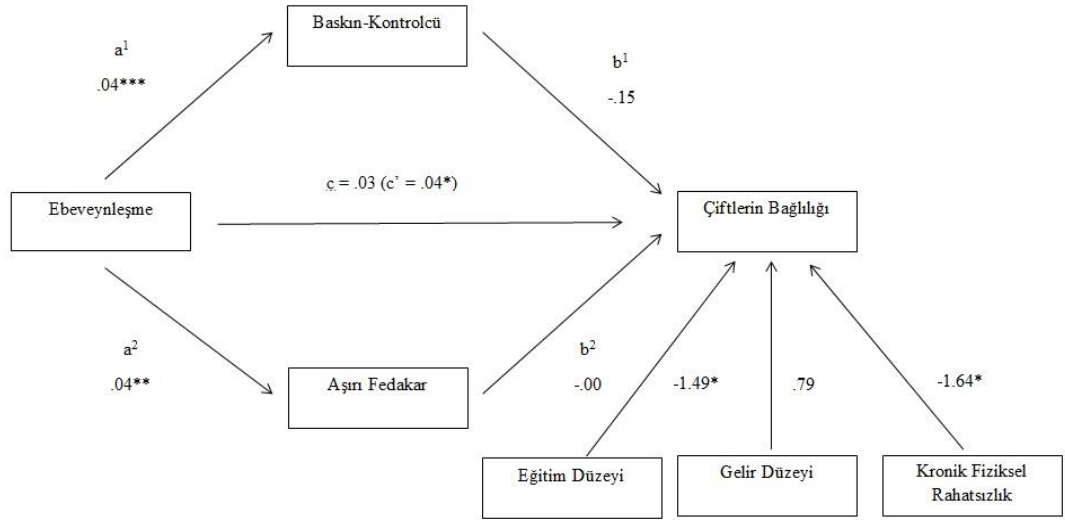
Şekil 4.4 Ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi

4.1.5.5 Ebeveynleşme ile Çiftlerin Bağlılığı Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Ebeveynleşme ve çiftlerin bağlılığı arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin değerlendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyi ile kronik fiziksel rahatsızlık değişkenleri kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir. Eğitim düzeyinin ($\beta = -1.49$, SH= .58, $t = -2.55$, $p < .05$, CI [-2.64, -.34]) ve kronik fiziksel rahatsızlığın ($\beta = -1.64$, SH= .76, $t = -2.15$, $p < .05$, CI [-3.14, -.14]) çiftlerin bağlılığı üzerindeki etkileri anlamlı bulunmuştur. Gelir düzeyinin ($\beta = .79$, SH= .46, $t = 1.72$, $p > .05$, CI [-.11, 1.69]) çiftlerin bağlılığı üzerindeki etkisi anlamsızdır. Analiz sonuçlarına göre, ebeveynleşmenin çiftlerin bağlılığı üzerindeki direk etkisi anlamsızdır (c yolu; $\beta = .03$, SH = .02, $t = 1.69$, $p > .05$, CI [-.01, .07]). Ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (a yolu; $\beta = .04$, SH = .01, t

= 3.69, $p < .001$, CI [.02, .07]) ve aşırı fedakar (a' yolu; $\beta = .04$, SH = .02, $t = 2.83$, $p < .01$, CI [.01, .07] kişilerarası problemler üzerindeki direk etkileri anlamlıdır. Aracı değişkenlerin doğrudan etkileri incelendiğinde baskın-kontrolcü (b yolu; $\beta = -.15$, SH= .08, $t = -1.89$, $p > .05$, CI [-.31, .01]) ve aşırı fedakar (b' yolu; $\beta = -.00$, SH= .06, $t = -.08$, $p > .05$, CI [-.13, .12]) kişilerarası problemin çiftlerin bağlılığı üzerindeki doğrudan etkilerinin anlamsız olduğu görülmektedir. Ebeveynleşme ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından ebeveynleşme ile çiftlerin bağlılığı arasındaki ilişki anlamlı duruma gelmiştir (c' yolu; $\beta = .04$, SH= .02, $t = 2.03$, $p < .05$, CI [.00, .07]).

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamsız olduğunu ($\beta = -.01$, CI [-.02, .00], SH= .01) göstermektedir. İki aracı değişkenin ebeveynleşmenin çiftlerin bağlılığı üzerindeki dolaylı etkilerine aracılığı ayrı ayrı da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda baskın-kontrolcü ($\beta = -.01$, CI [-.02, .00], SH= .00) ve aşırı fedakar ($\beta = -.00$, CI [-.01, .01], SH= .00) kişilerarası problemlerin aracılığı istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ebeveynleşmenin bağımsız, çiftlerin bağlılığının bağımlı değişken ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişkenler olarak dahil edildiği araştırma modelinin anlamlı olduğu ($F(6, 361) = 3.18$, $p < .01$) ve çiftlerin bağlılığındaki tüm varyansın %5.01'ini açıkladığı gösterilmiştir (bkz. Şekil 4.5) Bununla birlikte baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problemlerin ebeveynleşme ve çiftlerin bağlılığı arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Şekil 4.5 Ebeveynleşme ile çiftlerin bağlılığı arasındaki ilişkinin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar alt boyutları aracılığıyla açıklandığı paralel çoklu aracı değişken analizi

4.2 Nitel Çalışma Veri Analizi

4.2.1 Nitel Çalışma: Derinlemesine Mülakat Sonuçları

Nitel çalışmada ebeveynleşme kavramı ve evlilik uyumuna yönelik analizler yapılmıştır. Nicel çalışmada yer alan “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu”ndan alınan toplam puanın 1 ve 2 standart sapma yüksekliğinde puanı olan ve nicel çalışmanın sonunda nitel çalışma için onay veren katılımcılar nitel çalışmaya dahil edilmiştir. Buna göre yedi katılımcı nitel çalışmada yer almıştır. Katılımcılar ile zoom üzerinden yaklaşık bir saat süren derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler katılımcılarla önceden belirlenen bir gün ve saatte gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcıların sesli onayı ile görüşmelerin kaydı alınmıştır.

Nitel çalışma için değerlendirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, çocukluk çağı ebeveynleşme kavramının nasıl deneyimlendiğine, ebeveynleşmeye etkisi olabileceği gösterilen durumları belirlemeye, şimdiki ilişkileri ve evlilik ilişkisini nasıl etkilediğini anlamaya ve açıklamaya yönelik sorulardan oluşmuştur. Bu doğrultuda görüşmelerde katılımcılara aşağıda belirtilen dokuz soru belirtilen sıra ile yöneltilmiştir. Belirtilen sorulara verilen yanıtları ayrıntılandırmak için ihtiyaç

duyulduğunda “Nasıl?”, “Biraz daha açıklar mısınız?” “Daha başka eklemek istediğiniz şeyler var mı?” şeklinde çeşitli ek sorulara da yer verilmiştir.

Buna göre nitel çalışma için yapılan görüşmelerde sorulan temel sorular şu şekildedir:

1. Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyimini nasıl tarif edersiniz? Açıklayınız.
2. Çocukken hatırladığınız kadarıyla yetişkin rolünü ne kadar süre ile üstlendiniz? Bu rol kendi ebeveynleriniz için hala daha sürüyor mu?
3. Yetişkin rolünü üstlenmeye başladığınızda kaç yaşındaydınız?
4. Çocukken üstlendiğiniz yetişkin rolünün adil olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyiminin olumlu ve olumsuz yanları sizin için neler oldu?
6. Size göre yetişkin rolünü üstlendiğiniz dönemlerde çevrenizde bu rolü üstlenen başka çocuklar da var mıydı?
7. İçinde bulunduğunuz çevre ve kültür açısından düşündüğünüzde yetişkin rolünü üstlenmeniz beklenen ve desteklenen bir rol müydü?
8. Çocukken yetişkin rolü üstlenmek size göre şimdiki ilişkilerinizi nasıl etkiliyor?
9. Çocukken yetişkin rolü üstlenmenin evlilikten aldığınız doyumu, eşinizle fikir birliğinizi, bağlılığınızı ve duygularınızı, sevginizi eşinize göstermenizi size göre etkiliyor mu? Etkiliyorsa nasıl?

Görüşmelerin tamamlanması yaklaşık 3 ay sürmüştür. Sonrasında görüşmeler deşifre edilmiş ve analize uygun bir hale getirilmiştir. Deşifrelerin hazırlanması, söylem analizinin yapılması ve raporlanması yaklaşık bir ay sürmüştür. Görüşmelerin deşifresi uygulamacı ve psikoloji lisans programından bir öğrencinin desteği alınarak tamamlanmıştır. Söylem analizi ise uygulamacı ve söylem analizine hakim tez danışmanı tarafından yürütülmüştür. Deşifreler hazırlandıktan sonra veri analizi Word dökümanı üzerinden yapılmıştır. Deşifreler uygulamacı ve tez danışmanı tarafından birbirinden bağımsız bir şekilde kodlanmıştır. Bu şekilde ana kategoriler ve alt kategoriler belirlenmiştir. 11 ana kategori ve 48 alt kategori olduğu belirlenmiştir. Bu ana ve alt kategori başlıkları şu şekildedir:

- Yetişkin rolü üstlenmek (Ebeveynleşme)
Alt Kategori: Kime karşı/Kim için üstlenildi?

Alt Kategori 2: Anne / Baba / Kardeş

Alt Kategori: Ne yapıldı?

Alt Kategori 2: Fiziksel İhtiyaçları Karşılama / Duygusal İhtiyaçları Karşılama

Alt Kategori: Kiminle Beraber?

Alt Kategori 2: Kardeş

Alt Kategori: Yetişkin rolü başlama yaşı

Alt Kategori 2: Çocukluk Çağı / Ergenlik Çağı

Alt Kategori: Yetişkin rolünü üstlenme süresi

Alt Kategori 2: Ebeveynin biri ya da ikisi vefat edene kadar / Kardeşin Büyümesi- Kardeşin-Katılımcının Evlenmesi

- Ebeveynleşmeye ilişkin duygular

Alt Kategori: Olumlu

Alt Kategori: Olumsuz

Alt Kategori: İkircikli

- Ebeveynleşmenin etkileri

Alt Kategori: Kişilik

Alt Kategori 2: Olumlu etkiler / Olumsuz etkiler

Alt Kategori: İlişkiler

Alt Kategori 2: Genel / Kardeş / Arkadaş / Çocuk İlişkisi / İş Arkadaşı ve İş Yaşamı İlişkisi

Alt Kategori: İstekleri yapmaya ilişkin engeller

- Yetişkin rolünün devamlılığı

Alt Kategori: Kime/kimlere karşı devam ediyor?

Alt Kategori 2: Anne / Baba / Kardeş

Alt Kategori: Ne yapılıyor?

Alt Kategori 2: Fiziksel İhtiyaçları Karşılama / Duygusal İhtiyaçları Karşılama

Alt Kategori: Kiminle beraber?

Alt Kategori 2: Kardeş

- Ebeveynleşmeye yol açan faktörler

Alt Kategori: Fiziksel faktörler

Alt Kategori 2: Maddi / Anne ya da Baba Yokluğu / Cinsiyet

- Ebeveynleşmenin şiddetini etkileyen durumlar
 Alt Kategori: Koruyucu Faktörler
 Alt Kategori 2: Çevre / Aile içi ilişkiler
 Alt Kategori: Koruyucu Olmayan Faktörler
 Alt Kategori 2: Çevre / Geniş Aile
- Geçmişte yetişkin rolü üstlenmeyi pekiştiren destekler
 Alt Kategori: Kim tarafından?
 Alt Kategori 2: Anne / Baba / Geniş Aile Üyeleri / Çevre
- Adalet Algısı
 Alt Kategori: Adil Değil / Adil Olmamasına İlişkin Düşünce Ve Duygular
 Alt Kategori 2: Nötr / İkircikli Duygular / Olumsuz Duygular
- Yetişkin rolü üstlenen başka çocukların varlığı, çevre ve kültürün desteklemesi
 Alt Kategori: Benzer çocukların varlığı
 Alt Kategori 2: Evet / Hayır
 Alt Kategori: Ne tarafından destekleniyor?
 Alt Kategori 2: Geniş Aile Üyeleri / Çevre
- Evlilik Uyumu
 Alt Kategori: Çift Doyumu
 Alt Kategori 2: Çift doyumunu azaltan eşlerin benzer yanları / Çift doyumunu azaltan eşlerin farklı yanları / Eşin çift doyumuna katkı sağlayan kişilik özellikleri / Eşin çift doyumunu azaltan kişilik özellikleri / Katılımcının çift doyumuna katkı sağlayan kişilik özellikleri / Çift doyumunu sağlayan ortak tutum ve davranışlar
 Alt Kategori: Çift Fikir Birliği
 Alt Kategori 2: Olumlu / Olumsuz
 Alt Kategori: Çiftlerin Bağlılığı
 Alt Kategori 2: Olumlu
 Alt Kategori: Duyguların İfadesi
 Alt Kategori 2: Evet / Hayır
- Ebeveynleşmenin etkilerini dönüştürmede dışarıdan alınan yardımlar
 Alt Kategori: Kitap ve Seminerler
 Alt Kategori: Terapi

Ana Kategoriler ve alt kategorilere dair açıklamalar aşağıda yer almaktadır. Ayrıca ana kategori ve alt kategorilere ilişkin bulgular ve bu kategorilere dahil olan katılımcı sayısı Tablo 4.17’de gösterilmiştir.

4.2.1.1 Yetişkin Rolü Üstlenmek (Ebeveynleşme)

Katılımcılara “Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyimini nasıl tarif edersiniz? Açıklayınız.”, “Çocukken hatırladığınız kadarıyla yetişkin rolünü ne kadar süre ile üstlendiniz?” ve “Yetişkin rolünü üstlenmeye başladığınızda kaç yaşındaydınız?” şeklinde çocukluk çağındaki ebeveynleşme deneyimi anlamak için üç soru sorulmuş ve “Yetişkin rolü üstlenmek (Ebeveynleşme)” ana kategorisi altında analiz edilmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunlukla anne ve babaları için bu rolü üstlendiği bazı katılımcıların da ebeveynlerinin üstlenmesi gereken rol ve sorumlulukları kendilerinden büyük ya da küçük kardeşleri için de üstlendikleri gözlenmiştir.

“Biraz daha büyüdüğümde aktif olarak sorumluluk aldım. Liseden sonra o zaman anneme destek oldum. Ben her şeyde yanındaydım ama daha çok şey yapıyordum ben üniversiteye hazırlanırken bir kreşte çalışıp anneme, babama, aileye destek olurdu çünkü çok kardeşlik hepimiz okuyorduk.” (ID6)

“Çocuk bakımı, çok üstlendik fazlasıyla. Kardeşlerime bakmak, büyütmek bizdeydi. İstanbul’a geldikten sonra 13-14 yaşlarında falandım... 4 tane abim vardı, bekar abim. Onlarla kalıyordum. Onlara bakıyordum.” (ID7)

Katılımcıların ebeveynleşme deneyimleri açısından çoğu katılımcının hem fiziksel hem de duygusal sorumluluklar üstlendikleri; anne, baba ve/veya kardeşlerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşıladıkları gözlenmiştir.

“İşte ben arkadaşlarımla buluşmaya gidecektim mesela mutlaka onu –kardeşi için-da benim yanımda götürmem gerekiyordu. Ona göz kulak olmam gerekiyordu. İşte parka götürmem gerekiyordu. Onu okuldan mutlaka ben alıyordum öğleden sonra okul bittiğinde ben alıyordum. Annem işte mesela onu uyuturdu, gezmeye giderdi. Ben o uyanınca işte üstünü giydirdim, şey yapardım. Yani annem neredeyse onun yanına götürürdüm vs.” (ID1)

“Duygusal boyutunda hep aileyi destekleyen taraftaydım. Mesela annemle babamın kavgalarında babamın karısı gibi bizde oradaydık... Annemle babamın kavgalarıyla uyandığım birçok gün vardı. Sabah kalkıp belki yapıcı bir yerden ama

yeter artık susun küfür etmeyin, ne kadar ayıp küfür duymak istemiyorum gibi bu tarz şeyler vardı.” (ID2)

Katılımcının çoğunun aile içinde yetişkin rolü üstlenen tek çocuk olmadıkları, bu rolü kendilerinden büyük kardeşleriyle beraber üstlendikleri dikkati çekmiştir.

“Annemle babamın da kavgası fazla oluyordu. Ya olduğunda da müdahale ediyorduk ama. Benim abim var bir tane, büyük kardeşim. O benden daha çok yardımcı oluyordu ama o zaman da daha çok kavgalar büyüyordu.” (ID4)

“Ev işlerini yapardık, birimiz (abla) çocuğa bakardı. O şekilde sıraya koymuştuk ki ikimizin de canı yanmasın. Birimiz çocuk bakardık, birimiz ev işlerini yapardı.” (ID7)

Yetişkin rolü üstlenme deneyimleri katılımcıların yarısında çocukluk diğer yarısında ergenlik döneminde başladığı gözlenmiştir.

“8-10 yaşlarında başladı tabi ki. Annemle çarşıya gitme, pazara beraber giderdik. Hep yardımcı oldum, yanında oldum.” (ID5)

“16 yaşında almaya başladım. 17’ den sonra daha 18’den sonra üniversitede daha çok ilgilenmeye başladım.” (ID6)

Yetişkin rolü üstlenme deneyimi hala devam etmeyen, geçmişte tamamlanan katılımcıların bu rol ve sorumlulukları ebeveynleri vefat edince, kardeşler büyüyünce ya da kardeşler evlendikten sonra sona erdiği dikkati çekmiştir.

“Ben evlenip başka bir eve ait olunca, bu süreç de bitti. Sürmüyor çünkü abim de evlendi ve babam da vefat etti. O zamana kadar, o arada da kendisi idare etti kendi işlerini. Tabi ki ben arada destek veriyordum ama her gün bu kadar sık değil.” (ID3)

“Mesela altını bezlemiyorsun, artık tuvalete kendisi gidiyor. Yürümeye başlıyor ondan sonra rahatlıyorsun. Sadece takip ediyorsun. Bir yerden düşmesin, kendisine zarar vermesin.. 2-3 yaşına geldi mi rahattık artık.” (ID7)

4.2.1.2 Ebeveynleşmeye İlişkin Duygular

Katılımcılara çocukluk çağında ebeveynleşme/yetişkin rolü üstlenme deneyimlerine dair nasıl hissettikleri sorulmamış; ancak görüşme analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bu kategori oluşturulmuştur. Katılımcıların hepsi çocukluk çağı ebeveynleşme deneyimlerine karşı olumsuz ve/veya ikircikli hissettikleri, bir katılımcının ebeveynleşme yaşantısına yönelik olumlu duyguları da olduğu gözlenmiştir.

“Yani o sonuçta yetişkin bir insan sen henüz çocuksun. Doğru bir şey değil bu. Çocuğun bu kadar sorumluluğu alması. Çünkü o yaşadıklarını, -kardeşin- hep ayak bağı olma durumunu, sanki çocukluğumu yeterince ya da gençliğimi yeterince yaşayamadığımı hissettim ben. “Çok böyle pozitif hatırlamıyorum. Hep böyle bende bir ayak bağı gibi hatırlıyorum o geçmişi. Arkadaşlarımla olmak istiyordum ama olamıyordum. Ona engel oluyordu. Olursam da hani diyelim ki bir şekilde kardeşimi parkta bıraktım. Arkadaşlarımla beraberim. Bu sefer onun sorumluluğu beni yiyip bitiriyordu. Acaba başı dertte mi? Güvende mi? Bakmam lazım. Dur şöyle mi böyle mi... Beynimi meşgul ediyordu.” (ID1)

“Durumu olmayan aile olarak hep şu zihniyetle yetiştirildik. İyi para kazanılacak bir işe girmeniz gerek; çünkü biz size bakamayacağız. Aslında kötü bir şey değildi; ama iletişim çok kötüydü. Ben o yüzden çok istediğim tiyatro bölümü okumadım çünkü tiyatro bölümü para kazandırmaz.” (ID2)

“Çocukluğumu yaşayamadım. O zaman sanki kendimi 40 yaşında gibi hissediyordum.” (ID3)

4.2.1.3 Ebeveynleşmenin Etkileri

Katılımcılara “Çocukken yetişkin rolü üstlenme deneyiminin olumlu ve olumsuz yanları sizin için neler oldu?” ve Çocukken yetişkin rolü üstlenmek size göre şimdiki ilişkilerinizi nasıl etkiliyor?” soruları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların ebeveynleşmenin etkilerini en çok kişilikleri, kardeşleri, arkadaşları, çocukları, iş arkadaşları ve genel ilişkileri üzerinde hissettikleri; bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı katılımcıların kimi isteklerini gerçekleştirmelerinde ebeveynleşme deneyimini engel olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir.

Katılımcılar kişilikleri üzerinde ebeveynleşme deneyiminin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğunu ifade etmeleriyle birlikte ebeveynleşmenin kişilik üzerindeki olumlu etkisinin daha fazla olduğu gözlenmiştir.

“Çocuk bakımı, ev işlerinde zorlanmıyorsun. İstedğim her şeyi yapabiliyorum. Her şeyi anlayabiliyorum. Çok anlayamam bir doktor kadar ama bir çocuk nasıl tutulur ya da hasta olursa nasıl müdahale edilir onları falan da mesela biliyorum.” (ID7)

“Mesela benim kişiliğim hep şeydi, ilk tanıştıgımda sen çok soğuk duruyorsun” derler. Şu an mesela böyle bir kişilik kaldı bende. Aslında soğuk değilim ama böyle

bir çizgim var. Önce gözlemliyorum, anlamaya çalışıyorum. Bunu bilinçli yapmıyorum böyle geliyor. Diyorlar ki tanıştıktan sonra “Sen çok soğuk duruyorsun aslında öyle değilmişsin”. Aslında bu soğukluğumun geldiği bir nokta var.” (ID3)

Katılımcılar çoğu alandaki ilişkilerinin hem olumlu hem de olumsuz yanlarından bahsederken bazı katılımcıların hem geçmiş hem de şimdiki ilişkilerini de değerlendirdikleri gözlenmiştir. Geçmiş ilişkilerini değerlendiren katılımcıların ilişkilerinde ve/veya ilişki içindeki kendilerinin olumlu ve olumsuz yanları ile şimdiki değişimlerini de ifade ettikleri gözlenmiştir.

“Annemin rolünü oynadığım arkadaşlarım oluyordu yani daha sert davrandığım, annem gibi davrandığım kamçılayarak değiştirmeye çalıştım. Herhalde başkalarının sorunlarına biraz burun kıvrırmak, biraz üstten bakmak, o özgüvensizliği kendini beğenir bir halden bakmak olabilir. Sert olduğumu hatırlıyorum, kaba, sert bir yerden konuştuğumu. İlişkilerde çok daha ılımlı bir yerdeyim ve daha yumuşak bir yerdeyim öyle sert değilim artık.” (ID2)

“Kardeşıme güveniyordum ama keşke daha çok daha rahat verseydim diyorum şu an. Sıktığım dönemde o da sıkıntı yaşamış.” (ID6)

Şimdiki ilişkileri değerlendiren katılımcıların benzer şekilde ilişkilerindeki ve/veya ilişki içindeki kendilerini olumlu ve/veya olumsuz yanlarıyla değerlendirdikleri görülmüştür.

“İnsanlarla çok güzel kaynaşabiliyorum. Diyaloğum çok güzel olabiliyor. Bazen arkadaşlarım sen çok candansın, böyle çok anaçsın, böyle çok anaç bir yaklaşımın var diyorlar. Candan davrandığımı söylerler... Sevdimse sevdim. Ama sevmediysem böyle uzaktan davranırım, böyle soğuk davranırım... Birisi geçen gün, daha tanışmamıştık. “Ben seni hep görüyordum dedi. Böyle ne asık suratlı kadın diyordum dedi. Şu an gerçekten utandım bu lafıma dedi. Sen çok cana yakın, çok candan biriymişsin dedi. İnsanı çok seviyorsun, çok değer veriyorsun dedi. Kırmaktan insanları korkuyorsun dedi.” Ben gerçekten öyleyim. Uzaktan böyle sert bir duruşum varmış öyle derler.” (ID7)

“Çok erken yaşta olgunlaştım yani. Sorumluluklar üstlendim. Hala daha herkese destek olmaya çalışıyorum.” (ID5)

Bu ana kategorinin son alt kategorisinde katılımcılar ebeveynleşmeye bağlı olarak isteklerini gerçekleştiremedikleri durumları aktarmışlardır. Katılımcılar

isteklerini gerçekleştiremediklerini ifade etseler de buna yönelik ikircikli duyguya sahip oldukları dikkat çekmiştir.

“Durumu olmayan bir aile olarak hep şu zihniyetle yetiştirildik. İyi para kazanılacak bir işe girmeniz gerek; çünkü biz size bakamayacağız. Aslında kötü bir şey değildi; ama iletişim çok kötüydü. Ben o yüzden çok istediğim tiyatro bölümünü okumadım çünkü tiyatro bölümü para kazandırmaz.” (ID2)

“Üniversitedeki hocam üniversitede kalmam için çok ısrar etti, çok destek olacağını ve bunu yapmam gerektiğini düşündüğünü söyledi. Benim de bir yanım istiyordu ama daha büyük bir yanım eve dönmem gerektiğini, ailem ve kardeşlerimle ilgilenmem gerektiğini düşünüyordu. Hocama da öyle söyledim, “ben kalamam kalmak isterim ama kalamam” dedim. Ama istek olarak kalma isteğim çok bastırıyorsa kalırdım. Anneler bir şey demezdi yani.” (ID6)

“Uzunca bir süre çocuk sahibi olmak istemedim mesela. O sorumluluk beni o kadar yordu ki diyeyim, çocuk sahibi olma fikrini böyle şey yapmadım. Kardeşimle yaş farkımız çok fazla. Hiç böyle bir kardeş ilişkisini yaşayamadık. O yüzden ben eskiden iki çocuk isterdim. İki çocuk olursa da maksimum 4-5 yaş fark olmalı ki o şey olmasın. Benim yaşadığımı o yaşamasın diye. O 4-5 yaş fark arasında çocuk yapamadık. Ondan sonra da dedim ben yapmam yani. Kendim yaşadım. Burada bir kardeş ilişkisini yaşaması gerektiği zaman yaşayamıyor. O durumda hani kardeş yapmak için yapmanın anlamı yok diyerek tek çocukta kaldım mesela” (ID1)

“Olumsuz gördüğüm belki okusaydım belki daha değişik olurdu. Mesela benim arkadaşlarım öğretmen oldular, hoca oldular. Ne bileyim doktor oldular, ama belki kismet bizim için böyleymiş.” (ID4)

4.2.1.4 Yetişkin Rolünün Devamlılığı

Katılımcılara “Çocukken hatırladığınız kadarıyla yetişkin rolünü ne kadar süre ile üstlendiniz?” sorusunun devamı olarak “Bu rol kendi ebeveynleriniz için hala daha sürüyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde bu rolün geçmişte olduğu gibi şimdide de anne, baba ve kardeşe yönelik üstlenildiği hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçların karşılanmaya devam edildiği dikkati çekmiştir.

“Kardeşlerim çağırdıklarında ya da ihtiyaç duyduklarında aradıklarında yanlarındaydım ve yanlarındayım da.” (ID6)

“İhtiyaç duydukça mesela kız kardeşim geçen bir yıl doğum yaptı hastanede ben yanında kaldım... Ablamın çocuğu yok torunu var ablam 47 yaşlarında falan ama o gitmiyor. Ben gidiyorum çünkü ben ablamı beklersem ohoo hiç gitmez ve kardeşim orada mağdur olur. Annem zaten gidemez bacağında ve belinde sorun var yürüyemiyor. Yürüyemeyince ben gidiyorum.” (ID6)

“Babam kavga ettiğinde babamı arayıp yapma. Ya da annem-babam baş başa kaldılar birbirlerini öldürürler mi korkusu çok yaşadım. Annemi sakinleştirme, babamı dinleme babam böyle bir adam değiştiremezsin hep bunları söylemek gibi...” (ID2)

Katılımcılardan sadece biri geçmişte olduğu gibi günümüzde de ablasıyla birlikte ebeveynlerine karşı yetişkin rollerinin devam ettiğini ifade etmiştir.

“Anne market alışverişiniz şu kadar, babamın hastane masrafları benden, market alışverişi ablamdan ben yıllık para veriyorum aylık vermiyorum.” (ID2)

4.2.1.5 Ebeveynleşmeye Yol Açan Faktörler

Katılımcılara çocukluk çağında ebeveynleşme/yetişkin rolü üstlenmeye yol açan faktörler sorulmamış; görüşme analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bu kategori oluşturulmuştur. Katılımcılar tarafından geçmişte ailenin yaşadığı maddi güçlük, anne ya da babanın vefatı, babanın iş nedeniyle yokluğu ve cinsiyetin ebeveynleşmeye yol açan faktörler olarak ortaya çıktığı ya da değerlendirildiği gözlenmiştir.

“Bizim maddi olarak da durumumuz benim lise dönemimde özellikle çok kötüydü zaten annemle babamın çöküş dönemi maddi olarak babamın çok borç getirmesi... Eve gelen hacizleri... Ben mesela bir devlet kurumuna gitmişim. Babamın borçlarını öğrenmeye çalışıyordum. Ben böyle ne yapacağız, kapatacağız yapacak bir şey yok.” (ID2)

“Babamın şirketi iflas ettiğinde ben ortaokuldaydım. Yani 13-14...” (Yetişkin rolüne başlama yaşına dair sorulan soruya yanıt) (ID2)

“Babamın yokluğunu çok hissedirdim. Babama çok düşkün olduğum için. Hep derdim keşke benim babam da burada olsa belki daha farklı olabilirdi diye düşünürdüm. Belki oyun oynayabilirdim diye düşünürdüm. Belki yani kardeşimi babam gezdirir ben oyun oynardım diye düşünürdüm...” (ID7)

“Anne oldum derken, o evin kadını oldum. Mecburen çünkü bir abim ve babam vardı. Evdeki tek kadın birey, kız birey bendim.” (ID3)

4.2.1.6 Ebeveynleşmenin Şiddetini Etkileyen Durumlar

Katılımcılara çocukluk çağında ebeveynleşmenin şiddetini etkileyen durumlar sorulmamış; görüşme analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bu kategori oluşturulmuştur. Buna göre içinde yaşanan çevrenin hem koruyucu hem de koruyucu olmayan bir faktör olduğu, benzer şekilde aile içi ya da geniş aile ilişkilerinin de bazı katılımcılar için ebeveynleşmenin olası olumsuz sonuçlarından koruyucu bir etkisi olurken bazıları için ebeveynleşmenin şiddetini arttırdığı düşünülmüştür.

“Annem köydeydi. Ama abilerim de çok iyi davranıyorlardı bana. Kalbimi kırmazlardı, ev işinde falan bana çok yardımcı olurlardı. Hele bir abim vardı. Benimle ekmek yapardı, temizlik yapardı. Bana çok yardım ederdi.” (ID7)

“Annem olmadığı için çok daha böyle gözü üstünde bir insandım. İşte dışarı çıkarken, giyimimde, daha böyle baskıcı davranılıyordu büyüklerim diyeyim... O zamanlar giyinmediğin için gitmek de istemiyorsun yani bu travma gibi bir şey. Bunalım mı diyeyim travma mı diyeyim... Çocuk olduğun için daha çok büyüklerinin sözlerinden dinliyorsun ve daha çok etkileniyorsun ama artık belli bir yaşa geldiğinde ben bireyim deyip kendi başına daha iyi hareket edebiliyordum ama o çocukluktan ergenliğe geçiş sürecinde şey oldu, yıpratıcı oldu.” (ID3)

4.2.1.7 Geçmişte Yetişkin Rolü Üstlenmeyi Pekiştiren Destekler

Katılımcılara çocukluk çağında yetişkin rolünü üstlenmelerini pekiştiren destekler sorulmamış; görüşme analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bu kategori oluşturulmuştur. Buna göre bazı katılımcıların yetişkin rollerini kısmen de olsa istekli ve hevesli bir şekilde üstlenmelerini ve sürdürmelerini destekleyen unsurların ebeveynin yetişkin rolünü üstlenmesine yönelik memnuniyetini görmek, ebeveynin katılımcıya ilişkin olumlu algısını sürdürmeyi istemek, çevre ve geniş ailenin yetişkin rollerini üstlenmeyi onaylaması olduğu düşünülmektedir.

“Kardeşlerime farklı ortamlar sunmayı seviyordum, onlarla birlikte olmak çok hoşuma giderdi. Annemin de bu desteğimi görmesi, annemin mutlu olması beni çok çok mutlu ediyordu.” (ID6)

“Eşim, seni neden hep bu kadar öne atıyorlar? der. Diyorum ki bilmiyorum hayatım, ben de bilsem. Çünkü babam bana çok güvenir ve fikirlerime çok güvenir. Benim tavırlarıma, hareketlerime çok güvenir. Duyarım mesela çok severmiş, çok da

değer verirmiş. Bu küçüklükten gelen bir şey, ama hep bebeklikten gelen bir şey...” (ID7)

“Dedem bana sen çok şerefli çok izzetli bir insansın çok iyisin, bu çocuklara para gönderip duruyorsun kendinle ilgilen derdi. Dedem bizi çağırırdı, beni en başa oturturdu, derdi sen en başa otur. Sen hak ediyorsun.” (ID6)

“Ben ailemle kardeşlerimle ilgilendim hatta ilk okuyanlardan birisiyim. İnsanlar da üniversite okudum diye saygı gösterirlerdi. Gittiğim her yerde hürmet görürdüm, hiçbir şekilde arkamdan kötü konuşulmazdı” (ID6)

4.2.1.8 Adalet Algısı

Katılımcılara “Çocukken üstlendiğiniz yetişkin rolünün adil olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi çocukluk çağında yetişkin rolü üstlenmelerini adil bulmamış ya da adalet algısına yönelik olumsuz duygularını belirtmiştir.

“Şimdi düşündüğümde o yaşta bir çocuğun bunları düşünmemesi gerekiyormuş. Geçim sıkıntısı derdini daha 14 yaşında nasıl para kazanacağım, nasıl borçları kapatacağım diyen bir çocukluk çok komik gelir şimdi... O yüzden kesinlikle adil bulmuyorum.” (ID2)

“Çocuksun, çok şeyden mahrum kalıyorsun. Adil olduğunu düşünemiyorsun. İsterdim ki annem evde çocuğuna baksın, yemeğini yapsın. Sen en azından git arkadaşlarınla gez, otur toplan. İşte dersini yap. Oyna. Öyle çok ortamlarımız olmuyordu.” (ID7)

Bir katılımcı olumsuz duygularının yanı sıra adalet algısına yönelik nötr ve ikircikli bir duyguya da sahip olduğu gözlenmiştir.

“Adil ve adaletle ilgili bir sorun yoktu çünkü benden istenmemiştii, beni zorlamamışlardı. Tümüyle benim isteğim ve seçimimdi” (ID6)

“Ben kalkıp şimdi şöyle mi söyleyeyim neden benim anne babam daha kapasiteli olup da bütün çocuklarla ilgilenemediği ya da maddiyatla ilgili babam niye kayıp yaşadı... Annem ilgileniyordu zaten. Tabii ki o kadar çocukla ilgilenirken ihmal ettiği yerler oldu. Kalabalık aileler içerisinde ihmal ediliyor insanlar.” (ID6)

Bununla birlikte bir katılımcının yetişkin rolünü adil bulmamasıyla birlikte özellikle cinsiyetinin kadın olmasını da adalet algısı açısından dezavantajlı bir durum olarak değerlendirdiği düşünülmüştür.

“Adı üstünde çocuksun yani yaş itibari ile adil olmadığını düşünüyorum. Bir de evde tek kızdım dediğim gibi yani diyelim 3 kız kardeş olsaydık belki daha paylaşımcı olacaktık. Tek bir kız olduğumdan dolayı adil olmadığını düşünüyorum. Hani babam da abim de yardımcı oluyordu ama onlar çalıştığı için sanki ben daha boştaymışım gibi bende daha çok sorumluluk birikmişti.” (ID3)

4.2.1.9 Yetişkin Rolü Üstlenen Başka Çocukların Varlığı, Çevre ve Kültürün Desteklemesi

Katılımcılara “Size göre yetişkin rolünü üstlendiğiniz dönemlerde çevrenizde bu rolü üstlenen başka çocuklar da var mıydı?” ve “İçinde bulunduğunuz çevre ve kültür açısından düşündüğünüzde yetişkin rolünü üstlenmeniz beklenen ve desteklenen bir rol müydü?” şeklinde iki soru yöneltilmiştir.

Beş katılımcı geçmişte çevresinde kendisi gibi yetişkin rolü üstlenen bir başka çocuğun olmadığını; iki katılımcı ise kendisi gibi yetişkin rolü üstlenen başka çocukların olduğunu ifade etmiştir.

“Tabi ki vardı. Çok vardı. Hemen hemen benim yaşımda olanların hepsi aynı durumda. Yardım etmek zorunda. Köy işi çok fazla olduğu için mecbur yardım etmek zorundasın. Başka çaren yok. Arkadaşlarımın birçoğu öyleydi.” (ID7)

Katılımcıların çoğu yetişkin rolünü üstlenmelerinin geniş aile üyeleri ya da içinde bulundukları çevre tarafından desteklendiğini ifade etmişlerdir.

“Biz hep geçim sıkıntısıyla büyüyen çocuklar olduk. O yüzden etrafımızdan kimse ne yapıyorsun bu çocuğa yazık, ya da bu çocuk neden bunları yaşıyor diye bir şey yoktu, şükredin hep bu vardı. Şükret vardı... O yüzden bence destekleyen bir ortam... Hiçbir şey söylenmeyen bir ortam destekleyici bir ortam olur.” (ID2)

“Böyle sürekli ben bir anne rolü oynamak zorundaymışım gibi ya da benim alımda yazıyormuş gibi herkes bunu yapıyordu. Ben kendimde çok görmüyorum ama çevreye bakıyorum hep işte sizin dediğiniz gibi sürekli o şekilde söylüyorlar. Herhalde herkese çok böyle yardımcı oluyordum- oluyorum, kol kanat geriyorum. Çevrem bunu çok söylerdi, söylüyor.” (ID7)

4.2.1.10 Evlilik Uyumu

Katılımcılara “Çocukken yetişkin rolü üstlenmenin evlilikten aldığımız doyumunu, eşinizle fikir birliğinizi, bağlılığınızı ve duygularınızı, sevginizi eşinize

göstermenizi size göre etkiliyor mu? Etkiliyorsa nasıl?” şeklinde sorular sırasıyla yöneltilmiştir. Buna göre çift doyumu, fikir birliği, çiftlerin bağlılığı ve duyguların ifadesi şeklinde alt kategoriler belirlenmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre çift doyumu alt kategorisinde bir katılımcının eşiyle olan benzer ve farklı yanlarını çift doyumunu azaltan bir faktör olarak değerlendirmiştir.

“İkimizde de şu var hep çok temkinliyiz... Bazen o riski alamayız, büyük risklerden bahsetmiyorum bu arada bazen küçük riskler de alabilmelisiniz. Bir tarafım böyle konuşuyor ‘’aa napıyorsun öyle yapılır mı?’’ bir tarafım ‘’ bir sus sen, ben işi bırakıp bir şeyler denemek istiyorum’’ Bir kez denedim, bir sürü insan var, bir de yaşım öyle çok geç değil işe dönmek istesem yine bulurum. O ikisi çatışıyor. Hani evlilikte de mesela eşimden bunu duymak istiyorum, eşimden de duyamayınca o konuşan tarafım kazanıyor hemen.” (ID2)

“Eşimin ailesine de çok sevgi dolu değilim kendi aileme de sevgi dolu değilim annemi çok aramam. Eşim öyle değildir ailelerine giderler, birbirlerini ararlar, sorarlar. Mesela bize gelecekleri zaman eşim izin ister, ‘biraz uzun kalabilirler mi?’. İstemiyorum... Sağlıklı bir aile yaşamım olsaydı belki isterdim ve eşim daha mutlu olurdu, eşimin daha mutlu olması daha doyumlu bir evliliğimiz anlamına gelebilirdi.” (ID2)

Katılımcıların çoğu kişisel özelliklerini ve eşlerin özelliklerini çift doyumuna katkı sağlayan faktörler olarak değerlendirmişlerdir.

“Benim görmediğim sevgiyi eşim bana o kadar güzel verdi ki beni korudu, beni sevdi, yeri gelince maddi olarak destek oldu yani benim ailemden görmediğim her şeyi ben eşimden gördüm ve böyle bir sevgi hiç görmemiştim.” (ID2)

“İlk evlendiğimde yeni evlilik döneminde bocaladım. Ama ondan sonra eşim de alıştı. Şimdi de evde çözümleri ben kurarım. Eşim de bana sorar bir şey olduğunda. Ya da onun da arkadaşının da bir sorunu olduğunda... Herkese yardımcı olmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar çözmeye çalışıyorum...” (ID5)

Bir katılımcının eşinin özelliklerini doyumu azaltan bir faktör olarak değerlendirdiği düşünülmüştür.

“Eşim bir şeyleri çözümlmeden direk bana geldiği için yine ben çözüyorum. Bensiz çözemiyor diyeyim. Ya da bensiz çözmek istemiyor. Onun işine de geliyor. Her yerde insanlar alışınca çözen biri var deyip onun üzerine yükleniyorlar. Eşim de aynı kendi evinde aynı şeyleri, sorumlulukları yüklenmiş... O yüzden beraber bazı

şeyleri paylaşıyoruz ama onun ailesinden çok yük geldiği için ailedekileri benim üzerime atıyor. Hani çözümü sen bul diye. Eşim kendi anne, baba ve kardeşine çözüm adamı deyim artık.” (ID5)

Katılımcıların verdiği yanıtlarda eşleriyle ortak tutum ve davranışlarının da çift doyumunu sağlayan bir faktör olarak değerlendirdikleri düşünülmüştür.

“Mesela bazı konularda babamın, annemin yani bilerek ya da bilmeyerek istem dışı yapmış olduğu hareketleri o anda gördüğüm için şu anda yapmamaya çalışıyorum. Yapmamak için direniyorum. Eşıme anlatıyorum. O da bana saygı gösteriyor. O da benden daha titiz bu konuda işte. O konuda yaşadıklarımızı yaşamamaya, çocuklarımıza yaşatmamak için çok güzel bir tecrübe oldu yani bizim için.” (ID5)

Katılımcıların çoğu eşiyile fikir birliğini olumlu bulurken bir katılımcının özellikle çocukları yetiştirme konusunda eşiyile fikir birliğini olumsuz değerlendirdiği görülmüştür.

“Daha çok eşim fikir alır. Böyle mi yapsam acaba, nasıl yapayım diye... Ben daha çok yönlendiririm. Böyle yapalım, şöyle yapalım diye... Haber vermediği de olur ama genellikle fikir alır sürekli sorar.” (ID7)

“Eşimle aramdaki en büyük sıkıntı çocukların terbiyesi edebi ve haklarına girmesi. Yani dövmüyor falan öyle değil ama çocukları rencide ediyor.” (ID6)

“Ben daha kararlı, ileri görüşlü, bilgili ve duyarlıyım. Eşim daha kaba, daha korkak, hani daha çekingen, ileriye dönük adımlarla ilgili çok zor karar verir.” (ID6)

Katılımcıların sadece ikisi algıladıkları bağlılığı değerlendirmiş ve algıladıkları bağlılığın olumlu olduğu gözlenmiştir.

“Rolü üstlenmede aldığım tecrübeler, dönüp dolaşıp aynı şeyleri yaşadığımız için oradaki tecrübeleri burada kullanıyorum ve daha sorunsuz, yolunda gidiyor her şey, eşimle olan bağlılığım. Eşimin bana bağlılığı artmış oluyor. Çünkü o da ailesiyle yaşadığı evden çıkıp farklı bir eve girmiş oluyor ama bu süreci bu geçişte bocalamamış oluyor. Kendi evini kurduğu ilk günden itibaren... Çünkü sanki başka bir hazır düzene gelmiş gibi, yeni kurulan bir hayat gibi değil de hazır bir düzene geçiş yapmış gibi oluyor.” (ID3)

Katılımcıların dördünün duyguların ifadesine yönelik yanıtları olduğu gözlenmiştir. Üç katılımcı duygularını ifade edebildiklerini ifade ederken iki katılımcı duygularını ifade edemediklerini açıklamışlardır.

“Duygularımı çok daha güzel gösteriyorum. Düşüncelerimi çok daha iyi ifade ediyorum. Anın tadını çıkarmak için uğraşıyorum.” (ID6)

“Eşim bana çok böyle mesafeli, soğuk duruyorsun falan der. Ben öyle hissetmiyorum. Çok soğuk durduğumu da zannetmiyorum. Sadece ben böyle çok şımarıklığı sevmiyorum. Çok böyle el şakası sevmiyorum mesela. O da böyle tam aksi aynısını benden bekliyor herhalde. O sürekli böyle el şakası yapıyor, sarılıyor, geliyor öpüyor. Böyle değişik geliyor bana... Ona karşı bir şeyim olduğu için değil asla. O benim yapım herhalde. Biraz soğuk bir yapım var.” (ID7)

4.2.1.11 Ebeveynleşmenin Etkilerini Dönüştürmede Dışarıdan Alınan Yardımlar

Katılımcılara çocukluk çağı ebeveynleşme yaşantılarının şimdiki etkilerini dönüştürmede dışarıdan bir yardım alıp almadıkları sorulmamış; görüşme analizlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bu kategori oluşturulmuştur. Buna göre bir katılımcının kitap ve seminerler, bir katılımcının da terapiler yoluyla geçmişe dair hislerini, geçmiş ve şimdiki ilişkilerini anlamaya ve değiştirmeye çalıştıkları gözlenmiştir.

“Annem işten ayrılmıştı, çok işte sosyallikten uzak kalmıştı da o da işte zor durumlar geçiriyordu falan diyerek hep böyle justify etme, yani onun neden böyle yaptığına dair justify etmek üzerine şeyim oldu, böyle yıllar yılı. Sonradan hatırlamıyorum, bir kitap ya da seminer vesilesi ile niye justify ediyorsun ki. Niye justify etme ihtiyacı duyuyorsun ki? ile yüzleştim. Sonra ne zamanki böyle olması gerekmiyordu ile yüzleştim, biraz daha iyi geldi bana. Sanki daha rahat üstesinden geldim o şeyin. Travma demeyeyim ben buna ama sırt ağrısı ya da şey ağrısı gibi bir şey. Gençliğimi yaşayamadım, yaşamak istediğim gibi yaşayamadım şeyi var. Onun üstesinden gelmek için biraz daha iyi geldi.” (ID1)

“Gaddar yani gaddarlık da kötülük yapmak değil duygusuz olmak, direkt filtrelemeden konuşmak. O zaman ergenlikle de belki alakalı onun havalı olduğunu mu düşünüyordum bilmiyorum. İşte terapilerle, kendimde neler olmuş bunu keşfettikçe daha anlayışlı olmaya çalışıyorum. Çok daha ılımlı bir yerdeyim ve daha yumuşak bir yerdeyim öyle sert değilim artık. Olduğum insanlar illaki vardır ama farkındayım artık onu düzeltmeye çalışıyorum artık. Bir dönem farkında bile değildim. Bazen anneme kaçtığım yerler, sert ve gaddar olduğum da oluyor ama işte

belki terapilerin vs. yardımlarıyla eşimin bunu görüp bak böyle konuşuyorsun dediğinde durdurabiliyorum kendimi.” (ID2)

Tablo 4.17 Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Kategori Adı	Alt Kategori 1	Alt Kategori 2	Kaç Katılımcı Tarafından İfade Edildiği	Örnek Cümleler
Yetişkin rolü üstlenmek (Ebeveynleşme)	Kime karşı/Kim için üstlenildi?	Anne	6	“Anneme daha çok mesela bağılıydım. İhtiyaçlarımı karşıladım, ne bileyim market ihtiyaçları olsun, her konuda yardımcı olurdum.” (ID4)
		Baba	5	“Babamın şirketi iflas edip yeni yeni evde kalmaya başladığında babamın aslında o adam olmadığını, hiçbir olgunluğunun olmadığı bir sorumluluğunun olmadığını, bir ebeveyn olmadığını görmemle birlikte dinamikler değişmeye başladı. Ben kendimden daha mesul olmaya başladım. Babam beni korumuyordu, ben kendimi koruyordum.” (ID2)
	Ne yapıldı?	Kardeş	5	“Ben kardeşimin ikinci annesiydim.” (ID1)
		Fiziki ihtiyaçları karşılamak	7	“Bir annenin yapması gereken bütün sorumluluklar bana kaldı. O evin alışverişi, idaresi, işte ne bileyim düzeni, yemeği, temizliği... bir evdeki anne rolünün yapması gereken her şey.” (ID3)
		Duygusal ihtiyaçları karşılamak	6	“Aralarında tabi ki tartışmalar oluyordu. Kavgalar ediyorlardı. Ben de onlara destek olmak için elimden geleni yapıyordum. Tabi ki ben onlara yapmayın, etmeyin, sessiz olun, şöyleydi böyleydi falan diye destek oluyordum. Sürekli üstlendim yani. Hep onların yanında destek, arabuluculuk” (ID5)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Kiminle beraber?	Kardeş	3	“Annemin gözünden bütün kavgaları duygularını yaşayıp annemin arkadaşı da değildik ama annemin orada yaşadığı kaosta hep onun yanında olmaya çalışan, ablamlarla birlikte, çocuklardık.” (ID2)
Yetişkin rolü başlama yaşı	Çocukluk Çağı	3	“Biz de çocuğuz çok büyük değiliz... 9-10 yaşlarındaydık.” (ID7)
	Ergenlik Çağı	4	“Mecburen deneyimlemek zorunda kaldım çünkü ben annemi çok küçük yaşta kaybettim. O yüzden bir anda evin annesi rolüne büründüm 15 yaşındayken.” (ID3)
Yetişkin rolünü üstlenme süresi	Ebeveynin biri ya da ikisi vefat edene kadar	3	“Babam 2002’de vefat etmişti. 2002 yılına kadar da babamla birlikte yaşıyorduk zaten. Aynen devam etmiştik yani o şekilde... Abim vardı bir de kardeşim vardı. Beraber yaşıyorduk. Ondan sonra babam da vefat edince herkes kendi evini kurdu. Herkes kendi şekliyle yaşamaya başladı.” (ID4)
	Kardeşin büyümesi ve/veya evlenmesi	2	“Hani üniversiteye gidinece kadar yani 18 yaşına kadar bilfiil vardı bu sorumluluk bende... Daha az eve gelip vakit geçirebildiğim için tabi o zaman daha az sorumluluk, sorumluluk süresi de kısalmıştı... Şu anda kardeşim için bu yetişkin rolünü üstlenme devam etmiyor.” (ID1)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Ebeveynleşmeye ilişkin duygular	Olumlu	1	“Yapabilmek beni mutlu ediyordu. Kardeşlerim çok iyi insanlar. Hepsine yardımcı olmak beni çok mutlu ediyordu yani boyumu aşıyordu. Sadece amacım onlarla ilgilenmek gibi geliyordu bana.” (ID6)
	Olumsuz	7	“Çocukken hep aklımda anne-babaya destek olma, hep onlara bir şeyler yapma. Kendin için bir şey düşünmüyorsun artık. Kendin için artık eğleneyim edeyim demiyorsun, başkalarına hep yardım etmek için çaba gösteriyorsun. Kendinden veriyorsun hep. Kendini düşünmüyorsun.” (ID5)
	İkircikli	3	“Çocuklar dışarıda oynardı, biz oynayamazdık. Annem derdi çocuk ağlıyor, çocuğa bakın, çocuğu gezdirin. Çocuğu doyurun, çocuğu yıkayın. Sürekli öyleydi. O yönlerden evet biraz çocukluğumu o an çok fazla yaşayamadım. Ama şeydi işte biraz böyle geçimsizlik, huzursuzluk olmadığı için bizi çok rahatsız etmedi.” (ID7)
Ebeveynleşmenin kişilik etkileri	Olumlu etkiler	5	“Beni olgunlaştırdı daha iyi oldu. Para yönetimini çok iyi öğrendim, zamanlamayı, organizasyonu çok iyi öğrendim, insanların duygularını okumayı baya baya öğrendim, zihinlerini okumuyorum ama hareketlerinden davranışlarından üzgün, kırgın ya da sinirli veya neye ihtiyacı olduğunu çözebiliyorum. Daha duyarlı bir insan olduğumu düşünüyorum.” (ID6)
	Olumsuz etkiler	3	“Kimseye güvenemiyorsunuz güven duyğumuz yok.” (ID2)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

İlişkiler	Genel İlişki	3	“Bazen de kızarım her şeye karışyorsun, herkese karışyorsun diye kızıyorum. Ama elimde değil o an mutlaka müdahale etmek durumunda hissediyorum kendimi.” (ID5)
Kardeş ilişkisi	Kardeş ilişkisi	2	“Abla diyorlardı potansiyelin çok yüksek, hepimizle tek tek çok ilgileniyorsun; ama yuva kur evlen bizi rahat bırak, biraz da senden kurtulalım gibiydi, yani kurtulma kelimesini kullanmıyorlardı da biraz da git başkalarına bulaş gibisinden ama senin de hayatın olsun gibi söylüyorlardı.” (ID6)
Arkadaş ilişkisi	Arkadaş ilişkisi	2	“Sadece okulda arkadaşlarımla görüşebiliyordum ama tabi ki de burada da benim arkadaşlarım vardı. Ama onlara dahil olmadığım için belli bir süre sonra zaten onlar da seni dışlayıp artık yapılacak organizasyonlara, davetlere çağırmamaya başladı nasıl olsa gelmez deyip, dışlanmışlık oluyordu.” (ID3)
İş Arkadaşı ve İş Yaşamı ilişkisi	İş Arkadaşı ve İş Yaşamı ilişkisi	2	“Büyük bir tecrübe oldu, iş hayatına girmek. Yani çocuklar mesela bahçede oynuyor, boş arsalarda oynuyorlardı. Hiçbir şey yapmıyorlardı. Biz çalışıyorduk... O çocuklar mesela bazıları okullarını kazandılar büyük yerlerde oldular, bazıları hiçbir şey olamadılar. İş de bulamadılar. Ama benim için hiç öyle bir sıkıntı olmadı.” (ID4)
Çocukla ilişkisi	Çocukla ilişkisi	3	“Benden bir şey istiyorsa ben de diyorum ki bak malzemeler burada tarif burada sen bunu artık yapabilirsin... Balık tutmasını öğretiyorum aslında. Ben 15 yaşına kadar hep annemle giderdim ya da annem alırdı, ben giyerdim. Şimdi o gidiyor, diyorum ki sen sor, bak görevli var, kendi başına artık hayata giriş yapсын diye, öğreysin diye onu alttan alttan bu şekilde yönlendiriyorum.” (ID3)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

İstekleri yapmaya ilişkin engeller	3	“Yurt dışına gidip okumayı isterdim ama gidemedim. Bunu çok isterdim sadece bu içinde kaldı. Yurt dışını görseydim, bir dil öğrenseydim kısmı çocuklukla birlikte bende kapanmış oldu. Bu sorumluluklardan sebep.” (ID3)
Yetişkin rolünün devamlılığı	3	“Annem arar böyle böyle bir sıkıntı var. Babam arar mesela işte kızım böyle bir durum var git bir kardeşinle ilgilen der... Diğer kız kardeşlerimi benim kadar aramazlar mesela. Derdine ortak ol, git yardımcı ol demezler. Sürekli ben aranırım, hala daha devam ediyor. Bu küçüklükten beri devam ediyor.” (ID7)
	2	“... Yeri geliyor duygusal konuşmalar. Babam “65 yaşında ben bu hayatı yaşayacak adam değilim der” Takmış kafayı. Bu tarz duygusal destekler var. Anne-baba boşanmıyorlar, ayrı eve çıkmıyorlar. O zaman aynı evde arkadaş olmalarını sağlayacak diyaloglar... “Baba sen onu takma, annem konuşur vıvrırır sen kulağın kapat” diyorum.” (ID2)
	3	“Ailemde bir sıkıntı olduğunda örneğin abimler olsun abımlar olsun hemen onların yardımına koşarım. Ne bileyim onlara her zaman destek olmaya çalışırım elimden geldiğince.” (ID5)
Ne yapılıyor?	4	“Annem bu yaz hastaneye kaldırılmış. Tek ben arandım mesela, babam aradı, ben gittim. Yoğun bakımda kaldı. Direk ben gittim.” (ID7)
	4	“En küçükleri benim. Onların bir sorunu olduğunda en küçük olmama rağmen beni ararlar... Şu sorunumuz var nasıl çözelim? Ya da işte şöyle mi yapsak daha iyi olur? Hastalandıklarında ne yapalım? Nereye gidelim? Hangi doktora gidelim? Yani hep bana danışır abilerim abımlarım... Benim onları arayıp, abi abla olarak, onlara sormam gerekirken onlar bana sorarlar.” (ID5)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

	Kiminle beraber?	Kardeş	1	“Anne market alışverişiniz şu kadar, babamın hastane masrafları benden, market alışverişini ablamdan ben yıllık para veriyorum aylık vermiyorum.” (ID2)
Ebeveynleşmeye yol açan faktörler	Fiziksel faktörler	Maddi	2	Annem tarla, bahçe o işleri yapardı. Babam yurtdışındaydı, yetiştiremiyordu. Yeni ayrılmış, yokluk var, çocuk çok. Sürekli mecbur kaldık. Annemize yardım etmek zorundaydık. Kız çocukları olarak. Erkekler de dışarı içinde anneme yardımcı oluyordu.” (ID7)
		Anne ya da baba Yokluğu	2	“Mecburen deneyimlemek zorunda kaldım çünkü ben annemi çok küçük yaşta kaybettim. O yüzden bir anda evin annesi rolüne büründüm.” (ID3)
		Cinsiyet	1	“Anne oldum derken, o evin kadını oldum. Mecburen çünkü bir abim ve babam vardı. Evdeki tek kadın birey, kız birey bendim.” (ID3)
Ebeveynleşmenin Şiddetini Etkileyen Durumlar	Koruyucu Faktörler	Çevre	2	“Lisede bir erkek arkadaşım vardı, onun annesinden çok destek buldum. Çok duygusal destek gördüm. Bir kişiden, hiçbir şeyim olmamasına rağmen. Çok üzgün bir dönemde olduğum için daha böyle neşelenemedim her ortama beni de dahil ediyorlardı. Doğum günü olsun, yılbaşı eğlencesi olsun, aile toplantıları... Mutlaka arıyordu zorla hazırlan gelip seni alıyoruz... Havam değişsin, ortamım değişsin şeklinde dahil ediyorlardı beni.” (ID3)
		Aile içi ilişkiler	1	“Aile huzurumuz vardı. Böyle şiddet yok, hakaret yok. Herkes böyle iş paylaşımı içinde, öyle bir çocukluk geçirdik. Güzel bir çocukluk geçti gerçekten. Aile huzuru çok güzel olduğu için ailede şiddet falan olmadığı için iş bizi yormadı. Zorumuza gelmedi hiçbir zaman. Severe yapmış.” (ID7)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Koruyucu Olmayan Faktörler	Çevre	1	Genel bir yargılayıcı tavır vardı. Sonuçta her anne çocuğuna kıyamaz yani sen sadece ders çalış gözüyle bakılıyordu. Ama söylüyorlardı. “Keşke biraz daha mutfağa girseydin, keşke biraz daha ev işine dahil olsaydın”. Bunlar gelmeye başlıyor. Ben de diyorum ki keşke olsaydı ama ben nereden bilebilirdim. Bir de “Annen sana hiç kıyamazdı o yüzden şimdi sen böyle sudan çıkmış balığa döndün” gibi böyle şeyler de geliyordu. Kendine söz hakkı hissedersen, keşkeler başlıyordu. Keşke şöyle keşke böyle. Ama keşkelerle olmuyor yani nereden bilecektim. Kim der ki ilkokula giderken “a dur ben geçeyim de bir mutafa karnıyarık yapmasını öğreneyim”. Böyle bir düşünce yok ki.” (ID3)
	Geniş Aile	1	“Benim süsaleme göre çok normaldi bunlar. Siz abartıyorsunuz denirdi. Sen kendinle daha kötüyü mukayese edersen her zaman iyisin. Bana hep şu söylenirdi senin annen seni okutmak için neler yaptı. Evet yaptırıyordum ama hep bu zihniyette. Yaşamak zorundasın bu normalin senin gibi bakılırdı. O yüzden süsaleme de bu tarz örnekler vardır aslında şimdi aklıma gelmiyor ama normaldi yani.” (ID2)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Geçmişte Yetişkin Üstlenmeyi pekiştiren destekler	Kim Rolü tarafından?	Anne	1	
		Anne	1	“Kardeşlerime farklı ortamlar sunmayı seviyordum, onlarla birlikte olmak çok hoşuma giderdi. Annemin de bu desteğini görmesi, annemin mutlu olması beni çok çok mutlu ediyordu.” (ID6)
		Baba	1	“Eşim, seni neden hep bu kadar öne atıyorlar? der. Diyorum ki bilmiyorum hayatım, ben de bilsem. Çünkü babam bana çok güvenir ve fikirlerime çok güvenir. Benim tavırlarıma, hareketlerime çok güvenir. Duyarım mesela çok severmiş, çok da değer vermiş. Bu küçüklükten gelen bir şey, ama hep beklilikten gelen bir şey...” (ID7)
		Geniş Aile Üyeleri	1	“Dedem bana sen çok şerefli çok izzetli bir insansın çok iyisin, bu çocuklara para gönderip duruyorsun kendinle ilgilen derdi. Dedem bizi çağırırdı, beni en başa oturturdu, derdi sen en başa otur. Sen hak ediyorsun.” (ID6)
		Çevre	1	“Ben ailemle kardeşlerimle ilgilendim hatta ilk okuyanlardan birisiyim. İnsanlar da üniversite okudum diye saygı gösterirdi. Gittiğim her yerde hürmet görürdüm, hiçbir şekilde arkamdan kötü konuşulmazdı” (ID6)
Adalet Algısı	Adil / Değil / Adil	Nötr	1	“Adil ve adaletle ilgili bir sorun yoktu çünkü benden istenmemiştir, beni zorlamamışlardı. Tümünü benim istediğim ve seçtimim” (ID6)
	Olmamasına İlişkin Düşünce Ve Duygular	İkircikli Duygular	1	“Ben kalkıp şimdi şöyle mi söyleyeyim neden benim anne babam daha kapasiteli olup da bütün çocuklarla ilgilenemediği ya da maddiyatla ilgili babam niye kayıp yaşadı... Annem ilgileniyordu zaten...Tabii ki o kadar çocukla ilgilenirken ihmal ettiği yerler oldu. Kalabalık aileler içerisinde ihmal ediliyor insanlar.” (ID6)
		Olumsuz Duygular	7	“Tabi ki adil değil. Çocuklara bu tür sorumluluk vermek çok küçük yaşlarda olmamalı. Yaşamı yaşamalı. Yani çok erken başladı gerçekten.” (ID5)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Yetişkin üstlenen çocukların varlığı, çevre ve kültürün desteklemesi	rolü başka çocukların varlığı	Benzer çocukların varlığı	Evet	2	“Bir tane kız çocuğu vardı. O küçük yaşta mesela bir fabrikaya atıldı, girdi. Çalışmaya başladı. Onun babası da çok küçük yaşlarda vefat etmişti. Çok küçük yaşlarda çalışmaya başladı. Baya bir yetişkin rolü üstlendi o. Çok zorluklar çekti.” (ID4)
			Hayır	5	“Sanki benim kadar yoktu. Biz kuzenlerimle bir aradaydık hep. Onların yaş aralıkları daha azdı. 4 yaş 5 yaştı. Ablalar kardeşler ya da abiler kardeşler arasında. Yine de benim gibi bir sorumluluk şeyleri yoktu. Onların üzerinde yoktu. Onun haricinde çevremde düşünüyorum... Benim gibi yoktu.” (ID1)
	Ne tarafından destekleniyor?	Geniş Aile Üyeleri		2	“Nedense böyle bir şey bekleniyordu yani beklenmese de yapabileceğime inanıyorlardı. Etrafındaki herkes belki de bana inandıkları için beni yalnız başıma bıraktılar, destekçim yoktu. Herkes hayata devam ettiği için belki de öyle söyleyip bana moral vermeye çalışıyorlardı bilmiyorum... Beni hazırladılar psikolojik olarak, sonra denize atıldılar. Dediler ki sen şimdi burada yüzmeyi öğren. Yani ya boğulacaksınız ya da yüzeceksin... Üzücü. Yani yalnız bırakılmış, terk edilmiş gibi.” (ID3)
	Çevre			3	“Çalışmaya sanayiye başladığım zaman orada da ustalarından olsun, yüklerimden olsun çok şeyler öğrendiğim için mecburen o rolü üstlenmiş gibi hissediyor insan. Yani çalışıyorsun işte, evine de bak deniliyordu. Annene yardım et, şöyle yap, böyle yap. Onların da mesela öğütleri olsun, söyledikleri olsun insanın kafasına girdi yani. O şekilde de o yöne insan yöneliyor diye düşünüyorum.” (ID4)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Evlilik Uyumu	Çift Doyumu	Çift	1	
	Çift doyumunu azaltan eşlerin benzer yanları		1	“İkimizde de şu var hep çok temkinliyiz... Bazen o riski alamayız, büyük risklerden bahsetmiyorum bu arada bazen küçük riskler de alabilmelisiniz. Bir tarafım böyle konuşuyor ‘aa napiyorsun öyle yapılır mı?’” bir tarafım ‘’ bir sus sen, ben işi bırakıp bir şeyler denemek istiyorum” Bir kez denedim, bir sürü insan var, bir de yaşımla çok geç değil işe dönmek istesem yine bulurum. O ikisi çatışıyor. Hani evlilikte de mesela eşimden bunu duymak istiyorum, eşimden de duymayınca o konuşan tarafım kazanıyor hemen.” (ID2)
	Çift doyumunu azaltan eşlerin farklı yanları		1	“Eşimin ailesine de çok sevgi dolu değilim kendi aileme de sevgi dolu değilim annemi çok aramam. Eşim öyle değildir ailelerine giderler, birbirlerini ararlar, sorarlar. Mesela bize gelecekleri zaman eşim izin ister, ‘biraz uzun kalabilirler mi?’. İstemiyorum... Sağlıklı bir aile yaşamım olsaydı belki isterdim ve eşim daha mutlu olurdu, eşimin daha mutlu olması daha doyumlulu bir evliliğimiz anlamına gelebilirdi.” (ID2)
	Eşin çift doyumuna katkı sağlayan kişilik özellikleri		2	“Eşim bana çok sahip çıktı. Çok ilgilendi, kimseye bırakmadı. Kaynana, kayınpeder vs. biraz anlayışsız olunca. Sen onları boşver, sen kendi keyfine bak derdi.” (ID7)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Eşin çift doyumunu azaltan kişilik özellikleri	1	“Eşim bir şeyleri çözümlemeden direk bana geldiği için yine ben çözüyorum. Bensiz çözemiyor diyeyim. Ya da bensiz çözmek istemiyor. Onun işine de geliyor. Her yerde insanlar alısınca çözen biri var deyip onun üzerine yükleniyorlar. Eşim de aynı kendi evinde aynı şeyleri, sorumlulukları yüklenmiş... O yüzden beraber bazı şeyleri paylaşıyoruz ama onun ailesinden çok yük geldiği için ailedekileri benim üzerime atıyor. Hani çözümü sen bul diye. Eşim kendi anne, baba ve kardeşine çözüm adamı deyim artık.” (ID5)
Katılımcının çift doyumuna katkı sağlayan kişilik özellikleri	3	“Çok idareyi öğreniyorsun, yaklaşımı öğreniyorsun. O evdeki sorumluluklarını öğrendiğin için bazen alttan almayı öğreniyorsun. Bunları uyguladığımda zaten sorunsuz bir evlilik haline geliyor. Mesela babam beni çok serbest bıraktığı için, eşler vardır nereye gidiyorsun, kimle gidiyorsun, kaçta geleceksin, niye gidiyorsun... Mesela bizim evde hiç o tarz sorular olmaz. Belki oradan kalan bir şey bende o... Baskıcı bir eş değilim aslında.” (ID3)
Çift doyumunu sağlayan ortak tutum ve davranışlar	3	“Biz ailemizden öyle şeyler gördüğümüz için daha sakın, kavgaya etmeden, daha düzenliyiz. Daha işte annem babam hep böyle kavgalı, tartışmalı, en ufak bir şeyde yani işte böyle kavgaya ederlerdi. Ben hani böyle aralarımı bulduğum için, öyle bir ailede büyüdüğüm için çocuklarım etkilenmesin istiyorum. Yani öyle kavgaya edilecek bir durum da yok zaten ama eşimle de öyle konuşarak halledebiliyoruz. Eşim de aynı şekilde. Eşimin ailesi de kavgaya edip, yani tartışmalı bir aileden geldiği için o da arabulucu işini gördüğü için yani ikimizde... Yani biz kavgaya edemeyiz. Bilmiyorum yani o ya da ben sinirlendiğimde o sessiz kalır, sinirimizi geçtikten sonra oturur konuşuruz. Bir orta yol bulur, sorunlarımızı hallederiz. Yani öyle bir aileden geldiğimiz için çocuklara da aynı şeyi yaşatmak istemiyoruz.” (ID5)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Çift Birliği	Fikir	Olumlu	3	“Mutlaka ben bir şeyi destekliyorsam onun aklıma öyle yaptığı için değil de sebeplerinin sonuçlarının nedenlerini düşünerek daha böyle gerçekçi olarak ortaya koyuyorum. Eğer ki bir fikir ayrılığı olacaksa benim söylediğim yapılmasa bile dönüp dolaşıp benim söylediğime geliyor iş aslında. O yüzden artık daha ben burada lider rolündeyim.” (ID3) “Çocuklarla ilgili ben daha duyarlıyım ve olması gerekenin hepsini yaşamaya çalışıyorum. Çocuklara saygı gösteriyorum. Onlarla ilgilenmek için sürekli kendimi yetiştirmeye, ilerletmeye çalışıyorum. Eşim öyle değil rahatlamak için bağırır, çağırır, küfür eder, hakaret eder, yumruğunu sıkar, millete sayar söver. Biraz daha çocuklarıyla ilgilenseydi sözel olarak davranışsal olarak kırmasaydı hayat bal şerbet olurdu diye düşünüyorum. O bozuyor ben düzeltiyorum öyle oluyor biraz. Yüreğimi tüketiyor, şişiriyor böyle derler ya halk arasında.” (ID6) “Eşim şehir dışında olduğu, çalıştığı için, haftada iki gün görüşüyoruz. Geldiği zaman evden çıkmasını isterim mesela, bir yere gitmesini isterim.” (ID7)
Çiftlerin Bağlılığı		Olumlu	2	

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Ebeveynleşmenin etkilerini dönüştürmede dışarıdan alınan yardımlar	Kitap ve seminerler	Evet	3	“Oyun oynuyoruz bazen cilveleşme işte nazlanma, yeri gelince çocuklaşma. Hemen araya girip bazen sıkılabılırsın ama ben buradayım şu an buna ihtiyacım var diyorum. Bunları açık açık konuşmak iyi oluyor hani o yetişkin rolü hep olduğu için açık açık belki hiçbir şeyi içimde tutmam mesela her şeyi söylerim. O da bence o yetişkinliğin verdiği bir rol gibi geliyor bana.” (ID2)
		Hayır	2	“Sevgimi tam gösteremiyorum. Yani ne bileyim bu benim elimde değil. Hani öyle yapmacık da davranmam. Bu eşim değil başka bir kişi de olsa. Neyse öyle davranırım... Yapmacık ve süslü laflar edemem. Neyse odur. Sevgimi söylerim, o da bana söyler. Ama hani çok da belli edemem sevgimi. Çocuklarıma da olsun, eşime de olsun. Severim, çok severim ama sevgimi belli edemiyorum.” (ID5)
			1	“Annem işten ayrılmıştı, çok işte sosyallikten uzak kalmıştı da o da işte zor durumlar geçiriyordu falan diyerek hep böyle justify etme, yani onun neden böyle yaptığına dair justify etmek üzerine şeyim oldu, böyle yıllar yılı. Sonradan hatırlamıyorum, bir kitap ya da seminer vesilesi ile niye justify ediyorsun ki. Niye justify etme ihtiyacı duyuyorsun ki? ile yüzleştim. Sonra ne zamanki böyle olmasa gerekmiyordu ile yüzleştim, biraz daha iyi geldi bana. Sanki daha rahat üstesinden geldim o şeyin. Travma demeyeyim ben buna ama sırt ağrısı ya da şey ağrısı gibi bir şey. Gençliğimi yaşayamadım, yaşamak istediğim gibi yaşayamadım şeyi var. Onun üstesinden gelmek için biraz daha iyi geldi.” (ID1)

Tablo 4.17 (devamı) Nitel çalışma ana kategorileri ve alt kategorileri

Terapi	1	“Gaddar yani gaddarlık da kötülük yapmak değil duygusuz olmak, direkt filtrelemeden konuşmak. O zaman ergenlikle de belki alakalı onun havalı olduğunu mu düşünüyordum bilmiyorum. İşte terapilerle, kendimde neler olmuş bunu keşfettikçe daha anlayışlı olmaya çalışıyorum. Çok daha ılımlı bir yerdeyim ve daha yumuşak bir yerdeyim öyle sert değilim artık. Olduğum insanlar illaki vardır ama farkındayım artık onu düzeltmeye çalışıyorum artık. Bir dönem farkında bile değildim. Bazen anneme kaçtığım yerler, sert ve gaddar olduğum da oluyor ama işte belki terapilerin vs. yardımlarıyla eşimin bunu görüp bak böyle konuşuyorsun dediğinde durdurabiliyorum kendimi.” (ID2)
--------	---	---

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA

Bu bölümde bu çalışma kapsamında yapılan nicel ve nitel araştırmalardan elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı olan ebeveynleşme ve evlilik uyumu arasındaki ilişkide kişilerarası döngüsel problemlerin aracı etkisi tartışılmış; ebeveynleşme kavramı ve ebeveynleşmeyle ilişkili olduğu düşünülen evlilik uyumu nitel yöntem ile derinlemesine incelenmiş ve çalışmada kullanılan nicel ve nitel yöntemin birbirileriyle ilişkisi ortaya konulmuştur.

5.1 Demografik Değişkenler ve Ebeveynleşme Arasındaki İlişkinin Nicel ve Nitel Bulgularla Değerlendirilmesi

Araştırmanın amacı ebeveynleşme ve evlilik uyumu ile alt boyutları arasındaki ilişkide kişilerarası döngüsel problemlerin aracı etkisinin değerlendirilmesidir. Bununla birlikte bu çalışmada ebeveynleşme kavramı ile ilişkili olabileceği düşünülen çocukluk çağında ebeveynlerinden birinde ya da ikisinde kronik fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık olup olmaması, ebeveynlerin boşanma durumu, ailenin gelir düzeyi ile kardeşin varlığı ve doğum sırası da değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda çocukluk çağında ebeveynleri boşanan katılımcıların ebeveynleri boşanmayan katılımcılara göre ebeveynleşme düzeylerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Literatür değerlendirildiğinde çoğu çalışmanın ebeveynlerin boşanması ile ebeveynleşme arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Jurkovic vd., 2001; Martin, 1995; Perrin, Ehrenberg ve Hunter, 2013). Nitel çalışmada da ebeveynlerin boşanmasının değil ama çocukluk çağında ebeveyn kaybının (örn. ID3 kodlu katılımcı:

“Mecburen deneyimlemek zorunda kaldım; çünkü ben annemi çok küçük yaşta kaybettim. O yüzden bir anda evin annesi rolüne büründüm. 15 yaşındayken.”) ve ebeveyn yokluğunun (ID7 kodlu katılımcı: “Babamın yokluğunu çok hissedirdim. Babama çok düşkün olduğum için. Hep derdim keşke benim babam da burada olsa belki daha farklı olabilirdi diye düşünürdüm. Belki oyun oynayabilirdim diye düşünürdüm. Belki yani kardeşimi babam gezdirir ben oyun oynardım diye düşünürdüm.”) ebeveynleşmeyi ortaya çıkaran ve/veya ebeveynleşmeyle ilgili önemli faktörler olduğu düşünülmüştür.

Çocukluk çağında ailenin gelir düzeyini düşük algılayan katılımcıların yüksek algılayan katılımcılara göre ebeveynleşme düzeylerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ile uyumlu olarak literatürde de aile içi uzun süreli ekonomik sıkıntı ve aile ekonomisinde ani değişiklik ebeveynleşme için risk faktörleri olarak gösterilmiştir (Burton, 2007; Jelastopulu ve Tzoumerka, 2013). Nitel çalışmadan elde edilen bulguların da çalışmanın bu sonucunu desteklediği düşünülmüştür. ID2 kodlu katılımcının “Babamın şirketi iflas ettiğinde ben ortaokuldaydım. Yani 13-14. Evde yeni yeni kalmaya başladığında babamın aslında o adam olmadığını, hiçbir olgunluğunun olmadığı bir sorumluluğunun olmadığı, bir ebeveyn olmadığını görmemle birlikte dinamikler değişmeye başladı. Ben kendimden daha mesul olmaya başladım. Babam beni korumuyordu, ben kendimi koruyordum.” ve “Bizim maddi olarak da durumumuz benim lise dönemimde özellikle çok kötüydü, zaten annemle babamın çöküş dönemi maddi olarak babamın çok borç getirmesi... Eve gelen hacizleri... Ben mesela bir devlet kurumuna gitmiştim. Babamın borçlarını öğrenmeye çalışıyordum. Ben böyle ne yapacağız, kapatacağız yapacak bir şey yok.” şeklinde ifadeleri olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde ID7 kodlu katılımcının da “Annem tarla, bahçe o işleri yapardı. Babam yurtdışındaydı, yetiştiremiyordu. Yeni ayrılmış, yokluk var, çocuk çok. Sürekli mecbur kaldık. Annemize yardım etmek zorundaydık. Kız çocukları olarak. Erkekler de dışarı işinde anneme yardımcı oluyordu.” şeklinde ifadesi olduğu görülmüştür. Nitel çalışma bulgularıyla da desteklenecek şekilde çocukluk çağında ailenin gelir düzeyinin düşük olmasının ya da aile için ani ekonomik değişikliklerin ebeveynleşmeye yol açan önemli faktörler olduğu düşünülmektedir. Çocukluk çağında ebeveynlerinden birinde ya da ikisinde kronik fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık bulunmasının, kardeşin varlığı ve doğum sırasının ebeveynleşme ile ilişkisi bulunamamıştır. Literatür değerlendirildiğinde doğum sırasıyla ilgili olarak

çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan bir çalışmada doğum sırası daha önce olan kardeşin diğer kardeşe göre daha fazla kardeş odaklı ebeveynleşme deneyimlediği bulunurken (Tomeny vd., 2017) diğer çalışmalarda ebeveynleşme ve doğum sırası arasında bir ilişki bulunamamıştır (Cho ve Lee, 2019; Mckenna, 1995). Kardeşe sahip olma ve dolayısıyla doğum sırasının özellikle kendisinden sonra gelen kardeşlere bakım verme yoluyla ebeveynleşmenin ortaya çıkmasını etkilediği düşünülmektedir. Yapılan nitel çalışmada iki katılımcı için özellikle kardeşe bakım vermeyle ebeveynleşme yaşantısının geliştiği ve bu yaşantının olumlu değerlendirilmediği düşünülmüştür. *ID1* ve *ID7* kodlu katılımcıların kendilerinden küçük olan kardeşleri için ebeveynleşmeyi ortaya çıkaracak şekilde fiziksel bakımı üstlendikleri; *ID7* kodlu katılımcının kendisinden büyük kardeşleri için de hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçlarını karşıladığı görülmüştür. *ID1* kodlu katılımcı, “Yani o sonuçta yetişkin bir insan sen henüz çocuksun. Doğru bir şey değil bu. Çocuğun bu kadar sorumluluğu alması. Çünkü o yaşadıklarımı, -kardeşin- hep ayak bağı olma durumunu, sanki çocukluğumu yeterince ya da gençliğimi yeterince yaşayamadığımı hissettim ben. Çok böyle pozitif hatırlamıyorum. Hep böyle bende bir ayak bağı gibi hatırlıyorum o geçmişi. Arkadaşlarımla olmak istiyordum ama olamıyordum. Ona engel oluyordu. Olursam da hani diyelim ki bir şekilde kardeşimi parkta bıraktım. Arkadaşlarımla beraberim. Bu sefer onun sorumluluğu beni yiyip bitiriyordu. Acaba başı dertte mi? Güvende mi? Bakmam lazım. Dur şöyle mi böyle mi... Beynimi meşgul ediyordu.” şeklinde kardeşine bakım vermenin zorluklarını paylaşmıştır. Benzer şekilde *ID7* kodlu katılımcının “Çocuk bakımı, çok üstlendik fazlasıyla. Kardeşlerime bakmak, büyütme bizdeydi. İstanbul’a geldikten sonra 13-14 yaşlarında falandım... 4 tane abim vardı, bekar abim. Onlarla kalıyordum. Onlara bakıyordum.” ve “Çocuksun, çok şeyden mahrum kalıyorsun. Adil olduğunu düşünemiyorsun. İsterdim ki annem evde çocuğuna baksın, yemeğini yapsın. Sen en azından git arkadaşlarıyla gez, otur toplan. İşte dersini yap. Oyna. Öyle çok ortamlarımız olmuyordu.” şeklindeki ifadelerinin kardeş bakımına ilişkin yaşadığı duygusal zorlukları yansıttığı düşünülmüştür. Nitel bulguların nicel çalışma bulgularıyla uyumlu olmadığı; ancak literatür ile uyumlu olduğu (Duryea, 2007; Tomeny vd., 2017) düşünülmüştür. Ancak nitel çalışmada değerlendirilen örneklem sayısının az olmasına dikkat edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bununla birlikte nicel çalışmada da ebeveynlerinden birinde ya da ikisinde kronik fiziksel ya da psikolojik rahatsızlığı bulunan ve bulunmayan grup ile kardeşi olan ve tek çocuk olan grubun

katılımcı sayıları arasındaki farkın da fazla olduğu görülmüştür. Grupların katılımcı sayıları karşılaştırma yapmak için yeterli olsa da uygun çıkarımlar yapmak için yeterli olmadığı düşünülmektedir.

5.2 Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçlarının Nitel Bulgularla Birlikte Değerlendirilmesi

Hiyerarşik regresyon analizi değerlendirildiğinde dikkat çeken bir bulgunun ortaya çıktığı görülmüştür. Hipotezlerde belirtilen hem ebeveynleşme hem de evlilik uyumuyla ilişkisi gösterilen kişilerarası problemlerin dışında “soğuk-mesafeli” kişilerarası problemin çift uyumu, çift fikir birliği ve duyguların ifadesi üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Soldz vd.’nin (1993) çalışması değerlendirildiğinde ebeveynleşme ve evlilik uyumuyla ilişkisi olduğu belirtilen borderline kişilik bozukluğunun kişilerarası döngüsel modelde “İntrusif-Muhtaç” alanının yakınına konumlandığı gösterilmiş; ancak model üzerinde merkeze çok yakın konumlandıkları için iyi temsil edilemediği de belirtilmiştir. Bununla birlikte Akyunus ve Gençöz’ün (2016) yaptıkları çalışmada borderline kişilik bozukluğunun soğuk-düşmancıl vektörün itaatkar ekseninde yer aldığı bulunmuştur. Buna göre hem ebeveynleşme hem de evlilik uyumuyla ilişkili olduğu görülen borderline kişilik bozukluğunun “soğuk-mesafeli” alanda da konumlanabildiği düşünülmektedir. Evlilik uyumu açısından değerlendirildiğinde soğuk-mesafeli kişilerarası davranış probleminin “başkalarına hissedilen sevgiyi ve duyguları ifade etmede, uzun vadeli sözler vermede güçlük yaşama; başkalarıyla anlaşamama ve onları bağışlayamama ile karakterize kişilerarası davranış örüntüsü” olarak açıklanmasıyla nitel çalışmada katılımcıların evlilik uyumunda duyguların ifadesi alt boyutunu bu kişilerarası problemin özellikleri doğrultusunda tanımladıkları görülmüştür. ID5 kodlu katılımcı evlilikte duygularını ifade etme alt kategorisinde “Sevgimi tam gösteremiyorum. Yani ne bileyim bu benim elimde değil. Hani öyle yapmacık da davranamam. Bu eşim değil başka bir kişi de olsa. Neyse öyle davranırım... Yapmacık ve süslü laflar edemem. Neyse odur. Sevgimi söylerim, o da bana söyler. Ama hani çok da belli edemem sevgimi. Çocuklarıma da olsun, eşime de olsun. Severim, çok severim ama sevgimi belli edemiyorum.” şeklinde bir ifadesi olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ID7 kodlu katılımcının da duyguların ifadesi alt kategorisi için “Eşim bana çok böyle mesafeli, soğuk duruyorsun falan der. Ben öyle hissetmiyorum. Çok soğuk

durduğumu da zannetmiyorum. Sadece ben böyle çok şımarıklığı sevmiyorum. Çok böyle el şakası sevmiyorum mesela. O da böyle tam aksi aynısını benden bekliyor herhalde. O sürekli böyle el şakası yapıyor, sarılıyor, geliyor öpüyor. Böyle değişik geliyor bana... Ona karşı bir şeyim olduğu için değil asla. O benim yapım herhalde. Biraz soğuk bir yapım var.” şeklinde bir açıklaması olduğu görülmüştür. Bazı katılımcıların evlilik ilişkisi içerisinde değil ancak genel ilişkilerinde, arkadaşlık ilişkilerinde soğuk-mesafeli kişilerarası probleme sahip olduklarını düşündürecek ifadeleri olduğu da dikkati çekmiştir. *ID3* kodlu katılımcı genel ilişkileri için “Mesela benim kişiliğim hep şeydi, ilk tanıştığımda sen çok soğuk duruyorsun” derler. Şu an mesela böyle bir kişilik kaldı bende. Aslında soğuk değilim ama böyle bir çizgim var. Önce gözlemliyorum, anlamaya çalışıyorum. Bunu bilinçli yapmıyorum böyle geliyor. Diyorlar ki tanıştıktan sonra “Sen çok soğuk duruyorsun aslında öyle değilmişsin”. Aslında bu soğukluğumun geldiği bir nokta var.” ifadesinde bulunmuştur. Benzer şekilde *ID7* kodlu katılımcı da kendisinin ve çevrenin kendisini nasıl algıladığına ilişkin farklılığı ifade etmiştir: “İnsanlarla çok güzel kaynaşabiliyorum. Diyaloğum çok güzel olabiliyor. Bazen arkadaşlarım sen çok candansın, böyle çok anaçsın, böyle çok anaç bir yaklaşımın var diyorlar. Candan davrandığımı söylerler... Sevdimse sevdim. Ama sevmediysem böyle uzaktan davranırım, böyle soğuk davranırım... Birisi geçen gün, daha tanışmamıştık. “Ben seni hep görüyordum dedi. Böyle ne asık suratlı kadın diyordum dedi. Şu an gerçekten utandım bu lafıma dedi. Sen çok cana yakın, çok candan biriymişsin dedi. İnsanı çok seviyorsun, çok değer veriyorsun dedi. Kırmaktan insanları korkuyorsun dedi.” Ben gerçekten öyleyim. Uzaktan böyle sert bir duruşum varmış öyle derler.”. *ID2* kodlu katılımcı ise ilişkilerine dair genel olarak şunları açıklamıştır: “Benim kabuğum vardı, bir yanlış yapan insanı silerdim. Ya da sevmezdim mesela hala güven sorunlarım oluyor.”. Ebeveynleşme ile ilişkili olan soğuk-mesafeli kişilerarası problemin borderline kişilik bozukluğu ile başkalarıyla anlaşamama ve onları bağışlayamama ile ilişkisi yönünden psikodinamik yaklaşım açısından da değerlendirilebileceği düşünülmüştür. Mahler vd. (1975) yeniden yakınlaşma evresinde annenin çocuğun özerkliğine reddedici ve kaygılı yaklaşmasıyla çocuğun kendisine ve annesine dair “iyi” ve “kötü” temsilleri bütünleştiremediği, bağımsız ve bütünlüğü olan bir kendilik duygusu geliştiremediği ifade edilmektedir (Mahler vd., 1975; akt. Vahip, 1993). Bu nedenle kişinin kişilerarası ilişkilerinde kendisine uygun gelmeyen bir tutumla karşılaştığında kendisinin “iyi” yanlarını değerlendirmeden

özsaygısının azalacağı; yetersizlik, öfke, kırgınlık gibi duyguları yoğun hissedeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte karşı tarafın da “iyi” olduğu yanları değerlendiremeyeceği, ani bir güven kaybı ile ilişkinin bozulacağı düşünülmektedir. Kendiliğinde ve karşı tarafı deneyimlemesinde “iyi” ve “kötü” temsiller bir bütün olarak var olmadığı için kişilerarası bir sıkıntıda sadece “kötü” temsilin etkisi altında kişinin kendi özsaygısı üzerine düşünmesinin, duygularını yatıştırmasının, karşı tarafın kendisini onarmasına izin vermesinin, ilişkiyi devam ettirmek için uzlaşma içinde olmasının oldukça güç olacağı düşünülmektedir. Böylece bir sıkıntı karşısında hızlıca ilişkinin sonlanacağı, araya mesafe konulacağı düşünülmektedir. Nitel bulgular da değerlendirildiğinde katılımcıların evlilik ilişkisinde ve genel ilişkilerinde soğuk-mesafeli davranmaları ya da algılanmaları, ilişkilerinde hataları affetmekte güçlük yaşamaları nedeniyle ebeveynleşmiş kişilerin soğuk-mesafeli kişilerarası probleme sahip oldukları ve bu problemin ilişkilerini etkilediği düşünülmüştür. Bu nitel çalışma ve hiyerarşik regresyon analizi doğrultusunda soğuk-mesafeli kişilerarası problemin ebeveynleşmeyle, özellikle de evlilik uyumunda duyguların ifadesi alt boyutuyla ilişkisi olabileceği düşünülmüştür. Evlilik uyumu ile kişilerarası problemleri değerlendiren sonraki çalışmalarda “soğuk-mesafeli” kişilerarası problemin de dikkate alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

5.3 Ebeveynleşme ile Evlilik Uyumu ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Baskın-Kontrolcü ve Aşırı Fedakar Kişilerarası Problemlerin Aracı Etkilerinin Nicel ve Nitel Bulgularla Birlikte Değerlendirilmesi

Ebeveynleşme ile evlilik uyumu ve alt boyutları arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı etkilerinin değerlendirildiği modellerden farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Eğitim, gelir düzeyi ve kronik fiziksel rahatsızlığın kontrol değişkenleri, ebeveynleşmenin bağımsız, çift doyumunun bağımlı ve baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı değişken olarak dahil edildiği modelin anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu sonucu ortaya çıkaran bir nedenin evlilik uyumu ve çift doyum kavramlarının birbirine benzer kavramlar olarak algılanmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Spanier ve Cole (1976) evlilik uyumu ve evlilik doyum arasında iki yönlü bir etkileşim olduğunu, iyi uyum sağlanmış evliliklerde

kişisel doyumun, mutluluğun arttığını; evlilik uyumu olumsuz olduğunda ise evliliğin mutsuzluğa yol açtığı, bir başka ifadeyle doyumun azaldığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Erbek (2005) de evlilik doyumunu yüksek olan bireylerin çift uyumlarının da yüksek olduğunu göstermiştir. Locke ve Wallece (1959) ise çift uyumunu çiftlerin evlilikten aldıkları doyum ve mutluluğa ilişkin ifadelerine göre değerlendirmiştir. Spainer ve Cole (1976) evlilik uyumunun çift doyumunu, bağlılığı, fikir birliği, duyguların ifadesi şeklinde bileşenleri kapsayan bir kavram olarak açıklarken; Erbek (2005) evlilik doyumunu daha genel ve kapsayıcı bir kavram olarak değerlendirmiştir. Öte yandan evlilik uyumu ve doyumunu arasında yüksek korelasyon olmasının benzer kavramlar olarak değerlendirilmesine yol açtığı; ancak bu korelasyonun bu şekilde yorumlanmasının yanlış olacağı, evlilik uyumu ve doyum kavramlarının birbirinden farklı kavramlar olduğu da belirtilmektedir (Yılmaz, 2001; akt. Özaydınlık, 2014). Bu çalışmada da ebeveynleşmenin çift uyumu arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkisinin ve modelin anlamlı çıkması; ancak doyumun bağımlı değişken olduğu bu modelde modelin anlamsız çıkmasının çift uyumu ve doyum kavramlarının benzer algılanması; ancak çift uyumunun daha kapsayıcı bir kavram olarak ele alınmasıyla ilgili olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte bu çalışmada çift doyumunun .63 şeklinde diğer alt boyutlar ve tüm ölçek arasında en düşük iç tutarlılık katsayısına sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların da doyum kavramına ilişkin diğer alt boyutlar ve çift uyumu arasında bir ayrım yapamadıklarını gösterdiği düşünülmüştür.

Çiftlerin bağlılığının bağımsız değişken olduğu modelde modelin anlamlı olduğu; ancak baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracılık etkilerinin olmadığı bulunmuştur. Çiftlerin bağlılığının kişilerarası problemler ve kişilik bozuklukları dışında daha önemli faktörlerin etkilediği düşünülmektedir. Spainer ve Cole'un (1976) çiftlerin birlikte geçirdikleri zamanın miktarını çift bağlılığı olarak tanımlarken bu tanımın diğer alt boyutlar kadar iyi bir şekilde tanımlanmadığı belirtilmiştir (Pittman vd., 1983). Pittman vd. (1983) ise birlikte geçirilen sürenin miktarının altında aslında karşılıklı çekiciliğin, cazibenin yattığını belirtmiştir. Spainer (1976) tarafından geliştirilen ve bu çalışmada da kullanılan "Çift Uyum Ölçeği"nin çift bağlılığına ilişkin maddeleri değerlendirildiğinde de çiftlerin belirtilen eylemleri gerçekleştirebilmeleri için karşılıklı çekiciliğin, istegın olması gerektiği düşünülmüştür. Literatür değerlendirildiğinde çiftlerin bağlılığının, çiftlerin

birbirlerine ve ilişkilerine yönelik hissettikleri çekiciliği ve birlikte geçirilen sürenin miktarını da kapsamı açısından en iyi bir sosyal değişim kuramcısı olan Levinger'in (1965) yaklaşımıyla açıklanabileceği düşünülmüştür. Levinger (1965) çiftler arasındaki bağlılığı "grup bağlılığına benzetmiş" ve grup bağlılığı için geçerli olan faktörlerin çiftlerin bağlılığı için de geçerli olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca bağlılığı evliliğin dağılması ve boşanma bağlamında da açıklamıştır. Çiftlerin bağlılığını etkileyenin, eşlerin ilişkilerine yönelik algıladıkları çekicilik, ilişkinin bozulmasına yönelik engeller ve diğer alternatiflerin çekicilik düzeyi olduğunu ifade etmiştir. Bu üç faktörün her birinin maddi, sembolik ve duygusal ödül ya da maliyet oranına göre değerlendirildiğini belirtmiştir. Evlilikte eşlerin bağlılığını etkileyen çekiciliğin karşılıklı sevgi ve saygıyı (Kelly, 1941), arkadaşlık arzusu içinde olmayı (Kirkpatrick, 1937), cinsel zevki (Locke, 1951), eşin (erkeğin) gelirini (Goode, 1962); eve sahip çıkmayı (Schroeder, 1939), eşin (erkeğin) eğitimini (Glick, 1957) ve mesleğini (Weeks, 1943), eşlerin dinlerinin (Burgess ve Wallin, 1953), eğitimlerinin (Blood ve Wolfe, 1960) ve yaşlarının (Burgess ve Cottrell, 1939) benzer olmasını içerdiğini ifade etmiştir. Çift ilişkisinin, bağlılığın bozulmasının önündeki engelleri ise çocuklara bağlılık (Goode, 1956), evliliğe olan bağ (Monahan, 1952), toplumun (Blood, 1962) ya da içinde bulunulan çevre (Ackerman, 1963) tarafından damgalanacağına ilişkin düşünce, beklenti ile yasal ya da ekonomik engeller (Jacobson, 1950) olarak açıklamıştır. Son olarak başka alternatiflerin çekicilik düzeyi açısından bir başka cinsel partneri tercih etme (Goode, 1956), bir eşin akrabalarına ve arkadaşlarına bağlılığının yüksek olması (Locke, 1951), farklı dini yönelimler (Landis, 1949), eşin (kadının) bağımsız bir gelire sahip olması (Jacobson, 1959) olarak açıklanmıştır (Levinger, 1965). Nye (1979) yaptığı bir çalışmada kişi kendi evliliğini diğer evliliklere kıyasla daha olumlu değerlendiriyorsa bunun olumlu bir karşılaştırma düzeyine işaret ettiğini açıklamış ve bunun da çift bağlılığı ile pozitif yönde bir ilişkisi olabileceğini belirtmiştir (Pittman vd., 1983). Bireylerin ilişkilerine nasıl bağımlı ve bağlı olduğunu açıklayan yatırım modeline göre de sadece ilişkiden algılanan doyumun değil mevcut alternatiflerin zayıf olarak algılanması ve çok sayıda önemli kaynağın bir ilişkiye yatırılmasının da kişinin ilişkisine ne kadar bağlı olacağını belirleyebildiği öne sürülmüştür (Rusbult ve Buunk, 2016). Nitel çalışmadan elde edilen bulguların da çiftlerin bağlılığına ilişkin literatürü destekleyen yönde olduğu düşünülmüştür. Nitel çalışmada çiftlerin bağlılığı alt kategorisine girmeyen; ancak çiftlerin bağlılığını da açıklayabileceği

düşünülen ifadelerin bulunduğu düşünülmüştür. Buna göre *ID7* kodlu katılımcının eşine yönelik şu şekilde ifadeleri olmuştur: “Eşim dışarıda nasıl sakinse, evde de aynı. Mesela kız şunu yaptı bunu yaptı, ya çocuk o boşver yapsın der. Kızım da diyalogu çok iyidir mesela. Benim eşim çok değerli bir insandır. Asla kadına el kaldırmaz. Kaldırana da aşırı kızar ve tepkisini koyar. Onun için çok şeyli bir hayatım geçmedi. Güzel bir hayatım oldu.” *ID2* kodlu katılımcı da, “Ben çok şanslıyım eşim çok olgun birisi. Onun çok daha olgun düşünmesi, maddi, manevi konularda yaşadığım kötü şeylerde bana ne yapmamam gerektiğini gösteriyor. Eşim daha sinirlenmeye eğilimlidir. Ben gözümü açtığımda bağırان anne baba ile uyandığım için, o bende bir travma, o yüzden daha sakinimdir. İlişkimizde o benden sakin kalmayı öğrendi, ben ondan sevgiyi öğrendim.” şeklinde ifadeleri olduğu gözlenmiştir. Literatürle uyumlu olarak belirtilen nitel bulgulara göre evlilik içerisinde karşılıklı sevgi ve saygının olması, arkadaşlık ilişkisi içerisinde sahip olunan kişisel özelliklerin birbirilerini olumlu anlamda etkilemesi, eşin özelliklerinin değerli bulunmasının çiftlerin bağlılığını olumlu açıdan etkilediği düşünülmektedir. Çiftlerin bağlılığını olumsuz etkilediği düşünülen bir eşin akrabalarına ve arkadaşlarına bağlılığının yüksek olması (Locke, 1951) durumunun nitel çalışmada *ID5* kodlu katılımcıdan elde edilen bulgu ile uyumlu olduğu düşünülmüştür. *ID5* kodlu katılımcının “Eşim bir şeyleri çözümlemeden direk bana geldiği için yine ben çözüyorum. Bensiz çözemiyor diyeyim. Ya da bensiz çözmek istemiyor. Onun işine de geliyor. Her yerde insanlar alısınca çözen biri var deyip onun üzerine yükleniyorlar. Eşim de aynı kendi evinde aynı şeyleri, sorumlulukları yüklenmiş... O yüzden beraber bazı şeyleri paylaşıyoruz ama onun ailesinden çok yük geldiği için ailedekileri benim üzerime atıyor. Hani çözümü sen bul diye. Eşim kendi anne, baba ve kardeşine çözüm adamı deyim artık.” şeklindeki ifadeleri eşinin akrabalarına bağlılığının yüksek olmasından dolayı evlilik ilişkisine olan kendi bağlılığının olumsuz etkilendiği düşünülmektedir. Bununla birlikte Levinger’in (1965) çiftlerin bağlılığını etkileyen unsurlardan özellikle eşlerin ilişkilerine yönelik algıladıkları çekicilik ve diğer alternatiflerin çekicilik düzeyinin maddi, sembolik ve duygusal ödül ya da maliyet oranına göre değerlendirilmesinin psikodinamik yaklaşım açısından da açıklanabileceği düşünülmüştür. Kohut’un (1971) özellikle anne-çocuk ilişkisinde aynalanma, idealleştirilme ve ikizlilik ihtiyaçlarının karşılanmamasının yetişkinlikte evlilik ilişkisine, yakın ilişkilere bağlılıkla ilişkili sıkıntılara yol açacağı düşünülmektedir. Aynalanma ihtiyacı az ya da travmatik bir hayal kırıklığı ile

karşılaştığında kişinin kendi sınırlılıklarını ve güçlü olduğu yanları bilememesi, gerçekçi istekler ve hedefler belirleyememesi, bu istek ve hedefleri takip etme ve gerçekleştirme konusunda sıkıntılar yaşamasıyla sonuçlanacağı belirtilmiştir (Banai, Mikulincer ve Shaver, 2005.). İdealleştirme ihtiyacını karşılamada yaşanan hayal kırıklığı ani ve büyük olursa kişinin ilk idealleştirilen kusursuz ve sınırsız gücü olan ebeveyn temsiline bağlı kaldığı; sonraki yakın ilişkilerinde yönetileceği ve onay alabileceği, idealleştirebileceği bir nesne arayışına gireceği belirtilmektedir. İkizlilik ihtiyacı travmatik bir hayal kırıklığı ile karşılaştığında ise kişinin kendi özelliklerinin kabul edildiğini, değerli bulunduğunu hissedemediği; böylece yalnız hissedeceği ve sosyal olarak izole olacağı bir yaklaşım benimseyebileceği belirtilmiştir (Kohut, 1971; akt. Akça, 2017). Buna göre kişinin özellikle idealleştirme ihtiyacı karşılanmadığında ve yetişkinlikte idealleştirebileceği bir eşe sahip olduğunda evlilik ilişkisinde bağlılığının yüksek olacağı düşünülmektedir. Ancak bu bağlılığın eşin kişinin onay alma ihtiyaçlarını karşılamaya devam ettiği sürece görülebileceği, ihtiyaçlar karşılanmadığında idealleştirmenin yerine değersizleştirmenin gelebileceği ve bağlılığın azabileceği düşünülmektedir. Kişinin aynalanma ihtiyacı karşılanmamışsa kendiliğinde sağlıklı bir narsisizm geliştiremediği için bir başkasını idealleştirme ve ona bağlı kalma yoluyla kendi sınırlılıklarını ve gücünü uygun bir şekilde değerlendiremediği için yaşayabileceği hayal kırıklığına, isteklerini belirleme ve takip etmedeki güçlüğüne karşılık bir telafi sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak eş kişinin değerlendirmesinde idealleştirdiği özelliklerden farklı bir tutum sergilerse bağlılığın benzer bir şekilde azalacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte kişinin ikizlilik ihtiyacı karşılanmamışsa kendisinin değerli olduğunu ve kişisel özelliklerinin kabul gördüğünü deneyimleyemediği için sahip olduğu eşin dışında başka alternatifleri değerlendirmeyeceği ve böylece eşine olan bağlılığın yüksek olacağı düşünülmektedir. Bu açılardan değerlendirildiğinde aynalanma, idealleştirme, ikizlilik kendilik nesnesi ihtiyaçlarının uygun bir şekilde karşılanmadığında, farklı sebeplerle ve kendi değerlendirmesine uygun bir eşe sahip olduğunda kişinin bağlılığının yüksek olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte kendilik nesnesi ihtiyaçlarının karşılanmamasının bağımlılık, düşük özgüven, duygusal kırılma ve duyguları yoğun yaşama hissi, hayal kırıklığı ve utançtan korunmak için sosyal olarak mesafeli kalma, sosyal çekingenlik ile karakterize kırılma narsisizm ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Akça, 2017). Bu açıdan değerlendirildiğinde_kırılma narsisizmin de belirtilen ilgili şartlar sağlandığında

kişinin evliliğine ilişkin bağlılığını yüksek algılaması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda çiftlerin bağlılığı açısından kırılğan narsisizmin de değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmüştür. Özetle çift ilişkisinde algılanan bağlılığa sahip olunan kişilerarası problemde daha çok partnerin sahip olduğu demografik ve kişisel özelliklerinin, eşlerin birbirlerine tutum ve davranışlarının, evlilik birliğine ait özelliklerin, kişinin kendisini ve eşini algılayış biçiminin ve dışsal faktörlerin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bu faktörlerin sadece ilişkinin bozulmasına ve boşanmaya yol açarak görünür bağlılığın bitmesini değil evlilik ilişkisinde beraber geçirilen zamanın miktarını ve altında yatan karşılıklı çekiciliğe göre algılanan çift bağlılığını da etkilediği düşünülmektedir.

Ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı etkileri değerlendirildiğinde sadece aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ebeveynleşmenin duyguların ifadesini aşırı fedakar kişilerarası problem üzerinden yordadığı; aşırı fedakar kişilerarası problem arttıkça duyguların ifadesinin azaldığı gösterilmiştir. Spainer'ın (1976) duyguların ifadesi olarak cinsel deneyimi ve sevgi ifadesini temel aldığı gözlenmiştir. Andersen (1987) kişiliği ve iletişimi “yakın akrabalar” kabul etmiş; Richmond ve Marin (1998) de kişinin iletişim şeklini belirli bir şekilde iletişim kurma eğilimi olarak ifade etmiştir. Buna göre sahip olunan kişilerarası problemin karşılıklı ilişkide duyguların ifadesini, iletişim şeklini etkileyeceği düşünülmektedir. Norton (1978) baskın, rahat, arkadaş canlısı, açık, çekişmeli, dramatik, etkileyici, dikkatli ve izlenim bırakmaya odaklanan şeklinde dokuz iletişim şekli tanımlamıştır. Bu iletişim şekillerinden açık, baskın ve çekişmeli iletişim tarzlarının duyguların ifadesi ve kişilerarası problemler açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Baskın iletişim tarzında karşısındakinin iletişimdeki rolünü azaltmaya odaklanıldığı; baskın iletişim tarzının tartışma ve çatışmayı içeren iletişim ile karakterize çekişmeli iletişim tarzıyla da ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Açık iletişim tarzı duyguların, inançların, düşüncelerin kişinin zihninden geçtiği gibi ifade edilmesi olarak açıklanmıştır. Bu iletişim şekillerinden açık iletişim tarzının duyguların ifadesi ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Evlilik uyumuyla ilişkisi bulunan ve baskın-kontrolcü ile aşırı fedakar kişilerarası problem alanlarına denk gelen kişilik bozukluklarının mazoşist, narsisist ve bağımlı kişilik bozuklukları olduğu gösterilmiştir. Caparrós ve Hoz'un (2013) yaptıkları bir çalışmada aşırı fedakar kişilerarası problem ile karakterize bağımlı kişilik bozukluğunun çekişmeli

ve baskın iletişimi negatif yönde yordadığı; açık iletişim tarzıyla bir ilişkisi olmadığı bulunmuştur. Aşırı fedakar kişilerarası problem ile karakterize mazoşist kişilik bozukluğunun ise çekişmeli iletişim tarzıyla pozitif, açık ve baskın iletişim tarzıyla negatif yönde bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Son olarak yine baskın-kontrolcü kişilerarası problem ile karakterize narsisistik kişilik bozukluğunun açık ve baskın iletişim tarzlarını pozitif yönde yordadığı gösterilmiştir. Narsisist kişilik bozukluğu her ne kadar açık iletişim tarzıyla ilişkili bulunsada iletişim şeklinin karşı tarafı kontrol ve manipüle etmeye dayalı duyguların ifade edildiği, baskın bir özellik taşıdığı düşünülmektedir. Waldherr ve Muck (2011) yaptıkları bir çalışmada iletişim tarzları ile kişilerarası döngüsel modeli bütünleştirmişlerdir. Buna göre baskın-kontrolcü kişilerarası problem alanında kişinin iletişim kurarken baskın ve kendine güvenen bir şekilde iletişim kurmasıyla karakterize girişken (assertive) iletişim tarzının ve aşırı fedakar kişilerarası problem alanında ise kişinin iletişimde verdiği duygusal tepkilerle karakterize duyarlı (responsive) iletişim tarzının konumlandığı gösterilmiştir. Belirtilen iletişim tarzlarını ifade eden örnek maddelere bakıldığında girişken iletişim tarzının baskın (“Çoğu tartışmada tartışılacak konuyu dikte eder”), duyarlı iletişim tarzının karşısındaki kişiyi rahatlatmaya yönelik (“Birisi iyi hissetmediğinde her zaman onu rahatlatacak bir sözü vardır.”) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kişilerarası döngüsel modelde baskın-kontrolcü kişilerarası problem karşı tarafı kontrol etme, manipüle etme, agresif davranışlar sergileme olarak tanımlanırken; aşırı fedakar kişilerarası problem başkalarını memnun etmek için fazla çaba harcama, başkalarının ihtiyaçlarını ön plana koyma şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre evlilik ilişkisinde baskın-kontrolcü kişilerarası problemin sevgi ve cinsellik şeklindeki duyguları ifade etmeyle ilişkisi olmadığı; baskın-kontrolcü kişilerarası probleme sahip kişinin eşiyle iletişimde daha çok baskın gelmeye, tartışma çıkarmaya, çatışmayı yönetmeye odaklandığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasında baskın-kontrolcü kişilerarası problemin aracı etkisinin olmadığı düşünülmüştür. Aşırı fedakar kişilerarası probleme sahip eşin hem olumlu hem de olumsuz duygularını ifade etmektense eşinin duygularına ve durumuna odaklandığı, eşine duyarlı olduğu ve eşine göre bir iletişimi ve yaklaşımı olduğu düşünülmektedir. Aşırı fedakar kişilerarası problem duyguların ifadesi ile ilişkili olsa da bu kendi duyguları değil karşısındaki kişinin duygularına, sevgi gösterilmesine yönelik taleplerine, cinsel isteğine duyarlı ve kapsayıcı olmasıyla ilişkili olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bununla birlikte

aşırı fedakar kişilerarası problemle ilişkili mazoşist kişilik bozukluğunun da açık iletişimle negatif yönde bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Bu doğrultuda aşırı fedakar kişilerarası problemin duyguların ifadesi ile ilişkili olduğu ancak negatif yönde bir ilişkisi olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın hipotezlerinde belirtildiği gibi ve literatürle de uyumlu olarak ebeveynleşme ve çift uyumu ile fikir birliği arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkisinin olduğu bulunmuştur. Ebeveynleşme düzeyi arttıkça baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problem düzeyinin arttığı çift uyumu ve çift fikir birliğinin azaldığı gösterilmiştir. Nitel çalışmadan elde edilen bulguların özellikle ebeveynleşme ile çift fikir birliği arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkisini desteklediği düşünülmüştür. Buna göre *ID3*, *ID5*, *ID6* ve *ID7* kodlu katılımcıların çift fikir birliği hakkındaki açıklamalarının önemli olduğu düşünülmektedir. *ID3* kodlu katılımcı, “Mutlaka ben bir şeyi destekliyorsam onun aklıma öyle yaptığı için değil de sebeplerinin sonuçlarının nedenlerini düşünerek daha böyle gerçekçi olarak ortaya koyuyorum. Eğer ki bir fikir ayrılığı olacaksa benim söylediğim yapılmasa bile dönüp dolaşıp benim söylediğime geliyor iş aslında. O yüzden artık daha ben burada lider rolündeyim.” şeklinde bir ifadesi olduğu gözlenmiştir. *ID7* kodlu katılımcı, “Daha çok eşim fikir alır. Böyle mi yapsam acaba, nasıl yapayım diye... Ben daha çok yönlendiririm. Böyle yapalım, şöyle yapalım diye... Haber vermediği de olur ama genellikle fikir alır sürekli sorar.” ifadelerinde bulunmuştur. *ID6* kodlu katılımcı ise “Ben daha kararlı, ileri görüşlü, bilgili ve duyarlıyım. Eşim daha kaba, daha korkak, hani daha çekingen, ileriye dönük adımlarla ilgili çok zor karar verir. Eşimle aramdaki en büyük sıkıntı çocukların terbiyesi, edebi ve haklarına girmesi yani dövmüyor falan öyle değil ama çocukları rencide ediyor. Gayet bilinçli bir şekilde, gayet olgun bir şekilde, düzgün cümle kullanarak yaptığının yanlış olduğunu söylüyorum. Bunu kabul etmediğimi net bir şekilde söylüyorum.” şeklinde çift fikir birliğinde eşiyile olan farklılığa değinmiştir. Belirtilen nitel çalışma bulgularına göre ebeveynleşme deneyimi olan katılımcıların evliliklerinde baskın-kontrolcü olarak değerlendirilebilecek şekilde aile içinde kararları daha çok kendilerinin aldığını; eşlerin de alınacak kararlar ya da sorunlarla ilgili çözümleri eşlerine bıraktıkları düşünülmektedir. Bu doğrultuda eşlerin bir sorun ya da verilecek bir kararla ilgili ortaklaşa düşünüp, fikir birliğine varılmadığı; ebeveynleşme deneyimine sahip katılımcıların kararları ya da

görüşlerinin uygulandığı, tek taraflı bir karar verme sürecinin olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda nicel bulgularla da tutarlı olarak ebeveynleşme düzeyi arttıkça baskın-kontrolcü kişilerarası problem artmakta, böylece çift fikir birliği azalmaktadır. Ebeveynleşme ve çift fikir birliği arasındaki ilişkide aşırı fedakar kişilerarası problemin de aracı etkisini destekleyen nitel çalışma bulguları olduğu düşünülmüştür. ID5 kodlu katılımcının ifadesinin temelde çift doyumunu alt kategorisinde yer alsa da çift fikir birliğine ilişkin de bilgi verdiği ve önemli olduğu düşünülmüştür. ID5 kodlu katılımcı, “İlk evlendiğimde yeni evlilik döneminde bocaladım. Ama ondan sonra eşim de alıştı. Şimdi de evde çözümleri ben kurarım. Eşim de bana sorar bir şey olduğunda. Ya da onun da arkadaşının da bir sorunu olduğunda... Herkese yardımcı olmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar çözmeye çalışıyorum.”, “Eşim de aynı kendi evinde aynı şeyleri, sorumlulukları yüklenmiş... O yüzden beraber bazı şeyleri paylaşıyoruz ama onun ailesinden çok yük geldiği için ailedekileri benim üzerime atıyor. Hani çözümü sen bul diye. Aynı şeyi ailede o da anne-babasına, kardeşlerine yükleniyor, onlara çözüm adamı deyim artık.” ve “Çok erken yaşta olgunlaştım yani. Sorumluluklar üstlendim. Hep ben sorumluyum, hep ben üstesinden gelmeliyim. Bu sorunu ben çözmeliyim.” şeklinde ifadeleri olduğu gözlenmiştir. Buna göre ebeveynleşme deneyiminin herkesin her ihtiyacını karşılamayı, destek olmaya çalışmayı, sorumluluk almayı kapsayan bir şekilde aşırı fedakar kişilerarası problem ile ilişkili olabileceği, bunun da kişi istemese dahi evlilik ilişkisinde kararları almanın, sorunlara çözüm bulmanın kendisine kaldığı, eşiyile fikir birliği oluşturmaktansa baskın-kontrolcü kişilerarası problemdeki gibi fikir birliğine varmanın tek taraflı bir duruma dönüşmesiyle sonuçlandığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda nicel çalışma sonuçlarıyla uyumlu olarak ebeveynleşme deneyiminin şiddeti arttıkça aşırı fedakar kişilerarası problemin arttığı ve böylece çift fikir birliğinin azaldığı düşünülmektedir.

5.4 Nitel Bulguların Nicel Bulgular ve Literatür ile Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi

Literatür değerlendirildiğinde ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü (İşmen, 2022; Jones ve Wells, 1996) ve aşırı fedakar (Büyük, 2020; Valleau vd., 1995; Wells vd., 1999; West ve Keller, 1991) kişilerarası problem ile ilişkisi gösterilmiş, hipotezlerde yer almış ve nicel çalışmada bu ilişkiler gösterilmiştir. Nitel çalışmada da

ebeveynleşmenin en önemli etkilerinin kişilik ve kişilerarası ilişkiler üzerine olduğu gözlenmiştir. Kişilik ve ilişkiler üzerine etkileri değerlendirildiğinde literatüre ve nicel bulgularla uyumlu bir şekilde ebeveynleşmenin baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerle ilişkili olduğu düşünülmüştür. Örneğin *ID2* kodlu katılımcının “Annemin rolünü oynadığım arkadaşlarım oluyordu yani daha sert davrandığım, annem gibi davrandığım kamçılayarak değiştirmeye çalıştığım. Herhalde başkalarının sorunlarına biraz burun kıvrırmak, biraz üstten bakmak, o özgüvensizliği kendini beğenir bir halden bakmak gibi olabilir. Sert olduğumu hatırlıyorum, kaba, sert bir yerden konuştuğumu.” şeklinde bir ifadesi olmuştur. *ID6* kodlu katılımcının ise “Beni olgunlaştırdı, daha iyi oldu. Para yönetimini çok iyi öğrendim, zamanlamayı, organizasyonu çok iyi öğrendim, insanların duygularını okumayı baya baya öğrendim, zihinlerini okumuyorum ama hareketlerinden davranışlarından üzgün, kırgın ya da sinirli veya neye ihtiyacı olduğunu çözebiliyorum. Daha duyarlı bir insan olduğumu düşünüyorum.” ve “Abla diyorlardı, potansiyelin çok yüksek. Hepimizle tek tek çok ilgileniyorsun; ama yuva kur evlen bizi rahat bırak, biraz da senden kurtulalım gibiydi, yani kurtulma kelimesini kullanmıyorlardı da biraz da git başkalarına bulaş gibisinden ama senin de hayatın olsun gibi söylüyorlardı.” şeklinde ifadeleri olduğu gözlenmiştir. *ID5* kodlu katılımcı ise “Bazen de kızarım her şeye karışıyorsun, herkese karışıyorsun diye kızıyorum kendime. Ama elimde değil o an mutlaka müdahale etmek durumunda hissediyorum kendimi.” demiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak belirtilen katılımcıların ilişkilerinde sert, yönlendirici, kontrol eden ve karşısındaki kişinin konumuna göre davranışlar sergileyen kişilerarası bir ilişki tarzına sahip oldukları düşünülmüştür. Bunun da kişilerarası davranış problemlerinden baskın-kontrolcü kişilerarası problem tanımına uyduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcıların ilişkilerinde aşırı fedakar kişilerarası probleme sahip olduğu düşünülen ifadeleri olduğu değerlendirilmiştir. Örneğin *ID7* kodlu katılımcı çocuklarıyla ilişkilerinden bahsederken “Çocuklarıma daha fazla ilgi veririm, onlarla daha fazla ilgilenirim. Sürekli ilgilenirim, giderim gelirim, hiçbir toplantılarını atlamam. Etkinliğini atlamam. Elimi hiç çekmem yani. Bu sene tutturdular, biz okula kendimiz gideceğiz diye. Ben kendim götürür getiririm çocuklarımı. Güvenemem, korkarım bir şey olur diye. Bu sene kendimiz gideceğiz dediler. Kendileri gidiyor ama balkondayım. Hiç bırakmam yani. Acaba diyorum ben mi çok pımpirikliyorum. Çok sıkılırlar mı, bunaltır mıyım? Bunaltır mı çocuklar? Biraz biraz işte okula kendileri gidip geliyorlar. Ama bırakmam.” ifadelerini kullanmıştır.

ID5 kodlu katılımcının ise nitel bulgulara belli bir kategoriye yerleştirilemeyen ama önemli olduğu düşünülen şu ifadesi olmuştur: “Bazen hoşuma gidiyor bu durum. Onlara bir faydam dokunuyor, onları yönlendiriyorum. Artık zevk alıyorum, hoşuma gidiyor. Bazen sıkılıyorsun tabi ki. Senin de desteğe ihtiyacın oluyor. Ama ne bileyim başka bir kişi sana destek olacakmış gibi hissedemiyorsun. Çünkü hep kendin çözdüğün için olayları kendi kendine kendi içinde çözmeye çalışıyorsun.”. Bununla birlikte aynı katılımcının “Çok erken yaşta olgunlaştım yani. Sorumluluklar üstlendim. Hala daha herkese destek olmaya çalışıyorum.” şeklinde ifadesinin de olduğu gözlenmiştir. Belirtilen bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların çocuklarının ya da çevresinin ihtiyaçlarını aşırı karşılamaya çalıştığı, bu ihtiyaçlara karşı çok yardımsever ve cömert davrandığı, kendilerinin ihtiyacı olsa da başkalarının ihtiyaçlarına öncelik verdikleri ve onları karşıladıkları düşünülmüştür. Bu doğrultuda ebeveynleşme yaşantısına sahip katılımcıların aşırı fedakar kişilerarası probleme de sahip oldukları düşünülmüştür. Bulgular değerlendirildiğinde aynı katılımcıların (ID5 ve ID7) hem baskın-kontrolcü hem de aşırı fedakar kişilerarası problemi düşündüren bir ilişki kurma tarzına sahip oldukları düşünülmüştür. Kişilerarası döngüsel modelde baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemler düşmanca-baskın ve arkadaşça-baskın alanlarında yer almaktadır (Alden vd., 1990). Buna göre aşırı fedakar kişilerarası problem arkadaşça bir alanda yer alsa da başkalarını memnun etmede fazla çaba harcama, onların ihtiyaçlarını ön plana koyma ve çok yardımsever olma yoluyla karşısındaki kişi üzerinde bir baskınlık kurduklarını, onları bu şekilde kontrol ettikleri düşünülmüştür. Buna göre literatür ile uyumlu olarak baskın-kontrolcü veya aşırı fedakar kişilerarası probleme sahip katılımcıların farklı yaklaşımlar kullanarak aslında temelde kişileri kontrol ettikleri düşünülmektedir.

Nitel çalışma bulgularının nicel çalışma bulgularını desteklediği ya da farklılaştığı sonuçlar dışında sadece nitel çalışmanın ebeveynleşme ve kişilerarası problemlere ilişkin literatürü destekleyen ve katkı sağlayacağı düşünülen bulguları da içerdiği düşünülmüştür.

Nitel çalışma bulgularından elde edilen en dikkat çekici bilginin yetişkin rolü üstlenme deneyiminin bu rol kim için üstlenilmişse o kişi vefat edene (bknz. Tablo 4.17 “Yetişkin rolünü üstlenme süresi” ana kategorisi, örn. ID4), büyüyene (bknz. ID7) ya da evlenene (bknz. ID3) kadar devam ettiği gözlenmiştir. Eğer yetişkin rolü üstlenilen kişi hala yaşıyorsa duygusal ve/veya fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaya

devam ettiği görölmüştür (bkz. Tablo 4.17 “Yetişkin rolünün devamlılığı” ana kategorisi, örn. ID2). Bununla birlikte katılımcıların yarısı yetişkin rolünü üstlenmeye çocukluk çağında başladıklarını, yarısı da ergenlik çağında başladığını ifade etmiştir. Literatür değerlendirildiğinde yetişkin rolü üstlenmeye erken yaşta başlanması ve uzun sürmesi çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmiştir (Cho ve Lee, 2019; Jurkovic, 2014; LeGoff, 2001). Ancak yapılan nitel çalışmada yetişkin rolü üstlenme deneyimi sürsün sürmesin ve/veya çocukluk çağında başlasın başlamasın olumsuz duyguların sürdüğü, kişilik ve ilişkiler üzerine olumsuz etkilerinin olduğu görölmüştür. Örneğin çocukluk çağında başlayan ve kardeş odaklı ebeveynleşme yaşantısına sahip ID1 kodlu katılımcı ebeveynleşme deneyimine yönelik olumsuz duygularının sürdüğünden bahsetmiştir: “Annem işten ayrılmıştı, çok işte sosyallikten uzak kalmıştı da, o da işte zor durumlar geçiriyordu falan diyerek hep böyle justify etme, yani onun neden böyle yaptığına dair justify etmek üzerine şeyim oldu, böyle yıllar yılı. Sonradan hatırlamıyorum, bir kitap ya da seminer vesilesi ile niye justify ediyorsun ki. Niye justify etme ihtiyacı duyuyorsun ki? ile yüzleştim. Sonra ne zamanki böyle olması gerekmiyordu ile yüzleştim, biraz daha iyi geldi bana. Sanki daha rahat üstesinden geldim o şeyin. Travma demeyeyim ben buna ama sırt ağrısı ya da şey ağrısı gibi bir şey. Gençliğimi yaşayamadım, yaşamak istediğim gibi yaşayamadım şeyi var. Onun üstesinden gelmek için biraz daha iyi geldi.”. Ergenlik yıllarında başlayan ve hala devam eden bir ebeveynleşme yaşantısı tanımlayan ID2 kodlu katılımcının ise kişiliğinin olumsuz etkilenen yanlarından bahsettiği görölmüştür: “Kimseye güvenemiyorsunuz güven duygunuz yok.” ve “Annemin rolünü oynadığım arkadaşlarım oluyordu yani daha sert davrandığım, annem gibi davrandığım kamçılayarak değiştirmeye çalıştım. Herhalde başkalarının sorunlarına biraz burun kıvrırmak, biraz üstten bakmak, o özgüvensizliği kendini beğenir bir halden bakmak olabilir. Sert olduğumu hatırlıyorum, kaba, sert bir yerden konuştuğumu. İlişkilerde çok daha ılımlı bir yerdeyim ve daha yumuşak bir yerdeyim öyle sert değilim artık.” Bu bilgiler değerlendirildiğinde nitel çalışmada literatürden farklı olarak erken ya da geç başlangıçlı ebeveynleşmede ve ebeveynleşme süresinin uzun ya da kısa olmasına göre ebeveynleşmenin olumsuz etkileri açısından bir fark olmadığı düşünülmüştür.

“Ebeveynleşmenin şiddetini etkileyen durumlar” ve “Geçmişte yetişkin rolü üstlenmeyi pekiştiren destekler” ana kategorileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde çevrenin ve geniş ailenin hem ebeveynleşmenin etkilerinden

koruyucu/ebeveynleşmeyi pekiştirici hem de ebeveynleşmenin şiddetini arttırıcı bir konumda yer alabildiği görülmüştür. Bununla birlikte anne ve baba tutumlarının, yetişkin rolü üstlenmeyi pekiştirdiği gibi aile içi ilişkilerle birlikte ebeveynleşmenin olumsuz etkilerine karşı koruyucu olduğu görülmüştür. Yapılan bir çalışmada çocukluğunda anne-baba odaklı duygusal ebeveynleşme deneyimine sahip çocukların yetişkinliklerinde depresif semptomlara sahip olduğu; ancak çocuklukta babadan algılanan sevginin yetişkinlik döneminde çeşitli sorunların ortaya çıkmamasında koruyucu bir faktör olduğu bulunmuştur (Schier vd., 2015). Yapılan nitel çalışmada ID7 kodlu katılımcının ifadelerinin bu bulguyu destekler nitelikte olduğu düşünülmüştür. ID7 kodlu katılımcının babasıyla ilişkisini “Eşim seni neden hep bu kadar öne atıyorlar? Diyorum ki bilmiyorum hayatım, ben de bilsem. Çünkü babam bana çok güvenir ve fikirlerime çok güvenir. Benim tavırlarıma, hareketlerime çok güvenir. Duyarım mesela çok severmiş, çok da değer verirmiş. Bu küçüklükten gelen bir şey, ama hep bebeklikten gelen bir şey” şeklinde tarif etmiştir. Aynı katılımcı aile içi iyi ilişkileri ve ebeveynleşme yaşantısına yönelik şu ifadelerde bulunmuştur: “Çocuklar dışarıda oynardı, biz oynayamazdık. Annem derdi çocuk ağlıyor, çocuğa bakın, çocuğu gezdirin. Çocuğu doyurun, çocuğu yıkayın. Sürekli öyleydi. O yönlerden evet biraz çocukluğumu o an çok fazla yaşayamadım. Ama şeydi işte biraz böyle geçimsizlik, huzursuzluk olmadığı için bizi çok rahatsız etmedi.” Buna göre aile içi ilişkilerin iyi olması ve babadan algılanan sevgi ve desteğin ebeveynleşme deneyiminin olumsuz etkilerini azalttığı ve yetişkin rolünü üstlenmeye devam etmede pekiştirici bir faktör olduğu düşünülmüştür. Çevre ve geniş ailenin ebeveynleşmeye olan etkileri sosyal destek bağlamında değerlendirilmiştir. Yapılan bir çalışmada duygusal ve araçsal sosyal desteğin ebeveynleşme ve stres arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olduğu bulunmuştur (Wingsiong, 2015). Benzer şekilde çocukluğunda yüksek düzeyde ebeveyn odaklı ebeveynleşme algılayan çocuklar arasında algılanan sosyal desteğin düzenleyici bir etkisi olduğu; düşük sosyal desteğe sahip çocukların yüksek düzeyde stres bildirdikleri bulunmuştur (Fair, Tomeny, Riley ve Barry, 2014; Tomeny vd., 2017). Literatürden elde edilen bu bulguların yapılan nitel çalışmada da desteklendiği görülmüştür. ID3 kodlu katılımcı çocukluğunda çevreden aldığı destekle ilgili “Lisede bir erkek arkadaşım vardı, onun annesinden çok destek buldum. Çok duygusal destek gördüm. Bir kişiden, hiçbir şeyim olmamasına rağmen. Çok üzgün bir dönemde olduğum için daha böyle neşeleneceğim her ortama beni de dahil ediyorlardı. Doğum günü olsun, yılbaşı

eğlencesi olsun, aile toplantıları... Mutlaka arıyordu zorla hazırlan gelip seni alıyoruz. Havam değişsin, ortamım değişsin şeklinde dahil ediyorlardı beni.” şeklinde ifadeleri olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ID6 kodlu katılımcının da geniş ailesinden aldığı destekle ilgili “Dedem bana sen çok şerefli, çok izzetli bir insansın çok iyisin, bu çocuklara para gönderip duruyorsun kendinle ilgilen derdi. Dedem bizi çağırırdı, beni en başa oturturdu. Derdi sen en başa otur. Sen hak ediyorsun.” şeklinde ifadeleri olduğu görülmüştür. Yapılan nitel çalışma bulguları ve literatür değerlendirildiğinde babadan algılanan sevgi ve desteğin, çevreden ve geniş aileden algılanan sosyal desteğin ve iyi aile içi ilişkilerin olmasının hem duygusal hem de fiziksel ebeveynleşmenin olumsuz etkilerine karşı koruyucu olduğu ve yetişkin rolünün devamlılığını pekiştirdiği düşünülmüştür. Bununla birlikte yapılan nitel çalışmada çevre ve geniş aile üyelerinin ebeveynleşmenin olumsuz etkilerini arttırıcı bir etkisinin de olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 4.17)

Adalet algısı ana kategorisi değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunun çocukluk çağı ebeveynleşme yaşantılarının adil olmadığını düşündükleri gözlenmiştir. Bununla birlikte katılımcıların hepsi ebeveynleşme yaşantılarına yönelik olumsuz duygularını ifade etmiştir. Örneğin ID3 kodlu katılımcı ebeveynleşmeye ilişkin adalet algısına yönelik “Adı üstünde çocuksun yani yaş itibari ile adil olmadığını düşünüyorum. Bir de evde tek kızdım dediğim gibi yani diyelim üç kız kardeş olsaydık belki daha paylaşımcı olacaktık. Tek bir kız olduğumdan dolayı adil olmadığını düşünüyorum. Hani babam da abim de yardımcı oluyordu ama onlar çalıştığı için sanki ben daha boştaymışım gibi bende daha çok sorumluluk birikmişti.” ifadelerinde bulunurken, ebeveynleşmeye ilişkin duygularına yönelik “Çocukluğumu yaşayamadım. O zaman sanki kendimi 40 yaşında gibi hissediyordum.” şeklinde olumsuz duygularını belirtmiştir. Literatür değerlendirildiğinde Jurkovic (2014) çocuğun ebeveynleşme yaşantısına yönelik adalet algısında gerçekleşen bir bozulmanın çocuğun kendisinin, ebeveynlerinin, toplumun bu yaşantıyı kabul edip etmemesine bakılmaksızın çocuğun sömürülmesi olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bunun yıkıcı ebeveynleşme olduğunu belirtmektedir. Jankowskia, Hooper, Sandage ve Hannah (2013) yaptıkları bir çalışmada algılanan adaletsizliğin ebeveynleşme ve psikopatolojiler arasındaki ilişkide bir aracı etkisi olduğunu göstermiştir. Ebeveynleşme düzeyi arttıkça algılanan adaletsizliğin ve psikopatoloji düzeyinin arttığı bulunmuştur. Literatür ve nitel çalışma bulguları değerlendirildiğinde ebeveynleşmenin ne olursa olsun (örn.

koruyucu faktörler) adil olarak değerlendirilmediği; olumsuz duygular ve sonuçlarla ilişkili olduğu düşünülmüştür.

Nitel çalışmadan elde edilen bulgulara göre “İstekleri yapmaya ilişkin engeller” şeklinde bir alt kategorinin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kategoride katılımcılar ebeveynleşme deneyimi nedeniyle gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştirmedikleri isteklerinden bahsetmişlerdir. *ID1* kodlu katılımcı “Uzunca bir süre çocuk sahibi olmak istemedim mesela. O sorumluluk beni o kadar yordu ki diyeyim, çocuk sahibi olma fikrini böyle şey yapmadım. Kardeşimle yaş farkımız çok fazla. Hiç böyle bir kardeş ilişkisini yaşayamadık. O yüzden ben eskiden iki çocuk isterdim. İki çocuk olursa da maksimum 4-5 yaş fark olmalı ki o şey olmasın. Benim yaşadığımı o yaşamasın diye. O 4-5 yaş fark arasında çocuk yapamadık. Ondan sonra da dedim ben yapmam yani. Kendim yaşadım. Burada bir kardeş ilişkisini yaşaması gerektiği zaman yaşayamıyor. O durumda hani kardeş yapmak için yapmanın anlamı yok diyerek tek çocukta kaldım mesela” şeklinde çocuğa yönelik çelişkilerini ve engellerini dile getirmiştir. *ID2* kodlu katılımcı “Durumu olmayan aile olarak hep şu zihniyetle yetiştirildik. İyi para kazanılacak bir işe girmeniz gerek; çünkü biz size bakamayacağız. Aslında kötü bir şey değildi; ama iletişim çok kötüydü. Ben o yüzden çok istediğim tiyatro bölümü okumadım çünkü tiyatro bölümü para kazandırmaz.” şeklinde tiyatro bölümü okumaya yönelik gerçekleşmeyen bir istediğinden bahsetmiştir. *ID3* kodlu katılımcı “Yurt dışına gidip okumayı isterdim ama gidemedim. Bunu çok isterdim sadece bu içimde kaldı. Yurt dışını görseydim, bir dil öğrenseydim kısmı çocuklukla birlikte bende kapanmış oldu. Bu sorumluluklardan sebep.” şeklinde yurt dışında okumaya yönelik gerçekleşmeyen bir isteğine değinmiştir. *ID6* kodlu katılımcı ise “Üniversitedeki hocam üniversitede kalmam için çok ısrar etti, çok destek olacağını ve bunu yapmam gerektiğini düşündüğünü söyledi. Benim de bir yanım istiyordu ama daha büyük bir yanım eve dönmem gerektiğini, ailem ve kardeşlerimle ilgilenmem gerektiğini düşünüyordu. Hocama da öyle söyledim, “ben kalamam kalmak isterim ama kalamam” dedim. Ama istek olarak kalma isteğim çok bastırıydu kalırdım. Annemler bir şey demezdi yani.” şeklinde bir ifadesi olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre ebeveynleşme yaşantısının hem kısa hem de uzun dönemde isteklerin gerçekleştirilmesinin engellenmesi yoluyla da olumsuz bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür.

Nitel çalışmada belli bir kategoriye girmeyen ancak ebeveynleşmenin kavramsallaştırılması ve çeşidi açısından önemli olduğu düşünülen birkaç ifade olduğu görülmüştür. ID2 kodlu katılımcı annesine yönelik olarak “Ben annemi hep dert ortağı olarak dinlerdim.”, “Annem hep hıncını benden çıkarırdı benim de ona iyi bir çocuk olmaya çalıştığım bir dönem oldu. Ama annem de sanki biz kocasıymışız gibi hıncını hep bizden çıkardı.” ve “Ben de bu kavganın arasında sinirlenen bir çocuktum aslında. Annemin yanlış yaptığını, bize her şeyi yansıttığının yanlış olduğunu görüyordum.” şeklinde dikkati çeken ifadeler olduğu gözlenmiştir. İlk ifadenin ebeveynleşmenin “yetişkinleştirme” çeşidini (Kerig, 2005) yansıtırken son iki ifadenin “eş haline gelme” çeşidini yansıttığı (Engfer, 1988; Kerig, 2005) düşünülmektedir. Buna göre bu çalışmada değerlendirilen araçsal ve duygusal ebeveynleşmenin dışında literatürle uyumlu olarak ebeveynleşmenin birçok görünümü ve çeşidi olduğu yapılan bu nitel çalışma ile de gösterildiği düşünülmüştür.

5.5 Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın sınırlılıkları değerlendirildiğinde en önemli sınırlılığın örneklemin demografik özellikleri, kullanılan ölçeklerin özelliği, nitel çalışmaya dahil edilen katılımcı özellikleri ve sayısı olarak düşünülmüştür.

Bir işte çalışma durumu, gelir düzeyi, çocukluk çağında ebeveynin kronik fiziksel ya da psikolojik rahatsızlığa sahip olması, ebeveynlerin boşanma durumu, kardeşin varlığına ilişkin örneklemdaki grup sayılarının birbirlerine denk olmadığı gözlenmiştir. Literatürde, belirtilen demografik değişkenlerin ebeveynleşme ve evlilik uyumuyla ilişkisi gösterilmiş; ancak yapılan çalışmada sadece ebeveynlerin boşanma durumu ve gelir düzeylerinin ebeveynleşme yaşantısı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonraki çalışmalarda belirtilen değişkenlere ilişkin grup sayılarının birbirlerine denk olmasının demografik değişkenler ile ebeveynleşme ve evlilik uyumu arasındaki ilişkileri açığa çıkarması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Literatürle uyumlu olarak bu çalışmada da ebeveynleşmeyle ilişkisi olduğu düşünülen çocukluk çağında ebeveynlerin boşanmış durumuna ilişkin bilgi alınmış; ancak çocukluk çağında ebeveyn kaybı ve yokluğuna ilişkin bilgi alınmamıştır. Nitel çalışmada ise ebeveynleşme yaşantısına sahip katılımcıların birinin çocukluk çağında ebeveyninin vefat etmesi (ID3) ve birinin de önemli

yaşlarda babasının evde olmamasının (ID7) ebeveynleşmenin ortaya çıkmasına etki eden faktörler olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda sonraki çalışmalarda çocukluk çağında sadece ebeveynlerin boşanma durumunun değil, ebeveyn kaybı ve yokluğunun da ebeveynleşme ile ilişkisi açısından değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Çalışmada “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu” (Jurkovic, vd., 2001) kullanılmıştır. Ölçeğin orijinalinde araçsal, duygusal ebeveynleşme ve adalet algısı şeklinde üç alt boyut bulunurken Karagöbek’in (2014) yaptığı geçerlik güvenirlik çalışmasında araçsal ve duygusal ebeveynleşme şeklinde iki alt ölçek bulunmuştur. Araçsal ebeveynleşmenin hem geçerlik güvenirlik çalışmasında hem de bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı düşük olduğu için bu çalışmada sadece duygusal ebeveynleşme değerlendirilmiştir. Bu nedenle araçsal ebeveynleşme ile kişilerarası problemler ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler değerlendirilememiş ve duygusal-aracsal ebeveynleşme arasında belirtilen araştırma değişkenleri üzerinden karşılaştırmalar yapılamamıştır. Bu doğrultuda sonraki çalışmalarda “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu” ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının tekrar değerlendirilmesinin; ebeveynleşmeyle ilgili başka ölçeklerin geçerlik güvenirlik çalışmalarının yürütülmesinin ve çalışmalarda kullanılmasının ebeveynleşme yaşantısı ile duygusal, araçsal ebeveynleşme ve adalet algısının etkisinin değerlendirilmesi açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Nitel çalışmaya nicel çalışmada “Filial Sorumluluk Ölçeği-Yetişkin Versiyonu”nda bir ve iki standart sapma yüksek olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar dahil edilmiştir. Ölçek toplam puanından iki standart sapma yüksek alan ve nitel çalışmaya katılmayı kabul eden iki katılımcı; bir standart sapma yüksek alan ve nitel çalışmaya katılmayı kabul eden beş katılımcı olmuştur. Nitel çalışmadan önemli bilgiler edinildiği düşünülse de ebeveynleşme yaşantısını şiddetli deneyimleyen katılımcı sayısının azlığı nedeniyle ebeveynleşme yaşantısına yönelik kısıtlı bilgiler elde edildiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda sonraki çalışmalarda örneklem sayısının arttırılması, ölçek toplam puanından iki standart sapma yüksek alan katılımcıların nitel çalışmaya dahil edilmesi ve nitel çalışmada yer alan katılımcı sayısının arttırılmasının da ebeveynleşme yaşantısının daha iyi anlaşılmasını ve araştırma değişkenleriyle ilişkilerin daha açık ortaya konulmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada sadece baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problem olarak iki ana boyut değerlendirilmiştir. Sonraki çalışmalarda ebeveynleşme ve evlilik uyumu ile ilişkisi gösterilen özellikle soğuk-mesafeli kişilerarası problem ile diğer kişilerarası problemlerin de dahil edilmesinin ebeveynleşme kavramının anlaşılmasında ve evlilik uyumuna etkisinin değerlendirilmesinde önemli olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada ebeveynleşme ile çift uyumu ve çift fikir birliği arasındaki ilişkide baskın-kontrolcü ve aşırı fedakar kişilerarası problemlerin aracı etkisi olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte ebeveynleşme ile duyguların ifadesi arasındaki ilişkide aşırı fedakar kişilerarası problemin aracı etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur. Nitel çalışmadan elde edilen bulguların nicel çalışmayı destekler nitelikte olduğu düşünülmüştür. Ebeveynleşmenin katılımcıların kişisel özellikleri ve ilişkileri üzerinde çoğunlukla olumsuz ve katılımcıları zorlayan etkileri olduğu dikkat çekmiştir.

Literatür değerlendirildiğinde ebeveynleşme yaşantısının özel bir deneyim kabul edildiği, yetişkinlikteki etkilerinin de bu deneyime özgü nitelikler taşıdığı açıklanmıştır. Bu doğrultuda ebeveynleşme yaşantısına sahip danışanla öncelikle o yaşantının o danışan için nasıl bir yapısının olduğunun ortaya çıkarılmasının; sonrasında hem danışanın güncel sıkıntıları hem de ebeveynleşmeye özgü olası sıkıntıların değerlendirilerek ebeveynleşme odaklı bir psikolojik danışmanlık süreci içinde çalışılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir (Dicaccavo, 2006; Hooper, 2007; Hooper, 2008). Belirtilen bilgiler değerlendirildiğinde terapistin sahip olduğu yaklaşım ne olursa olsun ebeveynleşme yaşantısına sahip ve bu yaşantının etkilerini kişiliğinde ve ilişkilerinde deneyimleyen danışanlarla çalışırken öncelikle geçmiş ebeveynleşme yaşantısının onun için nasıl özelliklere sahip olduğunun ölçekler ya da nitel çalışmada yapıldığı gibi yarı-yapılandırılmış görüşme sorularıyla değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Terapi sürecinde ise çocukluk döneminde ebeveynleşme yaşantısına sahip danışanlarla çalışırken belli süreçlere odaklanılması gerektiği düşünülmüştür. Terapide öncelikle danışanın çocukluk

yaşantısı kapsamlı bir şekilde dinlenilmeli, danışanın o zamanki duygularını ifade etmesi için desteklenmelidir. Danışanın kendisi oldukça zorlayan ancak normal ve olması gereken olarak kabul ettiği ebeveynleşme deneyimini ortaya çıkaran yaşantılara yönelik aslında ne olması gerektiği, ebeveynin ve bir çocuğun sorumluluklarının nasıl olması gerektiği uygun bir zamanda ve ifadeyle açıklanmalıdır. Böylece danışanın geçmişine yönelik kendisini çok zorlasa da belirtilen nedenlerle bastırmak zorunda kaldığı deneyimlerine daha kolay ulaşmasının sağlanabileceği, danışanın geçmişte maruz kaldığı olumsuz deneyime terapist olarak tanık olunarak danışanın desteklenebileceği düşünülmektedir. Danışanın geçmişi bu şekilde yeniden yapılandırıldıktan sonra ya da eş zamanlı olarak geçmiş ebeveynleşme deneyimlerinin şimdiki kişiliğine ve ilişki sorunlarına etkisi arasında bağlantılar kurmanın ve benzerlikleri açığa çıkarmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece danışanın geçmişini ve şimdiki yaşantısını bir bütün içinde değerlendirebilmesi ve şimdiki sorunlarının, duygularının, davranışlarının geçmişle ilişkili olarak nasıl geliştiğine ve nedenlerine ilişkin iç görüş kazanması sağlanacaktır. Bununla birlikte kişinin sahip olduğu savunma mekanizmaları da ortaya çıkarılıp yorumlanmalıdır. Danışanların ebeveynleşme yaşantısı nedeniyle özellikle bölme savunma mekanizmasını narsisistik ve mazoşistik bir yapıda kullanıldığı gösterilmiştir (Wells ve Jones, 1998). Bu doğrultuda özellikle danışanın terapi ilişkisinde ve diğer ilişkilerinde kullandığı bölme savunma mekanizmasının farkına varmasını sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Ebeveynleşme deneyiminde danışan ebeveynlerinin beklentilerini alma ve onları karşılamaya çaba göstermektedir. Bu nedenle bir durum istediği gibi olmadığında, durumlar ve ilişkiler karşısında yetersiz hissettiğinde ortaya çıkan temel duyguların utanç ve suçluluk olacağı düşünülmektedir. Danışanda özellikle utanç ve suçluluk duygusunun terapi sürecinde takip edilmesi ve açığa çıktığında bu duygunun yorumlanması ve yüzleştirme yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte özellikle utanç, suçluluk, yetersizlik hislerini açığa çıkaran durumlara yönelik bilişsel çarpıtmalar üzerine de çalışılması gerekmektedir. Bu terapi aşamaları ile birlikte danışanın duygularına, sorunlarının nedenine, savunma mekanizmalarına, bilişsel çarpıtmalarına yönelik içgörü kazandıkça değişim ve dönüşümün sağlanacağı düşünülmektedir. Ebeveynleşme deneyimine sahip danışan ile terapi sürecinde çalışırken öncelikle danışanın geçmiş ve şimdiki yaşantısına yönelik içgörü kazandırılmasının, çocukluğunda ebeveynlerinin sonrasında başkalarının ihtiyaçları

yerine kendi istek ve ihtiyaçlarının ne olduğunun ve nasıl karşılanabileceğinin ortaya çıkarılmasının, danışan ve başkası arasındaki uygun sınırların netleştirilmesinin temel terapi hedefleri olması gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda danışanın ebeveynleşmeye özgü etkilerden bağımsızlaşabileceği; kendi istek ve ihtiyaçları temelinde ilişkilerini ve yaşamını kurabileceği ve yönetebileceği düşünülmektedir. Belirtilen terapi yaklaşımı ve tekniklerinin dışında ebeveynleşmeye özgü, çalışmalarla desteklenen terapötik teknik ve müdahalelerin geliştirilmesinin ebeveynleşme yaşantısının olumsuz etkilerini dönüştürmede önemli olabileceği düşünülmektedir. Terapi ile birlikte kişisel gelişim kitapları ve seminerlerin ebeveynleşmenin etkilerini dönüştürmede önemli olduğu düşünüldüğünden kişisel gelişim kitaplarının, seminerlerin bu yaşantıya özgü olarak özelleşmesinin ebeveynleşme yaşantısına sahip bireyler için daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ebeveynleşmenin çocuklukta ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide özgül bir bozulma olması ve ailenin gelir düzeyi, ebeveynlerin boşanması, kaybı ya da yokluğu, ebeveynlerin kronik fiziksel ya da psikolojik rahatsızlığa sahip olması, çok kardeşin olması vb. gibi risk faktörlerinin ebeveynleşme yaşantısının ortaya çıkmasında etkili olmasıyla buna yönelik koruyucu çalışmaların da yürütülebileceği düşünülmektedir. Ebeveynleşme yaşantısı açısından risk grubunda yer alan çocuk ve ergenlere ulaşılarak değerlendirmelerin yapılması; ebeveynleşme yaşantısına sahip ve bu yaşantıdan olumsuz etkilenen çocuk ve ergenlere yönelik koruyucu çalışmaların yürütülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmaların ebeveynler ve çocuklar şeklinde iki ayrı alanda yapılandırılabilmesi düşünülmektedir. Ebeveynlere yönelik kısımda ebeveynleşmenin ne olduğu, olası ve şu andaki etkileri, ebeveynlerin nasıl davranması gerektiğine yönelik bilgilendirme ve seminerlerin düzenlenmesi şeklinde olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin hem fiziki hem de duygusal olarak sorumluluklarını üstlenememelerinin olası nedenlerinin değerlendirilmesi, belli müdahalelerle hızlıca çözüme kavuşturulacak alanlara yönelik ilgili desteğin verilmesi ya da bu desteklere yönlendirilmelerinin de uygun olacağı düşünülmektedir. Örneğin maddi zorluk ve ebeveynlerin yoğun çalışma şartları nedeniyle ev işlerinin çoğu çocuklara kalıyorsa ev işlerinde destek olabilecek yakın akraba ya da komşuların olup olamayacağı, varsa nasıl ve ne kadar destekleri olabileceği belirlenebilir ve uygulamaya konabilir. Bu şekilde hızlı bir çözüme kavuşturulamayan alanlar için ebeveynlerin sorumluluklarını alma, kendi içsel ihtiyaçlarını çocuklarına yansıtmama konusunda

yaşadıkları güçlükleri konuşabilecekleri, anlayabilecekleri ve çözüm bulabilecekleri bir grup çalışmasının oluşturulmasının da kalıcı bir değişikliği sağlamak için önemli olacağı düşünülmektedir.

Çocuk ve ergenlerle ebeveynleşme yaşantısı ile ilgili olan özellikle kendi istek ve ihtiyaçlarını bilememe ve sahip çıkamama, kendi isteklerini ifade edememe, ebeveynlerin beklentilerini karşılamaya çalışma, aile içinde ebeveyn konumu olarak kendilerinin alması gereken fiziki ve duygusal desteği ebeveynler için sağlama şeklinde kişiliğe olumsuz etkilerine yönelik çalışmaların düzenlenmesi önemlidir. Bu doğrultuda özellikle çocuk ve ergenlerin özerklik gelişiminin desteklenmesi, ebeveynleri ve başkaları arasındaki sınır kavramı ile rol ve sorumlulukların neler olduğuna ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir. Özerklik gelişimi ve desteklenmesi duygusal, bilişsel ve davranışsal alanların hepsine yönelik sağlanmalıdır. Ebeveynleşen çocukların istekleri kadar duygularına yönelik de farkındalıklarının ve ifadelerinin az olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle çocuk ve ergenlerle düzenlenecek grup çalışmalarında kendisinin ve bir başkasının duygusunun ne olduğunun belirlenmesi ve ifadesi için desteklenmesi gerekmektedir. Bunun için örneğin çeşitli duyguları barındıran kısa öykülerin okunması, grup içinde çocukların nasıl hissettiklerinin değerlendirilmesi, öykülerde çözülmesi gereken bir durum varsa nasıl çözüleceğinin tartışılması, bu çözümden dolayı kendilerinin ve öyküdeki karakterlerin nasıl hissedeceğinin belirtilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Yine bu çalışmalarda çocuk ve ergenlerden o hafta içinde ya da yakın zamanda belli duygulara yönelik başlarından geçen olay ya da olaylar olup olmadığı sorulabilir; kendi yaşantılarını ve o yaşantılarıyla ilişkili duygularını anlatmalarına yönelik desteklenebilir. Özerkliğin geliştirilmesinde bilişsel ve davranışsal alanlara yönelik olarak grup içinde her bir çocuk/ergenin hangi durumlar karşısında özerkliklerini sergileyemedikleri öğrenilmelidir. Bu durumlara yönelik hangi zorlayıcı düşüncelerin geliştiği değerlendirilmelidir. Zorlayıcı düşüncelere yönelik gerçekçi, alternatif düşünceler üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Benzer bir şekilde özerkliğin sergilenemediği zorlayıcı durumlarda aslında çocuk/ergenlerin nasıl davranmak istedikleri açığa çıkarılmalıdır. Hem bilişsel hem de davranışsal alana yönelik alternatifler üzerine karşılıklı düşünülüp keşfedilmesiyle birlikte hayat içinde de karşılık bulması açısından drama ve/veya psikodrama çalışmalarıyla desteklenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir. Drama/psikodrama çalışmalarında her çocuğun zorlandığı duruma yönelik bir drama çalışmasının

yapılması ve o drama içinde çocuğun alternatif düşünce ve davranışlarını denemesi için desteklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte çocuk ve ergenlerle birlikte kendilerinin ve ebeveynlerinin sorumluluklarının ne olduğu ne olması gerektiği gruplar içinde tartışılmalı; hatalı inanışlar değerlendirilmelidir. Çocuk/ergenin ebeveynleriyle, varsa kardeşleriyle sınırlarının, onlara karşı sorumluluklarının neler olması gerektiği tartışılmalı ve açıklanmalıdır. Ebeveynleşmenin etkisiyle özellikle arkadaşlarına ve çevresine yönelik de aşırı bakım verici davranışlar sergileniyorsa bu davranışlar da değerlendirilmelidir. Çocuk ve ergenlerle aşırı bakım verici davranışlarına yönelik kendileri için ödülleyici ve zorlayıcı yanları üzerinde karşılıklı düşünülmelidir. Buna yönelik duyguları ve düşünceleri ele alınmalı, değiştirilmesi üzerine çalışmalar yürütülmelidir. Bu açıdan özellikle başkalarına “hayır” demenin öğretilmesi, hangi durumda aşırı bakım verici olacakları hangi durumda kendi istedikleri şekilde ve kendilerini duygusal açıdan zorlamadan yardım edecekleri örnek olaylar ve kendi gerçek yaşantıları üzerinde çalışılması gerektiği düşünülmektedir. Bundan sonra hayatları içinde yeni öğrendikleri davranış ve düşünce kalıplarını uygulamaları için desteklenmelerinin ve takip edilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Son olarak çevrenin, geniş ailenin, sosyal desteğin ebeveynleşmenin olumsuz etkilerine karşı koruyucu olduğu gösterildiğinden risk altındaki çocuk ve ergenlerin yaşadıkları zorlukları ifade edebilecekleri, kendi kişisel özelliklerini sergileyebilecekleri ve desteklenecekleri, içinde güvenli hissettikleri, kendi isteklerine yönelik uğraşlarla vakit geçirebilecekleri alanların yaratılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynleşme kavramı yurtdışında sıkça çalışılan bir kavram olmasına rağmen ülkemizde ebeveynleşmeyle ilgili çalışmaların yakın zamanda başladığı görülmüştür. Türkiye örnekleminin aile yapısı ve çocuğa verilen değer değerlendirildiğinde (Kağıtçıbaşı, 2013; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) ebeveynleşme yaşantısı, çocuklukta ve yetişkinlikteki olası olumlu ve olumsuz etkiler açısından yurtdışı örneklemiyle benzer yanları olabileceği gibi farklılıkların da olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle ebeveynleşme yaşantısı ve etkilerine ilişkin yurtiçi çalışmaların artırılmasının ve kültürlerarası karşılaştırmaların yapılmasının duygusal, araçsal ebeveynleşme, ebeveynleşmeye ilişkin adalet algısı (Jurkovic vd., 2001) ile kardeş-odaklı, ebeveyn odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan yarar (Hooper, 2009) kavramlarının Türkiye örneklemi için nasıl olduğunun anlaşılmasında ve buna

uygun koruyucu müdahalelerin gerçekleştirilmesinde önemli olacağı
düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbott, D. A., & Brody, G. H. (1985). The relation of child age, gender, and number of children to the marital adjustment of wives. *Journal Of Marriage And The Family*, 77-84.
- Ackerman, N. W. (1966). Family psychotherapy, theory and practice. *American Journal Of Psychotherapy*, 20(3), 405-414.
- Açar, Ş. (2022). *Ebeveynleşme, partnere bağlı benlik değeri, obsesif inançlar ve obsesif güvensizliğin partner odaklı obsesif kompulsif belirtilerle ilişkisinin incelenmesi* (yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi'nden elde edilmiştir.
- Afifi, T. O., Mather, A., Boman, J., Fleisher, W., Enns, M. W., MacMillan, H., & Sareen, J. (2011). Childhood adversity and personality disorders: results from a nationally representative population-based study. *Journal Of Psychiatric Research*, 45(6), 814-822.
- Akça, S. (2017). Kohut'un kendilik nesnesi ihtiyaçları bağlamında kırılğan narsisizmin incelenmesi: Bir vaka örneği. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 1-13.
- Akpınar, B. ve Kırlioğlu, M. (2020). Bazı Değişkenler Açısından Evlilik Uyumunun İncelenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Evlilik Uyumuna Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 736-746.
- Akyunus, M. ve Gençöz, T. (2016a). Kişilik Bozukluğu İnanışlarının Kişilerarası Döngüsel Model Üzerindeki Temsili. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77).
- Akyunus, M. ve Gençöz, T. (2016b). Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu psikometrik özellikleri: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29(1), 36-48.
- Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (1990). Construction of Circumplex Scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *Journal Of Personality Assessment*, 55(3-4), 521-536.
- Alvarado, C. (2015). *I'm not all that: a look at the imposter phenomenon in intimate relationships* (master's thesis). Eastern Washington University, Cheney.

- Aviram, I., & Amichai-Hamburger, Y. (2005). Online infidelity: Aspects of dyadic satisfaction, self- disclosure, and narcissism. *Journal Of Computer-Mediated Communication*, 10(3).
- Bachem, R., Mikulincer, M., & Solomon, Z. (2020). Interpersonal manifestations of attachment avoidance: The moderating role of impostorism. *Personality And Individual Differences*, 154, 109669.
- Baggett, E., Shaffer, A., & Muetzelfeld, H. (2015). Father–daughter parentification and young adult romantic relationships among college women. *Journal Of family Issues*, 36(6), 760-783.
- Bahr, S. J., Chappell, C. B., & Leigh, G. K. (1983). Age at marriage, role enactment, role consensus, and marital satisfaction. *Journal Of Marriage And The Family*, 795-803.
- Bal, P. N. ve Çelebi, B. (2015). Evli bireylerin doğum sıralarının evlilik uyumu üzerindeki etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (4), 308-319.
- Balswick, J. O., & Peek, C. W. (1971). The inexpressive male: A tragedy of American society. *Family Coordinator*, 363-368.
- Banai, E., Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2005). “Selfobject” needs in Kohut’s self psychology: links with attachment, self-cohesion, affect regulation, and adjustment. *Psychoanalytic Psychology*, 22 (2), 224- 260.
- Baron, K. G., Smith, T. W., Butner, J., Nealey-Moore, J., Hawkins, M. W., & Uchino, B. N. (2007). Hostility, anger, and marital adjustment: Concurrent and prospective associations with psychosocial vulnerability. *Journal Of Behavioral Medicine*, 30(1), 1-10.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51(6), 1173.
- Benjamin, L. S. (1974). Structural analysis of social behavior. *Psychological Review*, 81(5), 392.
- Berigel, S., & Eroğlu, İ. (2019). Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Dinamikleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 39-56.
- Berkowitz, D. A. (1985). Selfobject needs and marital disharmony. *Psychoanalytic Review*, 72(2), 229-237.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Krasner, B. R. (1986). *Between give and take: A clinical guide to contextual therapy*. Brunner/Mazel.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. M. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. Brunner/Mazel.

- Bouchard, S., Sabourin, S., Lussier, Y., & Villeneuve, E. (2009). Relationship quality and stability in couples when one partner suffers from borderline personality disorder. *Journal Of Marital And Family Therapy*, 35(4), 446-455.
- Bourassa, K. (2010). *Compulsive Caregiving: Emotional Parentification in Childhood and Its Association With Romantic Relationships in Late Adolescence and Early Adulthood* (master's thesis). University of Virginia, Virginia.
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. Jason Aronson.
- Bowerman, C. E. (1964). Prediction studies. *Handbook Of Marriage And The Family*, 215-246.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger*. In *Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger* (pp. 1-429). The Hogarth press and the institute of psycho-analysis.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: II. Some principles of psychotherapy: The Fiftieth Maudsley Lecture (expanded version). *The British Journal Of Psychiatry*, 130(5), 421-431.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Bradlee, P. M., & Emmons, R. A. (1992). Locating narcissism within the interpersonal circumplex and the five-factor model. *Personality And Individual Differences*, 13(7), 821-830.
- Brady, E. M., & Spark, G. M. (1966). Institutionalization of the aged: A family crisis. *Family Process*, 5(1), 76-90.
- Burch, A. L. (1999). *Character of self and object representations in relation to quality of marital and family relationships* (doctoral dissertation). The University of Texas, Austin.
- Burnett, G., Jones, R. A., Bliwise, N. G., & Ross, L. T. (2006). Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *The American Journal Of Family Therapy*, 34(3), 181-189.
- Burr, W. R. (1970). Satisfaction with various aspects of marriage over the life cycle: A random middle class sample. *Journal Of Marriage And The Family*, 32(1), 29-37.
- Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations*, 56(4), 329-345.
- Burton, S., Hooper, L. M., Tomek, S., Cauley, B., Washington, A., & Pössel, P. (2018). The mediating effects of parentification on the relation between parenting behavior and well-being and depressive symptoms in early adolescents. *Journal Of Child And Family Studies*, 27(12), 4044-4059.

- Büyük, E. (2020). *Eşbağımlılık ve ebeveynleşme arasındaki ilişkinin çeşitli sosyo-demografik veriler açısından incelenmesi* (yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden elde edilmiştir (642541).
- Byng-Hall, J. (2008). The significance of children fulfilling parental roles: Implications for family therapy. *Journal Of Family Therapy*, 30(2), 147-162.
- Cain, N. M., Ansell, E. B., Simpson, H. B., & Pinto, A. (2014). Interpersonal functioning in obsessive– compulsive personality disorder. *Journal Of Personality Assessment*, 97(1), 90-99.
- Campbell, W. K., Foster, C. A., & Finkel, E. J. (2002). Does self-love lead to love for others? A story of narcissistic game playing. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 83(2), 340.
- Caparrós, B. C., & Hoz, E. V. (2013). Millon clinical multiaxial inventory III (MCMI-III) and communication styles in a sample of university students. *The Spanish Journal Of Psychology*, 16.
- Carr, S., & Francis, A. (2009). Childhood maltreatment and adult personality disorder symptoms in a non-clinical sample. *Australian Psychologist*, 44(3), 146-155.
- Carroll, J. J., & Robinson, B. E. (2000). Depression and parentification among adults as related to parental workaholism and alcoholism. *The Family Journal*, 8(4), 360-367.
- Carson, R. C. (1969). *Interaction Concepts of Personality*. Routledge.
- Carter, R. E., & Carter, C. A. (1994). Marital adjustment and effects of illness in married pairs with one or both spouses chronically ill. *The American Journal Of Family Therapy*, 22(4), 315-326.
- Castro, D. M., Jones, R. A., & Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal Of Family Therapy*, 32(3), 205-216.
- Chase, N. D. (1999). *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification*. Sage.
- Chase, N. D., Deming, M. P., & Wells, M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism and academic status among young adults. *American Journal Of Family Therapy*, 26(2), 105-114.
- Chen, C. Y. C., & Panebianco, A. (2020). Physical and psychological conditions of parental chronic illness, parentification and adolescent psychological adjustment. *Psychology & Health*, 35(9), 1075-1094.
- Cho, A., & Lee, S. (2019). Exploring effects of childhood parentification on adult-depressive symptoms in Korean college students. *Journal Of Clinical Psychology*, 75(4), 801-813.

- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. (2nd Edition). Lawrence Earlbaum Associates.
- Collard, D. (2006). Research on well-being: Some advice from Jeremy Bentham. *Philosophy Of The Social Sciences*, 36(3), 330–354.
- Craddock, A. E. (1991). Relationships between attitudinal similarity, couple structure, and couple satisfaction in married and de factocouples. *Australian Journal Of Psychology*, 43(1), 11–16.
- Cranford, J. A., Floyd, F. J., Schulenberg, J. E., & Zucker, R. A. (2011). Husbands' and wives' alcohol use disorders and marital interactions as longitudinal predictors of marital adjustment. *Journal Of Abnormal Psychology*, 120(1), 210-222.
- Crawford, T. N., Cohen, P. R., Chen, H., Anglin, D. M. ve Ehrensaft, M. (2009). Early maternal separation and the trajectory of borderline personality disorder symptoms. *Development And Psychopathology*, 21(3), 1013-1030.
- Cundiff, J. M., Smith, T. W., Butner, J., Critchfield, K. L., & Nealey-Moore, J. (2015). Affiliation and control in marital interaction: Interpersonal complementarity is present but is not associated with affect or relationship quality. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 41(1), 35-51.
- Daley, S. E., Burge, D., & Hammen, C. (2000). Borderline personality disorder symptoms as predictors of 4-year romantic relationship dysfunction in young women: Addressing issues of specificity. *Journal Of Abnormal Psychology*, 109(3), 451-460.
- Davis, S., Ferrar, S., Sadikaj, G., Binik, Y., & Carrier, S. (2017). Shame, catastrophizing, and negative partner responses are associated with lower sexual and relationship satisfaction and more negative affect in men with Peyronie's disease. *Journal Of Sex & Marital Therapy*, 43(3), 264- 276.
- Dear, G. E., Roberts, C. M., & Lange, L. (2005). Defining codependency: A thematic analysis of published definitions. *Advances In Psychology Research*, 34, 189-205.
- Dial, S. N. (2014). *Children as adults: A phenomenological inquiry into the process of parentification* (doctoral dissertation). Texas Tech University, Texas.
- DiCaccavo, A. (2006). Working with parentification: Implications for clients and counselling psychologists. *Psychology And Psychotherapy: Theory, Research And Practice*, 79(3), 469-478.
- Dicks, H. (1963). Object relations theory and marital studies. *British Journal Of Medical Psychology*, 36(2), 125-129.
- Dragan, M., & Hardt, J. (2016). Childhood adversities and risk for problematic alcohol use. *Addictive Behaviors*, 59, 65-71.

- Duryea, M. M. (2008). *Mothers with chronic physical illness and the parentification of their children* (doctoral dissertation). The University of New Mexico, Albuquerque.
- Earley, L., & Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology And Psychiatry*, 7(2), 163-178.
- East, P. L. (2010). Children's provision of family caregiving: Benefit or burden? *Child Development Perspectives*, 4(1), 55-61.
- Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother-child relationship. *Relationships within Families: Mutual Influences*. (pp. 104–118). In Hinde RA & Stevenson-Hinde J.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan L.R. (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Erbil, D. D. ve Hazer, O. (2018). Çalışan bireylerin evlilik uyumlarının incelenmesi. *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 3(5), 99-116.
- Erdinç, İ. (2018). *Evli çiftlerde, evlilik uyumu, cinsel yaşam doyumu ve yaşam doyumu arasında ki ilişkinin incelenmesi* (yüksek lisans tezi) İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir (535555).
- Fair, C. E., Tomeny, T. S., Riley, R., & Barry, T. (2014). *Developmental disabilities: Parentification, support, and siblings* (poster). National Association for the Dually Diagnosed, Mississippi.
- Feeney, J. A. (1996). Attachment, caregiving, and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 3(4), 401-416.
- Fışiloğlu, H., & Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal Of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218.
- Fidanoğlu, O. (2007). *Evlilik uyumu ile eşlerin somatizasyon düzeyleri arasındaki ilişki ve diğer sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırılması* (doktora tezi). ProQuest Dissertations Publishing'den edinilmiştir (28539108).
- Filsinger, E. E., & Wilson, M. R. (1984). Religiosity, socioeconomic rewards, and family development: Predictors of marital adjustment. *Journal Of Marriage And The Family*, 46(3), 663-670.
- Fischer, J.L., Spann, L., & Crawford, D. (1991). Measuring codependency. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 8(1) 87-100.
- Fitzgerald, M. M., Schneider, R. A., Salstrom, S., Zinzow, H. M., Jackson, J., & Fossel, R. V. (2008). Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: pathways to current psychosocial adjustment. *Journal Of Family Psychology*, 22(2), 320-324.

- Fournier, M. A., David, D. M., & Zuroff, D. C. (2010). Origins and applications of the interpersonal circumplex. *Handbook Of Interpersonal Psychology: Theory, Research, Assessment, And Therapeutic Interventions*, 57-73.
- Fraley, R. (2002). Attachment stability from infancy to adulthood: Meta-analysis and dynamic modeling of developmental mechanisms. *Personality And Social Psychology Review*, 6(2), 123-151.
- Fraley, R. C., & Davis, K. E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships. *Personal Relationships*, 4(2), 131-144.
- Freedman, M. B., Leary, T. F., Ossorio, A. G., & Goffey, H. S. (1951). The interpersonal dimension of personality 1. *Journal Of Personality*, 20(2), 143-161.
- Fullinwider-Bush, N. E. L. L., & Jacobvitz, D. B. (1993). The transition to young adulthood: Generational boundary dissolution and female identity development. *Family Process*, 32(1), 87-103.
- Goff, J. F. L. (2001). Fundamentals of Theory and Practice Revisited: Boszormenyi-Nagy and Contextual Therapy: An Overview. *Australian And New Zealand Journal Of Family Therapy*, 22(3), 147-157.
- Greenfield, J. M. (1990). *The effects of developmental transitions and level of object relations: Implications for marital adjustment* (doctoral dissertation). ProQuest Dissertations Publishing'den edinilmiştir (9020760).
- Gurtman, M. B. (2009). Exploring personality with the interpersonal circumplex. *Social And Personality Psychology Compass*, 3(4), 601-619.
- Gülçubuk, B. (2012). Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık. *Çalışma Ve Toplum*, 33(2), 75-93.
- Hawkins, J. L. (1968). Associations between companionship, hostility, and marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family. Journal Of Marriage And The Family*, 30(4), 647-650.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. (2th ed.). Guilford Publications.
- Henry, N. J., Berg, C. A., Smith, T. W., & Florsheim, P. (2007). Positive and negative characteristics of marital interaction and their association with marital satisfaction in middle-aged and older couples. *Psychology And Aging*, 22(3), 428-441.
- Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children. *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective*. (1st ed.) (pp. 93-116). Psychology Press.

- Honeycutt, J. M., Wilson, C., & Parker, C. (1982). Effects of sex and degrees of happiness on perceived styles of communicating in and out of the marital relationship. *Journal Of Marriage And Tthe Family*, 44(2), 395-406.
- Hooper, L. (2007). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal Of Mental Health Counseling*, 29(4), 322-337.
- Hooper, L. M. (2008). Defining and Understanding Parentification: Implications for All Counselors. *Alabama Counseling Association Journal*, 34(1), 34-43.
- Hooper, L. M., & Wallace, S. A. (2010). Evaluating the Parentification Questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy*, 32(1), 52-68.
- Hooper, L. M., DeCoster, J., White, N., & Voltz, M. L. (2011). Characterizing the magnitude of the relation between self-reported childhood parentification and adult psychopathology: A meta- analysis. *Journal Of Clinical Psychology*, 67(10), 1028-1043.
- Hooper, L. M., Marotta, S. A., & Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal Of Child And Family Studies*, 17(5), 693-705.
- Hooper, L. M., Tomek, S., Bond, J. M., & Reif, M. S. (2015). Race/ethnicity, gender, parentification, and psychological functioning: Comparisons among a nationwide university sample. *The Family Journal*, 23(1), 33-48.
- Hooper, L. M., Wallace, S. A., Doehler, K., & Dantzler, J. (2012). Parentification, ethnic identity, and psychological health in Black and White American college students: Implications of family-of-origin and cultural factors. *Journal Of Comparative Family Studies*, 43(6), 811-835.
- Horowitz, L. M., & Vitkus, J. (1986). The interpersonal basis of psychiatric symptoms. *Clinical Psychology Review*, 6(5), 443-469.
- Horowitz, L. M., Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (2003). *Inventory Of Interpersonal Problems Manual*. The Psychological Corporation.
- Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureno, G., & Villasenor, V. S. (1988). Inventory ofinterpersonal problems; Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*, 56(6), 885-892.
- Horowitz, L. M., Wilson, K. R., Turan, B., Zolotsev, P., Constantino, M. J., & Henderson, L. (2006). How interpersonal motives clarify the meaning of interpersonal behavior: A revised circumplex model. *Personality And Social Psychology Review*, 10(1), 67-86.
- Ingoldsby, B. B. (1980). Emotional expressiveness and marital adjustment: A cross-cultural analysis. *Journal Of Comparative Family Studies*, 11(4), 501-515.

- Ingoldsby, B. B., Horlacher, G. T., Schvaneveldt, P. L., & Matthews, M. (2005). Emotional expressiveness and marital adjustment in Ecuador. *Marriage & Family Review*, 38(1), 25-44.
- İşmen, E. M. (2022). Ebeveynleşme deneyimi ile suçluluk, utanç ve kırılğan narsisizm ilişkisinin incelenmesi (yüksek lisans tezi). TC Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden edinilmiştir (10503253).
- Jankowski, P. J., Hooper, L. M., Sandage, S. J., & Hannah, N. J. (2013). Parentification and mental health symptoms: Mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal Of Family Therapy*, 35(1), 43-65.
- Jelastopulu, E., & Tzoumerka, K. A. (2013). The effects of economic crisis on the phenomenon of parentification. *Universal Journal Of Psychology*, 1(3), 145–151.
- Johnson, J. G., Cohen, P., Chen, H., Kasen, S., & Brook, J. S. (2006). Parenting behaviors associated with risk for offspring personality disorder during adulthood. *Archives Of General Psychiatry*, 63(5), 579-587.
- Jones, R. A., & Wells, M. (1996). An empirical study of parentification and personality. *American Journal Of Family Therapy*, 24(2), 145-152.
- Jurkovic, G. J. (2014). *Lost childhoods: The plight of the parentified child*. Routledge.
- Jurkovic, G. J., Kuperminc, G., Perilla, J., Murphy, A., Ibañez, G., & Casey, S. (2004). Ecological and ethical perspectives on filial responsibility: Implications for primary prevention with immigrant Latino adolescents. *Journal Of Primary Prevention*, 25(1), 81-104.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A. ve Morrell (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal Of Youth And Adolescence*, 30, 245–257.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A., & Morrell (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 245–257.
- Kagıtcıbası, C. (2013). Adolescent autonomy-relatedness and the family in cultural context: What is optimal? *Journal Of Research On Adolescence*, 23(2), 223-235.
- Kagıtcıbası, C., ve Ataca, B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-Cultural Research*, 49(4), 374-392.
- Kang, S. K., & Hsu, C. H. (2005). Dyadic consensus on family vacation destination selection. *Tourism Management*, 26(4), 571-582.

- Kaplow, J. B., & Widom, C. S. (2007). Age of onset of child maltreatment predicts long-term mental health outcomes. *Journal Of Abnormal Psychology*, 116(1), 176-187.
- Karagöbek, A. B. (2014). *The effect of maternal parentification history, maternal attachment styles, socioeconomic status and children's self-construals on parentification roles and perceived parental caregiving* (yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Karpel, M. A. (1976). *Intrapsychic and interpersonal processes in the parentification of children* (doctoral dissertation). University of Massachusetts, Amherst.
- Katz, J., Petracca, M., & Rabinowitz, J. (2009). A retrospective study of daughters' emotional role reversal with parents, attachment anxiety, excessive reassurance-seeking and depressive symptoms. *The American Journal Of Family Therapy*, 37(3), 185-195.
- Kerig, P. K. (2005). Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal Of Emotional Abuse*, 5(2-3), 5-42.
- Ketisch, T., Jones, R., Mirsalimi, H., Casey, R., & Milton, T. (2014). Boundary disturbances and eating disorder symptoms. *The American Journal Of Family Therapy*, 42(5), 438- 451.
- Khafi, T. Y., Yates, T. M., & Luthar, S. S. (2014). Ethnic differences in the developmental significance of parentification. *Family Process*, 53(2), 267-287.
- Kiesler, D. J. (1983). The 1982 interpersonal circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological Review*, 90(3), 185-214.
- Kiesler, D. J. (1996). *Contemporary interpersonal theory and research: Personality, psychopathology, and psychotherapy*. JohnWiley & Sons.
- Kinnunen, U., & Feldt, T. (2004). Economic stress and marital adjustment among couples: Analyses at the dyadic level. *European Journal Of Social Psychology*, 34(5), 519-532.
- Knabb, J. J., Vogt, R. G., Gibbel, M. R., & Brickley, D. J. (2012). An empirical investigation of the relationship between clinical personality patterns and marital functioning. *Couple And Family Psychology: Research And Practice*, 1(1), 66-67.
- Köyden, D. (2015). *Ebeveynleşme Olgusunun Depresyon, Kaygı, Öfke ve Obsesif İnanış Biçimleriyle İlişkisinin İncelenmesi* (yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Köyden, D. ve Uluç, S. (2018). Ebeveynleşme ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Cinsiyetin ve Ebeveynleşmeden Algılanan Yararın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(81), 28-40.

- Kurdek, L. A. (1992). Dimensionality of the Dyadic Adjustment Scale: Evidence from heterosexual and homosexual couples. *Journal Of Family Psychology*, 6(1), 22-35.
- Kuzu, A. (2017). *Evlilik uyumu ile kişilik özellikleri ve mizaç arasındaki ilişkinin incelenmesi* (yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Küçükçelik, Z. M. (2015). *İlişkiye dair inançlar ve bilişsel çarpıtmaların evlilik uyumuna etkisi* (yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- LaForge, R., & Suczek, R. F. (1955). The Interpersonal Dimension of Personality: III. An Interpersonal Check List 1. *Journal Of personality*, 24(1), 94-112.
- LaForge, R., Leary, T. F., Naboisek, H., Coffey, H. S., & Freedman, M. B. (1954). The interpersonal dimension of personality: II. An objective study of repression. *Journal Of Personality*, 23, 129–153.
- Lamkin, J., Campbell, W. K., & Miller, J. D. (2015). An exploration of the correlates of grandiose and vulnerable narcissism in romantic relationships: Homophily, partner characteristics, and dyadic adjustment. *Personality And Individual Differences*, 79, 166-171.
- Láng, A. (2016). Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. *Polish Psychological Bulletin*, 47(1), 136- 140.
- Lapsley, D. K., Varshney, N. M., & Aalsma, M. C. (2000). Pathological attachment and attachment style in late adolescence. *Journal Of Adolescence*, 23(2), 137-155.
- Lavner, J. A., Lamkin, J., Miller, J. D., Campbell, W. K., & Karney, B. R. (2016). Narcissism and newlywed marriage: Partner characteristics and marital trajectories. *Personality Disorders: Theory, Research, And Treatment*, 7(2), 169-179.
- Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. Ronald Press.
- Levinger, G. (1965). Marital cohesiveness and dissolution: An integrative review. *Journal Of Marriage And The Family*, 27(1), 19-28.
- Lobbestael, J., Arntz, A., & Bernstein, D. P. (2010). Disentangling the relationship between different types of childhood maltreatment and personality disorders. *Journal Of Personality Disorders*, 24(3), 285-295.
- Locke, H. J., & Williamson, R. C. (1958). Marital adjustment: A factor analysis study. *American Sociological Review*, 23(5), 562-569.
- Locke, H. J., & Wallace, K. M. (1959). Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage And Family Lliving*, 21(3), 251-255.

- Lopez, J. L., Riggs, S. A., Pollard, S. E., & Hook, J. N. (2011). Religious commitment, adult attachment, and marital adjustment in newly married couples. *Journal Of Family Psychology*, 25(2), 301-309.
- Loranger, A. W., Susman, V. L., Oldham, J. M., & Russakoff, L. M. (1987). The personality disorder examination: A preliminary report. *Journal Of Personality Disorders*, 1(1), 1-13.
- Lorr, M., & McNair, D. M. (1963). An interpersonal behavior circle. *The Journal Of Abnormal And Social Psychology*, 67(1), 68-75.
- Madden, A. R., & Shaffer, A. (2016). The relation between parentification and dating communication: The role of romantic attachment-related cognitions. *The Family Journal*, 24(3), 313-318.
- Maddi, S. R. (1999). The personality construct of hardiness: I. Effects on experiencing, coping, and strain. *Consulting Psychology Journal: Practice And Research*, 51(2), 83-94.
- Markey, P. M., & Markey, C. N. (2009). A brief assessment of the interpersonal circumplex: The IPIP-IPC. *Assessment*, 16(4), 352-361.
- Martin, M. T. (1996). *Mother-daughter relations in divorced families: Parentification and internalizing and relationship problems* (doctoral dissertation). University of Virginia, Virginia.
- Martins, T. C., Canavarro, M. C., & Moreira, H. (2016). Adult attachment and dyadic adjustment: The mediating role of shame. *The Journal Of Psychology*, 150(5), 560-575.
- Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A., & Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine:" Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 53(1), 78-86.
- McKenna, S. (1995). *A causal model of family influence: The effects of family structure, birth order, familial satisfaction, and parentification* (doctoral dissertation). University of Arkansas, Fayetteville.
- Mika, P., Bergner, R. M., & Baum, M. C. (1987). The development of a scale for the assessment of parentification. *Family Therapy*, 14(3), 229.
- Millon, T. (1985). The MCMI provides a good assessment of DSM-III disorders: The MCMI-II will prove even better. *Journal Of Personality Assessment*, 49(4), 379-391.
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, 56(2), 289-302.
- Minuchin, S. (2018). *Families and family therapy*. Routledge.

- Mitchell, S. A. ve Black, M. J. (2012). *Freud ve sonrası: Modern psikanalitik düşüncenin tarihi* (A. Eğrilmez, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
- Montalvo, B., Guernsey, B. G., Rosman, B. L., Schumer, F., & Minuchin, S. (1967). *Families of the slums: An exploration of their structure and treatment*. Basic Books.
- Moskowitz, D. S. (1994). Cross-situational generality and the interpersonal circumplex. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 66(5), 921–933.
- Mousavi, R. (2017). Relationship between Big Five personality factors neuroticism, extraversion, agreeableness, openness, loyalty and marital adjustment. *NeuroQuantology*, 15(4), 63-68.

- Naud, C., Lussier, Y., Sabourin, S., Normandin, L., Clarkin, J. F., & Kernberg, O. F. (2013). How attachment and excessive self-sacrificing depressive dynamics are related to couple relationship satisfaction over time. *Couple And Family Psychology: Research And Practice*, 2(1), 14-33.
- Nuttall, A. K., Coberly, B., & Diesel, S. J. (2018). Childhood caregiving roles, perceptions of benefits, and future caregiving intentions among typically developing adult siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Journal Of Autism And Developmental Disorders*, 48(4), 1199-1209.
- Nuttall, A. K., Zhang, Q., Valentino, K., & Borkowski, J. G. (2019). Intergenerational risk of parentification and infantilization to externalizing moderated by child temperament. *Journal Of Marriage And Family*, 81(3), 648-661.
- Nye, F. I. (1979). Choice, exchange, and the family. *Contemporary Theories About The Family: Research-Based Theories*, 1-41.
- Özaydinlik, Ş. (2011). *Evli çiftlerin evlilik uyumu ile kişilik özellikleri ve romantik ilişkilerindeki sosyal ilginin incelenmesi* (yüksek lisans tezi). YÖK tez merkezinden edinilmiştir (10040374).
- Paddock, J. R., & Nowicki Jr, S. (1986). The circumplexity of Leary's interpersonal circle: A multidimensional scaling perspective. *Journal Of Personality Assessment*, 50(2), 279-289.
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., & Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: empirical support for the parentification construct. *Journal Of Family Psychology*, 22(4), 633-642.
- Perrin, M. B., Ehrenberg, M. F., & Hunter, M. A. (2013). Boundary diffusion, individuation, and adjustment: Comparison of young adults raised in divorced versus intact families. *Family Relations*, 62(5), 768-782.
- Perris, C., & Andersson, P. (2000). Experiences of parental rearing and patterns of attachment in adulthood. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal Of Theory & Practice*, 7(4), 279-288.
- Pincus, A. L., & Hopwood, C. F. (2012). A contemporary interpersonal model of personality pathology and personality disorder.
- Pittman Jr, J. F., Price-Bonham, S., & McKenry, P. C. (1983). Marital cohesion: A path model. *Journal Of Marriage And The Family*, 45(3), 521-531.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891.
- Rosen-Grandon, J. R., Myers, J. E., & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal Of Counseling & Development*, 82(1), 58-68.

- Rothman, E. F., Bernstein, J., & Strunin, L. (2010). Why might adverse childhood experiences lead to underage drinking among US youth? Findings from an emergency department-based qualitative pilot study. *Substance Use & Misuse*, 45(13), 2281-2290.
- Rusbult, C. E., & Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 10(2), 175-204.
- Sabatelli, R. M., & Cecil-Pigo, E. F. (1985). Relational interdependence and commitment in marriage. *Journal Of Marriage And The Family*, 47(4), 931-937.
- Saxton, L. (1982). *Marriage: The nature of marriage, the individual, marriage and the family*. Wadsworth Publishing.
- Schier, K., Herke, M., Nickel, R., Egle, U. T., & Hardt, J. (2015). Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal Of Child And Family Studies*, 24(5), 1307-1321.
- Smith, T. W., Carlson, S. E., Uchino, B. N., & Baucom, B. R. (2022). Good, bad, and beyond: Perils of partialing positive and negative couple variables within individuals. *Journal Of Family Psychology*, 37(1), 31–36.
- Smith, T. W., & Williams, P. G. (2016). Assessment of social traits in married couples: Self-reports versus spouse ratings around the interpersonal circumplex. *Psychological Assessment*, 28(6), 726-736.
- Soldz, S., Budman, S., Demby, A., & Merry, J. (1993). Representation of personality disorders in circumplex and five-factor space: Explorations with a clinical sample. *Psychological Assessment*, 5(1), 41.
- Soper, D.S. (2017). A-priori Sample Size Calculator for Structural Equation Models [Software]. Available from <http://www.danielsoper.com/statcalc>.
- South, S. C., Turkheimer, E., & Oltmanns, T. F. (2008). Personality disorder symptoms and marital functioning. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 76(5), 769-780.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal Of Marriage And The Family*, 38(1), 15-28.
- Spanier, G. B., & Cole, C. L. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal Of Sociology Of The Family*, 6(1), 121-146.
- Sroufe, L. A., & Ward, M. J. (1980). Seductive behavior of mothers of toddlers: Occurrence, correlates, and family origins. *Child Development*, 51(4), 1222-1229.

- Stein, J. A., Riedel, M., & Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process*, 38(2), 193-208.
- Stoneman, Z., & Gavidia-Payne, S. (2006). Marital adjustment in families of young children with disabilities: Associations with daily hassles and problem-focused coping. *American Journal On Mental Retardation*, 111(1), 1-14.
- Sullivan, H. S. (2014). The interpersonal theory of psychiatry. In *An Introduction to Theories of Personality* (7th ed.) (pp. 137-156). Psychology Press.
- Szinovacz, M. E. (1980). Female retirement: Effects on spousal roles and marital adjustment. *Journal Of Family Issues*, 1(3), 423-440.
- Şahin, H. (2017). *Evli bireylerin otomatik düşünce kalıplarının evlilik uyumu üzerindeki etkisi* (yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2008). Bazı sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin eşler arası uyuma etkisinin araştırılması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 13(13), 7-20.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics: International edition*. Pearson 2012.
- Thirkield, A. L. (2001). *The role of fairness in emotional and social outcomes of childhood filial responsibility* (doctoral dissertation). Georgia State University, Atlanta.
- Titzmann, P. F. (2012). Growing up too soon? Parentification among immigrant and native adolescents in Germany. *Journal Of Youth And Adolescence*, 41(7), 880-893.
- Tomeny, T. S., Barry, T. D., & Fair, E. C. (2017). Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder: Distress, sibling relationship attitudes, and the role of social support. *Journal Of Intellectual & Developmental Disability*, 42(4), 320-331.
- Tompkins, T. L. (2007). Parentification and maternal HIV infection: Beneficial role or pathological burden?. *Journal Of Child And Family Studies*, 16(1), 108-118.
- Truant, G. S. (1994). Personality diagnosis and childhood care associated with adult marital quality. *The Canadian Journal Of Psychiatry*, 39(5), 269-276.
- Vahip, I. (1993). Separation and individuation theory. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 4, 60-66.
- Valleau, M. P., Bergner, R. M., & Horton, C. B. (1995). Parentification and caretaker syndrome: An empirical investigation. *Family Therapy: The Journal Of The California Graduate School Of Family Psychology*, 22(3), 157-164.

- Van Loon, L. M., Van de Ven, M. O., Van Doesum, K. T., Hosman, C. M., & Witteman, C. L. (2017). Parentification, stress, and problem behavior of adolescents who have a parent with mental health problems. *Family Process*, 56(1), 141-153.
- Waldherr, A., & Muck, P. M. (2011). Towards an integrative approach to communication styles: The Interpersonal Circumplex and the Five-Factor Theory of personality as frames of reference. *Communications*, 36 (2011), 1-27.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71(3), 684-689.
- Wells, M., Glickauf-Hughes, C., & Jones, R. (1999). Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *American Journal Of Family Therapy*, 27(1), 63-71.
- Wells, M., & Jones, R. (1998). Relationship among childhood parentification, splitting, and dissociation: Preliminary findings. *American Journal Of Family Therapy*, 26(4), 331-339.
- Wells, M., & Jones, R. (2000). Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *American Journal Of Family Therapy*, 28(1), 19-27.
- West, M. L., & Keller, A. E. (1991). Parentification of the child: A case study of Bowlby's compulsive care-giving attachment pattern. *American Journal Of Psychotherapy*, 45(3), 425-431.
- Westland, J.C. (2010). Lower bounds on sample size in structural equation modeling. *Electronic Commerce Research And Applications*, 9(6), 476-487.
- Wiggins, J. S. (1979). A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 37(3), 395-412.
- Wiggins, J. S. (1991). Agency and communion as conceptual coordinates for the understanding and measurement of interpersonal behavior. In W. Grove & D. Cicchetti (Eds.), *Thinking clearly about psychology: Essays in honor of Paul E. Meehl* (Vol. 2, pp. 89-113). University of Minnesota Press.
- Wiggins, J. S. (1995). Interpersonal Adjective Scales. *Journal Of Personality And Social Psychology*.
- Wiggins, J. S. (1996). An informal history of the interpersonal circumplex tradition. *Journal Of Personality Assessment*, 66(2), 217-233.
- Wingsiong, A. C. (2015). *Parentification, coping, and distress in siblings of individuals with and without attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD)* (master's thesis). University of Windsor, Windsor.

- Winnicott, D. W. (1960). Ego distortion in terms of true & false self. In *The maturational processes & the facilitating environment*. Hogarth.
- Wolkin, J. R. (1984). *Childhood parentification: An exploration of long-term effects* (doctoral dissertation). Georgia State University, Atlanta.
- Wright, A. G., Hallquist, M. N., Beeney, J. E., & Pilkonis, P. A. (2013). Borderline personality pathology and the stability of interpersonal problems. *Journal Of Abnormal Psychology*, 122(4), 1094-1110.
- Yalçın, H. (2014). Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 250-261.
- Yıldırım, F. (2016). *Aile Öngörülemezliği Ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri, Öfke Tarzları Ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi* (yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Yüksel, Ö. (2013). *Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı roller* (yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden edinilmiştir.
- Żarczyńska-Hyla, J., Zdaniuk, B., Piechnik-Borusowska, J., & Kromolicka, B. (2019). Parentification in the experience of polish adolescents. The role of socio-demographic factors and emotional consequences for parentified youth. *The New Educational Review*, 55, 135-146.
- Zencir, T. (2018). *Çocuklukta Ebeveynleştirilme, Evlilik Doyumu ve Depresyon* (yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zencir, T. (2021). The examination of relationships among personal-familial qualifications, levels of parentification, depression and marital satisfaction of married individuals. *Journal Of Research In Education And Society*, 8(2), 258-279.
- Zinner, J. (1976). The implications of projective identification for marital interaction. In *Contemporary marriage: Structure, dynamics, and therapy*. Little, Brown & Co.

EKLER

EK A DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Cinsiyet: Kadın

Erkek

Doğum Tarihiniz (Gün/Ay/Yıl):

Hangi il ya da ilçede yaşıyorsunuz? Belirtiniz.

Kaç yıldır evlisiniz. Belirtiniz.

Meslek:

Şu anda bir işte çalışıyor musunuz?: Evet, çalışıyorum

Hayır, çalışmıyorum

Gelir düzeyinizi nasıl tanımlarsınız? Düşük

Orta-alt

Orta

Orta-üst

Yüksek

Eğitim Durumunuz: Okuryazar değil

Okuryazar

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Üniversite üstü

Eşinizin Eğitim Durumu: Okuryazar değil

Okuryazar

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Üniversite üstü

Aşağıdaki soruları çocukluk çağınızı değerlendirerek yanıtlayınız.

1. Çocukluk çağınızda ebeveynlerinizden biri ya da her ikisinde kronik fiziksel rahatsızlık var mıydı?

Evet

Hayır

Evetse; hangi ebeveyn ya da ebeveynlerinizde hangi kronik fiziksel rahatsızlık vardı? Belirtiniz.

2. Çocukluk çağınızda ebeveynlerinizden biri ya da her ikisinde tanı almış psikolojik bir rahatsızlık var mıydı?

Evet

Hayır

Evetse; hangi ebeveyn ya da ebeveynlerinizde hangi psikolojik rahatsızlık vardı? Belirtiniz.

3. Çocukluk çağınızda ebeveynleriniz boşanmış ya da ayrı mı yaşıyorlardı?

Evet

Hayır

4. Ebeveynleriniz şu anda evliler mi?

Evet

Hayır

Hayırsa; Ebeveynleriniz kaç yıl önce boşandı? Belirtiniz.

5. Çocukluk çağında ailenizin gelir düzeyini nasıl tanımlarsınız?

Düşük

Orta-alt

Orta

Orta-üst

Yüksek

6. Kardeşiniz var mı?

Evet

Hayır

Evetse: Siz dahil kaç kardeşsiniz? Belirtiniz.

EK B FİLİAL SORUMLULUK ÖLÇEĞİ-YETİŞKİN VERSİYONU

Aşağıdaki 30 durum sizin çocukluğunuzda aile içinde yaşamış olabileceğiniz olayları belirtmektedir. Her kişinin tecrübeleri birbirinden farklı olduğundan, doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen sadece size en uygun şekilde cevaplamaya çalışın.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1) Ailem için birçok alışveriş yaptım (market, elbise,vb.)	1	2	3	4	5
2) Bazen, annem ve babamın yardım isteyecekleri kişinin sadece ben olduğumu hissederdim.	1	2	3	4	5
3) Kardeşlerime ev ödevlerinde çok yardım ettim.	1	2	3	4	5
4) Ailem her ne kadar iyi niyetli olsa da, onların tüm ihtiyaçlarımı karşılayabileceklerine güvenemem.	1	2	3	4	5
5) Ailemde sık sık yaşıma göre olgun olduğum söylenir.	1	2	3	4	5
6) Sıklıkla, ailemdeki bir üyenin fiziksel bakımında görevliydim. (yıkamak, beslemek, giydirmek gibi)	1	2	3	4	5
7) Ailemde benim duygularıma genelde pek itibar edilmez.	1	2	3	4	5
8) Aileme para getirmek için çalıştım.	1	2	3	4	5
9) Kendimi aile içinde bir hakem gibi hissedirim.	1	2	3	4	5

10) Sık sık aile bireyleri beni hayal kırıklığına uğrattır.	1	2	3	4	5
11) Ailem için farkına varılmayan fedakarlıklar yaptım.	1	2	3	4	5
12) Aile üyeleri bana hep kendi problemlerini getiriyor gibiydi.	1	2	3	4	5
13) Sık sık ailenin çamaşır yıkama işlerini yapardım.	1	2	3	4	5
14) Eğer bir aile üyesinin canı sıkınsa, ben genelde dahil olmazdım.	1	2	3	4	5
15) Ne zaman bir problemim olsa annem ve babam yardımcıydılar.	1	2	3	4	5
16) Evde yemekleri nadiren ben yapardım.	1	2	3	4	5
17) Annem ve babam tartışmalarında beni kendi taraflarına çekmek isterlerdi.	1	2	3	4	5
18) Ailemin bana ihtiyacı olmasa bile ben kendimi onlara karşı sorumlu hissederdim.	1	2	3	4	5
19) Benden kardeşlerime bakmam çok nadiren istendi.	1	2	3	4	5
20) Bazen anne babamdan daha çok sorumluluk sahibiymişim gibi gelirdi.	1	2	3	4	5
21) Ailemdaki insanlar beni çok iyi anlardı.	1	2	3	4	5
22) Anne ve babam benden kardeşlerimi yetiştirmeye yardımcı olmamı beklerdi.	1	2	3	4	5
23) Anne ve babam sık sık benim yardımda bulunma çabalarımı eleştirirdi.	1	2	3	4	5
24) Sık sık ailemin bense iyi geçinemeyeceğini düşünürdüm.	1	2	3	4	5
25) Bazı nedenlerden dolayı benim için anne ve babama güvenmek zordu.	1	2	3	4	5
26) Sık sık kendimi anne ve babamın tartışmalarının ortasında kalmış olarak bulurdum.	1	2	3	4	5
27) Ailemin finansal işlerine yardımcı olurdum (harcamalar hakkında karar vermek ya da faturaları ödemek gibi).	1	2	3	4	5
28) Aile içinde sık sık aldığım dan fazlasını verdim.	1	2	3	4	5
29) Evdeki sorumluluklarım yüzünden okulu devam ettirmek bazen zor olurdu.	1	2	3	4	5
30) Aile içinde sıklıkla bir çocuktan ziyade bir yetişkin gibi hissederdim.	1	2	3	4	5

EK C ÇİFT UYUM ÖLÇEĞİ

Birçok insanın ilişkilerinde anlaşmazlıkları vardır. Lütfen aşağıda verilen maddelerin her biri için siz ve eşiniz arasındaki anlaşma ve anlaşmama ölçüsünü aşağıda verilen altı düzeyden birini seçerek belirtiniz.

	Her zaman anlaşırız	Hemen hemen her zaman anlaşırız	Nadiren anlaşamayız	Sıkça anlaşamayız	Hemen hemen her zaman anlaşamayız	Her zaman Anlaşamayız
1- Aileyle ilgili parasal işlerin idaresi						
2- Eğlenceyle ilgili konular						
3- Dini konular						
4- Muhabbet-sevgi gösterme						
5- Arkadaşlar						
6- Cinsel yaşam						
7- Geleneksellik (doğru ve uygun davranış)						
8- Yaşam felsefesi						
9- Anne, baba ya da yakın akrabalarla ilişkiler						
10- Önemli olduğuna inanılan amaçlar, hedefler ve konular						
11- Birlikte geçirilen zaman miktarı						
12- Temel kararların alınması						
13- Ev ile ilgili görevler						
14- Boş zaman ilgi ve uğraşları						
15- Mesleki kararlar						

Aşağıdaki maddeleri lütfen üzerlerinde bulunan ifadelerle göre (her zaman, hemen hemen her zaman, zaman zaman, ara sıra, nadiren, hiçbir zaman) işaretleyin.

	Her zaman	Hemen hemen her zaman	Zaman zaman	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
16-Ne sıklıkla boşanmayı, ayrılmayı ya da ilişkinizi bitirmeyi düşünür ya da tartışsınız?						
17- Ne sıklıkla siz veya eşiniz kavgaдан sonra evinizi terk edersiniz?						
18- Ne sıklıkla eşinizle olan ilişkinizin genelde iyi gittiğini düşünürsünüz?						
19- Eşinize güvenir misiniz?						
20- Evlendiğiniz için hiç pişmanlık duyar mısınız?						
21- Ne sıklıkla eşinizle münakaşa edersiniz?						
22- Ne sıklıkla birbirinizin sinirlenmesine neden olursunuz?						

	Her gün	Hemen hemen her gün	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
23- Eşinizi öper misiniz?					

	Hepsine	Çoğuna	Bazılarına	Çok azına	Hiçbirine
24- Siz ve eşiniz ev dışı etkinliklerinizin ne kadarına birlikte katılırsınız?					

Aşağıdaki olaylar siz ve eşiniz arasında ne sıklıkta geçer?

	Hiçbir zaman	Ayda birden az	Ayda bir veya iki defa	Haftada bir veya iki kere	Günde bir defa	Günde birden fazla
25- Teşvik edici fikir alışverişlerinde bulunmak						
26- Birlikte gülmek						
27- Bir şeyi sakince tartışmak						
28- Bir iş üzerinde birlikte çalışmak						

Eşlerin bazı zamanlar anlaştıkları, bazen anlaşamadıkları konular vardır. Eğer aşağıdaki maddeler son birkaç hafta içinde siz ve eşiniz arasında görüş farklılığı veya problem yaratıyorsa belirtiniz (Evet veya Hayır'ı işaretleyiniz)

	Evet	Hayır
29- Seks için yorgun olmak		
30- Sevgi göstermemek		

31- Aşağıda ilişkinizdeki farklı mutluluk düzeyleri gösterilmektedir. Orta noktadaki “mutlu” birçok ilişkide yaşanan mutluluk düzeyini gösterir. İlişkinizi genelde değerlendirdiğinizde mutluluk düzeyinizi en iyi şekilde belirtecek olan seçeneği lütfen işaretleyiniz.

☐ Aşırı mutsuz	☐ Oldukça mutsuz	☐ Az mutsuz	☐ Mutlu	☐ Oldukça mutlu	☐ Aşırı mutlu	☐ Tam anlamıyla mutlu
------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------	-----------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	---

32- Aşağıda belirtilen cümlelerden ilişkinizin geleceği hakkında ne hissettiğinizi en iyi şekilde tanımlayan ifadeyi lütfen işaretleyiniz.

- ☐ İlişkimin başarılı olmasını çok fazla istiyorum ve bunun için yapamayacağım hiçbir şey yoktur.
- ☐ İlişkimin başarılı olmasını çok istiyorum ve bunun için yapabileceklerimin hepsini yapacağım.
- ☐ İlişkimin başarılı olmasını çok istiyorum ve bunun için payıma düşeni yapacağım.
- ☐ İlişkimin başarılı olması güzel olurdu, fakat bunun için şu anda yaptıklarımın daha fazlasını yapamam.
- ☐ İlişkimin başarılı olması güzel olurdu, fakat bunun için şu anda yaptıklarımın daha fazlasını yapmayı reddederim.
- ☐ İlişkim asla başarılı olmayacak ve ilişkinin yürümesi için benim daha fazla yapabileceğim bir şey yok..

EK D KİŞİLERARASI PROBLEMLER ENVANTERİ

İnsanlar başkalarıyla ilişkilerinde aşağıda belirtilen problemleri yaşadıklarını ifade etmektedirler. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyun ve her maddeyi hayatınızdaki **HERHANGİ BİR ÖNEMLİ KİŞİYLE** (aile bireyleri, dostlar, iş arkadaşları gibi) **İLİŞKİNİZDE** sizin için problem olup olmadığına göre değerlendirin. Problemin **SİZİN İÇİN NE KADAR RAHATSIZ EDİCİ OLDUĞUNU** numaralandırılmış daireleri yuvarlak içine alarak belirtiniz.

Aşağıdaki ifadeler başkalarıyla ilişkilerinizde yapmakta ZORLANDIĞINIZ şeylerdir. Benim için,	Hiç değil	Biraz	Orta derecede	Oldukça	Fazlasıyla
1. Başkalarına “hayır” demek zordur.	1	2	3	4	5
2. Gruplara katılmak zordur.	1	2	3	4	5
3. Birşeyleri kendime saklamak zordur.	1	2	3	4	5
4. Birine beni rahatsız etmemesini söylemek zordur.	1	2	3	4	5
5. Kendimi yeni insanlara tanıtmak zordur.	1	2	3	4	5
6. İnsanları ortaya çıkan problemlerle yüzleştirmek zordur.	1	2	3	4	5
7. Başkalarına kendimi rahatlıkla ifade etmek zordur.	1	2	3	4	5
8. Başkalarına kızgınlığımı belli etmek zordur.	1	2	3	4	5
9. Başkalarıyla sosyalleşmek zordur.	1	2	3	4	5
10. İnsanlara sıcaklık/ şevkat göstermek zordur.	1	2	3	4	5
11. İnsanlarla anlaşmak/ geçinmek zordur.	1	2	3	4	5
12. Başkalarıyla ilişkimde, gerektiğinde kararlı durabilmek zordur.	1	2	3	4	5
13. Başka birisi için sevgi/ aşk hissetmek zordur.	1	2	3	4	5
14. Başka birinin hayatındaki amaçları için destekleyici olmak zordur.	1	2	3	4	5
15. Başkalarına yakın hissetmek zordur.	1	2	3	4	5
16. Başkalarının problemlerini gerçekten umursamak zordur.	1	2	3	4	5
17. Başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarımdan öne koymak zordur.	1	2	3	4	5
18. Başka birinin mutluluğundan memnun olmak zordur.	1	2	3	4	5
19. Başkalarından benimle sosyal amaçla bir araya gelmesini istemek zordur.	1	2	3	4	5
20. Başkalarının duygularını incitmekten endişe etmeksizin kendimi rahatlıkla ifade etmek zordur.	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeler ÇOK FAZLA yaptığınız şeylerdir.	Hiç değil	Biraz	Orta derecede	Oldukça	Fazlasıyla
22. Başkalarına karşı fazlasıyla agresifim/ saldırganım.	1	2	3	4	5
23. Başkalarını memnun etmek için fazlasıyla uğraşırım.	1	2	3	4	5
24. Fark edilmeyi fazlasıyla isterim.	1	2	3	4	5
25. Başkalarını kontrol etmek için fazlasıyla uğraşırım.	1	2	3	4	5
26. Sıklıkla (fazlasıyla) başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarımın önüne koyarım.	1	2	3	4	5
27. Başkalarına karşı fazlasıyla cömertim	1	2	3	4	5
28. Kendi istediğimi elde edebilmek için başkalarını fazlasıyla yönlendiririm.	1	2	3	4	5
29. Başkalarına kişisel bilgilerimi fazla anlatırım.	1	2	3	4	5
30. Başkalarıyla fazlasıyla tartışırım.	1	2	3	4	5
31. Sıklıkla (fazlasıyla) başkalarının benden faydalanmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
32. Başkalarının ızdırıpından/ mağduriyetinden fazlasıyla etkilenirim.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Psikoloji Lisans Programını Hacettepe Üniversitesi'nde tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nı ve Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Doktora Programı'nı tamamladı. Çeşitli terapi merkezlerinde Uzman Psikolog olarak çalıştı. Halen Işık Üniversitesi Klinik Uygulama ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi'nde Uzman Psikolog olarak çalışmaktadır. Ayrıca aralıklı olarak Işık Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde ve Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak görev aldı.

Yayınlar

- Çetin, İ. Y. (2021). Bağlanma stilleri ile nedensellik yönelimleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumu aracı rolünün etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 759-773.
- Yola, İ. (2016). Umut, başetme stratejileri ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) arasındaki ilişki. Yıldız, A.D. (Ed). Pozitif psikoloji bağlamında umut içinde (s.249-259). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.